164. Tiistaina 9 päivänä joulukuuta 1997

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ensimmäinen käsittely

1) Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi 5539

Hallituksen esitys 132/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 17/1997 vp

2) Hallituksen esitys laiksi maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain muuttamisesta 5565

Hallituksen esitys 201/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 30/1997 vp

3) Hallituksen esitys laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 5573

Hallituksen esitys 152/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 31/1997 vp
Toivomusaloite 239/1997 vp

4) Hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta 5585

Hallituksen esitys 216/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 32/1997 vp

5) Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta sekä laiksi sosiaalihuoltolain ja -asetuksen eräiden säännösten kumoamisesta 5587

Hallituksen esitys 217/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 33/1997 vp
Lakialoite 116, 126/1997 vp

6) Hallituksen esitys työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamiseen liittyväksi lainsäädännöksi 5626

Hallituksen esitys 178/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 14/1997 vp
Lakialoite 33/1995 vp

7) Hallituksen esitys laeiksi työttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta 5644

Hallituksen esitys 215/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 15/1997 vp

8) Hallituksen esitys laiksi joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan yleissopimuksen eräiden säännösten hyväksymisestä annetun lain muuttamisesta 5648

Hallituksen esitys 180/1997 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 18/1997 vp

9) Hallituksen esitys laiksi petoeläinten tappamien porojen korvaamisesta annetun lain kumoamisesta 5649

Hallituksen esitys 109/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 18/1997 vp

Kolmas käsittely

10) Hallituksen esitys laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 111/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 35/1997 vp
Lakialoite 5, 6, 10, 32, 43, 85, 100, 118/1997 vp
Toivomusaloite 13, 20, 21, 35, 40/1996 vp, 33, 37, 51, 52, 60/1997 vp

11) Hallituksen esitys energiaverotusta koskevan lainsäädännön muuttamisesta „

Hallituksen esitys 194/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 36/1997 vp
Lakialoite 114/1997 vp

12) Hallituksen esitys vuoden 1998 veroasteikkolaiksi ..... „

Hallituksen esitys 101/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 37/1997 vp

13) Hallituksen esitys laeiksi tuloverolain ja veronkantolain 12 c §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 102/1997 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 38/1997 vp
Lakialoite 77/1996 vp, 3, 19, 45, 90, 102, 111, 125/1997 vp
Toivomusaloite 41, 42, 45/1997 vp

14) Hallituksen esitys laiksi kalastuslain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 143/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 13/1997 vp

15) Hallituksen esitys laiksi oikeudesta hankkia maa- ja metsätalousmaata annetun lain kumoamisesta 5649

Hallituksen esitys 197/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 16/1997 vp

16) Hallituksen esitys laeiksi kuntoutusrahalain 31 §:n poikkeuksellisesta soveltamisesta sekä työntekijäin eläkemaksun ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun huomioon ottamisesta eräissä päivärahoissa ..... „

Hallituksen esitys 153/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 28/1997 vp

17) Hallituksen esitys vuonna 1998 perittäviä sosiaaliturvamaksuja ja kansaneläkelaitoksen rahoitusta koskevaksi lainsäädännöksi ..... „

Hallituksen esitys 165/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 29/1997 vp
Lakialoite 1, 44/1997 vp
Toivomusaloite 259, 265, 285/1997 vp

18) Hallituksen esitys laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 203/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 13/1997 vp
Lakialoite 22/1997 vp
Toivomusaloite 320, 325, 326/1997 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aaltonen, Ala-Harja, Biaudet, Elo, Halonen, Hellberg, Huotari, Isohookana-Asunmaa, Itälä, Korhonen R., Norrback, Nyby, Perho, Pohjola M., Pykäläinen, Ranta-Muotio, Soininvaara, Taina, Takkula, Tiusanen, Viljamaa, Vokkolainen, Wahlström ja Wideroos.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Itälä, Huotari, Taina, Takkula, Ranta-Muotio, Vokkolainen ja Biaudet.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä virkatehtävien takia edustajat Nyby, Ranta-Muotio, Taina ja Wahlström sekä yksityisasioiden takia edustajat Biaudet, Huotari, Perho, Soininvaara, Takkula ja Vokkolainen,
tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien takia ed. Norrback sekä
tämän kuun 11 päivään sairauden takia ed. Viljamaa.

Kertomus eduskunnalle niistä toimenpiteistä, joihin eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta vuonna 1995 ovat antaneet aihetta

Puhemies: Ilmoitetaan, että hallituksen kirjelmän ohella viime marraskuun 28 päivältä on eduskunnalle saapunut kertomus eduskunnalle niistä toimenpiteistä, joihin eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta vuonna 1995 ovat antaneet aihetta.

Tämä kertomus on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 132/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 17/1997 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 17.

Keskustelu:

Ed. Lax: Arvoisa rouva puhemies, fru talman! Meillä on ollut täällä jo useamman vuoden aikana sarja uudistuksia, joita yhdistää prosessikulttuurin kehittäminen ja parantaminen suomalaisessa oikeuslaitoksessa, meidän tuomioistuimissamme. Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi kuuluu tähän samaan sarjaan. Tavoitteena on siis, että oikeudenkäynnit avautuisivat osapuolille ja kansalaisille entistä paremmin, että olisi helpompi ymmärtää, mitä tuomioistuimissa tapahtuu, miten tuomioistuimet ovat päätyneet ratkaisuihin eri tilanteissa.

Tosiasiallisesti hallituksen esitys sisältää kaksi elementtiä. Se on toisaalta budjettilaki ja toisaalta siinä on pyritty järjestelmän kokonaisvaltaiseen uudistamiseen.

Lakivaliokunta on sinänsä pitänyt hallituksen esityksessä olevia tavoitteita oikean suuntaisina, oikeina ja kannatettavina. Valiokunta ehdottaa kuitenkin merkittäviä muutoksia hallituksen esitykseen ja on todennut, että tällaiseen kokonaisuudistukseen liittyy hyvin merkittäviä periaatteellisia ja käytännöllisiä kysymyksiä, jotka vaativat paljon perusteellisempaa harkintaa ja valmistelua kuin mihin tämän esityksen yhteydessä on ollut mahdollista.

Eräiden uudistusehdotusten osalta tarvitaan ilmeisesti myös laajaa kansalaiskeskustelua, jotta uudistukset olisivat laajemminkin hyväksyttävissä. En tässä toista valmisteluun liittyviä avoimiksi jääneitä kysymyksiä, joiden osalta valiokunta esittää jatkovalmistelua.

Valiokunta on siis ehdottanut esityksen paloittelua. Ensinnäkin valiokunta ehdottaa, että esitykseen sisältyvät budjettikysymykset vietäisiin läpi ensi vuoden talousarvion yhteydessä.

Uudistukset ovat oikeastaan seuraavat: Julkisen puolustuksen käyttöön ottaminen samoin kuin syytteestä vapautetun oikeudenkäyntikulujen korvaaminen, molemmat asioita, joita eduskunta on aikaisemmissa lausumissaan peräänkuuluttanut. Tämän lisäksi valiokunta ehdottaa, niin kuin hallituksen esityksessäkin on esitetty, että kunnallinen oikeusapu valtiollistetaan. Tämän tavoitteena on tietysti palvelutason parantaminen ja tasavertaisempi alueellinen kohtelu. Lisäksi valiokunnan ehdotukseen sisältyy 200 markan omavastuumaksun käyttöön ottaminen, niin sanotun oikeusapumaksun säätäminen.

Toinen puoli valiokunnan ehdotuksesta lähtee siitä, että nykyinen kaksijakoinen järjestelmä, joka koostuu toisaalta yleisestä oikeusavusta ja toisaalta perustuu maksuttoman oikeudenkäynnin saantiin, säilytetään päällisin puolin muuttumattomana. Tähän järjestelmään ehdotetaan oikeastaan vain budjettimuutosten edellyttämät välttämättömät korjaukset ja joitakin aivan vähäisiä muutoksia myöntämismenettelyyn.

Kolmanneksi valiokunta ehdottaa, että oikeusapujärjestelmän yhtenäistäminen ja edelleenkehittäminen siirretään jatkovalmisteluun.

Keskeisimpänä asiana jatkovalmistelussa tulisi olla oikeusvaltioperiaatteen huomioon ottaminen siten, että myös keskituloiset voivat toteuttaa oikeuksiaan meidän tuomioistuimissamme. Tällä tarkoitetaan hallitusmuodon 16 §:ssä mainittua perusoikeutta, joka lähtee siitä, että käytännössä myös oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tulee voida toteutua.

Mainitsen tässä myös toisen asian, joka keskeisesti on ollut pohdinnan kohteena valiokunnassa ja joka nyt siis siirtyy jatkovalmisteluun sikäli kuin valiokunnan ehdotukset hyväksytään. Se liittyy oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusehtojen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun.

Julkisuudessahan on paljon ihmetelty ja herätetty keskustelua siitä, johtaako hallituksen esitys asianajajamonopoliin. Haluan vain tässä yhteydessä todeta, että siltä osin hallituksen esitys ei valiokunnan ehdotuksen mukaisesti nyt tässä vaiheessa ollenkaan toteutuisi, vaan tästä nimenomaan tarvitaan perusteellisempaa keskustelua ja monien periaatteiden yhteensovittamista.

Avustajan kelpoisuusehtokysymys samoin kuin koko yhtenäisen oikeusapujärjestelmän jatkovalmistelu liittyvät hyvin keskeisesti siihen, että pääsemme parempaan prosessikulttuuriin meidän maamme tuomioistuimissa. Tavoitteena tulee myös valiokunnan mielestä olla, että oikeusapu muuttuu kansalaisoikeudeksi. Kun olemme tarkastelleet tätä asiaa, se meidän mielestämme muistuttaa tänä päivänä liikaa jonkinlaista köyhäinapua, joka ei vastaa tämän päivän yhteiskunnan vaatimuksia.

Fru talman! Lagutskottet föreslår en rad ändringar till regeringens proposition, en proposition som redan som sådan syftar till att förbättra processkulturen i våra domstolar och förhoppningsvis gör det ännu bättre, när vissa centrala delar av den har blivit föremål för en betydligt noggrannare beredning än vad som har varit möjligt hittills.

Ed. K a r p i o : Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi sai lakivaliokunnassa varsin perusteellisen käsittelyn, johon sisältyi muun muassa 40:n eri asiantuntijan kuuleminen. Voidaan myös todeta, että esitysten valmistelu oikeusministeriössä ei ollut parasta mahdollista. Esitys muuttuikin valiokunnassa perusteellisesti siitä, mitä alun perin ministeriön ja hallituksen taholta esitettiin.

Hallitus lähti muun muassa siitä, että nykyiset oikeusapujärjestelmät eli maksuton oikeudenkäynti ja yleinen oikeusapu uudistettaisiin uudella yhtenäisellä oikeusapujärjestelmällä samalla, kun kuntien velvollisuus yleisestä oikeusavusta siirretään valtion tehtäväksi.

Edelleen hallituksen esityksessä olisi pitkälle lähdetty myös siitä, että tulevaisuudessa oikeusapua ja maksutonta oikeusapua voisivat antaa vain oikeusavustajat tai asianajajat yksityisten lakiasiaintoimistojen jäädessä näiden tehtävien ulkopuolelle, mikä käytännössä olisi tietänyt pitkälle lakiasiaintoimistojen työn radikaalia vähenemistä tai loppumista kokonaan, mikä ainakin nuoremmille lakimiehille olisi aiheuttanut huolta toimeentulosta.

Lakivaliokunta katsoi kuitenkin, ettei tässä vaiheessa ole syytä yhdistää oikeusapua ja maksutonta oikeusapua, vaan ne jäivät käytännössä nykyiseen muotoonsa kuitenkin niin, että niiden sisältöä yhdenmukaistettiin.

Arvoisa puhemies! Todella voimakas palaute tulikin lakiasiaintoimistoilta samoin kuin yksityisiltä kansalaisilta juuri siitä asiasta, kuka voi avustaa oikeuksissa kansalaisia eri oikeusasteissa ja olisiko vain Suomen Asianajajaliiton jäsenillä oikeus toimia avustajia muun muassa maksutonta oikeudenkäyntiä koskevissa asioissa. Myöskään kaikki asianajajat enempää kuin Lakimiesliittokaan eivät hyväksyneet tätä periaatetta. Toisaalta voidaan aivan hyvin perustellusti myös kysyä, mikä on maksajan eli Suomen valtion oikeus vaatia ja edellyttää asioiden kunnollista hoitamista ja onko nuorilla lakimiehillä aina valmistuttuaan riittävää pätevyyttä muun muassa maksuttomien oikeudenkäyntien ja muiden vaativien toimeksiantojen hoitamiseen.

Asiantuntijakuulemisessa tuli varsin selväksi myös se, että lakia valmisteltaessa ei ollut riittävän syvällisesti pohdittu näitä seikkoja. Monet asiantuntijoista suhtautuivatkin varsin kriittisesti asianajajien toimivallan laajentamiseen, ja myös katsottiin, että hallituksen esitys tältä osin toteutuessaan olisikin Suomen perustuslain ja kansainvälisen ihmisoikeusjulistuksen vastainen, joten oikeusavustajan pätevyysvaatimusten kiristämiseen ei lakivaliokunta katsonut ainakaan tässä vaiheessa olevan syytä puuttua.

Keskustan sekä kristillisten edustajat katsoivat kuitenkin vastalauseessaan, että enemmistön hyväksymä mietintö myötäilisi tältä osin hallituksen esitystä, vaikka näin suinkaan ei ole asia. Onhan kansalaisilla nyt vapaa valinta hankkia avustajakseen parhaaksi katsomansa

lakimies, jolla on mahdollisuus myös avustaa maksuttomissa oikeudenkäynneissä, mikäli vain on tehtävään kykenevä ja nauttii oikeuden luottamusta. Se, että rikosasiassa vangitulle tai vangittavaksi vaaditulle tai 18 vuotta nuoremman syytetyn avustajalle vaaditaan erityistä, käytännössä pääsääntöisesti asianajajan pätevyyttä, ei nyt vahvistettavassa laissa aiheuta mitään muutosta jo aikaisempaan käytäntöön, joten esitetty vastalause ainakin tältä osin on täysin aiheeton.

Arvoisa puhemies! Tällä hetkellä Suomessa toimii vielä 160 kunnallista oikeusaputoimistoa, joiden lukumäärä vähenee nyt valtiolle siirtymisen myötä 70:een, ja ne keskittyvät lähinnä käräjäoikeuspaikkakunnille. Oikeusministeriön tehtävänä on sittemmin määrätä, mille paikkakunnille järjestetään sivutoimisto ja sivuvastaanotto siten, että palvelujen saatavuus myös harvaanasutuilla seuduilla voidaan riittävästi turvata. Tosiasia myös on, etteivät tällä hetkellä varmastikaan kaikki oikeusaputoimistot ole riittävästi työllistettyjä ja että siinä mielessä tietynlainen keskittäminen suurimpiin yksiköihin on perusteltua ja myös lakimiesten itsensä kehittämisen kannalta aiheellista.

Lähtökohtana tulevaisuudessa on oltava myös se, että myös valtion oikeusaputoimistoissa työskentelevät oikeusavustajat luopuvat tietynlaisesta virkamiesmäisyydestä ja ovat valmiit tarjoamaan oikeusapua myös kauempana, esimerkiksi kansalaisten kotona, tietynlaisten asiakirjojen laadinnassa. Myönnän kuitenkin, että tietty vaara oikeuspalvelujen kohtuuttomaan huononemiseen on olemassa tällä hetkellä oikeusaputoimistojen lukumäärän nyt pudotessa puoleen nykyisestä, joten ministeriön on kiinnitettävä erityistä huomiota tähän monilla paikkakunnilla nyt olevaan huoleen.

Todettakoon esimerkiksi vaikka Keski-Suomessa Äänekosken käräjäoikeus, missä Äänekoskella sijaitsevan toimiston lisäksi nyt on määritelty vain Viitasaaren sivupiste. Pidän selvänä, että ministeriön on huolehdittava siitä, että myös käräjäoikeuden muilla alueilla, Saarijärvellä samoin kuin sadan kilometrin etäisyydellä Kyyjärvellä, Kivijärvellä ja Karstulassakin asuvat saavat tarvittaessa kohtuullisesti oikeusapua, koska edes yleisiä kulkuyhteyksiä Äänekoskelle ei ole olemassa edellä mainituilta paikkakunnilta. Eduskunta tuleekin varmasti osaltaan seuraamaan tarkoin, kuinka laki tulevaisuudessa toimii ja mitä mahdollisia puutteita siinä havaitaan.

Arvoisa puhemies! Myös muita sivistysvaltiolle kuuluvia periaatteita näiden lakien yhteydessä toteutetaan, joissa ennen kaikkea syytetyn julkinen puolustaminen nyt toteutuu varsin pitkälle, samoin kuin aiheettomasti syytetyllä on tietyin edellytyksin oikeus saada korvaus kohtuullisista kuluistaan. Viimeksi mainittu uudistus toteutuu vuoden kuluttua ja on myös selvä parannus nykyiseen verrattuna.

Ed. V ä h ä n ä k k i : Arvoisa puhemies! Näyttää siltä, että arvoisa puhemies on huomannut, että kun lakipakettia on niin paljon muuteltu, se edellyttää kolmea esittelypuheenvuoroa eli kolmelta ryhmältä. Minusta se oli hieno oivallus, kiitoksia!

Tosiaankin, allekirjoittanut on ollut tässä talossa valtiopäivämiehenä noin 11 vuotta ja niistä seitsemän lakivaliokunnan jäsenenä. Voin todeta, että minkään lain käsittelyn yhteydessä ei ole koskaan tehty lainvalmistelutyötä eduskunnan valiokunnan toimesta niin paljon kuin tämän lain kohdalla. Se on vienyt myös kohtuuttoman pitkän ajan. Hallituksen esityksestä — niin kuin on kuultu, toistan joitakin asioita — on hylätty useita lakiesityksiä kokonaan, osia on korjailtu oleellisilta osiltaan ja on rustattu aivan uusiakin lakeja, eli melkein on käynyt niin kuin alokkaalle aikoinaan. Kun ei osannut tehdä kunnon asentoa, niin korjaaminen ei auttanut vaan piti tehdä uusi asento.

Valiokunta keskusteli varsin vakavasti yhdessä vaiheessa, että koko paketti olisi hylättävä ja esitettävä lähetettäväksi uuteen käsittelyyn oikeusministeriöön. Kun valiokunnan demariryhmä asiaa mietti, se päätyi kuitenkin osaltaan niin kuin muutkin — muilla perusteilla — siihen, että parempi on kenties tehdä nämä muutokset, poistot ja lisäykset, koska useita "lapsia" olisi mennyt eikä vain yksi pesuveden mukana tuntemattomaan tulevaisuuteen. Milloin olisi mahtanut tulla se päivä, jolloin asia olisi uudelleen otettu esille?

Oikeusministeriön kunniaksi on sanottava tämän asian yhteydessä kuitenkin se, että sen virkamiehistö on auttanut lakivaliokuntaa uusissa esityksissä ja poistoissa jne., jotta ne saivat lainsäädännöllisesti sopivan muodon. Samoin eräät professorit ja hovioikeuden ja alioikeuksien ja korkeimmankin oikeuden tuomarit antoivat erinomaisen hyviä vihjeitä monikymmenisten asiantuntijoiden joukossa.

Valiokuntaryhmämme katsoi niiksi lapsiksi, jotka olisivat menneet pesuveden mukana, jos

hallituksen esitys olisi lähetetty takaisin, muun muassa seuraavat asiat:

Oikeusaputoiminta siirretään valtion vastattavaksi. Se oli mitä suurin helpotus erittäin kuritetuille kunnille, josta kurittamisesta hallitus on saanut välillä hyvinkin ansiotonta tuomiota oppositiolta, koska elämmehän taloudellista talvisotaa, jossa jokaisen, myös kuntien, on jotakin annettava.

Seuraavana oli syytetyn julkinen puolustaminen ja, niin kuin ennen sanottiin, syyttä syytetyn mutta hienommin sanotaan syytteestä vapautetun korvausmahdollisuus. Nämä perustuvat aika pitkälti ed. Markku Pohjolan laatimiin ja suurehkon joukon kansanedustajia allekirjoittamiin lakialoitteisiin. Ei tietysti niitä aloitteina hyväksytty aikoinaan, mutta niistä otettiin varmasti osasia asiaan.

Myös on sanottava positiiviseksi seikaksi se, minkä ed. Karpio aika pitkästi esitteli, että asianajajapakkoa ei hallituksen esityksen yrityksistä huolimatta tullut tähän maahan. Se olisi ollut, mikäli ne kohdat olisi hyväksytty, siirtyminen aivan uudenlaisiin oikeudenkäyntimenettelyihin, joita esimerkiksi amerikkalaisissa oikeudenkäyntiasioissa on huomattu ja joita myös esimerkiksi Isossa-Britanniassa on. Suomessahan ihminen saa itse puolustaa itseään oikeudessa aina korkeimpaan oikeuteen asti. Tietysti vaativimmissa tehtävissä, niin kuin oikeusaputoiminnassa ja maksuttoman oikeudenkäynnin avustajalta vaaditaan, pätevyys on tarpeen, koska ei ole syytä valtion maksaa sellaisia kustannuksia muuta kuin asioihin perehtyneille henkilöille.

Hyvä asia kunnille oli myös se, että kuntien sosiaalitoimistoista siirtyi oikeusaputoimistoille selvityksen tekeminen siitä, kuka ansaitsee saada varattomuutensa vuoksi maksuttoman oikeudenkäynnin, ja myös oikeusaputoimistossa tehdään selvitys sen itse antamaa oikeusapua varten.

Sitten miinuspuolia. Lakiesitysnipussa meni läpi se, että köyhältä oikeusaputoimiston palveluja tahi maksuttoman oikeudenkäynnin palveluja tarvitsevalta peritään 200 markan oikeusapumaksu. Minusta se on verrattavissa terveydenhoitomaksuun, joka on kivestänyt jo pitkään kansalaisia, kun kuitenkin sitten pääosa koituvista maksuista tulee valtion tai kuntien kustannettavaksi terveyskeskusasioissa.

Myöskään ei päästy päämäärään sen osalta, että yleinen oikeusaputoiminta ja maksuton oikeudenkäyntimenettely olisi yhdistetty yhdeksi järjestelmäksi. Edelleen siis jatkuu kaksijakoinen ja usein hyvinkin suurta arvostelua saanut järjestelmä. Ehkä siinä pois jäämisestä on jotakin hyvääkin, koska on paljon puhuttu näinä päivinä tavallisen kansalaisen, keskituloisen kansalaisen mahdottomasta urakasta selviytyä oikeudenkäynnistä aiheutuneista kuluista varsinkin, jos käyttää asiantuntevaa lakimiestä. Ehkäpä varsinkin, kun oikeudenkäyntimenettely on uudistunut maassa suurelta osin ja kulutkin tulevat suurenemaan, silloin voidaan jonkin ajan kuluttua säätää yhdistämislaki, johon sisältyisi myös keskituloisten mahdollisuus saada ainakin osittainen vapaus tai korvaus oikeudenkäyntikuluista.

Valiokunnan sosialidemokraattinen ryhmä on suuren restauraation ja tuskien jälkeen hyväksynyt ja seisoo lakipaketin — muutetussa muodossaan — takana.

Oikeusministeri H ä k ä m i e s : Arvoisa puhemies! Käytetyissä puheenvuoroissa on lausuttu kriittisiä arvioita lain valmistelusta. Varmasti itsekritiikkiin eräin osin syytä onkin. Ehkä tämä on hyvä tai huono esimerkki siitä, että näin isoa ja periaatteellista kysymystä ei varmaaankaan tulisi valmistella niin sanottuna budjettilakina, jonka valmisteluaika käytännössä aina jää erittäin lyhyeksi. Mutta kuten muun muassa ed. Vähänäkin puheenvuorossa todettiin, tämähän pohjautuu tohtori Heikki Kosken yhden miehen selvitystyöhön, jossa tiettyjä toimintoja siirretään kunnilta valtion toiminnaksi, mikä ainakin oikeusaputoiminnan näkökulmasta on järkevä periaate. Siten pystytään nykyistä paremmin turvaamaan se, että maan eri osissa oikeusapupalvelut ovat suunnilleen saman sisältöisinä saavutettavissa.

Haluan myös kiittää lakivaliokuntaa sen hyvin rakentavasta asenteesta lain käsittelyyn ja pahoitella niitä tuskia, joita muun muassa ed. Vähänäkille lain käsitteleminen on aiheuttanut.

Tämän lain yhteydessä on julkisuudessa aika lailla tunneperäisesti puhuttu lähinnä kahdesta asiasta, toisaalta niin sanotusta asianajomonopolista ja toisaalta siitä, joka näkyy tuolla eräissä vastalauseissakin, että tämä heikentäisi oikeusapupalvelujen saatavuutta Suomessa.

Mitä tulee tuohon asianajomonopoliin, itse en sinänsä tuollaista käsitettä edes käyttäisi. Se, että laki siltä pohjalta valmisteltiin, perustui ensinnäkin asiantuntijatyöryhmän yksimieliseen pohjatyöhön, ja toisaalta siihen, josta mielestäni mihinkään ei pääse, että kun yhteiskunta oikeudenkäyntejä maksaa, niin sillä pitää olla oikeus myös

valvoa oikeusapupalvelujen ja niistä rahaa nostavien lakimiesten töiden tasoa. Kirjoitetaanko tuo vaatimus asianajajatutkinnon taakse vai jollakin muulla lailla, siitä on mielestäni syytä keskustella. Mutta sellaista periaatetta, jossa lähdetään siitä, että kuka tahansa lakimies missä tahansa olosuhteissa voi olla maksuttoman oikeudenkäynnin asiamies, en minä ainakaan hyväksy.

Tietysti on ylevä periaate, että jokainen saa itse asiamiehensä valita, mutta kyllä meistä jokainen ainakin tässä salissa tietää, että tavallisten ihmisten kyky ja mahdollisuus arvioida jonkun lakimiehen tai avustajan työn tasoa ei välttämättä ole aina kohdallaan. Kysymys on hyvin suurta asiantuntemusta edellyttävistä asioista, ja tällöin maallikkoarvio näissä kysymyksissä voi mennä kovastikin harhaan.

Jokainen ainakin juristikansanedustaja tietää, minkälainen tietty ruletti näiden maksuttomien oikeudenkäyntien ympärillä pyörii ja mitä epäkohtia niihin liittyy ja ketkä niitä harrastavat. Oikeusministeriöllä ei ole mitään muuta tavoitetta kuin se, että nämä oikeudenkäynnit tulevat tältä osin valvontaan ja että ihmiset saavat sen kaltaista palvelua kuin heidän tarpeensa edellyttävät.

Toinen tähän liittyvä asia on se, että sosiaalitoimesta on tarkoitus siirtää oikeusaputoimistoihin taloudellisten selvitysten teko. Se on toinen elementti lisätä ja kiristää valvontaa, koska ainakin itse olen nähnyt televisio-ohjelman, jossa sosiaalitoimiston virkamies sanoi, että he tässä sosiaalitoimistossa kirjaavat ihmisen tuloiksi ja varoiksi sen, minkä asianomainen ihminen itse ilmoittaa. Tähän täytyy saada selvästi nykyistä tiukempi kontrolli ennen kaikkea niissä tilanteissa, joissa on kyseessä oikeusavun hakija, joka ainakin jokin aika sitten on tienannut suuriakin rahamääriä. Myös tällaisista yksittäisistä tapauksista jokainen meistä on saanut viime viikkojen aikana lukea.

Toinen suuri kysymys on sitten oikeusaputoimistojen sijoittelu. Kuten ed. Karpio puheenvuorossaan totesi, tarkoitus on parantaa ihmisten palveluja tässä suhteessa. Tämähän on aivan samanlainen uudistus kuin meillä toteutettiin tuomioistuinten yhteydessä muistaakseni silloisen oikeusministerin Anneli Jäätteenmäen johdolla. Tuomioistuinten määrää selvästi vähennettiin entisestä, pyrittiin isompiin yksiköihin ja tätä kautta nostamaan oikeudenkäyntien tasoa. Tässä asiassa on kysymys aivan samasta asiasta. Selvää tietysti on, että siellä, mistä oikeusaputoimisto häviää, voidaan ehkä sanoa, että joidenkin ihmisten palvelujen saatavuus heikkenee, mutta jos me katsomme kokonaisuutena tätä kysymystä, niin olen aivan vakuuttunut siitä, että tämä uudistus lisää niitä mahdollisuuksia, joita ihmisillä tässä suhteessa pitää olla. Tietysti palvelut on vietävä ennen kaikkea sinne, missä niiden tarve on suurin. Sehän tämän uudistuksen tarkoitus on. Yksikään oikeusavustaja tai yksikään toimistohenkilökuntaan kuuluva ei tämän uudistuksen myötä työpaikkaansa menetä. Pyritään suurempiin yksiköihin ja tätä kautta parempaan palveluun.

Toinen asia, joka varmasti näitten suurempien yksiköitten kautta tulee muistaa, on se, jonka ed. Karpiokin täällä totesi, että nykytekniikka mahdollistaa myöskin oikeusavustajien niin sanotun jalkauttamisen entistä paremmin. Silloin on vain kysymys siitä, minkälaista virkamieskulttuuria halutaan noudattaa. Oikeusministeriön tehtävä tietysti on pitää huolta siitä, että valitaan asiakaskeskeinen toimintakulttuuri.

Ed. L a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä haluaisin yhtyä oikeusministeriön arvioon siitä, että kyllä on syytä tiukentaa nyt oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien pätevyysvaatimuksia, jos todellakin halutaan saada aikaan parempi prosessikulttuuri meidän tuomioistuimissamme. Me olemme juuri uudistaneet koko oikeudenkäyntimenettelyn. Se asettaa aivan uudenlaisia ja suurempia vaatimuksia asianosaisille, syyttäjäkunnalle, vastaajalle, vastaajan asiamiehelle ja myös tuomareille. Tämä ei ole mikään, sanoisinko, harrastelijoiden kenttä. Mutta niin kuin totesin esittelypuheenvuorossani, aika ei ollut vielä ihan kypsä tähän. Tämä on laajakantoinen uudistus, ja se vaatii, niin kuin tämäkin keskustelu jo on osoittanut, lisää harkintaa.

Haluan myös yhtyä siihen näkemykseen, että näiden pienten yhden henkilön toimistojen yhdistäminen kahden tai kolmen henkilön toimistoiksi, niin kuin myös valiokunnan mietinnössä on todettu, antaa parempia mahdollisuuksia tasavertaisesti kohdella kansalaisia, antaa oikeusapua eri puolilla maatamme. Se mahdollistaa vuorottelua aivan eri lailla, ja uuden tekniikan käyttöönotto menee myös paljon pitemmälle kuin että pelkästään sivuvastaanottoja tai -toimistoja voidaan ylläpitää. Voidaan jopa palveluja antaa kotona.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan samoin kuin ed.

Karpio olen huolissani siitä, että oikeusaputoimistojen näin raju karsiminen vähentää ihmisten mahdollisuutta saada oikeusapua. Lain perustelut eivät ainakaan minua täysin vakuuta, kun täällä todetaan, että liikenneyhteydet muun muassa ovat parantuneet. Minusta näin ei voi allekirjoittaa.

Olen toki valmis myöntämään sen, että sellaisissa tapauksissa, joissa oikeusaputoimistossa ei ole riittävästi työtä, silloin varmasti tällaisiin vähennyksiin voidaan mennä, mutta tämä karsiminen, mikä tässä tapahtuu, on toki minusta liian rajua. Se, että tänne on kirjattu nyt, että eduskunta tätä tarkoin seuraa ja toivotaan, että ministeriö seuraa, kuten varmasti tuleekin seuraamaan, ei minusta ole riittävää, koska me tiedämme, että aina kun palvelu viedään pois, sitä ei enää takaisin saada.

Lisäksi haluaisin todeta, että käräjäoikeuksien yhdistämistä ei ole tapahtunut sinä aikana kun olin oikeusministerinä.

Lisäksi haluaisin vielä yhteen asiaan kiinnittää huomiota, johon myös lakivaliokunta on aivan oikein kiinnittänyt huomiota, eli maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämiseen liittyviin epäkohtiin. Siitä varmasti tuomioistuimet kaipaisivat uutta ohjeistusta, että voisivat tehdä oikeita päätöksiä, koska nyt säännökset toki ovat hyvin tulkinnanvaraisia ja silloin tulee sellaisia päätöksiä, joita kansalaiset eivät voi ymmärtää.

Ed. L a p i n t i e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lakivaliokunnan käsittelyssä keskustapuolue esitti muutosesitystä, jonka mukaan kaikkiin niihin kuntiin, joissa tällä hetkellä on oikeusaputoimisto, on sijoitettava oikeusaputoimiston sivutoimisto. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että näissä edelleen säilyy se toimisto, joka siellä on tälläkin hetkellä ollut. Ihmettelen kyllä suuresti, kun suurin osa vastalauseen esittäjistä on juristeja, kuinka he voivat näin tehdä, kun luulisi heidän tietävän nykyisen tilanteen.

Eli oikeusaputoimistojen ongelma on ollut osittain se, että on ollut pulaa työstä. Virkamies stressaantuu myös siitä, että istuu peukaloitaan pyörittämässä eikä voi mennä naapuritoimiston alueelle tekemään töitään. Toisaalta ongelmana on ollut se, että ei ole voitu tarjota palveluita muuta kuin niille kunnan asukkaille, jotka ovat täysin varattomia. Sillä tavalla ei ole voitu palvella keskituloisia ihmisiä edes ottamalla osamaksua. Tämän uudistuksen yhteydessä on nyt tarkoitus järkiperäistää tätä, koska varmasti kaikki täällä olijat tietävät, että oikeudenkäynnit monimutkaistuvat ja myös niitä asioita ajavien ihmisten pitää pystyä erikoistumaan ja keskittymään tiettyihin juttuihin.

Tällä tavalla voidaan ehkä kohottaa myös näiden usein pienipalkkaisten pätevien naisjuristien toimenkuvaa, jotka suorittavat oikeusavustajien tehtäviä. He pystyvät paremmin keskittymään toimiinsa, järkiperäistämään niitä suuremmissa toimistoissa. Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan nimenomaan, että näihin toimipisteisiin on taattava sivuvastaanotto, mikä tarkoittaa sitä, että siellä on oikeusavustaja paikalla ja hänen luokseen voidaan mennä, aivan kuten tähänkin asti. Yleensä ihmiset eivät käänny päivittäin oikeusavustajan puoleen, kuten esimerkiksi korvakivussa.

Ed. K a r p i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olen oikeusministerin kanssa täsmälleen samaa mieltä, että kun yhteiskunta kerran maksaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset, niin yhteiskunnalla on myös oikeus vaatia, että asia tulee hoidettua riittävän hyvin. Uuden lakiesityksen mukaanhan myös oikeus voi katsoa, että mikäli avustajan kelpoisuus ei täyty tai hän ei muuten pysty hoitamaan tehtäväänsä, avustaja on vaihdettava. Olen samaa mieltä oikeusministerin kanssa siitä, että maksuttoman oikeudenkäynnin etuja tällä hetkellä jotkut ovat käyttäneet suoranaisesti myös väärin.

Edelleen kyllä haluan huoleni esittää oikeusavun saatavuuden suhteen, että siihen seikkaan nimenomaan oikeusministeriössä kiinnitettäisiin huomiota, että ainakin vastaanottopisteet perustettaisiin paikkakunnille, joista kohtuuton matka tulee olemaan varsinaiseen oikeusaputoimistoon tai sivupisteisiin, joissa on vakinainen oikeusavustaja myös.

Ed. V i s t b a c k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyn täysin siihen käsitykseen, minkä oikeusministeri sanoi, että maksuttomien oikeudenkäyntien ympärillä pyörii määrätynlainen ruletti, mutta haluaisin huomauttaa, että siellä on kyllä myös asianajajia, jotka sitä pyörittävät, ainakin muutama vuosi sitten oli, kun hyvin läheltä sain sitä seurata. Minun mielestäni tämä keskustelu on saanut hieman vääriä sävyjä, sillä minun tiedossani on ainakin, että moni Asianajajaliiton jäsen on sellainen, joka ei ole auskultoinut eli istunut käräjiä. Siinä olen ministerin kanssa samaa mieltä, että tietysti yhteiskunnan pitää valvoa, että on määrätynlainen

taso avustajalla, joka veronmaksajien rahoja tavallaan käyttää palkkionsa nostamiseen. Tässä mielestäni oikeusministeriöllä kyllä on tehtävää, lähinnä selvittää ja etsiä oikea ratkaisu niin, että se tyydyttää myös tietysti asiakkaita.

Arvoisa puhemies! Täällä on aika paljon puhuttu toimistojen vähentämisestä ja muusta, mutta toivoisin, että oikeusministeriö huolehtii siitä, että jos joka paikkakunnalla ei enää ole avustajia, niin toimipiste, kuten ed. Karpio täällä totesi, säilyisi. Eikö oikeusavustaja voisi liikkua paikkakunnalta toiselle? Jos on sihteeri, niin hän voi ottaa vastaan aikavarauksia, ja tämän kautta ihmiset ikään kuin saatettaisiin tasavertaisempaan asemaan, jos asuu hieman kauempana toimistosta.

Hyvä asia mielestäni on nimenomaan se, että tässä lakiesityksessä, mihin myös ministeri viittasi, myös keskituloisille annetaan mahdollisuus osittaiseen maksuttomaan oikeudenkäyntiin.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Täysaikaisen ihmisen täytyy itse saada valita avustajansa. Se on jopa ihmisoikeuskysymys ja pohjana tälle on se, että asianajajatehtävä on päämiehen ja asiassa toimivan välillä luottamussuhde, joka on hyvin tärkeä ja jota ei pidä mennä ulkopuolelta rikkomaan. Minä hiukan ihmettelenkin ministeri Häkämiehen näkemystä siitä, että tavallinen ihminen ei pysty itse arvioimaan, kenet hän haluaa avustajaksi ja kenet ei. Minä uskon, että ministeri on vähän siinä erehtynyt. Kyllä ihmiset tietävät monellakin paikkakunnalla, suuremmallakin, ketkä ovat tunnetusti hyviä asiaa ajamaan ja luotettavia, ja näitä ovat tietysti aivan yhtä hyvin asianajajat kuin lakimiestoimistoja pitävät henkilöt. Se tiedetään kokemuksesta.

Sitten täällä ministeri puhui siitä, että asianajajamopoli, hän ei tietenkään käyttänyt tätä sanaa siinä tarkoituksessa, pyrittiin luomaan siitä syystä, että asiantuntijat olivat sitä mieltä. Minä ihmettelen vähän, mihin ne asiantuntijat katosivat tässä välillä, kun lakivaliokunnan oli vaikea löytää sillä tavalla ajattelevia, vaikka valiokunnan puheenjohtajakin tikun kanssa yritti etsiä jonkinlaisia näkemyksiä siitä, että asianajajamonopoli saataisiin aikaan. Siellä niitä löytyi hyvin harvoja. Ehkä he olivat muuttaneet tällä välin sitten mieltään.

Mitä tulee sitten toimistoihin ja jalkauttamiseen, siinä mielessä suhtaudun tähän hyvin positiivisesti, koska ministeri täällä kyselytunnilla vastasi hyvin innokkaasti, kun kysyin, voitaisiinko näitä oikeusavustajia jalkauttaa palvelemaan pienemissäkin kunnissa. Olitte sitä mieltä, että näin on tarkoitus tehdäkin. Näin on hyvä. Tietenkin olisi hyvä, että maahan tulisi 160 toimistoa ja sitten vielä henkilöstöä jalkamiehiksi, yöpymään paikkakunnalla ja avustamaan ihmisiä, niin se olisi ihan hyvä asia. Luulen, että tätä kai ministeriö on tarkoittanutkin.

Ed. Vähänäkki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Jäätteenmäki äskeisessä vastauspuheenvuorossaan totesi, että hänen ollessaan oikeusministerinä ei käräjäoikeuspiirejä yhdistelty, häivähti mieleen sellainen ajatus, mistä mahtaa johtua, että tämän hallituksen aikana nimenomaan oikeusministeriöstä on tullut oikein lakien suma. Eikö Ahon hallituksen aikana kiinnitetty asioihin riittävästi huomiota?

Asianajajien monopolia kohti oltiin menossa, jos asia olisi hyväksytty. Se ei vielä täydellisesti näin ollut, mutta siihen oltiin menossa. Tästä asiasta olen saanut suurimman kansalaispalautteen, minkä koskaan tässä talossa työskennellessäni olen saanut, ja, yllätys yllätys, aika usea yhteydenottaja tai kirjelmöitsijä oli asianajaja, mutta eritoten lakiasiaintoimistojen juristi. Toimistot työllistävät tällä hetkellä, oliko se nyt, alun toistatuhatta lakimiestä. Nämä pelkäsivät joutuvansa työttömiksi. Kyllä tässä asiassa toinenkin puoli on.

Mitä tulee kuntiin, valtion oikeusaputoimistoista todetaan restauroidun lain 2 §:ssä: "Oikeusministeriö päättää kuntia kuultuaan oikeusaputoimistojen, sivutoimistojen ja sivuvastaanottojen sijaintikunnista." Luin pykälän tässä sen vuoksi, että itse tein esityksen kahdesta sanasta: "kuntia kuultuaan".

Oikeusministeri Häkämies: Arvoisa puhemies! En tiedä, kuulinko oikein ed. Vähänäkin puheenvuoron, mutta itse ainakin kavahdan, jos minulle joku sanoo, että joku juristi on sen jälkeen työtön, kun hän ei hoida enää maksuttomia oikeudenkäyntejä. Kyllä minulla ainakin ensimmäiseksi herää kysymys, miksi hänellä on vain maksuttomia oikeudenkäyntejä hoidossaan, miksi hänellä ei ole omalla rahalla maksavia asiakkaita.

Kyllä minusta tämä keskustelu nyt sen tietysti osoittaa, että varmasti pätevyysvaatimuksia tai osaamisen vaatimuksia ei ole järkevää ehkä kytkeä asianajajastatukseen, mutta edelleen peräänkuulutan sitä, että yhteiskunnalla on oikeus ja mielestäni velvollisuus näitä nykyistä paremmin

valvoa. Tässä on tietysti paljon keskustelua käyty ja postia saatu. Ne, jotka ovat asianosaisia, tietysti aina puhuvat omassa asiassaan innokkaasti, mutta todella peräänkuulutan sitä, että valvontaa on tulevassa lainsäädännössä lisättävä ja se merkitsee mielestäni ehdottomasti tiukempien kriteerien asettamista.

Korostaisin toista asiaa myöskin, jonka uudistus pitää sisällään ja joka ehkä ei julkisuudessa ole kovin paljon ollut. Nythän kun toimistot ovat kunnallisia, vain kunnan asukas voi hakea palveluja sieltä. Mutta uudistus merkitsee sitä, että kuka tahansa voi missä tahansa kääntyä minkä tahansa oikeusaputoimiston puoleen. Esimerkiksi kesälomalla ei tarvitse matkustaa omaan kotikuntaan, joka kenties sijaitsee toisella puolella Suomea, vaan voi kääntyä sen lähimmän toimiston puoleen, jonka näkee itse tarkoituksenmukaiseksi. Tämäkin mielestäni parantaa ihmisten oikeusturvaa.

Mitä tulee ed. Jäätteenmäen puheenvuoroon siitä, että hänen aikanaan ei käräjäoikeuksia yhdistetty, ehkä näin sanatarkasti olikin, mutta sen verran ehkä kuitenkin rehellisyyttä, että te olitte sen hallituksen jäsen, joka tämän uudistuksen toteutti. Teidän edeltäjänne muistaakseni oli oikeusministerinä silloin, mutta joka tapauksessa tehtiin uudistus, jossa aivan samalla tavalla käräjäoikeuksien määrä vähentyi suhteessa silloisiin alioikeuksiin. Nyt on pääsääntönä se, että toimistojen tulee olla samoilla paikkakunnilla, missä ovat käräjäoikeudet. Minun on vaikea ymmärtää, miksi se uudistus oli silloin mahdollista hyväksyä, mutta nyt tätä uudistusta ei, kun kysymys on tismalleen samasta asiasta, samasta hallinnonhaarasta ja oikeudenkäyntiin liittyvistä kysymyksistä. Tässä ehkä olisi hyvä olla itselleen hieman rehellisempi.

Ed. Lapintie: Arvoisa puhemies! Me olemme Suomessa kaikista oikeudenkäyntien ja oikeudenkäytön yhteydessä esiintyneistä viimeaikaisista ongelmista ja kohujutuista huolimatta varmasti vakuuttuneita siitä, että meillä on länsimaisen oikeusvaltion parhaimpia perinteitä. Varmasti aika monelle tulee yllätyksenä, että likikään näin ei ole. Esimerkiksi vielä tähän hetkeen asti syytteestä vapautettu ja aiheettomasti syytetty henkilö ei ole voinut saada korvauksia kuluistaan, joita hänellä oikeudenkäynnistä on ollut. Viime keväänä lakivaliokunta totesi, että tähän asiaan on saatava parannus. Itse kyllä yllätyin, että muutosesitys näin pian tuli eduskuntaan.

Hallitus esitti pelkästään, että oikeuden harkinnan mukaan voidaan velvoittaa korvaamaan tällaisen henkilön kulut, joka on aiheetta syytetty, mutta nyt lakivaliokunnan käsittelyssä tämäkin asia parani. Olemme nyt muuttamassa kyseistä pykälää niin, ja täysistunto sen toivottavasti hyväksyy, että valtion on vastaajan vaatimuksesta korvattava tämän kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jos syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään. Tämä on kyllä pitkä harppaus eteenpäin tasavertaisen oikeudenkäynnin tiellä.

Esitykseen liittyvät todellakin oikeusaputoimistot ja maksuton oikeudenkäynti. Olen ehdottomasti edelleenkin sitä mieltä, että tavallinen kansalainen ei yleensä kovin usein törmää oikeuslaitokseen ja on yleensä aika neuvoton sen suhteen, miten pitää menetellä, jos saa haasteen vaikkapa ylinopeussakossa tai jos naapuririidassa naapuri haluaa ruveta oikeutta käymään. Tällöin meillä on ollut teoriassa mahdollisuus oikeusaputoimistoihin ja toisaalta maksuttomaan oikeudenkäyntiin. Molempiin järjestelmiin on liittynyt runsaasti epäkohtia, ja siinä mielessä oikeusministeriön esitys siitä, että nämä järjestelmät lyödään yhteen ja korjataan kaikki kerralla, on periaatteessa hyvä joskin käytännössä valmistelu on ollut täysin puutteellista.

Epäkohtia on ollut tietenkin se, että oikeusaputoimistot ovat voineet palvella vain täysin varattomia ihmisiä. Tavallisissa tapauksissa ei keskituloinen kansalainen ole voinut sinne mennä. Samanaikaisesti oikeudenkäyntikulut ovat nousseet niin, että juristien mielestä ihan yksinkertaisten asioiden hoitamisessa puhutaan yleensä tuhansista markoista ja nopeasti kymmenistätuhansista markoista. Eli tavallinen ihminen ei ole ilman esimerkiksi oikeusaputoimiston palvelua pystynyt oikeuksiaan valvomaan.

Maksuttomiin oikeudenkäynteihin taas on liittynyt julkisuudessakin paljon esillä olleita ongelmia kustannusten kohoamisesta, kauhujuttuja siitä, miten kalliilla Mersulla saavutaan oikeuteen vastaamaan monimutkaisista talousrikoksista, jotka on kyllä pystytty suorittamaan, mutta oikeudenkäyntiä ei pystytä itse hoitamaan, vaan vaaditaan maksutonta oikeudenkäyntiä. Sosiaaliviranomaiset ovat sitten, en nyt väitä, että lätkäisseet leiman siihen, että kyllä on varaton henkilö ja voipi olla, että on kallis auto ja asunto, mutta aika ei riitä selvittämään, miten näiden käyttöoikeus toimii, ja henkilölle on myönnetty maksuton oikeudenkäynti. Erityisesti monimutkaisissa talousrikosoikeudenkäynneissä palkkiot eivät enää liikukaan välttämättä kymmenissätu-

hansissa vaan lisätään vielä nolla summan perään.

Sosiaalitoimistoja ei missään tapauksessa voi syyttää, koska lamakauden aikana niillä on ollut aivan riittämiin ihan omia, oikeitakin asioita hoidettavanaan. Nyt tämän uudistuksen yhteydessä on tarkoitus siirtää maksuttomien oikeudenkäyntien edellytysten tutkiminen uusien valtiollisten oikeusaputoimistojen hoidettavaksi. Itse ainakin toivon, että tämä on yksi askel sillä tiellä, että tarkemmin tutkitaan, onko henkilöllä todellakin mahdollisuus saada maksuton oikeudenkäynti vai olisiko henkilö mahdollisesti täysin pätevä itse ajamaan juttuaan vai voitaisiinko myöntää osittainen maksuvapautus, jota on valitettavan vähän tähän asti käytetty. Oikeusaputoimistot tarvitsevat varmasti koulutusta tämän tehtävän suorittamiseksi, mutta siitä huolimatta uskon, että ne ihan ilmankin koulutusta selviävät tästä monin verroin paremmin kuin nykyiset sosiaalivirastot.

Muun muassa tästä selvityksestä tullaan perimään 200 markan maksu asiakkaalta, ja sekin varmaan osaltaan vaikuttaa siihen, että vähän tarkemmin mietitään, mihin veromarkkoja käytetään. Tätä 200 markan oikeusapumaksua peritään myös muista oikeusaputoimiston palveluista. Olemme yrittäneet muotoilla perusteluja niin, että missään tapauksessa maksua ei tulla perimään sellaisilta ihmisiltä, joilla on oikeus esimerkiksi toimeentulotukeen, koska silloinhan olemme taas pahassa kierteessä eli kunnat viime kädessä maksavat oikeusapumaksun. Tarkoitus on, että tämä menee oikeusministeriön ja valtion vahingoksi suoraan eli näiltä ihmisiltä ei maksua peritä.

Se, mikä esityksessä ainakin omasta mielestäni on rikosasian vastaajan eli aiheetta syytetyn kulujen korvauksen lisäksi uutta ja hyvää, on se, että tähän on nyt lisätty myös julkinen puolustus. Eli vaikeissa rikosasioissa, jos ihminen ei itse pysty itseään puolustamaan eikä välttämättä ymmärrä edes pyytää puolustajaa, hänelle se tuloista riippumatta myönnetään.

Sen lisäksi kumpaankin järjestelmään on sisältynyt ongelma siitä, että hallintoasioissa ei ole voinut aina saada maksutonta oikeudenkäyntiä eikä myöskään oikeusapua. Nyt myös tätä mahdollisuutta laajennetaan. Tästä on rajattu ulos sen tyyppiset asiat, joissa valitetaan esimerkiksi kaavakysymyksistä, joissa ei valiteta sinänsä omasta asiasta, vaan kunnan asukkaana kunnanhallituksen päätöksistä. Tämäkin rajaus on ihan perusteltu. Seuraavana askeleena tietenkin pitää olla sen, että hallinnollinen lainkäyttö on aivan yhtä paljon oikeudenkäyntiä kuin muu ja kansalaisen, kun hän valtion virastoa vastaan oikeutta käy, tulee myös tähän saada oikeusapua. Mutta tämä on ihan merkittävä askel, mikä nyt tähän on kirjoitettu.

Lopuksi otan esille vaatimuksen siitä, että valtion tulee saada valvoa, kenelle se maksuttomasta oikeudenkäynnistä maksaa, eli asianajajavaatimuksen ja asianajajamonopolin. Voi olla, että tuleekin saada valvoa, ja tänäkin päivänä saadaan valvoa näiden juristien tasoa, jotka maksuttomia oikeudenkäyntejä hoitavat, ja tulevaisuudessa näin on myös tehtävä. Siitä huolimatta en voi muuta kuin ihmetellä hirvittävän paljon oikeusministeriön valmistelua.

Tällä hetkellä meillä on esimerkiksi pykäliä siitä kuka saa ketäkin avustaa ja varsinkin valtion varoilla, muun muassa oikeudenkäymiskaaressa, laissa nuorista rikoksentekijöistä, laissa maksuttomasta oikeudenkäynnistä, esitutkintalaissa ja laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Tässä uudessakin lakipaketissa ainakin kahteen eri kohtaan tulee tällainen määritelmä. Tämä vaatii kyllä hyvin tarkkaa pohdintaa ja muun muassa sen huomioon ottamista, että ihmisoikeussopimukset todellakin edellyttävät, että sellainen henkilö, joka on asiaa kykenevä hoitamaan, saa ottaa sen hoitaakseen varsinkin silloin, jos asiakas sitä vaatii. Tätä puolta ei hallituksen esityksessä ollut oikeastaan ajateltu ollenkaan.

Nyt kun lakivaliokunta rajasi tämän kokonaan ulkopuolelle eli mitään suuria, uusia, mullistavia muutoksia nykytilanteeseen ei tehdä, niin seuraavassa vaiheessa toivon todella, että oikeusministeriö käy nämä kaikki esitykset läpi ja katsoo, että nämä edes jotenkuten vastaavat toisiaan. Ei voi olla niin, että yhdessä laissa määritellään vaatimukset oikeudenkäyntiavustajalle täysin toisin kuin toisessa laissa. Itse asiassa tähän julkiseen puolustajaan liittyvä rajaus siitä, mitä nyt, kun olemme hyväksyneet tämän lakipaketin, tullaan vaatimaan avustajalta, antaa kyllä aika hyvää osviittaa siitä, miten koko järjestelmä pitäisi järjestää.

6 §:ssä laissa yleisestä oikeusavusta tämä määritelmä on niin, että rikosasiassa vangitulle ja vangittavaksi vaaditulle ja 18:aa vuotta nuoremmalle henkilölle, jolle vaaditaan ankarampaa vankeusrangaistusta, on avustajaksi määrättävä asianajaja tai erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon suorittanut henkilö. Sen lisäksi todetaan, että milloin yleisen oikeusavun saaja on itse

ehdottanut avustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi. Eli tämä on aika selkeä rajaus, ja sillä tavalla taataan se, että puolustaja on myös kykenevä työnsä hoitamaan ja oikeutettu palkkioon valtion varoista. Toivon, että tätä edelleen jatkokehitellään ja pohditaan, olisiko tämän tapainen muotoilu tulevaisuudessa näihin kaikkiin eri lakeihin ja kohtiin pätevä.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti ovat sivistysvaltiossa oikeudenkäytön tukitoimia, jotka ovat Suomessakin toimineet jo pitkään, näin täytyy sanoa, varsin hyvin. Aivan viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota eräisiin epäkohtiin. Pitkässä juoksussa on alkanut käydä sillä tavalla, että keskituloiset eivät pysty enää oikeuksiaan tuomioistuimissa hakemaan, koska heille ei maksutonta oikeudenkäyntiä tai oikeusapua myönnetä. Toisaalta äärilaitana olemme saaneet televisiosta seurata viime aikoina, kuinka jotkut veljekset nauraa hornottavat käräjäoikeuden eteisen penkillä saatuaan maksuttoman oikeudenkäynnin tai ainakin toinen heistä siitä huolimatta, vaikka heidän epäillään vieneen kymmeniä, ehkä satoja miljoonia markkoja täältä jollekin paratiisisaarelle. Siinä on se toinen puoli tästä asiasta, joka on epäoikeudenmukainen ja jota kansalaiset eivät voi hyväksyä. Oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti pitäisi saada lain pohjalta sellaiseksi, että se vastaa yhteiskunnan vaatimuksia siitä, että jokainen, joka tarvitsee oikeutta ja tarvitsee siihen apua, myös sen saa, mutta sellaiselle, jolla on riittävät tulot ja riittävä omaisuus asiansa hoitamiseen, ei tietysti tällainen apu kuulu.

Tämäkään laki ei näitä asioita miksikään muuta. Tämähän on alun perinkin suurelta osin budjettilaki, jonka keskeisenä tarkoituksena oli se, että oikeusavun ja maksuttoman oikeudenkäynnin kustannukset siirretään kunnilta valtiolle.

Tämä laki oli tavattoman huonosti valmisteltu, niin huonosti, että sitä ei varmaan aivan riittävästi ole täällä moitittukaan, mutta sehän ei pääasiaa miksikään auta. Siellä oli sellaisia huvittavia yksityiskohtia, että korkeimpien oikeuksien päätökseen maksutonta oikeudenkäyntiä tai oikeusapua koskien loppujen lopuksi teoriassa voi hakea muutosta muistutuksella oikeusaputoimistosta. Tämä on aika tavalla erikoinen tilanne, kun tällä tavalla on, eikä uskoisi, että oikeusministeriöstä tulee tällaisia lakiesityksiä. Lakivaliokunta oli kuitenkin valveellinen ja alkoi tutkia tätä. Huomattiin, että tätä ei voida hyväksyä tällaisenaan, ja loppujen lopuksi kävi sillä tavalla, että sieltä poimittiin vain sellaiset kohdat, jotka ovat välttämättömiä budjettilakeina, ja yksi kohta ja juuri keskeisin kohta on maksuvastuun siirtyminen kunnilta valtiolle.

Kun tänä päivänä meillä on oikeusaputoimistoja 160, tämän jälkeen niitä olisi valtion kustantamina vain 70. Se kyllä merkitsee tietysti näin numeraalisesti, että oikeusapupalvelut huomattavasti heikkenevät. Siitä syystä keskustan valiokuntaryhmä onkin vastalauseessaan esittänyt sellaisen kainon toivomuksen, että olisi kuitenkin vähintään sivutoimisto kaikissa näissä 160 kunnassa, joissa on tähän saakka ollut ja on edelleenkin oikeusaputoimisto. Näin ollen kohtuullinen taso pystyttäisiin alueellisesti turvaamaan.

On tietysti esitetty myös muita näkemyksiä vielä, niin kuin äsken vastauspuheenvuorossani totesin. Ministeri Häkämies kyllä eduskunnan kyselytunnilla antoi myönteisen näkemyksensä siitä, että oikeusaputoimistojen viranhaltijat pitäisi niin sanotusti jalkauttaa ja jakaa palveluja sellaisissa kunnissa, joissa sivupistettäkään ei ole, toisin sanoen tuoda nämä palvelut ihmisiä lähemmäksi. Se on tulevaisuuden asia. Jos tätä esitystä ei täällä hyväksytä, mikä keskustan ja kristillisten vastalauseessa on, niin täytyy vain toivoa, että ministeriö oikeudenmukaisella tavalla muuten hoitaa tämän asian.

Täällä on mainittu jo kahdesta muusta asiasta, jotka ovat vähän hämmentäviä. Toinen on se, että oikeusapumaksu on 200 markkaa henkilöltä, joka käy oikeusaputoimistossa apua hakemassa. Sellainen, joka on oikeutettu toimeentulotukeen, ei joudu sitä tietenkään maksamaan. Siitä huolimatta tuo 200 markan maksu nyt ehkä on tarpeeton. Tosin on myönnettävä, että ehkä se sittenkin jonkin verran karsii sellaisia, jotka tulisivat sinne ihan vain lämmittelemään, lämpöisekseen puhelemaan, mutta tuskinpa tällaisissa on kovin paljon. Siltä puolelta tämä maksu on turha. Siitä olisi voitu luopuakin.

Toinen asia on määritelmä siitä, että oikeusapua ei anneta, jos intressi on kyseiselle henkilölle vähäinen. Tämähän on tietysti määritelmäkysymys ja on selvää, että "vähäisen" asian määritteleminen on monta kertaa hyvin vaikeata. Saattaa olla, että jokin pienikin asia on jollekulle ihmiselle hyvin tärkeä henkilökohtaisesti. Jos hän ei siihen apua saa, niin silloin yhteiskunta ei ole toiminut sillä tavalla kuin sen olisi pitänyt

toimia. Aika näyttää sen, miten vähäinen-käsitettä oikeusaputoimistossa määritellään ja käytetään, aiheuttaako se sen, että joku joutuu epäoikeudenmukaisen kohtelun alaiseksi omasta mielestään vai ei, mutta lakiahan ei tietysti täydelliseksi voi saada. Virkailijat toivottavasti pystyvät näitä asioita arvioimaan sillä tavalla, että kaikki saavat apua sellaiseen asiaan, jota he itse pitävät tärkeänä, vaikka se yleisesti ottaen olisikin vähäinen.

Täällä on puhuttu myös kahdesta asiasta, julkisesta puolustuksesta ja syytteistä vapautetun oikeudesta valtiolta saataviin korvauksiin. Nämä ovat hyviä asioita ja täytyy ihan rehellisesti sanoa, että tässä ed. Markku Pohjola on tehnyt kovan työn lakivaliokunnan jäsenenä, myös ed. Vähänäkki, ja täytyy muistaakseni sanoa näinkin, kaikki hallitusryhmien jäsenet ovat toimineet tämän asian eteenpäin viemiseksi. Oppositio ja keskusta, joka on aina hyvien asioiden puolella, ei, rouva puhemies, ole missään tapauksessa vastustanut, vaan on ollut ajamassa tätä asiaa yhdessä eteenpäin, mutta tietenkin hallitusryhmien jäsenet, ed. M. Pohjola ja muut ovat olleet paremmassa asemassa. Ilman muuta ed. Kankaanniemeä täytyy myös kehua — tai en enää muista tarkkaan, olitteko te ratkaisevilla hetkillä silloin Pohjois-Koreassa, mutta hengessä olitte kuitenkin mukana, sen minä kyllä muistan ja ilman muuta myönnän tämän asian. On hyvä asia, että näin on, ja kunnia niille, joille se kuuluu, jos sitkeän työn kautta saadaan jotakin aikaan.

Vielä lopuksi, rouva puhemies, asianajajamonopolista. Eräillä valiokunnan jäsenillä on ollut sitkeä ajatus siitä, että ehdoton asianajajamonopoli pitäisi Suomeen saada. Ensinnäkin se on ihmisoikeuksien vastainen, koska jokaisen kansalaisen pitäisi itse saada valita avustajansa, ja jos sitten esimerkiksi tuomioistuin katsoo, että hän on kelvoton, se panee hänet viralta tavallaan pois ja sitten valitaan uusi. Ei tässä nyt kaikenlaisia hulttioita tietenkään ihmisten asioita panna ajamaan. Kyllä yleinen karsinta karsii tällaiset henkilöt.

Lakimiespuolella on erittäin paljon erinomaisia lakimiehiä, jotka eivät ole Asianajajaliiton jäseniä, ja hyvin tärkeää on se, että ihminen, joka valitsee itselleen lakimiehen, luottaa häneen, koska se on keskinäinen luottamussuhde, tämä päämiehen ja asiaa ajavan suhde. Näin ollen missään tapauksessa asianajajamonopolia tähän asiaan ei voida myöhemmässäkään vaiheessa tehdä. Nythän tämä pykälä, ensimmäisen lain 8 §, tietyllä tavalla jää käsittelemättä, kun koko lakiesitys hylättiin. Tätä asiaa ei tältä osin käsitelty, mutta eräässä pykälässä, joka koskee asianosaisen avustamista, on samanlainen sisältö, jossa asianajaja pannaan aivan eriarvoiseen asemaan muuhun lakimieheen nähden, ja siihen ovat keskusta ed. Myllyniemen johdolla ja myös kristilliset jättäneet vastalauseen siitä, että tällainen asianomainen monopoli ei saa vihertää tässäkään pykälässä, vaan täytyy olla niin, että ihminen, joka apua tarvitsee, saa itse valita juristin koulutuksen saaneista henkilöistä sellaisen avustajan kuin itse haluaa. Kyllä sitten tuomioistuin ja yleinen oikeustuntemus karsivat sellaiset pois, jotka eivät pysty näitä asioita ajamaan.

Sanoisin vielä loppujen lopuksi näin, rouva puhemies, että joissakin pienissä asioissa maaseutupaikkakunnilla eläkkeellä oleva vanhempi konstaapeli tai ylikonstaapeli olisi aivan erinomainen ajamaan pieniä asioita, ehdottomasti parempi kuin joku asianajaja tai nuori lakimies. Minä muistan, rouva puhemies, kun olin nuorena poliisimiehenä. En minä itsestäni puhu, mutta kun paikkakunnalle tuli joku juristi, yliopistosta päässyt juristi nimismieheksi, hän ei olisi pärjännyt alkuunkaan, ellei nuorempi konstaapeli olisi päivittäin neuvonut häntä lakiasioissa. Minä katson, että pitkän kokemuksen omaava poliisimies, joka tekee paikkakunnalla asianajotehtäviä ja avustaa ihmisiä, olisi joissakin pienissä asioissa ihan puhtaasti pystynyt näitä asioita hoitamaan monta kertaa paremmin kuin joku lakimies. Annetaan lakimiehille oma arvonsa ja kunnon poliisit jäävät eläkkeelle, mutta ei asianajajamonopolia, se on täysi virhe.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi jouduttiin lakivaliokunnassa käsittelemään kokonaan uudestaan ja kirjoittamaan uusiksi. Tässä valiokunta teki paljon työtä syksyn aikana ja erityisesti valiokunnan sihteeri, valiokuntaneuvos, joutui ahertamaan tavattoman paineen alla, kun valiokunnassa on monia muitakin suuria asiakokonaisuuksia. Tämä oli budjettilaki, joka piti käsitellä nopeasti, ja hallitukselle sitä häpeää ei haluttu, että koko uudistus olisi lykätty eteenpäin ajan saamiseksi. Niinpä valiokunta sitten teki sen päätöksen, että laki palautettiin pitkälti vanhaan malliin eikä toteutettu sitä kokonaisuudistusta, mitä hallitus esitti, siitä syystä ei siis toteutettu, koska hallituksen esitys oli poikkeuksellisen puutteellisesti valmisteltu.

Olisi tietysti paikallaan pohtia sitäkin, mitä ministeri Häkämies totesi, onko syytä tämän tyyppistä lainsäädäntöä budjettilakina käsitellä, ja saattaisi olla hyvin viisasta, että näin ei meneteltäisi. Tässä oli pieni kytkentä budjettiin. Sen tähden tämä piti kiireellä käsitellä ja näin kävi kuin kävi. Jatkoa varmasti seuraa, niin kuin valiokunnan mietinnössä edellytetään niiden osien tuomisesta eduskuntaan, mitkä vielä jäivät käsittelemättä ja uudistamatta tässä yhteydessä.

Lainsäädäntö, joka nyt on mietinnön pohjalta käsittelyssä, merkitsee siis oikeusaputoiminnan siirtämistä kunnilta valtiolle. Tämä on aivan oikea ratkaisu. Koko oikeudenhoito, oikeuslaitos, on valtion vastuulla ja oikeusapu liittyy siihen, jolloin se soveltuu hyvin valtion tehtäväksi. Tällöin tulee myös se etu, että kuntarajat eivät ole esteinä näiden palvelujen hankkimisessa eli kuntalaisten, kansalaisten kannalta palvelut ovat helposti käytettävissä. Kuitenkin ensimmäinen ongelma liittyy tähän samaan asiaan, eli kun toiminta siirtyy valtiolle, niin palvelujen määrä, taso, erityisesti saavutettavuus heikkenevät väistämättä, kun 160 kunnallisesta oikeusaputoimistosta siirrytään 70 toimistoon, jotka tulevat olemaan pääsääntöisesti käräjäoikeuspaikkakunnilla. 70 varsinaista toimistoa on suhteellisen vähäinen määrä näin isossa maassa, laajassa maassa, jossa on harva asutus, mutta suuri pinta-ala.

Näiden 70 toimiston lisäksi voidaan perustaa sivutoimistoja ja sivuvastaanottoja, mutta tämä jää nyt valiokunnan mietinnön pohjalta, jos se tulee hyväksytyksi eikä vastalause, ministeriön käsiin täysin avoimena. Tämä on suuri puute tässä asiassa. Esimerkiksi oman maakuntani Keski-Suomen osalta, jolta jo lääni vietiin, nyt ollaan hävittämässä oikeusaputoimistot niin, että kolme on jäämässä tuon laajan maakunnan alueelle. Muut eli sivutoimistot ja sivuvastaanotot ovat täysin ilmassa. On huono asia, että valiokunnan enemmistö, hallitusrintama siellä, antoi tämän mennä vain jollakin epämääräisellä lausumalla, ei perustelulausumalla, vaan ajatuksella ohittaen. Tässä on hallituksella nyt mahdollisuus leikata todella rankasti haja-asutusalueiden palveluita. On valitettavaa, jos näin käy. Merkit viittaavat siihen, että näin on käymässä. Esimerkiksi Keski-Suomessa pitäisi ehkä 6—7 toimistoa olla, jolloin voitaisiin turvata alueen asukkaiden palvelut edes kohtuullisesti.

Toinen oikeastaan paljon enemmän esillä valiokunnassa ollut asia oli kuuluisa asianajomonopolikysymys. Se torjuttiin puolittain ja epäselvästi. Hallituksen yksioikoinen esitys ei saanut kannatusta, mutta joihinkin pykäliin jäi kuitenkin valiokunnassa sellainen sanamuoto, joka jättää tämän asian elämään ja puolittaisesti voimaan. Se oli virhe. Ymmärrän kyllä hyvin ne perustelut, jotka oikeusministeri Häkämies täälläkin esitti, että kun valtio maksaa oikeusaputoiminnan, antaa maksuttoman oikeusavun ihmiselle, kansalaiselle, valtiolla on periaatteessa oikeus puuttua siihen, että maksutonta oikeusapua annetaan pätevän henkilön toimesta, asiantuntijan toimesta. Mutta tässä yhteydessä ei voi mitenkään hyväksyä sitä, että johonkin järjestöön kuuluminen olisi tässä edellytyksenä. Meillä on hyviä lakiasiaintoimistoja ja on varmasti vähemmän hyviä asianajotoimistoja. Tällaista jakoa ei voi ajatella toteutettavaksi, mitä hallitus alun perin esitti.

Totuuden nimessä on todettava, että aivan ehdoton asianajomonopoli ei hallituksen esityksessäkään ollut, vaan siellä erikoistapauksissa siitä olisi ollut mahdollisuus poiketa. Se on täysin välttämätöntä. Kun ajatellaan esimerkiksi työlainsäädäntöä, kyllä ammattiyhdistyslakimiehet ovat päteviä, vaikkapa entinen valtakunnansovittelija on todella pätevä hoitamaan tällaisia juttuja siitä huolimatta, että hänellä ei ehkä ole asianajotoimistoa, tai näillä ay-lakimiehillä ei ole asianajotoimistoa. Tällaisessa tapauksessa hallitus kyllä oli sillä linjalla, että näin voitaisiin menetelläkin, mutta ehdotus oli kuitenkin erittäin tiukka ja monopolia merkitsevä muilta osin. (Ed. Kemppainen: Ei ole niin asia!) — Nyt ei ole asia enää sillä tavalla, mutta puolittain valiokunnan hallitusryhmät hyväksyivät asianajomonopolin tähänkin malliin, joka nyt on käsittelyssä.

Toinen ongelma on edelleen varsin kärkeväksi muodostunut epäkohta tässä maassa eli niin sanottujen keskituloisten asema oikeudenkäynneissä. Vähätuloiset eli pienituloiset saavat maksuttoman oikeudenkäynnin ja hyvätuloisilla on mahdollisuus palkata pätevät asianajajat, juristit, asioitaan hoitamaan. Väliin jää suuri kansanosa, jolla ei ole taloudellisia edellytyksiä kumpaankaan suuntaan, ei maksuttomaan eikä toisaalta omin varoin palkata kunnon asianajajaa. Käsittelyssä oleva esitys ei tätä epäkohtaa korjaa. Pieneltä osin ehkä ollaan menossa oikeaan suuntaan, mutta tämä on vakava epäkohta. Siinä suhteessa hallitusmuodon 16 § ei ilmeisestikään toteudu tässä maassa. Hallituksen tulee tähän asiaan valtiontalouden tilanteesta riippumatta pikaisesti tuoda muutosesitys ja korjaus. Tästä asiasta on ponsia esitetty ja hyväksytty, mutta asia ei nyt korjaannu.

Eräs professoritason asiantuntija totesi valiokunnassa, että vain "hullu" keskituloinen lähtee käymään oikeutta, hakemaan oikeutta esimerkiksi suurta yritystä vastaan edes melko selvässä tapauksessa, koska häviämisen riski on suuri sen tähden, että vastapuolella saattaa olla todella hyvä asianajaja, ja silloin kustannukset tulevat maksettavaksi raskaimman kautta. Tähän ongelmaan pitää saada korjaus mahdollisimman pian.

Arvoisa puhemies! Mietinnön pohjalta käsittelyssä olevissa lakiehdotuksissa on muutamia todella hyviä asioita. Ensinnäkin on annettava kiitos siitä, että syytteestä vapautettu saa korvausta tämän uudistuksen jälkeen. Se on tärkeä ja hyvä asia. Toinen on julkisen puolustuksen järjestäminen. Se on myös erittäin tärkeä asia, joka nyt toteutuu. Kolmas asia, joka hallituksen esityksestä muuttui, oli pienyrittäjien kohta. Hallituksen esityksen 5 § oli hyvin tiukka siinä suhteessa, että yrittäjät eivät elinkeinotoimintaansa voineet saada missään tilanteessa yleistä oikeusapua. Valiokunta muutti tätä asiaa niin, että pienyrittäjien asemaa tässä parannettiin. Tiedämme, että on sitten maanviljelijä, kalastaja, taksimies tai joku muu pienyrittäjä, niin hänen taloudellinen tilanteensa saattaa olla hyvin heikko eikä voida vain sillä, että hän on tällaisen toiminnan piirissä, estää häneltä oikeusavun saantia. Tässä tuli parannus oikeaan suuntaan. Tätä kohtaa on todella syytä kuitenkin edelleen seurata tarkoin, miten se käytännössä toteutuu, jotta myös yrittäjäystävällisyys olisi hieman suurempi kuin hallituksen taholta alun perin oli ajatus. Nythän se menee hyvään suuntaan mutta ehkä ei vieläkään saanut riittävää huomiota.

Sitten tähän liittyy oikeusapumaksu 200 markkaa. Mielestäni se on ehkä paikallaan eikä siitä valiokunnassa suurta keskustelua käytykään. Tällainen kohtuullinen maksu, josta toimeentulotuen varassa elävät voivat saada vapautuksen, ehkä karsii kaikkein turhimpia käyntejä ja on siinä mielessä ihan paikallaan. Senkin osalta on tietysti kuitenkin syytä seurata, miten se vaikuttaa oikeusapupalvelujen käyttöön ja saatavuuteen.

Ed. Myllyniemi: Arvoisa puhemies! Tässä tuntee itsensä vähän jollakin tavalla jo päähän potkituksi, kun opposition vastalause, jonka keskustapuolue ja kristilliset ovat esittäneet, on saanut niin suhteettoman suuren osuuden tämän asian käsittelyssä. Olisihan lakiesityksessä nyt ollut hyvin paljon hyvää asiaa. Seurasin esimerkiksi ed. Karpion puheenvuoroa, joka aina niin hyvin suhtautuu oppositioon lakivaliokunnassa. Siinä oli tuhat sanaa vastalauseesta ja viisikymmentä sanaa itse esityksestä, eli jotenkin suhteet menivät väärään suuntaan. Vaikka me saimmekin aika paljon ja hyvin lakivaliokunnassa yhteisesti asioita tehtyä, sinne jäi kuitenkin kaksi vastalauseasiaa, joihin keskityn itse.

Todellakin lait olivat jossakin määrin harvinaisen huonosti valmisteltuja oikeusministeriössä, joka yleensä tekee hyvää jälkeä. En tiedä minkä vuoksi nyt näin heikosti sattui tämä asia. Ilmeisesti se johtuu kiireestä. Kiireessä ei todellakaan tule hyvää jälkeä. Mutta pääasiahan on, että me lakivaliokunnassa olemme yhtyneet näihin asioihin. Mutta joka tapauksessa kahteen asiaan me olemme puuttuneet.

Ensimmäinen on laki valtion oikeusaputoimistoista. Suomessa, kuten täällä on puhuttu, on tällä hetkellä 160 oikeusaputoimistoa. Nyt lakivaliokunnan mietinnössä lukee, että lukumäärä lasketaan 70 toimipaikkaan eli suurin piirtein samaan määrään kuin on käräjäoikeuspaikkakuntia. Se ilman muuta on heikennys. Ei sitä voi kukaan väittää, että jos 160 paikkakunnalla on tähän saakka saanut käydä tapaamassa lakimiestä, niin nyt vain 70 paikkakunnalla. Ihmiset asetetaan lain edessä aivan eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, millä paikkakunnalla itse kukin sattuu asumaan, koska oikeusavun saanti huomattavasti vaikeutuu. Kun tämä vielä koskee sitä osaa kansaa, jolla on oikeus ilmaiseen oikeudenkäyntiin, on lakivaliokunnan mietinnössä hyväksytty lainsäännös näiltä osin suuri heikennys nykyiseen tilaan.

Vaikka mietinnössä hyvin tätä asiaa puolustellaan ja kehotetaan seuraamaan, että palvelut säilyvät, en voi emmekä me vastalauseen kirjoittajat voi ymmärtää, miksei sitä olisi voinut suoraan lakiin kirjoittaa, niin kuin meillä ehdotuksessa on, joka kuuluu seuraavasti: "Niihin kuntiin, joissa on ollut 1.12.1997 kunnallinen oikeusaputoimisto, on sijoitettava vähintään yleisen oikeusaputoimiston sivutoimisto." Ei riitä, että siellä kaksi kolme kertaa niin sanotulla sivuvastaanotolla käy lakimies. Kyllä niissä kunnissa täytyisi olla vähintään sivutoimisto.

Tästä keskustelun aikana oli lakivaliokunnassa hyvin suuri yksimielisyys, mutta sitä eivät jostakin syystä hallituspuolueet kuitenkaan hyväksyneet. Kun katsoo vielä, mitä mietinnössä on kirjoitettu toimistojen paikkakunnista, niin ihmetellä pitää, miksi sitä piti vastustaa, kun mietinnössä, joka tultaneen varmasti yksimielisesti

hyväksymään, selvällä suomen kielellä lukee: "Toimistojen vähentämisestä seuraa kuitenkin väistämättä, että palvelujen saatavuus harvaan asutuilla alueilla vaikeutuu. Tämän vuoksi valiokunta edellyttää, että ainakin niihin kuntiin, joissa nyt on oikeusaputoimisto, järjestetään joko sivutoimisto tai sivuvastaanotto, jossa oikeusavustajilla on riittävät ja tarkoituksenmukaiset vastaanottoajat." Tämä oli sanasta sanaan ihan samaa, oikeastaan ankarammin sanottu kuin me toivoimme, mutta sitä ei missään tapauksessa saanut lakiin laittaa. Sitä me ihmettelemme.

Toinen asia, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta. Hallituksen esitykseen liittyvät eräät lait, todellakin vielä kertaalleen, olivat huonosti valmisteltuja. Tästä syystä ensimmäinen lakiehdotus ehdotetaan mietinnössä hylättäväksi. Emme me oppositio esitä sitä hylättäväksi, vaan yksimielisesti esitämme, että tehdään asiasta erilainen ratkaisu. Hylkäämisen tärkeimpänä syynä on kyseessä olevan lain ensimmäisen luvun 8 §, jossa räikeästi estetään vapaa kilpailu asianajajien ja muiden lakimiesten kesken. Lisäksi sama pykälää estää asianomaisen oikeuden vapaasti valita oikeudenkäyntiavustajansa, vaikka se jo ihmisoikeussopimuksen mukaan on kiistaton oikeus, jonka loukkaaminen on todella hyvin vakava asia.

Kaikesta tästä huolimatta valiokunta ehdottaa kolmannen lakiehdotuksen toisen luvun 2 §:n 1 momentin säilyttämistä lähes ennallaan, vaikka se esittää juuri samat kyseenalaiset elementit jotka edellä mainitussa 8 §:ssä on havaittu huonoiksi. Tästä pykälästä on ehdottomasti poistettava nämä elementit, ja sitä me esitämme.

Voi oikeastaan ihmetellä, kuinka voi olla mahdollista, että oikeusministeriöstä lähtee yleensä liikkeelle sellainen lakiesitys, joka on ihan ilmiselvästi ihmisoikeussopimuksen vastainen ja olisi asettanut asianajajamonopolin Suomen maahan. Olen useaan kertaan kehunut ja varmasti tulen tulevaisuudessakin kehumaan oikeusministeri Häkämiestä hänen hyvistä otteistaan, eikä tietenkään tämä asia, että tämä on päässyt hänen käsiensä läpi lipsahtamaan, hänestä huonoa ministeriä tee. Mutta toivoa saisi, että vastaisuudessa hän olisi tarkempi ja katsoisi aina, kuka alainen kulloinkin on minkäkin lain valmistellut, ja sillä tavalla osaisi varautua, ettei asia menisi pieleen.

Samassa yhteydessä en voi olla ihmettelemättä, että ed. Karpio tätä samaa asiaa myös puolusteli ja sanoi, että siellä on vapaa valintaoikeus. Minun käsitykseni mukaan ei ole, kun katsotaan, millainen 2 § mietintöön on jäänyt: "Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja tai asianajaja." Siinä selvästi sanotaan, että on määrättävä yleinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Sitten vasta säännös jatkuu: "Jos sopivaa oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä." Tässähän selvästikin rajataan pois ihan vapaa valinta. Totta kai oikeudella pitää olla aina oikeus todellakin poistaa sellaiset lakimiehet, joista tiedetään, että he eivät asiaa voi hoitaa, mutta kyllä tämä joka tapauksessa rajaa vapaata valintaoikeutta, mikä on ihmisoikeussopimuksen vastaista, ja sitä minä en nyt oikeastaan ymmärrä. Tätä perusteltiin sillä, että kun samansisältöinen pykälä on voimassa olevassa laissa, joka hyväksyttiin viime keväänä, niin nyt sitä ei voida korjata, vaikka kaikki näkivät, että tässä on virhe tapahtunut. Nyt ei voida sitä virhettä korjata, vaan jätettiin se edelleenkin voimaan.

Meidän ehdotuksessamme kolmannen lakiehdotuksen 2 luvun 2 § kuuluu: "Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja, asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä." Miksei tämä olisi riittänyt? Tämä olisi poistanut vähäisimmänkin epäilyksen siitä, että pelkästään asianajajat olisivat hyviä asioitten hoitajia. Näinhän he tietysti pääsääntöisesti ovat, eikä sitä ole kukaan koskaan väittänytkään, vaan meidän asianajajakuntamme on erinomaisen hyvää, mutta myöskin on erinomaisen hyviä lakimiehiä yksityisillä markkinoilla, jotka eivät ole minkään järjestön jäseniä.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Pari kommenttia ensin edellä puhuneille.

Ensin ed. Myllyniemelle. Hän ehkä tarkoitushakuisesti, kun on opposition edustaja, jätti lukematta 2 §:n 2 momentin, joka kuuluu seuraavasti: "Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi." Ed. Myllyniemi, teille osoitin sanani, jätitte tarkoitushakuisesti kenties lukematta tuon 2 momentin samasta pykälästä, josta luitte 1

momentin. Siinä on hyvin selvä valtuutus pääsääntöisesti määrätä se henkilö, jota epäilty taikka asianomistaja itse on pyytänyt, joten minun mielestäni tämä uusi momentti, joka tähän on lisätty, on kyllä erinomaisen hyvä ja kannatettava.

Vielä eräät edustajat ovat muistelleet mennyttä aikaa. Ed. Aittoniemi totesi omaa ammattikuntaansa ja sen häntää nostaen, että konstaapelit ja vanhemmat konstaapelit käräjillä usein olivat hyviä ajamaan asioita, parempia kuin kenties jotkut tuoreet juristit. Olen hänen kanssaan siitä samaa mieltä, mutta voisin omia käräjäaikojani muistellen todeta, että joskus jopa syytetty saattoi selvitä paremmin, kun hänellä ei lainkaan ollut asianajajaa. Kun hän kiemurtelematta rehellisesti tunnusti tekonsa, kertoi katuvansa ja kertoi, ettei enää toista sitä, niin hän saattoi saada hyvinkin pienen tuomion. Muistan monta tällaista, joista ajattelin, että asianajaja taikka joku muu avustaja, komisarius tai kuka kulloinkin, olisi asian kyllä pahasti sotkenut.

Menen nyt itse esitykseen ja totean, että valiokunta on tehnyt tässä erinomaisen hyvää työtä ja korjannut esitystä erittäin perustellulla tavalla. Sinänsä lähtökohta, että oikeusaputoiminta tulee valtion vastattavaksi, on minusta suuri periaatteellinen kysymys ja oikea uudistus.

Oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuudesta on täällä jo paljon puhuttu. Monet olivat saaneet paljon palautetta kollegoilta. Niin olen minäkin saanut. Muun muassa Asianajajaliiton edustajat ilmoittivat, että he eivät ole missään vaiheessa tällaista olleet esittämässä eivätkä ole olleet puoltamassa ja halusivat siitä jyrkästi irtisanoutua. Varmaankin aivan ilmeisistä syistä, sillä meillähän ei asianajajien koulutusta ole millään tavalla järjestetty. Minusta on hyvä, että valiokunta kehitteli tuota pykälää, ja toivoisin, että jos tätä ideaa nyt vielä edelleen kehitetään ja katsotaan, että johonkin tällaiseen asianajajamonopolin suuntaan on jatkossa asiaa kehiteltävä, niin silloin kyllä on tarkoin mietittävä, miten asianajajien koulutus ja rekrytointi alalle ylipäänsä järjestetään, ettei käy sillä tavalla kuin joskus aikoinaan auskultointijärjestelmän yhteydessä, johon liittyi melkoisia epäkohtia, kun vanhemmat kollegat nuorempia "orjinaan" kouluttivat.

Myöskin nykyiselle asianajajakunnalle varmaan pitäisi järjestää koulutusta jollakin tavalla systemaattisemmin kuin nykyään on tehty. Ne, jotka meistä ovat olleet tuomioistuinlaitoksessa aktiivisesti mukana aikoinaan, tietävät sen, että asianajajakunta on erittäin kirjavaa. Niin ovat myöskin muut oikeusavustajat. Ei se ole juristinkoulutuksesta huolimatta millään tavalla yhdenmukaista joukkoa, eikä voi sanoa, että kaikilla olisi sama asiantuntijan leima.

Ed. Kankaanniemi myöskin totesi, että monet muut kuin asianajajat saattavat olla parempia eksperttejä jollakin tietyllä alalla. Hän otti esimerkiksi työlainsäädännön. Voin yhtyä siihen ja ottaa esimerkiksi terveydenhuollon lainsäädännön. Olen kohdannut monta asianajajaa, jotka ovat olleet hyvin puutteellisesti perillä terveydenhuollon kysymyksistä ja minun mielestäni enemmän sotkeneet kuin selvittäneet ja aiheuttaneet päämiehelleen suuria kustannuksia.

Myöskin asianajajien valvonta olisi minun mielestäni järjestettävä nykyistä selvästi paremmin. Täällä on moneen kertaan muun muassa oikeusministeri maininnut sen, että asianajajia on oikeusministeriö ehdotuksessaan suosinut siksi, että heidän valvontansa on järjestetty. Minun mielestäni tuo valvonta, kun vertaa sitä joittenkin muitten ammattikuntien valvontaan, ei täytä asianmukaisen valvonnan vaatimuksia.

Ed. Vähänäkki mainitsi, että tämän lain kohdalla on eduskunnassa tehty poikkeuksellisen paljon lainvalmistelutyötä. Tämä sama mielestäni hyvin hylättävä käytäntö näyttää vallanneen alaa muissakin valiokunnissa käsiteltävänä olleissa lakiehdotuksissa. Minusta tämä on hyvin vakava epäkohta. Lainsäädäntöön on selvästi kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Tänne ei pitäisi tuoda niin keskeneräisiä lakeja kuin tuodaan eikä niitä myöskään pitäisi naamioida ikään kuin budjettilaeiksi. Kyllä vähäisiä budjettimuutoksia voidaan tehdä muulloinkin kuin varsinaisen tulo- ja menoarvion yhteydessä. Itse asiassa meillä on suuriakin hallinnonuudistuksia tehty myöskin lisäbudjettien yhteydessä, joten kaikkien lakien sitominen tähän vuodenaikaan on mielestäni suuri epäkohta.

Monet ovat toivoneet, että oikeusavustajat käyttäisivät paljon aikaa kulkemiseen. Haluan kiinnittää huomiota siihen, että mitä enemmän he kulkevat ristiin rastiin tätä maata, sitä vähemmän he ovat asiakkaiden tavattavissa. Kannattaa myös kiinnittää huomiota siihen, että asiakkaat eivät välttämättä aina tarvitse oikeusapua omalla kotipaikkakunnallaan. Jos syyllistyy sanotaan vaikka liikennerikkomukseen, saattaa olla, että ollaan hyvinkin kaukana omalta kotipaikkakunnalta. Silloin tarvitaan kenties oikeusavustajaa ihan jossakin muualla.

200 markan kynnysraha on mielestäni hyvin perusteltu. Ne, jotka ovat olleet joskus yleisön-

palvelutehtävissä tietyn tyyppisissä viranomaisissa, tietävät sen, että ihmisten kynnys tulla niin sanotusti juttelemaan kaikenlaisista asioista on aika pieni, jos ei ole minkäänlaista maksua. Muistan, että aikanaan, kun terveydenhuollossa puhuttiin terveyskeskusmaksuista, todettiin, että niin kauan, kun terveyskeskukseen meneminen on halvempaa kuin parturillakäynti, terveyskeskukset tulevat kuormittumaan, koska ihmiset tulevat valittamaan kaikkia vaivojaan, joita he normaalisti kertoisivat parturille tai jollekin muulle jossakin yksikössä, jonka yleiskustannukset eivät olisi kansakunnalle niin kalliita kuin esimerkiksi terveydenhuollon kustannukset. On erinomainen asia, että joutuu edes pikkuisen miettimään, onko syytä avata kuvetta ja lähteä sinne toimistoon, vai olisiko asia sellainen, joka selviäisi muutenkin.

Eräs asia, joka on myös tullut täällä jo ilmi, mutta joka minusta on hyvin vakava, on keskituloisten mahdollisuus käydä oikeutta, saada oikeudenkäynti kohtuulliseen hintaan. Se on asia, josta toivon, että sitä oikeusministeriössä nyt jatkossa todella vakavasti pohditaan.

Ed. Tahvanainen: Arvoisa puhemies! Asiasta on käyty jo todella paljon keskustelua ja varmasti monet näkökohdat, joita itsekin tuon esiin, ovat tulleet jo salissa esille, mutta käyn niitä kuitenkin läpi.

Valiokunnan mietinnössä, jota olen itsekin ollut valmistelemassa ja hyväksymässä, sanotaan, että hallituksen esityksen tavoitteena on luoda yksi yhtenäinen oikeusapujärjestelmä, joka tarjoaa vähävaraisille oikeusavun hakijoille heidän tarvitsemansa mahdollisimman laadukkaat oikeudelliset palvelut. Tämän tulisi olla tavoitteena sekä tässä laissa että myös muissa laeissa, jotka tulevat oikeusministeriöstä meille lakivaliokuntaan käsiteltäviksi ja eduskunnan hyväksyttäviksi.

Mietinnössä sanotaan myös, että oikeusavun voimavarat pyritään kohdentamaan aikaisempaa tasavertaisemmin ja aikaisempaa useammalle eniten tarvitsevalle. Myöskin tähän tavoitteeseen varmasti yhdymme ja tätä tulisi korostaa tällaisena aikana, kun nimenomaan kansalaisten oikeusturvasta ja siitä, ovatko kansalaiset yhdenvertaisia lain edessä, keskustellaan paljon sekä julkisuudessa että eduskunnassa.

Valiokunnan mietinnössä todetaan myös, että käsittelyn aikana on tullut korostuneesti esiin se, että esityksen tavoitteet olisi pitänyt nähdä laajasti. Esityksessä olisi pitänyt määritellä oikeusavun kehittämisen yleistavoitteet ja kiinnittää huomiota oikeudenkäytön suureen ongelmaan, mikä tuli äsken esillekin, eli siihen, ettei keskituloisella ole oikeudenkäyntikulujen huomattavan nousun vuoksi juurikaan mahdollisuuksia perätä oikeuksiaan tuomioistuimessa.

Nämä näkökulmat olisi pitänyt tietysti ottaa paljon voimakkaammin jo tässä lakiesityksessä huomioon. Hyvä kuitenkin, että saamme jotakin parannusta aikaan.

Kokonaisuudessaan hallituksen esitys oli minunkin mielestäni hyvin kehnosti valmisteltu. Tämä seikka on tullut esille. Jouduimme käymään lait todella tarkkaan läpi jokaista pykälää myöten ja muuttamaan lähestulkoon joka pykälää ja hylkäämään myös suurimman osan laeista.

Mutta ne näkökohdat, mitä on tullut hyväksyttyä, on mielestäni erinomaisesti käsitelty ja niissä on saatu hyvää työtä aikaan. Siitä, että yleinen oikeusapu siirtyy nyt valtion hoidettavaksi, ovat kaikki olleet yksimielisiä. Kun ed. Myllyniemi toi esille kritiikkiä siitä, että nyt joka kuntaan ei jääkään oikeuspalveluja, koska varsinaisia päätoimistoja tullaan vähentämään, saanen hänelle huomauttaa, että kunnat ovat kuitenkin yksimielisesti olleet sen kannalla, että oikeusapu siirtyy valtiolle kunnilta eli kuntien ei tarvitse kuitenkaan maksurasitusta enää niskassaan pitää.

Positiivista on myös se, että syyttömästi syytetyn kulujen korvaus tuli hyväksyttyä tässä laissa ja siihen tuli valtion määräraha. Tämähän on erinomainen asia ja oikeusturvan parannus niille, jotka ovat joutuneet kärsimään syyttömyyttään jonkun haastaessa oikeuteen turhan asian vuoksi.

Kolmantena asiana myös julkinen puolustus, joka on tullut täällä esille, on ollut meidän sosialidemokraattien tavoitteena jo pitkään. Onneksi meillä on viisaita lakimiehiä, jotka ovat osanneet asiaa viedä eteenpäin. Nyt tämä esitys tullaan hyväksymään.

Keskituloisten oikeudenkäyntimahdollisuus tuli jo aiemmin esille. Oikeudenkäyntikulut ovat nousseet liian korkeiksi, ja sen vuoksi oikeusministeriön tulisi kiinnittää asiaan huomiota ja puuttua oikeudenkäyntikuluihin liittyviin palkkiojärjestelmiin, luoda sellaiset järjestelmät, etteivät oikeudenkäyntikulut palkkioiden vuoksi nouse niin korkeiksi.

Kun oikeusministeri aiemmin kritisoi muun muassa sitä, että muutamat avustajat näyttävät pelkästään toimivan yleisissä oikeusavustajan tehtävissä maksuttomissa oikeudenkäynneissä,

niin voisin hänelle esittää kysymyksen — valitettavasti hän ei ole kuitenkaan paikalla — miksi näihin maksuihin ei ole puututtu, sillä nimenomaan oikeusministeriön tehtävänä on valvoa sitä, että maksupolitiikka ja maksut ja taksat säilyisivät kohtuullisina. Näin ollen hallitus voisi tehdä sellaisen esityksen, jossa näihin asioihin ja taksoihin puututtaisiin ja kohtuullistettaisiin oikeudenkäyntikuluja sitä kautta.

Asianajajamonopoli on tullut esille jo moneen kertaan. On mielestäni hyvä, ettei tätä lain pykälää hyväksytty käsittelyssä valiokunnassa eikä tulla hyväksymään eduskunnassakaan. Tästä asiasta valiokunta on mietintöönsä kirjannut näin: "Valiokunta on edellä esittänyt, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja avustajan kelpoisuusehdot on erikseen kokonaisuutena otettava tarkasteltaviksi ja uudistettaviksi. Sen vuoksi valiokunta ei ole puoltanut oikeusapulakiehdotuksessa kelpoisuusehtoihin ehdotettuja muutoksia, vaan ehdottaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 11 §:n säilyttämistä ennallaan."

Tätä oppositio voimakkaasti kritisoi, mutta ei tuonut esille ed. Paula Kokkosenkin esille tuomaa asiaa, että toki mahdollisuus valita oikeusavustaja säilyy tulevaisuudessakin nykyisen kaltaisena. Asiasta varmaan tullaan vielä oikeusministeriössä käymään keskustelua ja tuomaan ehkä kohtuullisempi esitys kuin meillä nyt oli valiokuntakäsittelyssä. On siis muitakin tapoja kuin asianajajamonopoli varmistaa se, että meillä on kyvykkäitä ja taitavia lakimiehiä tai yleisiä oikeusavustajia hoitamassa kansalaisten tarvitsemia palveluita ja samalla pitää kohtuullisina kulut.

Ed. J. Andersson: Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin oppositiolle sanoisin, miksi en halua kannattaa vastalausettanne. Mielestäni tässä esityksessä laatu ja läheisyys on hyvässä kompromississa, ja sen takia voin hyvin seisoa esityksen takana.

Uutena jäsenenä lakivaliokunnassa voin vain todeta, että on erittäin mielekästä toimia sellaisessa ilmapiirissä, missä diplomatia ja perusteleminen ja ajatteleminen on niin hyvin toimivaa ja niin avointa, että voidaan yhdessä olla yksimielisiä asianajajamonopolin suhteen ja löytää ratkaisuja. Oli erittäin miellyttävä kokemus olla mukana tässä työskentelyssä.

Kaikki olemme varmaan myös sitä mieltä, että tämä oli hyvä kompromissi ja saatiin yksi miina poistettua. Mutta asia ei ole loppuun käsitelty, vaan pitäisi pikaisesti saada jatkoa ministeri Häkämieheltä vielä tämän vaalikauden aikana, miten edetään tämän jälkeen.

Mielestäni meidän tärkein tehtävämme on selkeyttää oikeusaputoimistojen roolia ja samalla kohentaa oikeusavustajien arvostusta. Mielestäni tällä hetkellä, jos vertaa asianajajaa ja oikeusavustajaa, jotka tekevät aivan samanlaista työtä, sekä arvostus että palkka ovat aika epäsuhtaisia. Nyt on tehty oikeaan suuntaan meneviä muutoksia niin, että oikeusaputoimistojen rooli selkiintyy ja arvostus aivan varmasti myös paranee. Tämä on vain ensimmäinen askel. Monia askeleita vielä puuttuu tämän lisäksi.

Varmaan tarvitaan myös lisää resursseja, että tämä todella menisi läpi niin, että nähtäisiin, että oikeusaputoimisto on samanarvoinen paikka kuin lakimies- tai asianajotoimisto. Varmaan kohottaisi heidän arvostustaan ja ammattiylpeyttään se, että kun nyt ainoastaan kaikkein köyhimmät voivat luottaa heidän neuvoihinsa, myös keskituloiset saisivat tulla mukaan jossakin muodossa, ei täysin ilmaisena palveluna mutta jossakin muodossa. Tämä varmaan parantaisi myös oikeusavustajien statusta tuomioistuinten silmissä ja ylipäätään yhteiskunnan silmissä.

Lopputulos, mitä lakiesityksestä on jäljellä, on hyvä askel aivan oikeaan suuntaan. Tämä on vain vauhdin ottamista isoon hyppyyn, jota odotamme innolla lakivaliokunnassa. Kiitos hyvästä yhteistyöstä!

Ed. R. Ojala: Arvoisa rouva puhemies! Niin kuin ed. Tahvanainen jo totesi, tavoitteena oli luoda yksi hyvä yhtenäinen oikeusapujärjestelmä, joka tarjoaa oikeusapuhakijoille heidän tarvitsemansa laadukkaat oikeudelliset palvelut kaikkialla Suomessa yhdenveroisesti. Siinä on se keskeinen syy, minkä takia toimintaa ollaan siirtämässä kunnilta valtiolle. Tässä yhteydessä voi kuitenkin kysyä, onko tarkoituksenmukaista tällaista lakia, joka vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen, on iso asia, sitoa niin sanotusti budjettilaiksi. Parempi varmasti olisi asiaa valmistella tarvittaessa rauhassa vielä pitempään kuin nyt, vaikka sitä pitkään valmisteltiin, ilman sitä painetta, että se pitää tiettyyn aikamäärään mennessä saada valmiiksi.

Arvoisa puhemies! On käyty jo hyvä, pitkä keskustelu asiasta sillä erolla vain siihen keskusteluun, joka käytiin valiokunnassa, että täällä muutama opposition edustaja on ollut paljon ärhäkkäämpi. He ovat tarttuneet aivan samoihin asioihin, joihin tartuttiin myös valiokunnassa mutta joihin valiokunnassa tartuttiin säännön-

mukaisesti aina ensin hallituspuolueen edustajien kautta ja sitä kautta otettiin asiat keskusteluun, saatiin niihin parannuksia. Niihin jäi pari vastalauseessa näkyvää eroa, joihin niihinkin kuitenkin on olemassa perustelut.

Kukaan ei kuitenkaan ole tänään puhunut siitä, että valiokunta kiinnitti erityistä huomiota myös kunnallisten oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeisiin, kun he siirtyvät valtiolle. Normaalitapauksessa ne on hoidettu niin, että 40- ja 50-luvuilla syntyneet kuntien viranhaltijat ja työntekijät menettävät valtiolle siirtymisen yhteydessä oikeutensa lisäeläkkeeseen. Jotta lisäeläke säilyisi, tarvitaan erityisjärjestelyjä, joihin nyt on ryhdytty. Valiokunnan saaman tiedon mukaan Kuntien eläkevakuutus valmistelee parhaillaan kunnallisen eläkesäännön muuttamista niin, että oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeet voidaan turvata. Tästä asiasta eläkelaitoksen valtuuskunta päättää toukokuussa 98, ja on tietysti toivottavaa, että asia siinä yhteydessä hoidetaan.

Mitä tulee Asianajajaliiton monopoliin, siinä valiokuntakin oli aika ristiriitaisessa tilanteessa. Meillä oli kirjallisia ja suullisia lähestymisiä eri näkökohdista. Muun muassa varatuomari Esko Kivitie ilmoitti, että maassamme toimii satoja lakiasiaintoimistoja, joissa toimivat lakimiehet eivät joko voi tai ehdottomasti ollenkaan halua kuulua mainittuun liittoon. Heidän lukumäränsä ei kovin paljoa poikenne Asianajajaliiton toimistojen lukumäärästä. Yleisemmin kuin asianajotoimistot ne hänen nähdäkseen hoitavat niin sanottujen pienten ihmisten oikeusasioita, ja useimpien päätulolähde tai ainoakin on maksuttomien oikeudenkäyntien palkkiot ja korvaukset. Tässä lienee samalla vastaus myös ministeri Häkämiehelle, joka ihmetteli niitä lakimiehiä, jotka saattavat pääasiassa näillä tulla toimeen.

Toisaalta meitä lähestyttiin myös yleisten oikeusavustajien taholta. Muun muassa Turun johtava yleinen oikeusavustaja oli sitä mieltä, että ilman muuta pitäisi siirtyä Asianajajaliiton liittojärjestelmään, tähän niin sanottuun monopoliin, jotta sillä voitaisiin turvata palvelujen taso.

Arvoisa puhemies! Valvontaa tässä varmasti tarvitaan, mutta muun muassa totean sen seikan, että Asianajajaliitto, joka — toisin kuin ed. Kankaanniemi ilmoitti — on lakisääteinen elin, jonka tehtävä on valvoa maassamme asianajajatoimintaa, on myös etujärjestö. Siinä saattavat roolit mennä sekaisin, joten ei välttämättä pidetty tarkoituksenmukaisena, että tätä kautta valvoja ja etujärjestö ovat samassa yhteisössä.

Kun siirrytään käsittelemään sitä, missä paikoissa, missä kunnissa toimii oikeusaputoimisto, täällä on todettu monta kertaa, että nyt on 160 toimistoa ja ne vähenevät 70:een. Siitä on toki jäänyt pois se, että jo alkuperäisessä ehdotuksessa ministeriössä on nimetty 14 kuntaa, joihin tulee sivutoimisto, ja lakitekstin mukaan tulee sen lisäksi sivuvastaanottoja.

Minusta pulma on siinä, kuten täälläkin ministeri Häkämies ilmoitti, että kun yhden henkilön toimistot korvataan sivutoimistoilla, alkuperäisessä ehdotuksessa, joka ministeriössä on sijoituspaikoista laadittu, on kuitenkin useita kahden hengen toimistoja, joita ei ole sen suunnitelman mukaan näytetty korvaavan ollenkaan. Toisaalta sanotaan, että sivuvastaanotoilla tarkoitetaan toimipisteitä, joissa toimii kokopäiväinen oikeusavustaja. Ministeriön asiantuntija valiokunnassa ilmoitti, että tämä tarkoittaa sitä, että jos tarvitaan useita, silloin pitää perustaa oikeusaputoimisto. Se taas on vastaan sitä periaatetta, joka tässä on, että käräjäoikeuspaikkakunnilla ne toimisivat.

Kun ministeri Häkämies edelleen suullisella kyselytunnilla vakuutti, että suunnitelma on alustava ja siihen tulee huomattavasti muutoksia, sitä varten valiokunnassa laitettiin lausuma, että kuntien kuulemisen jälkeen niistä pitää päättää. Vastalauseessa, joka tähän on jätetty, on sellainen epäloogisuus, että siinä lähdetään siitä, että laissa sanotaan, että sijoituspaikat ovat ne, missä nykyisin toimii oikeusaputoimisto. Toisaalta laissa kuitenkin sanotaan nyt, että niistä päättää ministeriö. Ei samasta asiasta voi päättää sekä ministeriö että lakiteksti. Siinä on selvää epäloogisuutta. Mutta on aivan varmaa, että kunnissa tullaan tarkkaan seuraamaan, mihin näitä toimistoja tullaan sijoittamaan. Kunnille tästä tulee myös velvoitteita. Korjatun 2. lakiehdotuksen 16 §:n mukaan kuntien velvollisuus on tarjota tiloja ja välineitä asian hoitamiseksi kolmen vuoden ajan, joten on aika kohtuutonta, jos sinä aikana kunnilta viedään palvelu pois, jos on tarvetta olemassa ja erityisesti kunta sitä haluaa. Uskon, että moni kunta haluaa palvelupisteen tarjota ilman, että siitä mitään vuokria sen kummemmin tavoitetaan.

Arvoisa puhemies! Lopuksi toteaisin ed. Kankaanniemen puheenvuoroon vielä sen, että kun hän sanoo, että tämän lain pohjalta hallituksella on mahdollisuus leikata pienten kuntien palveluita, se on tyypillistä murinaa, jota oppositiosta

kuuluu, mutta ei tämän lain perusteella hallitus mitään leikkaa. Tässä sanotaan aivan selvästi, että sijoituksista päätösvalta kuuluu ministeriölle, ei hallitukselle.

Ed. Saarnio: Arvoisa rouva puhemies! Haluan esittää sen, että olen samaa mieltä kuin ed. R. Ojala siitä, että esityksellä ei mitään leikata. Päinvastoin uskon, että siirtyminen 160 kunnallisesta oikeusaputoimistosta valtion järjestelmään nostaa oleellisesti laatua ja parantaa oikeusaputoimistojen mahdollisuuksia monipuolisempaan palveluun kuin aikaisemmin. Tämän uskon, ja toivottavasti ne lupaukset, joita eri yhteyksissä on esitetty siitä, että oikeusaputoimistot voivat myös jalkautua eli mennä itse avustettavan luo, pitävät paikkansa. Tällöin varmasti saavutetaan se tulos, joka tällä uudistuksella on tarkoitettukin.

En halua puuttua enää laajemmin niihin asioihin, joita lakivaliokunnan eri jäsenet ovat esiin tuoneet, mutta puuttuisin, kuten ed. R. Ojalakin, kunnallisten oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeisiin. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan esityksen valmistelun loppuvaiheessa on ilmennyt, että yleisten kunnallisten eläkesäännösten mukaan 40- ja 50-luvulla syntyneet kuntien viranhaltijat ja työntekijät menettävät valtiolle siirtymisen yhteydessä oikeutensa lisäeläkkeeseen. Jotta lisäeläke säilyisi, tarvitaan siis erityisjärjestelyjä, joihin tiettävästi nyttemmin on ryhdytty.

Kiinnittäisin huomiota siihen, että valiokunta on mietinnössään edellyttänyt, että nämä lupaukset myös lunastetaan, koska nythän olemme jääneet kuitenkin valiokunnassa vain irtonaisten lupausten varaan. Uskon siihen tietoon, että Kunnallisen eläkelaitoksen eläkesääntöä muutetaan niin, että oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeet turvataan. Niin kuin ed. R. Ojalakin totesi, asiasta päättää eläkelaitoksen valtuuskunta, joka kokoontuu seuraavan kerran toukokuussa 1998.

Aikaisempien vastaavanlaisten hallinnon kokonaisjärjestelyjen yhteydessä henkilökunnan eläke-etuudet on turvattu täysimääräisesti. Niinpä me valiokuntana myös edellytämme, että näin tapahtuu tässäkin yhteydessä. Mikäli tässä tapahtuisi jokin odottamaton käänne, on ilman muuta selvää, että tähän asiaan on palattava kuntien ja valtion välisin neuvotteluin ja mahdollisin erillisin lakiesityksin.

Ed. Kokkonen puhui 200 markan maksusta, joka meillä meni varsin pienellä metelillä lävitse ennen muuta sen takia, että maksuhan on tarkoitettu perittäväksi vasta siinä tapauksessa, että hakija saa kunnallista oikeusapua noin laajemmassa mittakaavassa, joten tämähän ei ole mikään puhelumaksu eikä mikään käyntimaksu niin kuin terveyskeskuksessa. Ainakin henkilökohtaisesti olen kantanut huolta niin terveyskeskusten kuin kunnallisen oikeusavunkin osalta niistä ihmisistä, hieman alkoholisoituneista, eronneista viisikymppisistä miehistä, joilla ei ole kykyä eikä varoja juuri mihinkään, eivät käy tällä hetkellä terveyskeskuksessakaan 50 markan puutteen takia, että he myös saisivat oikeusavun tarvittaessa. Tällä järjestelmällä on se inhimillinen puoli, että ilmeisesti oikeusapu kohtaa kaikenlaisia kansalaisia. Yleensäkään en pidä kovin järkevänä terveyskeskusmaksua enkä tässä yhteydessä tätä 200 markan maksuakaan kovin järkevänä, mutta katson, ettei se ole mikään este itse järjestelmän toteutumisen kannalta.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Nyt eduskunnan keskustelussa olevassa esityksessä on paljon hyvää, joka on jo tuotu esille. Mielestäni on muun muassa perusteltua se, että oikeusaputoimistot siirtyvät valtiolle, ja hyvää on myös se, että toteutetaan julkinen puolustus ja oikeudenkäyntikulujen korvaaminen syytteestä vapautetulle rikosoikeudenkäyntimenettelyn uudistumiseen liittyvien eduskunnan lausumien mukaisesti.

Kun oikeusapu nyt siirretään valtiolle, yhtenä perusteena on muun muassa se, että kansalaiset tasaisemmin ympäri Suomea saisivat tätä palvelua. Täällä on jo ollut keskustelua siitä, toteutuuko se, koska oikeusaputoimistoja näin rankasti nyt aiotaan karsia. Minusta se on sellainen asia, josta on syytä keskustella ja josta valiokuntakin on kantanut aivan oikeutetusti huolta.

Ministeri Häkämies totesi, että tämä on täsmälleen sama esitys kuin aikaisemmin muutama vuosi sitten, kun käräjäoikeuksia yhdistettiin ja niistä tehtiin isompia piirejä. Minusta näin ei ole. Käräjäoikeuksien ja oikeusaputoimistojen uudistamisessa ei ole kyse täsmälleen samasta uudistuksesta. Ensinnäkin on hyvin paljon ihmisiä, jotka tarvitsevat oikeusapupalveluja, mutta harva asia loppujen lopuksi oikeusaputoimistosta kuitenkin käräjille lakitupaan menee. Vain 10 prosenttia oikeusaputoimistojen hoitamista jutuista on rikosjuttuja, jotka useimmiten lakitupaan menevät, mutta esimerkiksi perhe- ja perintöoikeusasiat, varsinkaan perintöoikeusasiat eivät suinkaan tuomioistuimeen mene. Näin ollen

mielestäni on tärkeää, että kansalaisen saatavilla on oikeusavustaja tai asianajaja, kuitenkin sellainen henkilö, joka pystyy apua antamaan ja että tämä apu on kohtuullisen etäisyyden päässä.

En oikein jaksa uskoa siihen, että jalkautus olisi se apu. Varmasti joissakin tapauksissa on aivan paikallaan, että oikeusavustaja käy asiakkaan luona kuten tähänkin asti on joskus käynyt. Mutta en usko, että sitä tapahtuu tulevaisuudessakaan runsaasti, ja jos ajattelemme, että näitä toimistoja on hyvin harvassa, niin silloin se myös johtaisi siihen, että tehostamisvaatimus ei toteutuisi, koska oikeusavustaja ei ehkä ehtisi käydä kuin korkeintaan kahden asiakkaan luona, hyvä jos edes sitä, päivällään.

Ed. Vähänäkki toi esille lain hyviä puolia ja hän antoi allekirjoittaneelle viestiä, että lakivaliokunta ei edelliskaudella saanut tarpeeksi esityksiä. Minä uskon, että lakivaliokunta tällä kaudella, edelliskaudella ja niin kauan kuin henkilökohtaisesti olen eduskunnassa ollut, on ollut aina äärettömän työteliäs valiokunta. Viime kaudella oli niin, että valiokunta olisi saanut vielä kolme lakiesitystä, mutta puheenjohtajan kanssa keskusteltuani näitä esityksiä ei annettu, koska lakivaliokunta ei olisi niitä ehtinyt käsitellä. En kuitenkaan halua sanoa, että lakivaliokunta olisi ollut laiska, koska näin ei toki ollut. Valiokunta teki kovasti työtä, mutta kun esityksiä tuli niin kovin paljon, niitä ei yksinkertaisesti ehditty käsitellä, mistä esimerkkinä on muun muassa se, että kaksi oikeusministeriön antamaa esitystä jäi kokonaan käsittelemättä, koska aika loppui.

Ed. Lapintien tavoin olisin samaa mieltä, että en haluaisi syyttää sosiaalitoimistoja siitä, jos joku henkilö on saanut maksutonta oikeusapua huonoin perustein. Kyllä olisin valmis ja taipuvainen uskomaan siihen, että sosiaalitoimistot ovat pyrkineet tekemään mahdollisimman hyvää työtä, tarkistaneet perusteet niin hyvin kuin se on ollut mahdollista. Varmasti on voinut tapahtua myös virheitä kiireessä, mutta en haluaisi yleisesti sanoa, että sosiaalitoimistoissa työ on ollut huonoa, vaan päinvastoin uskoisin, että se on ollut hyvää.

Lopuksi, arvoisa puhemies, haluan todeta, että mielestäni on erittäin hyvä asia, että lakivaliokunta on pilkkonut tämän suuren paketin, ja tästä on otettu pois muun muassa asianajomonopoliasia. Se on sellainen asia, jota mielestäni ei pidä toteuttaa, eikä asiaa olisi edes pitänyt tuoda eduskuntaan näin isona pakettina. Tällaista isoa periaatteellista ratkaisua ei tässä kuten ei muissakaan tapauksissa, ei nyt eikä aikaisemmin eikä toivottavasti tulevaisuudessakaan tulisi sitoa budjettilakeihin, jos sillä ei ole niihin välitöntä liittymäkohtaa.

Ed. Itälä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Juhantalo: Arvoisa puhemies! Oikeastaan aioin käyttää lyhyemmän vastauspuheenvuoron ed. Aittoniemen puheenvuoron jälkeen, mutta koska se ei ollut mahdollista, nyt tässä on tilaisuus puhua vähän laajemminkin.

Kannatin niitä ajatuksia, joita ed. Aittoniemi puheenvuorossaan toi, mutta hän toi esille myös tämän eläkkeellä olevan ylikonstaapelin, joka varmasti paremmin hoitelee asioita kuin moni juristi. (Ed. Karpio: Hän sanoi nuorempi konstaapeli!) — Tai nuorempi konstaapeli, varmasti vielä komisariokin, joka on pätevöitynyt täällä lisää. Se on monesti totta, mutta se koulukunta, joka näitä asioita hyvin osaa, alkaa vähentyä nykyisin Suomesta, ja se liittyikin paljolti juuri siviiliasioihin.

Minusta nykyaikana, joka on nostanut juristien palkkiot kyllä aika korkeiksi, on suuri ongelma oikeusavun saamisessa tavalliselle ihmiselle se, että se maksaa niin paljon. Se on tehnyt hallaa sille, että on käytännössä vähentynyt niiden aivan maallikkojen — ei nyt ole tietysti konstaapeli, ylikonstaapeli eikä komisario maallikko — mutta niiden ihmisten hyödyntäminen, jotka osaavat perinteisiä siviilioikeudellisia asioita ja niissä avustaa. Kyllä testamentin tekemisen muodon ja muotovaatimukset, monet perintöoikeuteen liittyvät asiat, pienet pesien selvittämiset, ei nyt selvittämiset, siinä tarvitaan varmasti juristin tutkinto ennen kuin määrätään oikeudessa, mutta olemattomat perintökärhämät ja jakokirjan teot sujuvat maallikolta aivan hyvin. Mutta kieltämättä nykymaailma on tullut monimutkaisemmaksi ja on paikallaan avustajan saada juridista koulutusta.

Minä muistan Porin raastuvanoikeudessa nuorena juristina, kun siellä käytävästä kuului ankara mölinä ja kiukkuinen asiakas ajoi avustajaansa takaa kongissa. Selvisi sitten, mitä oli tapahtunut. Maallikkoavustaja, pikkuisen tenutteleva, oli ollut avustamassa päämiestään salissa, jossa syyttäjä sitten lopulta luopui syytteestä hänen päämiestään kohtaan. Se oli pikkujuttu. Kun puheenjohtaja kysyi muodollisesti, mitä nyt haluatte tähän lausua, avustaja van-

han kaavan mukaisesti sanoi: "Herra puheenjohtaja, pyydän mahdollisimman lievää tuomiota", mikä aiheutti jonkinmoisen riitatilanteen siinä. Elikkä avustajien taso on parantunut valtavan paljon.

Keskustan vastalauseessa kohdassa 1 minun mielestäni puututaan erittäin tärkeään asiaan elikkä näiden toimistojen määrän radikaaliin laskemiseen. Kun toimistojen määrä putoaa puoleen, tulee pitkät etäisyydet. Kyllä tämä käytännössä aiheuttaa sellaisen ongelman, että oikeusapua haluavan ihmisen mahdollisuudet sitä käytännössä saada vaikeutuvat runsaasti. Puhutaan jalkautumisesta. Se voi joskus tapahtua. Meitä on täällä muutamia lakimiehiä — minäkin olen viitisentoista vuotta ollut Asianajajaliiton jäsen ja nuorena ehdin toimia hetken ennen liiton jäsenyyttäkin. Kyllä me tiedämme, miten käytännössä pitää joskus käydä siellä kotona taikka toisessa toimistossa tai niin edelleen määrätyissä asioissa, harvemmin rikosjutuissa. Mutta on viisasta kutsua kovassa riidassa naapurukset paikalle, on viisasta perintöasiassa kutsua usein paikalle kaikki perikunnan jäsenet jne. Tällaista jalkautumista tehdään.

Toisaalta vaikka on nykyajan tekniikka käytössä, vaikka voidaankin laukkumikro ottaa mukaan ja kirjoittaa, kyllä siellä toimistossa työ tapahtuu paljon kätevämmin ja tehokkaammin. Minusta se, että etäisyys tulee pitkäksi, ei anna mahdollisuutta jokaiselle apua tarvitsevalle lähteä hakemaan oikeusavustajaa ja silloin joutuu kääntymään muun juristin puoleen.

Ei minulla sinänsä ole sellaista asenteellista halua eikä tarvetta sanoa, että asianajaja ei saa olla välttämättömyys ja Asianajajaliiton jäsenyys olisi jotain kauhua ja pahaa, mutta ei pelkkä jäsenyys liitossa mielestäni tuo sellaista pätevyyttä, joka ohittaa kokeneen, hyvän juristin, joka on paljon tehnyt samaa työtä. Kymmenissä, ellei sadoissa jutuissa olen yhdessä ollut asianajajien ja muiden juristien kanssa. Ei siinä käytännön työnteossa havaita eroa, kuka on liiton jäsen ja kuka ei. Kokemus, kätevyys, tietojen hallinta jne. ovat ratkaisevia.

Kun meillä auskultointi muutoinkin on hyvin ollut sellaista vanhakantaista, käräjien istumista ja siitä saatua kokemusta, kyllä meillä valitettavasti tällainen harjoittelu oikeuden jäseneksi on aika teoreettista. Kyllä me tapaamme varatuomareita ja asianajajia, joille on mahdottoman vaikeata vaikka kalastuskunnan kokousta johtaa. Ei sieltä sellaista kokemusta saada, jota joku muu juristi saa vaikka ed. Saarisen puolueosastossa toimimisesta, kun tekee vastalauseita häntä vastaan, tulee käteväksi, nopeasti toimivaksi juristiksi. Sen vuoksi minusta olisi välttämätöntä pitää toimistojen määrä sellaisena kuin vastalauseessa on sanottu.

Kun täällä viitataan käytännössä kuitenkin asianajajamonopoliin, minusta on ollut erittäin mukava tämän asian yhteydessä kuulla laajasti se yleinen mielipide, että tämä laki on tullut vähän hätäisesti valmisteltuna tänne. Me olemme oppositiossa kuulleet, että valiokunnassa hallituspuolueiden ja opposition edustajien yhteistyö on ollut esimerkillisen hyvää. Se on erinomaisen hyvä asia. Ed. Kokkonen täällä lausui, että näin ei pitäisi lakeja säätää, ei tietenkään, että täällä jouduttaisiin lait kirjoittamaan aivan uusiksi, mutta monesti se on välttämätöntä. Tämä on väärä paikka, koska ei meillä ole asiallista valmistelukoneistoa. Tässä tapauksessa ilmeisesti lakivaliokunnassa on niin paljon kokenutta juristivoimaa kansanedustajien puitteissa, että se on mahdollista. On tietysti harvinaista, että tällainen tilaisuus syntyy.

On ollut erinomaista, että on löydetty hyvä yhteistyö, mutta siitä huolimatta myös keskustan vastalauseessa, jossa viittauksetkin asianajajamonopoliin on poistettu, minusta on paljon kannatettavaa. Ei se, että vangitaan tai vaaditaan vangittavaksi tai on alaikäistä koskeva juttu, voi tuoda asianajajaa, liiton jäsentä, pätevämmäksi kuin kokenutta muuta juristia, joka on kolunnut elämänsä asianajotehtävissä, siis on käytännössä asianajotehtävissä, vaikka ei ole liiton jäsen, oikeudessa leipänsä saanut. Tämä on aivan turha viittaus ja turha vihjaus siihen, että tullaan uudelleen tänne ja tuodaan se monopoli joka tapauksessa suomalaiseen oikeuskäytäntöön.

Suomalainen oikeuskäytäntö on parhaimmillaan sitä, että asiakas useimmiten kyllä itse osaa ehdottaa oman avustajansa; asiakkaalle, joka sitä ei osaa tehdä, voitaisiin silti määrätä kokemusta omaava avustaja, viittaamatta jonkin liiton taikka yhdistyksen jäsenyyteen. Minusta tämä on välttämätöntä — ja täällä on viitattu juuri kansainvälisiin säädöksiin ja julistuksiin — että tässä lainsäädännössä annetaan mahdollisuus saada avustajaksi ja määrätä avustajaksi jokainen kykenevä, pätevä henkilö, jolla on juristin virkatutkinto.

Ed. Huotari merkitään läsnä olevaksi.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Alkaa toinen kierros, tai on tainnut alkaa jo. Täällä on puhuttu mietinnön tämän kolmannen lakiehdotuksen 2 luvun 2 §:stä, jota vastaan oppositiolla on täällä vastalause, jonka tarkoituksena on nitistää asianajomonopolin viimeisetkin tähteet tästä luvusta.

Lakivaliokunnan mietintö, joka ehdotetaan hyväksyttäväksi, kertoo 2 §:n 1 momentissa näin: "Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajakseen on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa yleistä oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä."

Siis tässä on ehdoton asianajajamonopoli, vain poikkeustapauksessa voidaan ottaa joku muu henkilö, jos asianajajaa ei ole saatavissa jne. Tähän pykälään hallitusryhmät, kun arvosteltiin tätä ihmisoikeuksien vastaisuutta, käsitykseni mukaan ryhmyrineuvotteluissa tekivät 2 momentin, joka kuuluu näin: "Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi." Toisin sanoen 1 momentti on perussäännös, ja 2 momentti liittyy ohjeellisena tähän ja täyttää kyllä, näin voidaan luulla, ihmisoikeusvaatimukset. Käytännössä tämä tarkoittaa kuitenkin sitä, että kun henkilö haluaa avustajakseen jonkun ja jos on saatavissa asianajaja, hänen on tämän mukaan valittava oikeusavustajaksi joku asianajajista. Vain erityisessä tapauksessa, jos näitä ei ole saatavissa, hän voi valita tavallisista juristeista eli oikeustieteen kandidaateista.

Mutta mennään sitten vastalauseeseen, siihen minkä tyyppinen tämä pykälä olisi vastalauseen mukaan: "Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja, asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä." 2 momentti: "Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi."

1 §:n 1 momentti vastalauseen mukaisesti, 2 momentti sen mukaan kuin ryhmyrit ovat sopineet, silloin nämä ovat selkeästi ja pehmeästi synkronissa toistensa kanssa, ei synny mitään epäselvyyksiä. Valiokunnan mietinnön ehdottamassa lainkohdassa 1 §:n 1 momentti määrää perusasiat ja 2 momentti operoi niiden puitteissa. Mutta silloin kun on 1 momentti vastalauseen mukaisena, ne ovat pehmeässä synkronissa toistensa kanssa ja asiassa ei synny mitään epäilyksiä. Näin asia on nähty, nähkööt sitten toiset toisin. Erityisesti ed. Kokkosen puheenvuoron perusteella tänne tulin, kun hän huomautti tästä 2 momentista. Totta kai se on olemassa, mutta 1 momentti on epäsynkronissa valiokunnan mietinnössä 2 momentin kanssa. Mutta kun 1 momentti tehdään sillä tavalla, kuin on ed. Myllyniemen ensimmäisenä allekirjoittamassa vastalauseessa, silloin ne ovat keskenään synkronissa.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. K a r p i o : Arvoisa rouva puhemies! Joitain asioita tässä nyt olisi syytä korjata, mitä tässä opposition edustajain taholta on esitetty. Myönnän sen, että ongelmana voi olla tulevaisuudessa palvelujen saatavuus, kun oikeusaputoimistojen määrä nyt, kun ne siirtyvät kunnilta valtiolle, vähenee 160:stä 70:een, mikä merkitsee pudotusta juuri haja-asutusalueilla. Mitenkä siellä kansalaisille voidaan oikeuspalveluja turvata, on asia, mitä varmasti hyvinkin pian täällä eduskunnassa pitää tarkastella, mitenkä siinä on käynyt.

Kun täällä ed. Kankaanniemi väitti ja muistaakseni ed. Myllyniemikin totesi, että sivutoimistot ja sivuvastaanottopisteet ovat täysin ilmassa, eihän näin asia ole suinkaan, vaan on jo määrätty, missä sivutoimistot tulevat olemaan, ja sivuvastaanottopisteiden paikat tulevat ensi keväänä oikeusministeriön toimesta päätettäviksi. Siinä on nimenomaan katsottava nyt — esimerkiksi täällä on todettu Äänekosken käräjäoikeuden piiri, missä yli 100 kilometriä voi olla matkaa varsinaiseen oikeusaputoimistoon — että vähintään sivuvastaanottopisteitä on myöskin kansalaisia ajatellen riittävästi.

Niin kuin oikeusministeri totesi, erittäin toivottavaa on, että tulevaisuudessa oikeusaputoimiston lakimiehet myöskin voivat jalkautua eli lähteä tekemään sinne jonnekin kauemmaksi mummun tai papan luokse esimerkiksi testamentin niin, ettei kansalaisten tarvitse näitä matkoja välttämättä suorittaa.

Täällä opposition puolesta ed. Kankaanniemen, Myllyniemen ja myös ed. Aittoniemen kohdalta on todettu, että olisi tapahtunut virhe maksuttomissa oikeudenkäynneissä, kun valiokunnan mietintö sai sen muodon, jonka enemmistö on päättänyt, ja siinä suosittaisiin asianajajamonopolia. Eihän näin asia ole suinkaan. Kun katsotaan 6 §:ää yleisestä oikeusavusta, tässä todetaan nimenomaan: "Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n mukaisissa asioissa avustajaksi määrättään yleinen oikeusavustaja tai tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu tehtävään kykenevä henkilö, joka lain mukaan voi toimia asiamiehenä."

Nyt tässä kaksi asiaa opposition taholta halutaan sotkea, kun puhutaan puolustajista. Eli jos on syytteessä henkilö, joka on vangittuna tai voi saada rikoksesta rangaistuksena vähintään neljä kuukautta tai on alle 18-vuotias, siinä säilyy nykyinen käytäntö. Siinä ei tule mitään muutoksia, eli näihin vaativiin tehtäviin on pääsääntöisesti määrättävä yleinen oikeusavustaja tai asianajaja ja vain poikkeustapauksessa muu juristi. Eli juuri puolustukseen liittyvissä asioissa on näin. Eli kyllä pääsääntöisesti kansalaisilla muissa maksuttoman oikeudenkäynnin tapauksissa on oikeus valita toki muukin kuin asianajaja.

Ed. Kokkonen: Rouva puhemies! Pari kommenttia.

Ensinnäkin ed. Saarnio kommentoi, kun puhuin 200 markan "tervehtimismaksusta". Kyllä nopeasti asianajotoimistossa taikka lakiasiaintoimistossa näkee, kun asiakas on tullut sisään, onko hänellä todellinen asia, kirjataanko asiakas sisään vai kätelläänkö ulos. Mitä terveyskeskusmaksuun tulee, ed. Saarnio totesi niin sanotuista siltojen alla olevista ihmisistä, että heillä ei ole sitä maksua. Ei ongelma ole se. Jos he ovat terveydenhuollon tarpeessa, he voivat mennä terveydenhuollon toimipisteisiin eikä heiltä maksua vaadita. Jos ei ole rahaa, ei tarvitse maksaa käteisellä. Lasku lähetetään. Jos ei ole rahaa silloinkaan, kun lasku tulee, sen maksaa sosiaalitoimisto. Ei se mikään ongelma ole.

Ed. Juhantalolle toteaisin lakien kirjoittamisesta, että totta kai täällä on mahdollista kirjoittaa lakeja, ja sitä on tehty viimeiset yöt sosiaali- ja terveysvaliokunnassakin ja toissa viikolla talousvaliokunnassa. Mutta minusta se ei ole asianmukaista, koska eduskunnassa ei ole koneistoa sitä varten. Jos ne tehtävät siirtyvät tähän taloon, tähän taloon on otettava myös sitä varten koneisto. Mutta toistaiseksi työjärjestys kuitenkin eduskunnan ja hallintokoneiston välillä on ollut selkeä ja toivottavasti sellaisena pysyy.

Ed. Alaranta: Puhemies! Haluan vai omalta osaltani lyhyesti vahvistaa sen käsityksen, mikä täällä on lausuttu julki, että lakivaliokunta pystyi hyvin yksimieliseen työskentelyyn, vähän toisin kuin tämä keskustelu antaisi aihetta olettaa. Tähän harmitteluun, että eduskunta joutuu valmistelutyötä tekemään, minusta ei ole enää aihetta, kun lakivaliokunta on kuitenkin onnistunut tässä tehtävässä erittäin pitkälle. Kiitos pitää osoittaa valiokuntaneuvos Vuorisalolle, joka on myös ollut joustava ja asiantunteva apu valiokunnalle tässä niin kuin muulloinkin.

Palvelujen saatavuudesta kantoivat kyllä huolta valiokunnassa oikeastaan kaikki valiokunnan jäsenet, eivät vain ne, jotka ovat nimensä vastalauseeseen allekirjoittaneet. Niinpä tämä hieman erimieliseltä vaikuttava keskustelu viestii varmaan vain taustalta sitä, että menettelytavoista on ollut erimielisyyttä. Opposition edustajat ovat tavoilleen uskollisina halunneet lakipykälään muutoksen, joka tietysti on varmempi kuin perusteluissa olevat maininnat. Vaikka ed. Karpio sanoi, että suunnitelmat olisivat valmiita, niin nehän ovat todella vasta alustavia. Minulla on edessäni oikeusministeriön kirje, joka on päivätty 14. lokakuuta ja joka on lähtenyt lausuntokierrokselle. Siihen liittyy alustava suunnitelma oikeusaputoimistoista ja sivutoimistojen sijaintikunnista ja henkilöstön määrästä. Ei niitä ole vielä kirkossa kuulutettu eikä päätetty.

Mutta kun kaikkien huoli valiokunnassa ja myös tässä keskustelussa on palvelujen saatavuus siksi, että kansalaisten oikeusturva toteutuisi, haluan lopuksi todeta, että meidän toivomme, kun pykäliä tässä käsittelyssä ei varmaankaan muuteta, jää valiokunnan yksimielisen ponnen varaan, joka on hyvin voimakas. Täytyy luottaa siihen, että oikeusministeriö ottaa sen vakavasti, kun ryhtyy näistä toimistoista päättämään.

Ed. I t ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Ensin ajattelin, etten käy korokkeella ollenkaan puhumassa, mutta olen kuunnellut monta puheenvuoroa ja huomannut, että täällä on hyvin paljon väärää tietoa asianajajista.

Ensinnäkin Asianajajaliitto on lailla perustettu. Se ei ole mikään ammattiyhdistys, mitä täällä on yritetty väittää. Sen lisäksi asianajajaksi ei pääse, jollei suorita asianajajatutkintoa, joka edellyttää jo neljän vuoden käytännön kokemusta kyseisestä työstä. Nämä kaikki vaatimukset puuttuvat lakiasiaintoimistoilta. Asianajajaliitto edellyttää sellaiselta, joka asianajajaksi pääsee, siis tiettyä minimitasoa asioiden hoidossa. Lakiasiaintoimiston voi perustaa kuka tahansa, sellainenkin joka ei ole lakikirjaa ikinä edes avannut. Tämmöisiäkin esimerkkejä on. On siis asiakkaan oikeusturvan kannalta tärkeää, että asiakas tietää, että hänellä on tietty oikeusturva. Asianajajaliittoon kuuluva juristi todella suo sen minimitason aina.

Asianajajatoimistoilla on oltava vastuuvakuutus. Lakiasiaintoimistoilla ei tarvitse olla vastuuvakuutusta. (Eduskunnasta: Monella on!) — Se on totta. Monella on vastuuvakuutus.

Niin kuin täällä on tullut jo esiin, varmasti on niin, että moni lakiasiaintoimiston juristi on parempi hoitamaan asioita ja pätevämpi kuin Asianajajaliitossa oleva asianajaja, mutta millä sitä pystytään valvomaan, kun voi käydä toisinkinpäin? Siksi minä ymmärrän hallituksen esitystä. Jonkin näköinen oikeusturva asiakkailla täytyy olla ja joku valvonta. Ainoa valvonta, mitä kohdistuu niihin, jotka toisten asioita oikeudessa ajavat, voi tapahtua Asianajajaliiton kautta.

Sen takia se keskustelu, jota täällä on käyty, on ollut mielestäni täysin kohtuutonta asianajajia kohtaan. Mutta en itsekään kovin voimakkaasti mitään asianajajamonopolia tai tätä lakiehdotusta kannattamassa voi olla, mutta toivon, että lakiin tulee hyvin tarkkaan valvonta, koska todellakin ainoa tapa tällä hetkellä valvoa niitä, jotka toisten asioita hoitavat, on Asianajajaliiton kautta. Se minusta on syytä täällä muistaa, kun tätä keskustelua käydään.

Lakiasiaintoimistoja ei kukaan valvo. Siellä ei tarvitse olla vastuuvakuutusta, siellä ei tarvitse olla edes juristi, ja ne ihmiset hoitavat toisten oikeusturvan kannalta erittäin tärkeitä asioita. Jos valtio antaa omia rahojaan toisten hoidettavaksi, täytyy olla jokin valvonta, kenelle niitä annetaan. Ei valtiokaan voi lähteä omilla rahoillaan suosimaan toimintaa, jota ei pystytä valvomaan.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Olen puolestani aivan eri mieltä kuin ed. Itälä. Olen sitä mieltä, että ehdotus asianajajamonopolista oli huono eikä lainkaan hyväksyttävä. Olen sitä mieltä, että kilpailun tulee kaikissa ammattikunnissa olla avointa ja meillä ei tule olla mitään kiltajärjestelmää. Myöskin meillä perinteisessä pohjoismaisessa kansalaisyhteiskunnassa on luotettu asiamiehiin, joskin on täysin selvää, että laatutekijöitä on syytä korostaa siloin, kun kansalaisen oikeuksien puolustamisesta on kyse.

Haluan myös korostaa sitä, että asianajajat eivät välttämättä ole aina kaikkein pätevämpiä hoitamaan asioita. Jos otetaan esimerkiksi verorikosoikeudenkäynnit esille, totean, että useinkin ne henkilöt, jotka tuntevat vero-oikeutta ja jotka eivät välttämättä ole asianajajia, saattavat olla huomattavasti pätevämpiä hoitamaan asioita kuin asianajaja, jolla on vain rikosoikeudellista kokemusta.

Myös ed. Karpio on ollut mielestäni aivan oikeassa, kun hän on selvittänyt valiokunnan mietintöä. Nimenomaan mietinnössä sanotaan yleisestä oikeusavusta annetun lain 6 §:ssä aivan selvästi periaate, kun valitaan oikeusavustaja: "Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu tehtävään kykenevä henkilö, joka lain mukaan saa olla toisen asiamiehenä." Vain rikosasioissa vangituilla tai vangittaviksi vaadituilla henkilöillä tältä osin tilanne on toisenlainen. Tältä osin olen varsin tyytyväinen siihen lopputulemaan, joka lakivaliokunnassa on saavutettu.

Haluan myös korostaa sitä, että tuomioistuin voi aina kontrolloida asiamiehen pätevyyttä. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus tämän lain mukaan olla nimeämättä tiettyä henkilöä. Onhan meillä kokemusta myös siitä, että tietyt asiamiehet saattavat saada esiintymiskiellon tuomioistuimessa, jos he eivät toimi asianmukaisesti, joten tuomioistuinkontrolli on minun mielestäni aivan riittävä pitämään huolta siitä, että oikeat henkilöt valitaan asiamiehiksi. Se on huomattavasti parempi kontrolli, koska henkilöt tunnetaan paikallisesti, kuin Asianajajaliiton kontrolli.

Lopuksi haluan todeta, että mielestäni on vielä kaksi ongelmaa ratkaisematta. Ensimmäinen on keskituloisten oikeusturva oikeudenkäynneissä, koska kustannukset ovat täysin kohtuuttomia. Toinen on syyttömänä syytetyn oikeudenkäyntikulujen korvaaminen.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa rouva puhemies! Aivan lyhyesti puutun vain pariin asiaan. Pidän

vahinkona sitä, että hallitus ei ole onnistunut tässäkään yhteydessä riittävästi puuttumaan oikeusjärjestelmämme varsinaiseen kipukohtaan eli keskituloisten mahdollisuuteen ajaa oikeuksiaan kohtuullisin kuluin.

On perusteltua, että yleinen oikeusaputoiminta siirretään kunnilta valtiolle, mutta näen minäkin ongelmana sen, että oikeusavun saanti vaikeutuu monilla paikkakunnilla. Tässähän on kysymyksessä aivan sama trendi kuin useiden muidenkin kansalaisille tärkeiden palveluiden suhteen. Sen vuoksi vastalauseen muotoilu on mielestäni täysin aiheellinen.

Ed. Taina merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R. O j a l a : Arvoisa rouva puhemies! En halua enää pitkittää asiaa, mutta kun monopoliasia on noussut näin voimakkaasti esille, minusta siinä on tällä hetkellä enemmän kysymys politiikasta kuin mistään muusta. Haluan lyhyesti lukea voimassa olevan lain yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 §:n 2 momentin: "Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnille luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja." Tätä ei ole pidetty monopolina tähän asti.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Ed. R. Ojalan aikaisempaan puheenvuoroon täytyy oikaisuna todeta, että en minä väittänyt, ettei Suomen Asianajajaliitto olisi lakisääteinen, mutta se on siitä huolimatta järjestö ja se on osittain myös etujärjestö.

Kun ed. R. Ojala väitti, että lakiesityksessä tai mietinnössä ja vastalauseessa on ristiriitaa, niin se ei pidä paikkaansa palvelujen järjestämisen osalta. Oikeusministeriö päättää palvelupisteistä ja se on myös mahdollista, on sitten vastalauseen mukainen laki voimassa tai mietinnön mukainen pykälä voimassa, oikeusministeriöllä päätösvalta on joka tapauksessa. (Ed. R. Ojala: Paitsi jos laissa säädetään toisin!)

Laissa saatetaan ohjata oikeusministeriötä pitemmälle tai vähemmän. Me haluamme turvata kansalaisten palvelut mahdollisimman lähellä ja mahdollisimman hyvinä. Siksi haluamme, että se olisi laissa sanottu, eikä jätettäisi hallituksen ratkaistavaksi, mihin ed. R. Ojala puuttui, tai oikeusministeriön, se on tässä sanontana aivan sama asia, voidaan puhua hallituksesta tai oikeusministeriöstä, oikeusministeriö on osa hallitusta.

Nyt te olette valmiit jättämään oikeusministeriön tai hallituksen leikattavaksi kulujen säästämiseksi haja-asutusalueiden palveluja. Tämä voimaan tuleva laki, jos se menee mietinnön mukaan, antaa todellakin hallitukselle, ministeriölle, mahdollisuuden näitä järjestellä miten tahansa, kun ei laissa ole tähän puututtu.

Ed. Karpiolle totean, että kyllä sivutoimistot ja sivuvastaanotot ovat ilmaan jäämässä. Ei ole mitään päätöksiä, on vain alustavia suunnitelmia, jotka elävät koko ajan. Tältä osin asia on aivan yksiselitteinen. Jos tämä lainsäädäntö tällaisena hyväksytään, niin ilmaan ne jäävät ja ne voidaan päättää, miten halutaan.

Ed. I t ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Sasin puheenvuoron jälkeen, kun hän oli totaalisesti eri mieltä. Se johtunee siitä, että hänellä on lakiasiaintoimisto ja minulla asianajotoimisto, näkemykset varmaan juontavat eronsa jo siitä.

Mutta kun ed. Sasi sanoi, että Asianajajaliitto on kiltajärjestö, niin se ei tosiaan pidä mitenkään paikkaansa, vaan niin kuin sanoin, se on lailla perustettu ja se erityisesti valvoo asianajajien toimintaa. Lakiasiaintoimistoja ei taas kukaan valvo. Mutta näen, että laissa on hieman ongelmallista sekin, että vaikka on hyvä lakiasiaintoimiston juristi, joka osaa hyvin hoitaa asiaa, niin voi olla kuitenkin Asianajajaliitosta erotettu juristi, jolla on ollut tuomittavaa käyttäytymistä ja joka pistää sitten lakiasiaintoimiston pystyyn, kun ei jää muita vaihtoehtoja, ja ryhtyy hoitamaan näitä asioita. Minun mielestäni ei ole oikein, että valtio tällaiselle ihmiselle ryhtyy maksamaan, että näitä asioita hoidetaan.

Mutta niin kuin sanottu, en ole tekemässä hallituksen mukaista ehdotusta, vaan toivottavasti tuomioistuinkontrolli siitä, kuka ajaa asioita, on ihan oikein, koska on ihan varmaa, että vaikka minulla on asianajotoimisto, niin ed. Sasi osaa ajaa paremmin veroasiat kuin minä, vaikka hänellä onkin vain lakiasiaintoimisto.

Ed. K u i s m a : Arvoisa puhemies! Itse en ole Asianajajaliiton jäsen, voisin kyllä olla. Ehkä sotkeennun keskusteluun sen verran, että tietysti pääasia on se, että kansalaiset saavat oikeusturvaa, ja siinä on puutteita eikä varmaan tämä lakiesitys sitä paranna, kustannukset ovat korkeat. Kyllähän asianajomonopoli on periaatteellisista syistä tuomittava ja olen jyrkästi eri mieltä

kuin asianajaja Itälä ja samaa mieltä kuin juristi Sasi. Käytännössä tiedän, että on hyviä asianajajia ja huonoja asianajajia ja hyviä juristeja ja huonoja juristeja, niin kuin on huonoja autonkorjaajia ja hyviä autonkorjaajia. Ei se ole sen kummempaa. Kaikissa ammateissa on parempia ja huonompia ammattimiehiä eikä minkään järjestön jäsenyys paranna tilannetta, eivät Asianajajaliiton jäsenet ole sen parempia.

Sitä paitsi Asianajajaliitto ei ole lailla perustettu. Se oli etujärjestö, sitten se haki, juoni itselleen lakimääräisen aseman. Sehän ei kuuluisi tähän, ja sen valvonta on, mitä on. Paras valvoja on tietysti asiakas. Emmekö luota ihmisiin, jotka haluavat palveluja ja maksavat niistä paljon? Kyllä he valvovat, etteivät huonot, kelvottomat juristit kovin pitkään alalla esiinny. Tässä suhteessa ei ole kovin suuria eroja Asianajajaliiton jäsenten tai muiden samaa työtä tekevien välillä.

Periaatteessa tietysti täytyy todeta, että kyllä muitakin juristeja tietysti kaikki lait koskevat ja poliisi valvoo. Tässä annetaan ihan väärä käsitys, että jotenkin Asianajajaliitto olisi ainut valvoja. Kyllä asianajajiakin etupäässä valvovat samat viranomaiset kuin muitakin kansalaisia. Järjestövalvonta on hyvin pieni osa siitä ja hyvin harvoin tulee kysymykseen. Tietenkin asiakkaan kannalta, jos jokin erioikeus jonkin ammattikunnan sisälle vahvistetaan, se on periaatteessa huono asia, käytännössä huono asia ja vääränlaista suuntaa, vaikka käytännössä tietenkin asianajajat hoitavat asioita ihan hyvin.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Lakiesitys sinänsä on ollut myönteinen, mutta voi todeta, että ehkä tämän suuruutta ja merkitystä on täällä vakavasti liioiteltu oikeusministerin ja ministeriönkin taholta.

Mielestäni hän antoi myös hiukan virheellistä tietoa, kun hän väitti, että aiemman lain mukaan ei voitu antaa kuin varattomille oikeusapua. Aiemmankin kunnallisen oikeusaputoimiston toimesta on voitu antaa oikeusapua myös osittain korvauksen maksaville henkilöille. Toisaalta valtion osuudet kunnilta kliirataan tässä yhteydessä pois, mitään taloudellista hyötyä ei kunnille tule, asiakkaat saavat 200 markan maksun riesakseen entisen sijaan ja palveluiden saavutettavuus heikkenee, siitä ei pääse mihinkään, kun vähennetään toimistojen lukumäärää.

Edelleen perusteluissa todetaan, että tarkoitus on muodostaa uusia tehokkaita toimistoja, ja tässä on oleellinen asia. Nykyisin muodostetaan toimistoista ja organisaatioista tehokkaita, mutta nehän eivät välttämättä palvele asiakasta, vaikka organisaatio sinänsä on tehokas. Mahdolliset kustannussäästöt siirretään asiakkaiden maksettaviksi moninkertaisina. Tältä osin voi todeta, että on tapahtumassa selvä palveluiden heikennys, vaikka sinänsä saattaa toimistoissa asiantuntemus kohota ja eräissä tapauksissa tietysti sillä tavalla myös palvelun laatu voi parantua, niin kuin lakiesityksessä sanotaan.

Periaatteessa voi todeta, että sinänsä myönteinen kokonaisuudistus, mutta ei tässä mitään mullistavaa tapahdu, pikemminkin päinvastoin.

Ed. R. O j a l a : Arvoisa puhemies! Olen ilmaissut itseni ilmeisen huonosti, kun ed. Kankaanniemikään ei ole ymmärtänyt. Tarkoitin sitä, että oikeusaputoimen hallinnosta tehdyn lakiesityksen 2 §:ssä sanotaan, että oikeusministeri päättää oikeusaputoimistojen sekä sivutoimistojen ja sivuvastaanottojen sijaintikunnista, ja vastalause lähtee siitä, että tämä jäisi edelleen näin, mutta toisaalta toisessa kohtaa laissa sanottaisiin, missä toimistot sijaitsevat. Ei kai näin voi olla, että molemmissa sanotaan. Jos vastalause olisi oikein mietitty ja tarkoitettu totta eikä olisi haluttu tehdä tällaista politiikkaa sillä, olisi varmaan ehdotettu myös 2 §:n poistamista. Silloin se olisi ollut johdonmukaista ja sitä olisi voinut kannattaakin.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Palveluiden heikkeneminen on kyllä koettu Varsinais-Suomen pitäjissä, esimerkiksi juuri omassa pitäjässäni Liedossa, hyvinkin raskaana asiana. Viimeisenä niittinä itse asiassa koetaan oikeusaputoiminnan siirtyminen suurempiin yksiköihin, kun jo nimismies on pitäjästä lähtenyt, hyvin monilta paikoilta on lähtenyt sitä ennen jo posti. Kun Kelan toimistoissa on tapahtumassa organisaatiouudistus, niin myös siellä on tapahtumassa muutoksia. Kansalaiset ovat kokeneet valtionhallinnon palveluihin liittyvät heikennykset erittäin raskaasti nimenomaan lounaisessa Suomessa, jossa radikaalisti näitä on vähennetty. Matkat pitenevät. Pelko on siitä, että kansalaisten tasavertaisuus tältä osin kärsii.

Ed. M y l l y n i e m i : Arvoisa puhemies! Ed. R. Ojalalle sanoisin, että tietenkin vastalauseen olisi voinut kirjoittaa 2 §:nkin yhteyteen, mutta se olisi tullut kovin monimutkaiseksi. Kun emme ole vielä saavuttaneet kolmeen tuntiinkaan yksimielisyyttä asiasta, niin se olisi ollut turhanaikaista sinne laittaa. 1 § on kuitenkin selvästi pe-

ruspykälä, jossa voidaan mainita minun käsityksen mukaan, missä paikat voivat sijaita. 2 § ei siinä mielessä ole ristiriidassa, koska oikeusministerille jää edelleenkin harkintavalta, tuleeko paikkakunnalle oikeusaputoimisto tai sivutoimisto. Eivät nämä millään tapaa ristiriidassa kokonaisuudessaan ole.

Kaiken kaikkiaan kun keskustelua olen kuunnellut ja itsekin ottanut siihen osaa, niin ei välttämättä voi sillä tavalla sanoa, että toinen oikeassa ja toinen väärässä. Olemme vain asiasta eri mieltä, ja se pitäisi kaikkien ehkä asiassa huomata.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ed. Takkula merkitään läsnä olevaksi.

---

2) Hallituksen esitys laiksi maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 201/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 30/1997 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 30.

Keskustelu:

Ed. Hyssälä: Arvoisa rouva puhemies! Tässä on käsittelyssä hallituksen esitys laiksi maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain muuttamisesta. Hallituksen esityksessä perusteluina pidetään sitä, että tämä liittyy hallitusohjelman tavoitteeseen kehittää maatalousyrittäjien ja yrittäjien sosiaaliturvajärjestelmiä muun muassa lisäämällä omavastuita. Kuitenkin esitys on kääntynyt täysin päälaelleen tätä tavoitetta silmällä pitäen. Tässä nimenomaan ei näitä omavastuita lisätä, vaikka nyt tällä kertaa opposition esityksessä näin olisi voitu tehdä ja korvata kyseessä olevat säästöt, jotka ovat 3 miljoonaa markkaa.

Nyt tässä esityksessä pidän kummallisena valiokunnassakin ilmennyttä tapaa eli osalla valiokunnan hallituspuoluejäsenistä olisi ollut valmiuksia hyväksyä esitys siinä muodossa kuin olimme esittämässä, mutta tämä ei tullut kuitenkaan lopulliseksi päätökseksi. Tässä ilmeisesti pyrittiin saamaan maatalousyrittäjien sosiaaliturvaa lähemmäksi palkansaajien vastaavaa, mutta toisaalta kuitenkin samaan hengenvetoon esitettiin, että pitäisi olla samanlaista kuin yrittäjillä. Vaikea sanoa, kumpaa tässä tavoiteltiin, yrittäjälähtöistä vai palkansaajalähtöistä sosiaaliturvan kehitystä.

Nyt tällä esityksellä, jonka hallituspuolueet saivat lävitse valiokunnassa, tulee näkemyksiemme mukaan olemaan hyvin kauaskantoisia seurauksia laintulkinnoissa. Rajankäynnit näissä tilanteissa sattuvien tapaturmien osalta ovat varmasti vaikeita ja aiheuttavat paljon työtä soveltamisen ohjeistamisessa ja tulkinnoissa sekä lisäselvitysten hankkimista normaalien tapaturmailmoitusten lisäksi. Lisäksi soveltamisalan muutokset työllistävät aina runsaasti valituselimiä. Mata-valitukset maatalousyrittäjätoiminnan luonteesta johtuen muutoinkin työllistävät suhteessa selvästi enemmän kuin yleisen tapaturmavakuutuksen puolelta tulevat valitukset.

Tämän kaiken katsottiin aiheuttavan huomattavia lisäkustannuksia mata-järjestelmän korvaustoiminnassa. On myös huomattava, että valiokunnan kuulemista neljästä asiantuntijasta kolme oli sitä mieltä, että nykyinen järjestelmä pitäisi säilyttää. Yksi asiantuntija, joka sattui olemaan sosiaali- ja terveysministeriöstä, oli luonnollisesti hallituksen esityksen puolella.

Nyt jos ajatellaan tätä kokonaisuutta, mitä on tapahtunut tällä hallituskaudella, niin on kohdistettu voimakkaita säästötoimenpiteitä maatalouteen, kansalliseen tukipakettiin ja maatalouden sosiaaliturvaan, ja ne on koettu viljelijöiden keskuudessa hyvin raskaina. Viljelijä on kokenut ammattiylpeyttä saadessaan toimia viljelijänä, tuottaa suomalaisille puhdasta ruokaa. Viime vuosina hän on kokenut olevansa tukijärjestelmien leikkausten kohteena ja tutkimusten mukaan jopa syntipukkina.

Muutoshaasteet, jotka maanviljelijöitä ovat kohdanneet, ovat olleet suuria. Viljelijäväestö on kokenut olevansa yksin. Luottamus niihin tahoihin, joihin ennen luotettiin, on horjunut. On koettu, että sosiaaliturvan leikkaukset eivät ole kansalaisten tasapuolista kohtelua. Näin ovat viljelijät kokeneet. He myös kantavat huolta sosiaaliturvastaan ja sen kehityksestä. Erittäin suurena epäkohtana on pidetty muun muassa lomituspalvelujen heikennyksiä. Ne ovat aiheuttaneet suuria ongelmia esimerkiksi juuri sijaisavun saamisessa, mikä on johtanut siihen, että töitä on

tehty tiloilla sairainakin. Uupumus on tutkimusten mukaan sekä isännillä että emännillä ollut huomattavan suurta.

Muusta sosiaaliturvasta mainitsen vain päivähoito-ongelman. Maalla on hyvin vaikea ollut maatilan lapsille järjestää sopivaa päivähoitoa, koska työajat ovat hyvin vaikeat, aamuin illoin, ja ongelmia on jatkuvasti esiintynyt. Maatalojen lapset syrjäkylillä eivät ole tässä suhteessa olleet tasa-arvoisia muitten lasten kanssa päivähoito-asioissa.

Nämä ovat tietenkin osa sitä kokonaisuutta, josta nyt tässäkin on kysymys, eli sosiaaliturvaa, joka on varmasti vielä hyvinkin puutteellinen muun muassa näiltä osilta, joita mainitsin. Mutta myös yrittäjien sosiaaliturvajärjestelmä varmasti kaipaa kohennusta, mihin myös lakiesityksen ensimmäisellä sivulla viitataan. Siitä oli valiokunnassa joissakin puheenvuoroissa puhettakin, että pienyrittäjien sosiaaliturvaongelmat ovat myös oma lukunsa ja vaatisivat hyvinkin laajan selvityksen, ja sellainen jatkossa varmasti pitäisi tehdä.

Olimme valiokunnassa hyvin pettyneitä lopputulokseen, kun ottaa huomioon, että asiantuntijalausunnoissa puollettiin käsitystä, jonka keskustan ryhmä esitti. Kun samat säästöt olisi saatu nykyisellä toimivalla systeemillä, niin tuntuu vaikealta ymmärtää, miksi lähdettiin sellaiseen systeemiin, jota asiantuntijat eivät puoltaneet, vaan sen sijaan katsoivat, että siitä syntyy monenlaisia ongelmia muun muassa valituskierteen takia ja sen takia, että tästä on kokemuksia aikaisemmalta ajalta. Juuri niitten huonojen kokemusten takiahan on siirrytty nykyiseen parempaan järjestelmään.

Ed. L ä m s ä : Arvoisa puhemies! Viljelijöitten tapaturmavakuutuslain käsittelystä valiokunnassa jäi paha maku suuhun. Todella ihmetyttää, että tässä päädyttiin tällaiseen lopputulokseen, että ei ollut mitään mahdollisuutta loppukädessä katsoa asioita järkevästi ja pohtia, että lakia olisi voitu valiokunnassa muuttaa, niin kuin siellä monta lakia ja lakipykälää on järkevämpään muotoon muutettu, kun ei ole ollut kysymys kuitenkaan siitä, että olisi valtion jotain säästötavoitetta oltu romuttamassa, niin kuin tässäkään ei siitä ollut kysymys.

Ihmetyttää suuresti se, että niin hallitusohjelmassa kuin lain perusteluissa sanotaan, että maatalousyrittäjien ja yrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmää on kehitettävä omavastuita lisäämällä. Se tarkoittaa tämän lain käsittelyssä sitä, että viljelijöitten maksuosuutta, omavastuuta olisi lisätty ja valtion osuutta olisi pienennetty, minkä kautta olisi toteutettu 3 miljoonan markan säästö. Kuitenkin huomattiin, että pykälämuutokset puhuvat aivan toista kuin perustelut. Pykälämuutokset pitivät sisällään sen, että vakuutuksen kattavuutta ja korvauspiiriä heikennetään niin, että työmatkat ja asiointimatkat eivät enää kuulu korvauksen piiriin. Myöskään ruokahuolto siltä osin, kuin on kysymyksessä vain omaa perhettä koskeva ruokahuolto eikä ruokahuollon piirissä ole vieraita työntekijöitä, ei kuulu korvauksen piiriin. Samoin fysikaalisen hoidon korvaus työajan menettämisen osalta poistuu, koska lakiesityksen perusteluissa katsotaan, että viljelijät voivat järjestää työnsä sillä tavoin, että hoidosta ei varsinaisesti aiheudu ansionmenetystä. Tämäkin on minusta hyvin arveluttava ja tietyllä tavalla viljelijän työtä loukkaava väite. Tiedän hyvin, että karjataloudessa työmäärä on 15 tuntia vuorokaudessa, eikä voida asettaa millään tavoin sellaisia työaikoja tai vapaita normaalin työpäivän aikana, että fysikaalisessa hoidossa käynnistä ei syntyisi ansionmenetystä. Tämä on minusta ihan viljelijän työn aliarvioimista ja tietynlainen loukkaus.

Asiantuntijoita kuunneltiin, niin kuin aina lakiesityksen käsittelyn yhteydessä kuullaan. Niin kuin ed. Hyssälä sanoi, varsinaiset asiantuntijat näkivät näin, että ei ole järkevää muuttaa lakia tähän muotoon, kuin hallitus sitä esitti, vaan että olisi tehty näin, että viljelijöitten vastuuosuutta olisi muutettu ja tällä tavoin toteutettu säästö.

Me keskustassa lähdimme siitä, että viljelijöille ei tulisi tällaista lisäkustannusrasitetta asettaa eikä myöskään lakia heikentää, koska korvauspiirin heikentämiseen ei löydy perusteita eikä myöskään sille, että viljelijöille asetetaan lisää kustannuksia, koska kustannuksia on jo erilaisin leikkauksin tullut liikaakin ja viljelijöitten ansiotaso on alentunut huomattavasti enemmän kuin EU-liittymissopimuksen rakentamisen yhteydessä ennakoitiin. Kuitenkin katsoimme asiantuntijoitten näkemysten mukaisesti, että on parempi, että lisätään viljelijöiden maksuosuutta, kuin että heikennetään lakia. Viljelijät olisivat olleet valmiita etujärjestöjensä mukaan siihen, että lisätään viljelijöiden maksuosuutta, joka olisi tehnyt noin 20 markan korotuksen vakuutettua kohti. Silloin olisi laki säilynyt entisessä muodossaan ja samanaikaisesti valtion säästö olisi toteutunut. Eli meiltä kyllä löytyi ymmärtämystä juuri siihen, mitä hallituksen perusteluissa sanotaan, että säästö toteutetaan.

Itse asiassa tässä menivät puurot ja vellit sekaisin. Me puolustimme oppositiona hallituksen ohjelmaa ja lain perusteluja ja hallituspuolueiden jäsenet tekivät päinvastoin. Mutta näin saattaa käydä, kun jääräpäisesti lähdetään vain yhdellä tavalla toteuttamaan säästöä.

Lain käsittelyn yhteydessä löytyi hallituspuolueista ymmärtämystä hyvin merkittävästi. Lain ensimmäisessä käsittelyssä valiokunnassa meidän esittämämme malli, että lisätään viljelijöitten maksuosuutta, menikin läpi. Kun lakia käsiteltiin — sehän suorastaan mätkötti siellä pari kolme viikkoa — niin hallituspuolueiden jäsenet uskoivat siihen, että tästä saattaa syntyä muutos ja ymmärtämys, niin että voidaan tehdä sillä tavoin kuin asiantuntijatkin ovat esittäneet. Mutta sitten tuli totuuden hetki eli toinen käsittely. Siinä hallituspuolueen jäsenet asetettiin selkeästi ruotuun, ei ollut varaa piiruakaan siitä liikahtaa. Kyllä siinä tuli selvästi esille se, että jäljet johtavat sylttytehtaalle, niin kuin sanotaan. Sen kummemmin, missä se on, en halua ryhtyä pohtimaan.

Minua ihmetyttää vielä se, että kun samanaikaisesti käsittelimme hyvin merkittävää lakia eli toimeentulotukiuudistusta, joka oli erittäin vaikea asia, niin siinä tehtiin muutoksia suhteellisen paljon siihen verrattuna, mitä yleensä lakiesitykseen tehdään. Siihen löytyi ymmärtämystä opposition puolelta hallituspuolelta, ministeriöistä, ministereiltä samanaikaisesti kun tätä lakia käsiteltiin, mutta tämän lain osalta ei minkään vertaa, vaikka tässä oli kysymys siitä, että säästö toteutetaan. Toimeentulolaissakin saatiin liikkua koko ajan sen sisällä, että pysytään suurin piirtein samoissa markoissa. Toimeentulotukilaki korjautui valiokunnan käsittelyn yhteydessä hyvin monelta osalta, vaikka se ei tyydyttänyt oppositiota. Se on sitten eri asia, jota täällä kohta käsitellään, mutta kuitenkin laki korjautui valiokunnan käsittelyn aikana.

Arvoisa puhemies! Haluaisin, että valiokunnan puheenjohtaja ed. Virpa Puisto kertoo meille, miksi lakia ei voitu muuttaa sellaiseksi kuin hallitusohjelmassa ja lain perusteluissa sanotaan, kun vielä asiantuntijatkin olivat sitä mieltä, että laki tulisi muuttaa siihen muotoon, että lisätään vakuutettujen maksuosuutta ja säästö toteutetaan tätä kautta. Miksi lakia ei voitu muuttaa? Miksi sitä piti heikentää, mennä siihen muotoon, joka oli vuonna 86, kun silloin todettiin, että tämä aiheuttaa paljon ongelmia käytännössä, jolloin laki muutettiin nykyiseen muotoon? Nyt sitä heikennetään juuri siihen samaan malliin, otetaan ne samat kohdat pois, jotka vuonna 86 lisättiin.

Säästö olisi voitu toteuttaa sillä, että olisi viljelijöiden maksuosuutta, joka on 33,8 prosenttia, nostettu 35,7 prosenttiin. Näin yksinkertaisella keinolla asia olisi voitu hoitaa, ja kaikki olisivat olleet tyytyväisiä. Toivon tosiaan vastausta, mistä johtuu, että näin ei voitu menetellä.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Voi opposition puolelta todeta tässä yhteydessä lainaten presidentti Koiviston sanoja, että on aika outo tilanne, että oppositio joutuu tukemaan hallitusta sitä itseään vastaan.

Yleensä, niin kuin ed. Lämsä totesi, voi todeta, että lain käsittely oli ja mietintökin on perin kummallinen. Jos tarkkaan ajattelee niitä sanakääntteitä, joita on normaalissa mietintöluonnoksessa, niin mietintö ei oikeastaan vastaa asian todellisuutta, koska siellä vedotaan, että saamiinsa selvityksiin perustuen valiokunta pitää lakiesitystä tarkoituksenmukaisena ja tarpeellisena. Kun kaikki selvitykset olivat vastaan, jotka valiokunta sai, voi kysyä, mitkä ovat ne selvitykset, joihin valiokunnan mietinnössä viitataan. Tietysti se, että äänestyskin piti uusia sen verran, että saatiin oikea lopputulos, oli myös aika kummallinen tilanne. Mitään järkevää selitystä ei ole löytynyt sille, miksi samaan lopputulokseen johtavaa selkeää esitystä ei voitu hyväksyä, joten ainoaksi johtopäätökseksi jäänee se, että tämä on pääministeri Lipposen vastaus siihen, kun hän sanoi, että Pohjanmaan isäntien uho kyllä loppuu. Kysymys on puhtaasta poliittisesta kiusanteosta maanviljelijäväestölle.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa rouva puhemies! Pidän hallituksen esityksen suurena ongelmana sitä, että se tulee johtamaan riitaisiin käsittelyihin, vaikeisiin tulkintaongelmiin. Kaiken lisäksi pelkään, että tämä tulee houkuttelemaan tapaturmatietojen vääristelemiseen. Sen vuoksi epäilen, että tällä muutoksella ei tosiasiassa edes saada sitä säästöä, mitä on tavoiteltu. Ihmettelenkin sitä, miksi keskustan tekemää rakentavaa esitystä ei ole otettu vakavasti tässä yhteydessä. Sama säästö olisi varmemmin saatu siten, että omarahoitusosuutta olisi lisätty vastalauseen esittämällä tavalla.

Erityisesti siinä valossa ihmettelen, että tällaiseen ratkaisuun on päädytty, kun jopa hallituksen esityksen johdannossa todetaan, että esitys liittyy hallitusohjelman tavoitteeseen kehittää maatalousyrittäjien ja yrittäjien sosiaaliturvajär-

jestelmiä muun muassa lisäämällä omavastuita. Keskustan vastalause on paljon paremmin linjassa hallitusohjelman tavoitteiden kanssa kuin hallituksen oma esitys.

Ed. P u i s t o : Arvoisa puhemies! On totta se, mitä on puhuttu täällä valiokunnan käsittelyvaiheista. On totta se, että eivät nämä lähellä elämää olevat asiat mitään niin helppoja ole, mutta eivät myöskään niin monimutkaisia, miltä ne joskus pyritään täällä saamaan näyttämään.

Tässä on yksinkertaisesti kysymys siitä, että meillä on erilaisia tapaturmavakuutuksia tässä maassa, erilaisia järjestelmiä. Meillä on palkansaajien, meillä on yksityisyrittäjien ja meillä on maatalousyrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmät. Maatalouspuolen tapaturmavakuutusjärjestelmä maksaa noin 180 miljoonaa markkaa vuodessa, josta valtion osuus, en nyt muista ihan varmasti, mutta se on pyöreästi 30 miljoonaa markkaa. Tämä poikkeaa muista vakuutusjärjestelmistä oleellisesti rahoituksen osalta siten, että palkansaajien vakuutuksen maksavat työnantaja ja palkansaaja yhdessä, yrittäjät maksavat omansa yksin sikäli kuin kykenevät ja maatalousyrittäjien vakuutuksesta oleellisen osan maksaa valtio. Tämä on ero.

Tämän asian käsittely ei kuitenkaan lähde siitä, että vakuutus olisi maanviljelijöille taloudellisesti huomattavasti edullisempi kuin muille, vaan tämän halusin kertoa siksi, että sitä aiemmat puhujat eivät tuoneet esiin puhuessaan vain 3 miljoonasta.

Oleellista on se, että emme me puhu ratkaisevasti nyt säästöstä. Me puhumme näiden eri järjestelmien vähä vähältä samankaltaistamisesta siten, että me voisimme taata samanlaisia järjestelmiä ja samanlaista turvaa eri kansalaisryhmille. (Ed. Lämsä: Olosuhteet ovat ihan erilaiset!) — Tilanteet ovat sillä tavalla vaikeat, mitä en haluaisi alleviivata erityisesti, mutta ongelmana on tämänkin asian osalta se, että kun verrataan palkansaajiin, halutaan olla yrittäjiä, kun verrataan yrittäjiin, halutaan olla palkansaajia. Tämä tietysti on tehnyt vaikeaksi vähän tämän asian.

Mikä tässä todella on ollut hankalaa, mitä tässä on mietitty? Me haluamme, että kaikki ne tilalla olevat työtapaturmat, jotka kuuluvat korvauksen piiriin, korvataan edelleen niin kuin tähänkin asti. Siihen ei kukaan ole halunnut mitään muutosta. Mutta vapaa-ajalla ja omissa asioinneissa tapahtuneet tapaturmat menevät jokaisen oman vapaa-ajan tapaturman piikkiin. Ne menevät kaikilla: palkansaajilla, yrittäjillä ja maatalousyrittäjillä. (Ed. Aittoniemi: Maanviljelijä on aina töissä!) — Maanviljelijä ei ole aina, ed. Aittoniemi, töissä silloin, kun hän on perheensä kanssa esimerkiksi viettämässä vapaa-aikaa. Ei kansanedustajakaan ole aina töissä.

Me olemme käyneet keskustelua, johdetaanko tilannetta siihen, että on kovin vaikea erotella, milloin on missäkin tehtävissä ja voiko tässä harhauttaa. Tämä oli yksi pääydinkysymys. Emme kai me voi Suomessa siten lakia laatia, että oletettaisiin jonkun ryhmittyvän valehtelevan? Minä en ainakaan usko. Minä luotan siihen, että siltä, joka on työtehtävissään loukannut, vain kysytään, onko hän työtehtävissään loukannut, ja jos on, se kirjataan näin ja asia on sillä selvä. Jos ei, niin se menee vapaa-ajan vakuutuksen piikkiin. Tämän kummemmasta tässä ei ole kysymys, ja tämän kummempaa tästä asiasta ei pidä tehdä, arvoisa puhemies.

Ed. V e t e l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Itse tulen alueelta, joka on vahvaa maatalousaluetta, ja tästä hallituksen esityksestä on otettu erittäin voimakkaasti yhteyttä. Väki ei ymmärrä sitä, miksi on annettu tällainen lakiesitys, josta ei ole tosiaankaan mitään hyvää ulos luettavissa. (Ed. Puisto: Mitä pahaa?) Tästä syntyykin semmoinen vaikutelma, että yksi ammattikunta on otettu silmätikuksi systemaattisesti, lainsäädännöllä ja leikkauksilla heikennetään sen ammattikunnan asemaa. Jos tämä tässä muodossa menee läpi, tulee varmasti erittäin suuria tulkintaongelmia, mikä on työtehtävissä tapahtunutta, mikä on vapaa-ajalla tapahtunutta. Maatila on poikkeava joistakin toisen tyyppisistä yrityksistä.

Minä toivoisin, että nyt kun laki on täällä suuressa salissa, järki voittaisi, koska tämä ei aiheuta lisäkustannuksia valtiolle. Viljelijät ovat halukkaita korottamaan omavastuuosuutta 3 miljoonan markan verran niin, että saataisiin laki, joka voi käytännössä toimia.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Täällä on useassa puheenvuorossa esitetty tasapuolista kohtelua tämän lain tiimoilta ja todettu, että laki ei anna siihen edellytyksiä. Minä kyllä yritin perehtyä lakiesitykseen, sen perusteluihin ja hieman taaemmaksikin, siihen hetkeen, kun tätä maatalouden tapaturmavakuutusta annettiin, ja sen perusteluihin. Siltä pohjalta toteaisin, että tämän lain täsmentämisen lähtökohtana on ollut hyvin pitkälti nimenomaan kansalaisten ta-

sapuolinen kohtelu ja myös järjestelmään liittyvien rahoitusratkaisujen selkeyttäminen. Nyt tilanne on todella epätasa-arvoinen eikä takaa tasapuolista kohtelua, mutta vähän toisin päin kuin täällä on äsken puhuttu.

Kun maatalouden tapaturmavakuutus tuli voimaan vuonna 1986 osana silloisia maatalousneuvotteluja, tarkoituksena oli, että maatalousyrittäjät saavat osin valtion kustantaman, työntekijöille soveltuvan tapaturmavakuutusturvan. Silloin näkemyksenä oli perustelujen mukaan, että tätä lakia voitaisiin soveltaa samalla tavoin kuin tapaturmavakuutuslakia. Päätösvastuu lain soveltamisesta annettiin silloin Melalle. Eräs seikka, mistä me nyt varsin paljon keskustelemme, on se, että Melaan rakennettiin tällöin oma korvauslautakunta. Tähän on perusteluna ollut se, että haluttiin tuoda yritystaloudellisia näkemyksiä siihen, kun lakia alettiin soveltaa irrallaan palkansaajien ja työntekijöiden korvauslautakunnasta.

Alkuperäisenä tarkoituksena on ollut se, että maatalouden tapaturmavakuutuslakia sovellettaisiin samoilla tavoilla kuin työntekijäin ja työnantajain tapaturmavakuutusjärjestelmää. Nyt on huomattava se, että pakollisessa työntekijäin tapaturmavakuutuksessa soveltamislinja on hyvin kapea, koska se rakentuu työnantajan vahingonkorvausvastuuseen. Siis tässä ei ole paljon liikkumavaraa.

Mutta maatalouden tapaturman soveltamisen osalta eli 1986 säädetyn lain soveltamisen osalta, joka on siis omana systeeminään Melassa, on käynyt niin, että erillisestä korvauslinjasta johtuen järjestelmään on tullut sellaisia korvausmuotoja, joita ei ole tarkoitettu ilman nimenomaista säännöstä korvata. Näitä ovat juuri täälläkin esiin tulleet ja varsin paljon lain käsittelyn yhteydessä esiin tulleet sinänsä erittäin hyvät asiat. Niitähän vastaan ei mitään tietenkään kellään ole, kuten fysikaalisen hoidon ajalta korvattavat ansionmenetykset ja myös tähän liittyvät matkat. Lisäksi on maatalouteen erillisillä sopimuksilla lisätty myös yritystalouteen liittyvien asioiden korvaamista, niin kuin esimerkiksi juuri asioimismatkat. Nämä ovat esimerkiksi täysin pois suljetut työntekijäpuolella.

Eli poiketen muun väestön tapaturmavakuutuksesta maatalousyrittäjille korvataan valtion varoilla vapaa-ajan vakuutuksilla suojattavia menetyksiä, ja tämä ei ole ollut alkuperäinen tarkoitus. Maatalouden tapaturmavakuutuksessa on itse asiassa kysymys vammautuneen tai sairastuvan ihmisen oikeusturvasta, johon poikkeuksellisesti varat ohjataan valtion verovaroista.

Nämä määritelmät ovat tulleet Melan käytännön kautta, ja kun toisella puolella esimerkiksi muutoksenhakujärjestelmä tavallaan pitää myöntämisperusteita niin sanotusti kurissa, Melan puolella on oma korvausjärjestelmä ja tällainen käytäntö on ollut mahdollinen. Siis sinänsä hyvä käytäntö, mutta se on eriytynyt lain alkuperäisestä tarkoituksesta ja on erilainen kuin muilla työntekijöillä. Eli tässä tulee se epätasa-arvo mutta siten, että maatalousyrittäjillä on tavallaan enemmän etuja. Tästä on hyvin pitkälti kysymys.

Näinpä näen hyvin pitkälti tämän asian, en niinkään rahakysymyksenä vaan nimenomaan kysymyksenä palauttaa laki alkuperäiseen tarkoitukseensa ja siihen, että sen soveltamisala olisi selkeä. Itse asiassa maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslakia yritetään nyt täsmentää siten, että laista selvästi näkyisi, mitä korvataan työtapaturmana ja mikä ei. Varmasti vielä jää Melalle omaa soveltamisalaa, niin kuin täällä on sanottu. Sitä jää ja se on minusta monella tapaa ihan hyväkin asia.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa rouva puhemies! Tietysti tähän mata-juttuun liittyy monia periaatteellisia kysymyksiä. Mutta kun lukee vastalausetta ja on itsekin perehtynyt kysymykseen jo aikaisemmin ennen mietinnön tekoa, niin vastalauseesta voitaisiin todeta, että tässä on se hyvä puoli, että itse haluttaisiin ottaa tavallaan enemmän vastuuta kustannuksista, jotta ei kustannettaisi veromarkoista. Tätä ajatteluahan voisi jatkossa lisätä. Koska rahoista on paljon puutetta, niin miksei korvauskäytäntö voisi olla laajempi? Niin kuin ed. Luhtanen totesi, tässä on menty vähän kauemmas alkuperäisestä tarkoituksesta. Mutta jos vakuutetut maksavat itse enemmän, niin miksei se voisi siinä tapauksessa niin ollakin? Siinähän on tietysti myös työtä palkansaajapuolelle. Minä näkisin tämän positiivisena, että meidän täytyy ryhtyä parantamaan palkansaajien vakuutusturvaa myös.

Mutta periaatteellinen puoli, pitääkö itse maksaa vapaa-ajan vakuutus ja mitä korvaa kollektiivinen vakuutus, siinä mielessä tietysti valiokunnan mietintö linjaltaan on oikea, jos tämä voidaan eriyttää selkeästi. Tosin maatalousyrittäjät ovat vähän toisen tyyppisiä, mutta ne matkat voidaan tietysti eriyttää, ovatko ne huvimatkoja vai liittyvätkö maatalouteen. Jokainen jou-

tuu vahinkoilmoitukseen laittamaan tarkkaan, missä kävi ja mikä matka oli. Silloinhan korvauskäsittelijä joutuu katsomaan, kuuluuko se tämän piiriin vai ei.

Ed. Räsänen: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä on eräitä mielestäni aika epäselviä ilmaisuja, jotka voivat johtaa kyseenalaisiin tulkintoihin. Esimerkiksi kohdassa Ehdotetut muutokset todetaan: "Työmatkana ei pidettäisi tilan ulkopuolella asuvan, maatalousyrittäjätoimintaa lähinnä harrastuksenomaisesti harjoittavan henkilön matkoja asunnostaan tilalle." Ihmettelen tätä lausetta syvästi, koska tämä voidaan ymmärtää niin, että siinä rikotaan hyvin periaatteellista ja kattavaa ajattelua vastaan. Työtapaturmavakuutusperiaatteet koskevat ja niiden tulee koskea kaikkea työtä, myös sivutyötä, tapahtuipa se sitten maataloudessa tai millä elinkeinoalalla tahansa. Tätä lausetta pidän siinä mielessä ongelmallisena, että se voi johtaa siihen linjaan, jossa ei enää täysin kattavasti korvatakaan kaikkia työmatkaan liittyviä tapaturmia, ja tällaiselle linjalle ei tule lähteä.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Kun tulin tänne saliin, oli oikein sellainen vaisto, että täällä taas tehdään talonpojalle vääryyttä, enkä siinä pahasti erehtynytkään.

Nyt on tilanne se, että kun sorvari, kauppaapulainen tai sairaalatyöntekijä, jos sattuu olemaan tuntikortti, leimaa tuntikorttinsa ja lähtee ulos, lyö oven perässään kiinni ja lähtee latomaan asfalttisarkaa, työhomma loppui siihen. Se on selkeä asia. Mutta maatalousyrittäjä, maanviljelijä on käytännöllisesti katsoen aina työssä. Kun hän lähtee kaupunkiin ja hänellä saattaa olla jokin vapaa-ajan hommakin, hänellä on jotakin ammattiinsa ja työhönsä liittyvää valtavan paljon sillä tavalla, että sen voidaan katsoa olevan pääpiirteissään työtehtävien hoitamista. Sellaiset, jotka eivät maataloutta tunne, eivät sitä tiedä, ja tässä tulee olemaan se suuri ongelma, että kun aikanaan ryhdytään tulkitsemaan näitä asioita, riitoja riittää, koska työn ja toisaalta vapaa-ajan raja on niin äärettömän epäselvä.

Tällaisia lakeja ei pitäisi mennä tekemään, vaan olisi otettava aina huomioon tämä asia, että maatalousyrittäminen ja maanviljelijänä toimiminen on kokonaan erilaista kuin sellaisella, joka leimaa kellokortin ja lähtee kävelemään työpaikaltaan. Teidän, ed. Puisto, pitäisi myös tämä asia ymmärtää.

Ed. Lämsä: Arvoisa puhemies! En ollenkaan tullut vakuuttuneeksi, että nyt ollaan menossa oikeaan suuntaan, kun kuuntelin edustajien Puiston ja Luhtasen näkemyksiä. Kun ed. Puisto sanoi, että kysymyksessä on erilaisten järjestelmien yhdistäminen, kyllä kai voi tulla siihen johtopäätökseen teidän molempien näkemyksistä, että tämä vakuutusjärjestelmä on viljelijäväestölle ollut liian hyvä ja sen takia pitää mennä vanhaan käytäntöön. Näin ainakin ed. Luhtasen puheenvuorosta tuli selkeästi esille.

Haluan tuoda muutamia näkemyksiä ja vähän oikaista. Ensinnäkin liittyen vapaa-aikaan, kun on tuotu esille, että tämä on korvannut joitakin vapaa-aikana sattuneita tapaturmia, näin ei ole tapahtunut. Viljelijöillä on erikseen vapaaehtoinen mataan liittyvä vapaa-ajan tapaturmavakuutus, joka on selkeästi täysin omakustanteinen, ja sitä sitten sovelletaan silloin, kun on kysymyksessä vapaa-aika.

Työtehtäviin liittyen tulee suuria ongelmia myös siinä, että tämä laki erottaa selkeästi sen, mitä ruokahuollon yhteydessä tapahtuu. Täytyy olla tilan ulkopuolinen työntekijä ruokahuollossa, jos ruokahuollon yhteydessä emännälle tai isännälle sattuu jokin onnettomuus, että se kuuluu korvauksen piiriin. Maatilalla monesti on näin, että perheenjäsenet työskentelevät koko ajan tilan emännän ja isännän ohella, ja tämän mukaan näiden tapaturmat eivät kuulu enää tämän vakuutuksen piiriin vaan pitäisi olla sitten vapaa-ajan vakuutus, vaikka he ovat kuitenkin tekemässä tilallaan työtä.

Sitten fysikaalisesta hoidosta. Tässä nähdään näin, että maatiloilla voidaan fysikaaliseen hoitoon mennä sellaisena aikana, että siinä ei synny korvattavaa ansion menetystä. Minusta tämä vaatisi hieman perusteluja ja tuntemusta. Maatiloilla tehdään todella 15 tunnin mittaisia työpäiviä, jos ei vielä pitempiäkin.

Ed. Hyssälä: Arvoisa rouva puhemies! Haluan todeta käytettyihin puheenvuoroihin liittyen, että ilmeisesti keskustan ryhmän esitys ei ollut kovin huono, koska voitimme tällä lain ensimmäisen käsittelyn eli valiokunnan enemmistö oli vielä siinä vaiheessa samaa mieltä kuin me, että nykyjärjestelmä pitäisi säilyttää.

Olisinkin halunnut ed. Puistolta selkeän vastauksen, mistä johtui, että heidän päänsä käännettiin, kun asia eteni valiokunnassa, että he eivät saaneet enää äänestää samalla tavalla, koska niiden mielipiteiden perustalta, joita he esittivät, voi tulla siihen johtopäätöksen, että he selkeästi oli-

sivat olleet sitä mieltä, että tämä järjestelmä on parempi ja viisaampi hyvin monella tavalla, mutta näin he eivät voineet sitten toimia loppuun saakka, joko olivat valiokunnasta poissa tai joutuivat ehkä äänestämään vastoin mielipidettään.

Sitten haluan kysyä vielä, mihin suuntaan nyt halutaan tätä sitten kehittää, yrittäjien suuntaan vai palkansaajien suuntaan. Se ei ole minulle vielä selvinnyt.

Ed. P u i s t o : Arvoisa puhemies! Vastaan, että ensinnäkin hallitusryhmien jäsenet usein toimivat yhtenä rintamana. Mikä oli perussyy siihen? Kun oli epäilyksiä siitä, että esimerkiksi emäntien työtä boikotoidaan tai että he joutuvat huonompaan asemaan siltä osin, että aiemmin on korvattu ruokahuolto ja nyt ei korvattaisi, siksi mietintöön on kirjattu sekä ponsi että kappale tästä.

"Valiokunta edellyttää, että lakia sovellettaessa on huolehdittava siitä, että käytäntö muodostuu maatalousyrittäjien kannalta mahdollisimman selkeäksi ja että sosiaali- ja terveysministeriö seuraa Maatalousyrittäjien Eläkelaitoksen kokemusten perusteella lain käytännön toteutumista ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin.

Maatalousyrittäjien työstä johtuvien työ- ja asiointimatkojen osalta esitetty täsmennys vastaa valiokunnan saaman selvityksen mukaan jo nykyisin sovellettavaa käytäntöä. Lisäksi saadun selvityksen mukaan sellaiset maatalousyrityksen tuotantotoimintaan liittyvät ruokahuollon tehtävät, jotka edellyttävät ruuanvalmistusta yrityksen ulkopuolisille, tilapäisillekin työntekijöille" — vaikka ed. Aittoniemi kävisi — "säilyvät edelleen lain tarkoittaman turvan piirissä."

Heikennyksiä tältä osin, mitä emännille oli annettu ymmärtää ja he olivat huolissaan soittaneet, ei tapahdu. Ei pidä väärinkäsityksiä kentälle kylvääkään. Harrastelijaviljelijänä tiedän, että on riittävän vaikeaa yöllä kulkea pimeällä jäisellä pihalla.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Aittoniemi totesi, että kun palkansaaja iskee portin kiinni ja kellokortti on leimattu, loppuu vakuutusturva siihen. Ei se lopu siihen, vaan hänellä korvauspiiri käsittää kotiovelle asti, kaupassa ei saa piipahtaa, siitä tulee vaikeuksia, mutta se väli on vielä vakuutettu. Tässäkin pitää olla selkeä sääntö myös, niin kuin ed. Puisto lukikin vähän lakia, mitä se tarkoittaa. Jos peräniitylle on viikate olalla menossa ja sattuu kompastumaan ojaan, se on työmatkaa ja sehän kuuluu korvauksen piiriin ilman muuta. Siitä ei kai liene epäselvyyttä. Jos on navettamatkalla, vaikka olisi lehmää poi'ittamassa päivällä ja käy viisi kertaa katsomassa, kyllä kai se kuuluu työmatkan piiriin. Ei kai siinä liene yhtään epäselvyyttä, siinä mielessä tämä lienee tältä osin kunnossa.

Ed. A l a r a n t a : Arvoisa puhemies! Tämä on tietysti politiikkaa, kuten eräässä välihuudossani jo ed. Lämsälle vastaukseksi huutelin, kun hän kysyi, miten tällaista voi tapahtua.

Mutta tämä keskustelu ja hallituksen esitys tuovat mieleen myös vanhan sanaparren, että viha vie viljan ja kateus kalat vedestä. Kun on kysymys yhden ammattikunnan etujen jatkuvasta heikentämisestä ja tässäkin niin pienestä säästösummasta, mitä tällä heikennyksellä aikaansaadaan, ei muuhun johtopäätökseen voi tulla.

Haluan todeta pöytäkirjaan, kun se ei kenenkään omaatuntoa tietenkään kolkuttele, että tietysti meidän kansanedustajien on helppo tehdä tällaisia päätöksiä, kun meillä niin kuin ministereilläkin on erittäin hyvä työterveyshuolto tässä talossa, meistä huolehditaan, meidän terveydestämme ehkä liiankin hyvin. Meille ei tule paha mieli varmaan kenellekään, kun me erään toisen ammattikunnan etuja tällä tavalla heikennämme. Ehkä syynä on se, että tapaturmat ovat koneellistuneessa maataloudessa jatkuvasti lisääntyneet.

Heikot eväät, joilla tätä päätöstä tehdään, paljastuvat minusta myös perustelujen sivulta 2, jolla puhutaan fysikaalisen hoidon ansionmenetyksestä. Täällä sanotaan, että maatalousyrittäjä voi niin helposti järjestellä käyntiaikoja, että on vaikea todeta, milloin on kysymys ansionmenetyksestä. Ei kai maatalousyrittäjäkään voi fysikaaliselle hoitajalle määrätä hoitoaikaa, milloin hänelle on se annettava, sen määrää palvelujen tuottaja ja tarjoaja. Ei se ole aina asiakkaan määrättävissä, että hän voi mennä sinne silloin, kun hän omilta töiltään ehtii. Jos tällaisilla hatarilla perusteluilla näitä etuja huononnetaan, ei ole todella kysymys mistään muusta kuin tällaisesta vihasta, joka kohdistuu tiettyä ammattikuntaa kohtaan.

Ed. L ä m s ä : Arvoisa puhemies! Ed. Puistolle totean sen verran, kun hän toi esiin, että mietintöön on sisällytetty ponsi, jonka mukaan nyt sosiaali- ja terveysministeriö seuraa Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen kokemusten perusteella lain käytännön toteuttamista ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, että tämä asia oli vuosina

85—86 esillä ja tämän mukaan juuri muutettiin lakia nykyiseen muotoon, koska silloin seurannassa huomattiin, että syntyy ongelmia. Minusta on aivan turha tällaisia ponsia asetella siinä mielessä, kun on selvästi näyttöä, että ongelmia syntyi ja sen seurannan perusteella lakiesitystä muutettiin.

Työmatkoihin liittyen laissa sanotaan näin, että työtapaturmaa ei kuitenkaan korvata matkalla asunnosta työpaikalle eli silloin, kun emäntä tai isäntä menee asuinrakennuksestaan tuotantorakennukseen, jos sillä matkalla tapahtuu tapaturma, sitä ei korvata. Minusta tämä on eriarvoistamista. Kaikille muille työmatkalla tapahtunut tapaturma korvataan. Se pätkä kun kuljetaan, se on niin kuin vapaa-aikaa. Siihen pitää ottaa oma henkilökohtainen vapaa-ajan vakuutus, jos meinaa, ettei joudu suuriin menetyksiin, jos tapahtuu pahakin onnettomuus.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Asia ei ole niin kuin ed. Lämsä totesi. Silloin, kun maatalouden tapaturmavakuutus vuonna 1986 annettiin osana silloisia maatalousneuvotteluja, lähtökohta ja tarkoitus oli toinen, niin myös lain henki, lain pykälät.

Se, miksi erilaisiin korvausjärjestelmiin on liu'uttu, johtuu siitä, että maatalouden tapaturmakäytäntöä sovelletaan eri tavalla. Soveltamisessa on luisunut tällaisia korvausmuotoja, joita ei ole tarkoitettu tämän lain piiriin, koska siitä ei ole laissa mainintaa. Mela tekee näin, ja niin kuin totesin, kun myös muutoksenhakulautakunta on Melalla oma, myöskään tätä kautta ei tule oikaisua niin kuin muussa vakuutuskäytännössä.

Nyt on kyse tämän asian selkiinnyttämisestä eli yksinkertaisesti siitä, että nyt halutaan etuudet määritellä laissa eikä pelkästään Melan käytännön kautta. Näen tämän hyvin käytännöllisenä kysymyksenä, en minkäänlaisena kateuskysymyksenä, pois viemisen kysymyksenä vaan käytännön kysymyksenä. Vakuutusjärjestelmää sovelletaan eri tavalla kuin muita. Soveltaminen on tuonut neuvottelujen päälle runsaasti sellaista käytäntöä, joka ei ole ollut alkuperäinen tarkoitus. Nyt halutaan sanoa laissa selkeästi se, mikä korvataan työtapaturmana ja mikä ei. Kenellä voi olla mitään tällaista käytännön selkiinnyttämistä vastaan mitään ja sitä vastaan, että asiat avoimesti puidaan? Minusta se selkiinnyttää kaikin tavoin suhtautumista toisiin osapuoliin.

Ed. Aittoniemelle toteaisin, että palkansaaja, kun oven työpaikallaan pistää kiinni, joutuu omalla vapaa-ajallaan talonsa rakentamaan niin kuin myös maanviljelijät, joten me tässä asiassa olemme samassa veneessä. Ei meille palkansaajillekaan talojen rakentamista eikä muuta työajaksi lasketa. Ymmärtämystä tarvitaan molemmin puolin.

Ed. Ranta-Muotio merkitään läsnä olevaksi.

Ed. V e t e l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Silloin kun lakia lähdetään muuttamaan, muutokset nousevat yleensä niistä epäkohdista, mitä senhetkisessä, voimassa olevassa laissa on. Tällaiset muutokset ja parannukset ymmärtää, mutta oikeastaan kukaan ei ole selkeästi todennut sitä, mitkä ovat nyt voimassa olevan tapaturmavakuutuslain todelliset epäkohdat.

Ed. Luhtanen totesi, että on ehkä luisuttu sellaiseen käytäntöön, mikä ei ole ollut alkuperäinen tarkoitus. En tiedä onko näin, mutta viljelijäväestö oli valmis tulemaan vastaan omavastuuosuutta korottamalla niin, että vakuutus olisi pidetty kattavana. Eikö tämän olisi pitänyt riittää?

Sosiaali- ja terveysministeri M ö n k ä r e : Arvoisa puhemies! Epäkohtahan asiassa on ollut se, että lain tasolla ei ole sanottu, mitä maatalousyrittäjälle tapaturmavakuutuksen kautta korvataan. Sen takia on jopa maatalousyrittäjän oman oikeusturvan kannalta oikein, että asia saatetaan lain tasolle. Tässähän ei viedä mitään oikeutta pois. Ei ole alunperin tarkoitettukaan, että mitään vapaa-ajan asioita korvataan maatalousyrittäjän tapaturmavakuutuksen kautta. Sen takia aika moni maatalousyrittäjä on ottanutkin vapaa-ajan vakuutuksen.

On tuotu esille, että maatalousyrittäjät haluaisivat nostaa omavastuutaan. Mela voi tuottaa sellaisen vapaa-ajan vakuutuksen, jossa maatalousyrittäjät voivat omavastuulla ottaa itselleen kattavan vakuutuksen, mutta maatalouden tapaturmassa on oma piirteensä se, että veronmaksajat, palkansaajat osallistuvat vakuutuksen kustannuksiin. Sen takia on oikein, että asiassa täsmennetään sitä, että työtapaturmasta korvataan ja kun tapaturma sattuu, yrittäjä ilmoittaa, oliko kyseessä työtapaturma, ja lain tasolla on sanottu, milloin on työtapaturma ja milloin korvataan.

Asian olemme valmistelleet yksissä tuumin maa- ja metsätalousministeri Hemilän kanssa. Hänen toiveittensa mukaisesti vielä pykälämuo-

toja ja perusteluja on korjattu. Eli siinä mielessä tämä on hallituksen yksimielinen esitys ja saman tyyppinen keskustelu on käyty hallituksen piirissä. Tähän liittyy paljon sellaista asiaa, jota ei suoralta kädeltä ymmärretä.

Ed. K o r k e a o j a : Arvoisa puhemies! Olen ollut aika lähellä sitä prosessia, kun tämä lähti liikkeelle, ja on selvää, että aikanaan tavoitteena oli luoda samantapainen tapaturmavakuutusturva maatalousyrittäjille kuin on palkansaajilla. Se oli epäilemättä lähtökohta. Kuitenkin pian soveltamisen jälkeen tultiin niihin ongelmiin, joista on puhuttu, että kun maatalousyrittäjätoiminnassa on alueita, joissa yksityistalouden ja maatalouden asiat ovat limittäin ja lomittain ja päällekkäin, niin käytännön soveltamisongelmat, rajanveto näissä tapauksissa on ollut ja tulee jatkossakin olemaan täysin mahdotonta. Se on sattumanvaraista ja kiinni, voi sanoa, siitä henkilöstä, joka päätöksen tekee. Objektiivisia perusteita on lähes mahdoton aikaansaada. Sen takia olisi viisasta hakea sellaista järjestelmää, että ei tulisi rajanveto-ongelmia, ja tätä keskustan vastalauseessa tavoitellaan.

On sanottu, että pitää löytää tasa-arvo. Epäilemättä se on hyvä tavoite, mutta on vain niin, että maataloudenharjoittajien sosiaaliturvan kannalta on, lukuisia muita kohtia, puhutaan nyt vaikka eläketurvasta, jotka ovat kaukana siitä, mitä muilla väestöpiireillä on, johtuen monista historiallisistakin seikoista. Voi olla, että tässä kohdassa joltain pieneltä osin voitaisiin sanoa, että tässä maataloudenharjoittajat saisivat jonkin sellaisen edun, mitä muilla ei ole. Mutta kokonaistarkastelussa on selvää, että maataloudenharjoittajien sosiaaliturva ei ole muita edellä.

Ed. L ä m s ä : Arvoisa puhemies! Ed. Luhtanen sanoi, että Mela on soveltanut lakia käytännössä toisin kuin laki on eli tässä halutaan tavallaan lain tasolle viedä näitä asioita. Mutta kun tässä voimassa olevassa laissa lukee näin, että maatalousyrittäjien työnä pidetään myös viljelmällä olevan asuinrakennuksen rakentamistyötä sekä sellaisia maatalousyrityksen tavanomaiseen ruokahuoltoon kuuluvaa työtä, jota maatalousyrittäjä tekee maatalousyrityksessään. Minustahan tämä on lain tasolla ja tätä on noudatettu juuri niin kuin laki on. Nyt tämä kuitenkin vedetään pois ja joudutaan käytännössä sen tulkintaongelmien kanssa tekemisiin.

Ministeri Mönkäre toi esille, että nyt ei ole tarkoitus korvata enää sellaisia tapaturmia, jotka eivät kuulu suoraan työhön. Sen takia on luotu vapaaehtoinen vapaa-ajan mata-vakuutusjärjestelmä, että selkeytetään näitä. Viittaan vain siihen, kun tässä sanotaan, että työtapaturmana ei kuitenkaan korvata matkalla asunnosta työpaikalle sattunutta tapaturmaa. Tämä on minusta kyllä erikoinen, että työmatkalla tämä vakuutus ei ole enää voimassa. Kyllä minusta työmatka kuuluu työhön, mutta tässä nyt halutaan erottaa sillä tavalla, että se olisi vapaa-aikaa, kun kuljetaan työpaikalle. Millään muilla työntekijöillä näin ei ole, vaan työmatkat kuuluvat selkeästi työhön liittyvän tapaturmavakuutuksen piiriin.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Totesin näin, että maatalouden tapaturman soveltamisen osalta on käynyt niin, että erillisestä korvauslinjasta johtuen järjestelmään on luisunut sellaisia korvausmuotoja, joita ei ole tarkoitettu ilman nimenomaista säännöstä korvata.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Hallituksen esitys laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 152/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 31/1997 vp
Toivomusaloite 239/1997 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 31.

Keskustelu:

Ed. K u o p p a : Arvoisa puhemies! Selvitysmies Arajärvi toteaa muistiossaan Selkeämpään toimeentuloon sosiaali- ja terveysministeriölle 1997: "Työttömyysturvan pahin ongelma on työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen tason alhaisuus." Eli näissä tutkimuksissa ja muistioissa, joita on tehty, on todettu, että pahin ongelma on se, että työttömyysturvan peruspäivärahan taso on täysin riittämätön. Sehän on jäänyt jälkeen pahasti, kun indeksitarkistukset ovat olleet jäädytettyinä ja peruspäivärahaa ei ole tarkistettu.

Hallitussopimuksessahan oli sovittu, että koko tämä nelivuotiskausi pidettäisiin peruspäivärahoja jäissä, mutta nyt kuitenkin voimakkaan painostuksen alla hallitus on lähtenyt liikkeelle, mutta esittää vain 2 markan korotusta peruspäivärahaan, joka on täysin riittämätön korotus. Se on ehkä noin 10 prosenttia siitä tarpeesta, mikä peruspäivärahan korotustarve olisi ollut. Sen johdosta mielestäni peruspäivärahaa tulisi vähintäänkin korottaa 15 markkaa päivää kohti, jolloin sen jälkeenjääneisyys nyt osittain poistuisi ja sillä saavutettaisiin myös osittain se tavoite, joka on alun perinkin ollut, että korottamalla näitä minimipäivärahoja pyritään siihen, että työttömät eivät suoraan joutuisi toimeentulotukiasiakkaiksi. Nythän on käynyt niin, että työmarkkinatuelle pudonneet tai peruspäivärahalla olevat ihmiset ovat pääsääntöisesti joutuneet toimeentulotukiasiakkaaksi. 80 prosenttia peruspäivärahalla olevista tai työmarkkinatuella olevista työttömistä on toimeentulotuen asiakkaita. Tämä ei tietenkään ole järkevää.

Toinen asia, mikä vaikuttaa pitkäaikaistyöttömien toimeentuloon, on se, että hallitus kiristi pitkäaikaistyöttömien verotusta poistamalla heiltä niin sanotun ansio- tai kannustinvähennyksen tältä vuodelta. Ennenhän se oli kunnallisverotuksen ansiotulon vähennys, jonka sai myös työttömyysturvan osalta, mutta nythän se on poistettu. Tämä osaltaan myös on lisännyt toimeentulotukiasiakkaita.

On jollain tavalla nurinkurista, että kun hallitus toisella kädellä antaa hieman sosiaaliturvaa, niin toisella kädellä se ottaa verotuksesta pois ja sitten kunnat kolmannesta luukusta jakavat sosiaaliturvaa uudelleen, jotta nämä ihmiset jollain tavalla tulisivat toimeen. Tämän johdosta järkevintä olisi se, että korotettaisiin työttömyysturvan peruspäivärahaa ja sitä kautta vähennettäisiin toimeentulotukiasiakkaita. Samalla se on mielestäni parempi ja kannustavampi vaihtoehto kuin se, että ihmisiä pakotetaan toimeentulotukiluukulle.

Tietenkin parasta työttömyysturvaa olisi se, että hallitus olisi hoitanut työttömyyden vähentämisen siinä vauhdissa kuin se lupasi, että olisi puolittamassa työttömyyden tällä vaalikaudella. Siitä ollaan tällä hetkellä noin 60 000—70 000 työpaikkaa jäljessä eikä ole mitään sellaisia merkkejä, että hallitus pystyisi lupauksensa täyttämään. Näin ollen olisi kohtuullista edes se, että hallitus pitäisi huolen työttömistä ihmisistä korottamalla peruspäivärahaa.

Sen sijaan, että hallitus parantaisi pitkäaikaistyöttömien asemaa, hallitus on antamassa kuria ja keppiä entistä enemmän pidentämällä työttömien karenssiaikoja. Mielestäni tähän ei ole kyllä mitään perusteita. Ainoa peruste on se, että halutaan työttömiä perusteellisesti nöyryyttää pidentämällä karenssiaikoja nykyisestään. Nykyisetkin karenssit ovat kohtuuttoman pitkiä.

Nythän kolmen viikon karenssi ollaan muuttamassa tässä hallituksen esityksessä kuukauden mittaiseksi, kuuden viikon karenssi ollaan muuttamassa kahden kuukauden mittaiseksi ja kahdeksan viikon karenssi peräti kolmen kuukauden mittaiseksi. Tämä on kohtuutonta, kun muistetaan vielä se, että toimeentulotuessa, joka tulee hetken päästä käsittelyyn tässä salissa, ollaan uudelleen rankaisemassa näitä ihmisiä, joilla on jo ennestään hyvin suuria sosiaalisia sopeutumisongelmia, sillä heidän toimeentulotukeaan voidaan leikata jopa 40 prosenttia, jos hallituksen esitys menee läpi. Perustuslakivaliokuntakin ihmettelee sitä suuresti lähtien siitä, että ihmisarvoinen elämä voidaan Suomessa saavuttaa noin 1 200 markan perustoimeentulolla. Mielestäni se on täysin mahdotonta tällä hintatasolla. Ihmettelenkin sitä, miten perustuslakivaliokunta on voinut tällaiseen tulkintaan mennä. Mutta palaan siihen, kun käsitellään tätä toimeentulotukiasiaa.

Kolmantena asiana tästä hallituksen esityksestä haluan ottaa työttömyysturvalakiin vuoden 1996 alussa tulleen säännöksen lomakorvausten jaksottamisesta työttömyysajalle, joka säännös on aiheutunut paljon tulkintaongelmia ja myös kohtuuttomuuksia. Valiokunnalle esitetyn selvityksen mukaan hyvin monissa tapauksissa työtön menettää työttömyysturvan useammalta päivältä kuin hänellä vuosilomalain perusteella todellisuudessa on lomapäiviä. Melko usein työttömyysturvalain perusteella laskettu loma on kestoltaan jopa kaksin- tai kolminkertainen vuosilomalain perusteella kertyneisiin lomapäiviin verrattuna. Tämä on täysin käsittämätön rangaistus myös työttömäksi joutuvalle ihmiselle, joka on menettänyt työpaikkansa.

En voi ymmärtää sitä, että kun työtön menettää työpaikkansa, hänelle jaksotetaan tämä vuosiloma-aika, joka on useammin pitempi kuin vuosilomalain mukainen vuosiloma. Jo vuosiloman mukaan ottaminen, ennen kuin voi saada työttömyysturvaa, oli heikennys, ja nyt vielä, kun tämä jaksotus tuli, tämä heikentää entisestään työttömien toimeentuloa.

Näin ollen esitänkin toisessa käsittelyssä hallituksen esitykseen vastaesityksen, joka merkitsisi

sitä, että tästä jaksotuksesta luovuttaisiin ja siirryttäisiin vuosilomalain mukaiseen menettelyyn, joka on selvä ja ymmärrettävä, ja tultaisiin pois tästä jaksotuksesta. Samoin tulen esittämään pohjaesityksessä, että työttömyysturvan peruspäivärahaa korotettaisiin 15 markkaa päivältä hallituksen esityksen 2 markan sijasta ja että tästä keppikurista työttömiä kohtaan eli karenssien pidentämisestä luovuttaisiin.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin on syytä todeta tietysti tyydytyksellä se, että hallitus on tämän esityksen antaessaan joutunut luopumaan alun perin tekemistään päätöksistä, joiden mukaan työttömyysturvaa ei olisi tarkistettu ensi vuonna eikä vielä vuonna 1999. Tällaisen periaatepäätöksenhän hallitus linjasi siitä huolimatta, että näin pitkälle ajalle palkka- ja hintakehitystä on ollut erittäin vaikea arvioida. Tämä linjaus vain osoitti hallituksen piittaamattomuutta vaikeimmassa asemassa olevia, perusturvaetuuksien varassa eläviä työttömiä kohtaan.

Työttömyysturvan peruspäivärahaa onkin korotettu viimeksi Ahon hallituksen aikana vuoden 1995 alusta lukien. Sen jälkeen ei ole tehty Lipposen hallituksen toimesta minkäänlaisia korotuksia vaan päinvastoin heikennetty muun muassa työmarkkinatuen saantiedellytyksiä. Siten hallituksen lupauksilla työttömien asioiden hoitamisesta ei ole ollut eikä ole minkäänlaista katetta.

Nytkin esitettyyn muutokseen on aivan ilmeisesti johtanut se, että keskustan edustajat sosiaali- ja terveysvaliokunnassa jättivät jo 9.6.1995 oikeuskanslerille kantelun hallituksen menettelyn lainmukaisuudesta sen jätettyä toistuvasti tekemättä indeksin kehityksen mukaiset, laissa tarkoitetut tarkistukset. Kantelussa viittasimme siihen, että toistuvat tarkistukset ovat ristiriidassa perusoikeuksia koskevan säädöstön kanssa. Oikeuskansleri antoi päätöksen, jossa totesi, että hallitus on liikkunut harkintavaltansa rajoilla. Edelleen oikeuskansleri yhtyi sosiaali- ja terveysvaliokunnan ministeriöltä pyytämään selvitykseen vähimmäisetuuksien tasosta ja niistä ihmisistä, jotka ovat näiden varassa, ja kehotti viipymättä näiden selvitysten antamiseen.

Nyt hallitus onkin vihdoin esittämässä 2 markan korotusta työttömyysturvan peruspäivärahaan. Mielestämme tämä korotus ei vastaa niitä vaatimuksia, mitä kohtuullisen elämisen tason turvaaminen edellyttäisi, eikä myöskään sitä indeksikehitystä, joka todellisuudessa on tapahtunut. Työttömät ja varsinkin pitkäaikaistyöttömät joutuvat hyvin useissa tapauksissa edelleen turvaamaan kunnalliseen toimeentulotukeen. He eivät pääse siltä toimeentulotuelta pois, kun he joutuvat maksamaan vielä veroja näistä etuuksista, aivan kuten ed. Kuoppa edellä totesi.

Hallituksen esityksen mukaan aikaisempi, tosin viime aikoina teoreettiseksi jäänyt kytkentä työttömyysturvan kehittämisen ja palkkatason olennaisen muutoksen välillä muutetaan siten, että työttömyysturvaa jatkossa korotettaisiin samassa suhteessa kuin täyden kansaneläkkeen määrä. Tämä merkitsee sitä, että hallitus valitsi indeksin, jonka kehitys yleisesti arvioiden on varsin hidas. Esimerkiksi viime vuonna kyseinen indeksi nousi vain 0,6 prosenttia ja vuonna 1995 vain 0,3 prosenttia.

Mielestämme työttömyysturvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea olisi tullut korottaa vähintään 122 markkaan, jotta se olisi edes indeksitarkistuksen vähimmäisvaatimukset täyttänyt, ja indeksitarkistus jatkossa tulisi toteuttaa sillä tavalla, että se ottaa huomioon palkka- ja hintatason muutokset, kuten alle 65-vuotiaiden eläkkeissä tehdään. Tämän vuoksi keskusta tuleekin toisessa käsittelyssä yksityiskohtaisten pykälien osalta esittämään peruspäivärahan korottamista 122 markkaan ja indeksin soveltamista niin, että palkkatason muutokset otetaan huomioon painokertoimella 0,5 ja hintatason muutos samoin painokertoimella 0,5.

Näiden asioiden lisäksihän tähän lakiin sisältyy määräykset karenssiaikojen pidentämisestä, kuten ed. Kuoppa täällä totesi. Tämän osalta on syytä todeta, että karenssiajat ovat tietysti hyvin oleellinen kysymys, mutta vielä tärkeämpi on se, että työttömien oikeusturva taataan sillä tavoin, että perusteettomia karensseja ei heille määrätä. Valiokunta onkin pyrkinyt tässä suhteessa omalta osaltaan määrittelemään asian hyvin tarkoin, muun muassa siten, että aina on tarkistettava ennen karenssipäätöksen tekemistä, että työntekijälle on tehty yksilöity ja todisteellinen työtarjous, joka täyttää myöskin työehtosopimuksen edellyttämän palkkauksen edellytykset.

Myöskin muutoksenhakumenettelyä karenssin suhteen ja myöskin todistustaakkaa tulisi muuttaa niin, että ei riitä, kuten tähän saakka, että työnantajan ilmoitus on aina ollut karenssin pohjana. Täytyy olosuhteet selvittää tasapuolisesti ja tasavertaisesti niin, että jos karenssi määrätään, on ollut kysymys todella perusteettomasta työstä kieltäytymisestä.

Näiden korjausten saattelemana ja viime mainituilla täsmennyksillä, jotka sisältyvät valiokunnan mietintöön, keskustan edustajat ovat valmiit hyväksymään tämän lakiesityksen.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Käsittelyssä olevaa työttömyysturvalain muutosta ja koko työttömyysturvan tasoa on syytä hieman tarkastella myös hallitusmuodon 15 a §:n 2 momentin valossa. Tämän tarkastelunhan tietysti perustuslakivaliokunta on tehnyt ja päätynyt siihen, että hallituksen esitys täyttää tuon minimivaatimuksen kansalaisten oikeudesta sosiaaliturvaan, perusturvaan, joka on siis perustuslaissa säädetty. Kun kuitenkin hallituksen esityksen ja käsittelyssä olevan mietinnön pohjalta lakiehdotus merkitsee peruspäivärahan markkamäärän korottamista 2 markalla ja toisaalta sen indeksikehityksen huomioon ottamatta jättämistä, joka kertyy nykyisen tarkistusjärjestelmän mukaisesti uudistuksen voimaantuloon mennessä, ollaan lähellä sitä tilannetta, että perusturvaa ei hallitusmuodon mukaisesti tässä toteuteta.

Toinen kysymys tältä osin on perusturvaksi katsottavan työttömyysturvan taso. Ilon eli kansainvälisen työjärjestön sopimusten valossa Suomi on sitoutunut noudattamaan työttömyysturvankin osalta Ilo-sopimusta, siellä määrättyä tasoa. Jo ennen näitä jäädytyksiä, joita tässä on Lipposen hallituksen toimesta erityisesti tehty, on ollut tilanne se, että Ilo-sopimuksia on saatettu rikkoa. Se on häpeäksi Suomelle. Minulla ei ole tietoa siitä, onko sosiaali- ja terveysvaliokunta selvittänyt tämän asian, rikommeko tällä jo Ilo-sopimusta, kun näin menetellään.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa rouva puhemies! Vain 2 markan korotus työttömyyspäivärahaan on liian pieni, jotta se auttaisi siihen ongelmaan, johon korotus on tarkoitettu. Peruspäivärahan pienuushan on aiheuttanut lähes säännönmukaisen toimeentulotuen tarpeen, mikä ei vastaa toimeentulotuen tarkoitusta.

Selvitysmies Arajärven muistiossa todetaan työttömyysturvan pahimmaksi ongelmaksi peruspäivärahan ja työmarkkinatuen tason alhaisuus. Työttömien perusturvan alhainen taso onkin ollut keskeisin syy toimeentulotukimenojen kasvuun. Keskustan vastalauseessa esitetään 4 markan korotusta, mikä on tietysti parempi ja enemmän kuin 2 markkaa, mutta ei ehkä sekään riittävä torjumaan alhaiseen peruspäivärahan tasoon liittyviä ongelmia. On muistettava se, että työttömyyspäivärahan riittävä korotus ei aiheuta ainoastaan lisämenoja vaan myös säästöjä toimeentulotukimenoissa.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Nämä henkilöt, joista nyt on kysymys, ovat varmasti yhteiskunnan köyhintä väkeä. Nämä korotukset, joita nyt esitetään, eivät varmasti ole riittäviä, kuten ed. Räsänen totesi. Keskustan esittämä korotus on parempi ja realistinen.

Jatkossa varmasti pitäisi olla mahdollisuuksia vieläkin suurempaan korotukseen ottaen huomioon, että Veli-Matti Ritakallio, Turun yliopiston sosiaalipolitiikan dosentti, joka on tutkinut suomalaista köyhyyttä, toteaa tutkimuksessaan, että korkein köyhyysriski on niillä pareilla, joiden molemmat puolisot saavat pelkkää työttömyysturvan peruspäivärahaa. Heistä 80 prosenttia on toimeentulotukiasiakkaina ja samoin neljä viidestä kokee elävänsä niukkuuden tyranniassa. Samalla tavalla kuin näitten pariskuntien myös yksin asuvien työttömien köyhyysriski on merkittävässä yhteydessä siihen, kumman turvajärjestelmän piirissä henkilö on. Varsinkin sosiaalitoimiston asiakkuus on yksin asuvalle työttömyysturvan peruspäivärahan saajalle lähes kohtalo.

Samaten Ritakallio toteaa tutkimuksessaan, että köyhyyden kuvan hallitsevaksi piirteeksi on juuri tullut työttömyys. Työttömyysturva takaa minimiturvan ja useimmiten estää niin sanotun syvän köyhyyden, mutta kuitenkin nämä taloudellisen ahdingon eri muodot ovat juuri näitten työttömien kohdalla, joista nyt on kyse, yleisempiä kuin muilla. Hänellä on tässä tutkimuksessaan taulukoita, jotka selkeästi osoittavat, että kaikista yhteiskuntaryhmistä juuri peruspäivärahaa saavat ovat yhteiskunnan köyhimpiä. On otettava huomioon, kun täällä tehdään päätöksiä, että yhteiskunnassa on ryhmiä, joita tulisi näissä päätöksenteoissa entistä paremmin kyllä ottaa huomioon.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Tässä lakimuutoksessa työttömälle tarjotaan sekä keppiä että porkkanaa. Porkkana on 2 markan peruspäivärahan korotus, joka tulee tietysti myös työmarkkinatukeen ja osittain myös ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntahan esitti sosiaaliturvaselonteon yhteydessä ponnen, jonka eduskunta hyväksyi. Siinä pyydettiin hallitusta toimimaan siten, että peruspäivärahaa korottamalla, verotuksella tai muilla keinoilla pyrittäisiin vaikuttamaan siihen, että työttömän ei tarvitsisi

kuin poikkeustapauksissa turvautua toimeentulotukeen.

Tämä 2 markan korotus on vain yksi osa sitä Arajärven työstämää pakettia, jolla sosiaaliturvaselonteon yhteydessä esitettyä pontta on yritetty täyttää. Arajärven esityksessähän oli peruspäivärahan nostaminen 3 markalla, mutta budjettiriihessä oikealla reunalla, jossa nyt ei satu ketään olemaan, vaadittiin, että markka pitää vielä leikata työttömyyspäivärahan korotuksesta, ja kiusahan se on tietysti pieni kiusakin, jos näin voi sanoa.

Tämä 2 markan korotus samanaikaisesti, kun lapsikorotuksia ei lainkaan koroteta, on aivan liian pieni täyttämään sitä vajetta, joka toimeentulotukiluukulla usein näkyy. Suurin ongelma minusta onkin tällä hetkellä se, että esimerkiksi näitä pienimpiä työttömyyspäivärahoja, sekä peruspäivärahaa että myös pienimpiä ansiosidonnaisia työttömyyspäivärahoja, verotetaan niin kovasti, että olen nähnyt toimeentulotukilaskelmia, joissa lähestulkoon saman suuruinen osa on veroa ja sitä, mikä tulee toimeentulotuesta maksettavaksi. Voi kysyä, onko tässä mitään järkeä. Tähän asiaan kannustinloukkutyöryhmä viime vuonna ei puuttunut, vaikka sen mielestäni olisi pitänyt niin tehdä.

Vielä haluan korostaa sitä, että lapsikorotuksia tässä tapauksessa ei nostettu ja työmarkkinatuen lapsikorotus on yhä edelleen leikattuna. Voi vain kysyä, mitä järkeä siinä on, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lapsiperheiden tilanne on näin vaikea eikä sitä haluta missään vaiheessa parantaa.

Perustuslakivaliokunta on antanut taas lausunnon. Viimeksi kun tätä indeksikorotusta käsiteltiin tässä salissa, niin perustuslakivaliokunta kaksi kertaa antoi lausunnon, että nyt juuri ja juuri tämä täyttää 15 a §:n ehdot. En tiedä, miten olisi käynyt, jos tälläkin kertaa olisi tämä kokonaisuudessaan leikattu, olisiko vieläkin juuri ja juuri perustuslakivaliokunta hyväksynyt tämän ratkaisun. Nyt siihen ei tarvinnut mennä, kun 2 markan korotus tuli.

Mutta perustuslakivaliokunta puuttuu moniin muihin asioihin, mitä tässä lakiesityksessä on. Perustuslakivaliokunnan huomautukset koskevat lähinnä karensseihin liittyvää työttömän oikeusturvaa. Aikaisemmin työskennellessäni työttömyyskassassa olen monta kertaa kohdannut niin sanottuja kohtuuttomia karensseja. Pyydänkin, että huomioitaisiin siellä työvoimatoimikunnassa se, miten työttömän oikeusturvaa voitaisiin parantaa. Monta kertaa näyttää olevan niin, että vaikka hallintomenettelylain mukaisesti toisi asiaan uusia selvityksiä, niin työvoimatoimikunta ei ota niitä uuteen käsittelyyn, koska työvoimatoimiston johtajalle siitä muodostuu arvovaltakysymys. (Ed. Rimmi: Juuri niin on!) Koska työvoimatoimikunta ei ota asiaa uuteen käsittelyyn, työtön joutuu hakemaan muutosta työttömyysturvalautakunnalta, jossa juuri äsken saamani puhelun mukaan on noin kahdeksan kuukauden odotusaika. (Ed. Aittoniemi: Onko työn välttelyä esiintynyt?)

Työttömän oikeusturva on monilta osin minusta ongelmallinen. Ensinnäkin kun työtön antaa oman selvityksensä karenssiehdotuksesta tai työtarjouksesta tai muusta työvoimapoliittisesta toimenpiteestä, niin hän ei ollenkaan tiedä, mitä työnantaja on yhteisestä neuvottelusta puhunut. Työnantajan ja työntekijän mielipiteiden ollessa vastakkaiset tai ristiriitaiset työvoimatoimikunnat pääsääntöisesti uskovat työnantajan mielipidettä. Olenkin sitä mieltä, että vaikka nyt niitä asioita ei tähän lakimuutokseen saatukaan, niin hallituksen pitäisi pikaisesti valmistella esitys, jossa työttömien yhdistyksille annettaisiin edustus työvoimatoimikuntiin, jolloin siellä olisi myös sellaisia henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita myös työttömän oikeusturvasta enemmän kuin tällä hetkellä.

Toinen asia on, että valitusajalta pitäisi maksaa korko. Se voisi ennaltaehkäistä aiheettomia karensseja sen vuoksi, että työvoimatoimistojen johtajakin joutuisi vähän miettimään, minkälaisen esityksen tekee työvoimatoimikunnalle, ja työvoimatoimikunta joutuisi vastuullisesti miettimään, miten paljon aiheuttaa valtiolle korkomenoja.

Lakiesityksessä on myös sovitellun päivärahan laskurin jäädytys, joka on mielestäni hyvä asia, sillä koko ajan lisääntyvät vain epäsäännölliset työsuhteet ja osa-aikatyöt, ja jos laskurin jäädytystä ei olisi tehty, niin tilanne olisi todella ongelmallinen.

Tässä yhteydessä oli auki myös pykälä, jossa on työttömyysturvan lomakorvausten jaksottaminen, ja olen erittäin pahoillani siitä, että vaikka valiokunta syksyllä kirjeitse pyysi sosiaali- ja terveysministeriötä selvittämään nykyisen lomakorvauksen jaksottamisen ongelmat 30.11.97 mennessä, sitä selvitystä ei ole saatu. Jos se olisi saatu, niin tässä yhteydessä olisi voitu myös korjata ne aivan selvät ongelmat, mitkä lomakorvauksen jaksottamisessa on. Huomautan, että ongelmat olivat tiedossa jo silloin, kun tätä lakia tehtiin, mutta ministeriön virkamiesten arvoval-

lan vuoksi sitä ei voitu muuttaa siinä vaiheessa, kun tämä asia tuli esille.

Rakennustyöläisten työttömyyskassan tekemän selvityksen mukaan yli puolessa tapauksista lomakorvausten jaksotusaika on pitempi kuin vuosilomalain mukainen loma olisi ollut, ja tämähän ei voi missään tapauksessa olla oikeudenmukainen järjestelmä. Sekään ei ole oikeudenmukaista, että joissakin tapauksissa tämä aika on lyhyempi kuin vuosilomalain mukainen lomaaika, jolloin molemmat tapaukset ovat epäoikeudenmukaisia suhteessa niihin henkilöihin, jotka pitävät loman työsuhteen sisällä. Toivon, että ministeriö hoitaa työnsä asianmukaisesti ja ajallaan ja toimittaa mahdollisimman nopeasti meille kattavan selvityksen siitä, miten lomakorvausten jaksottamista parannetaan, tai sitten varmaan pitää ryhtyä toisiin toimenpiteisiin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. V i i t a n e n : Arvoisa puhemies! Alkuun haluaisin kiittää ed. Huotaria perusteellisesta ja hyvin asiantuntevasta puheenvuorosta. Itse oikeastaan haluaisin kiinnittää vain muutamaan seikkaan lähinnä aiemman keskustelun perusteella huomiota.

Ensinnäkin minun mielestäni on hyvä, että pitkästä aikaa tässä salissa saa sanoa, että jotakin hyvää myös työttömille on tulossa. Se on se 2 markkaa lisää työttömyyspäivärahoihin. Mielestäni on positiivista ja hyvää, että tähän suuntaan liikumme pitkästä aikaa. Totta kai politiikka on politiikkaa ja oppositio tietenkin nauttii nyt siitä, että saa mennä huutamaan täyttä päätä sen jälkeen, että voi voi kun tämä ei ole tarpeeksi. Tietenkään se ei ole tarpeeksi, mutta rohkenenpa kuitenkin epäillä, että jos vallalla olisi jonkin muun lainen hallitus, esimerkiksi puhtaista porvarivoimista koottu sellainen, niin tuskin me saisimme edes tätä 2 markan parannusta. Kyllä on niin paljon siltä puolelta varsinkin oppositiosta tullut näkemyksiä, että mitään ei saa leikata ja kaikkea tarvitaan lisää, mutta on hyvä oppositiossa puhua. Periaatteessa uskon kyllä siihen, että mihinkään 15 markkaan loppujen lopuksi kuitenkaan tässä ei olisi varaa.

Yhteen asiaan haluan kiinnittää huomiota ja siitä oikeastaan kiittää. Nimittäin valmisteluvaiheessahan tästä esityksestä poistui se uhka, että tämä olisi tietyn laskentasäännön muutoksen vuoksi pienentänyt osittain pientä ja keskisuuruista ansiosidonnaista päivärahaa. Tämä poistui muun muassa demariryhmän vaatimuksesta, ja mielestäni se on hyvä ja tärkeä asia, sillä kyllä tässä yhteiskunnassa muunkin tarvitsee olla solidaarinen kuin yhden työttömän toiselle työttömälle. Siinä suhteessa valmisteluvaiheessa tietenkin asia eteni parempaan suuntaan.

Ed. L a h t e l a : Herra puhemies! Tässä on keppiä ja porkkanaa. Keppipuolesta vertauksena toteaisin, että silloin kun keskenkasvuisena pojankloppina sattui tekemään ilkeyttä ja sai keppiä, niin kun asiasta rangaistiin, sehän kuului asiaan ja tuntui ihan oikealta. Mutta jos asiatta lyötiin, se kirveli tosi pahasti, ja tässä on kysymys siitä, että kun lyödään työtöntä asiatta, niin se tuntuu kohtuuttomalta. Työvoimatoimistot joutuvat pohtimaan monia asioita. Kokemuksesta tiedän, että siellä lyödään myös asiatta ihmistä, ja sen takia tämä on paha asia, koska rangaistuskarenssi pitenee ja, niin kuin tässä on todettu, valitusten käsittelyajat ovat niin pitkät, että oikeudenmukaisuus, jos sitä joskus löytyy, on monien kuukausien päässä ja se on tosi hankalaa sen ihmisen osalta.

Sinällään eihän tämä kovin kehuttavaa ole, että 2 markkaa nousee, kun tiedetään kuitenkin, että hinnat ovat nousseet, mutta parempaan päin. Jos se olisi ollut leikkaus alaspäin, niin silloin olisi pitänyt nousta tiukasti barrikadeille, mutta nyt ei hirveän paljon tietysti ole sinällään sanomista. Kun tiedetään, missä tilanteessa valtiontaloudessa ollaan, niin siinä ei hirveän suuria korotuksia voi tehdä. Mutta heti kyllä kun varaa tulee, sitä on pakko nostaa reilummin. On turha kierrättää ihmistä sosiaalitoimiston ja toimeentuloluukun kautta.

Ed. V i i t a m i e s : Arvoisa puhemies! Suomen suurimman puolueen ed. Mannisen puheenvuoro oli omassa demagogisuudessaan pöyristyttävää luokkaa. Hän hämäsi, peitteli ja johti lopuksi kuulijansa harhaan.

Ensinnäkin hämäystä oli se, että ed. Manninen antoi kuvan, että tämän esityksen mukaan huononnettaisiin työttömyysturvaa, kun päinvastoin parannetaan työttömyysturvaa elinkustannusten nousun edellyttämällä tavalla.

Toiseksi peittelyä oli se, että antamalla kuvan siitä, että hän olisi huolissaan työttömyysturvasta, ed. Manninen keskustan edustajana peitteli sitä, että oman puolueensa uusliberalistisissa ohjelmissa ja niitä kannattaneena hän on ollut val-

mis kaikissa käänteissä esittämään ansiosidonnaisen työttömyysturvajärjestelmän romuttamista.

Kolmanneksi harhaanjohtavaa oli se, että työttömyyden hoidossa ei todellisuudessa ole kyse päivärahojen kuoppakorotuksista, vaan siitä, että luodaan edellytyksiä uusien työpaikkojen syntymiselle ja kehitetään työvoimapolitiikan toimenpiteitä siihen suuntaan, että työllistyminen, erityisesti pitkäaikaistyöttömien työllistyminen helpottuisi nykyisestä.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Olen todella tyytyväinen, että toivomusaloitteeni työttömien peruspäivärahan korottamisesta on mennyt läpi. Koska muita toivomusaloitteita ei ole, minulla on syytä laittaa tämä omaan piikkiini. Kenelläkään ei ole tietystikään mitään sanottavaa tähän asiaan.

Toisaalta arvostan myös sitä, että ministeri Niinistö, jonka kannanottoihin toivomusaloitteessani viittaan, on myös pitänyt puheensa. Tosin 2 markkaa on naurettavan pieni summa, se on melkein pilkantekoa. Minä olen sitä mieltä ja muistan joskus sanotun, ed. Kuoppa tietää paremmin, että kun jälkeenjääneisyys on toistakymmentä markkaa, (Ed. Kuoppa: 15 markkaa!) niin tämä on naurettavaa. Myös keskustan ehdotus 22 markasta on toki liian pieni, vaikka se kohta on suurempi kuin 2 markan korotus, mikä todellisuudessa nyt on tullut.

Mitä tulee karenssiasiaan, niin täällä puhutaan nykyisin pelkästään siitä, että karenssisäännökset ovat työttömille liian ankaria. Meillä on kyllä puhuttu täällä siitäkin joskus, että työttömät välttelevät työmahdollisuuksia ja että tässä on olemassa vaikeuksia myös toisin päin. Niitä on varmaan niin ja näin, jos ollaan rehellisiä, suuntaan tai toiseen.

Lähden myös siitä, että ei karenssiasiassa kymmenkertaista näyttöä tarvita. Kyllä siinä tarvitaan sellainen näyttö, joka saa keskivertoisen suomalaisen vakaasti uskomaan siihen, että joku on vältellyt työtä tai ei ole vältellyt. Ei siinä kymmenkertaista näyttöä tarvita minun mielestäni. Näin täytyy rehellisyyden nimessä puhua.

Joka tapauksessa olen toivomusaloitteeni puolesta todella tyytyväinen.

Ed. Johannes K o s k i n e n : Herra puhemies! Hyvä, että historiankirjoihin voi heti oikaista ed. Aittoniemen väitteitä.

Sosialidemokraattinen ryhmä puuttui budjettikäsittelyn yhteydessä ja jo aikaisemminkin alkuvuodesta siihen, että hallitusohjelmaan sisältyneet maininnat työttömyysturvan jäädyttämisestä vuoteen 1999 eivät olleet oikeudenmukaisia eivätkä kohtuullisia tässä tilanteessa, kun muualla ansiokehitys on lähtenyt liikkeille ja pystytään paremmin takaamaan ihmisten hyvinvoinnin kehitystä. Työttömiä ei pidä siitä suinkaan jättää osattomiksi. Näillä poliittisilla perusteilla asiaa saatiin läpi. Peruspäivärahan korotuksen tarve olisi ollut huomattavasti suurempi kuin mitä nyt on pystytty osoittamaan, mutta suunta on oikea.

Ahon hallituksen aikana tapahtunut jälkeenjääneisyyshän on 6 markan luokkaa jo sen takia, että toisin kuin ed. Manninen väitti, Ahon hallitushan keplotteli joka vuosi työttömyyspäivärahan korotuksen estämiseksi, (Ed. Manninen: Nostettiin 95!) viime kädessä sitten vasta oikeuskanslerin puututtua asiaan ja myös perustuslakivaliokunnan kannanottojen pohjalta suostui tekemään minimaalisen korotuksen vuonna 95 ei suinkaan 5 prosentin jälkeenjääneisyyttä korvaten, vaan juuri siten, että 5 prosentin kynnys lievästi ylitettiin, joten siihen jäi lähes 5 prosentin jälkeenjääneisyys jo sisään.

Tässä käytettiin kaikkia temppuja, kun koetettiin välttää kokonaan korotukset useampana vuonna. Sitten täytyy muistaa, että noina aikoina, laman pahimpina vuosina, ansiokehitys oli parina vuonna miinusmerkkinen eli ansiotasoindeksi oli heikompi kuin hintaindeksi. Sen takia vielä korostetummin tämä toiminta oli hyvin tarkoitushakuista, ja siihen nähden, niin kuin ed. Viitamies viittasikin, ed. Mannisen puheet olivat aika uskomattomia. (Ed. Manninen: Totta joka sana!)

Itse asiassa keskustaopposition vastalauseessa on tunnustettu tämä Ahon hallituksen toiminta. Siellähän todetaan, että 9.6.95 keskustan edustajat jättivät oikeuskanslerille kantelun hallituksen menettelyn lainmukaisuudesta sen jättäessä toistuvasti tekemättä indeksikehityksen mukaiset tarkistukset. Tämä todettiin noin kuukausi sen jälkeen, kun Lipposen hallitus oli nimitetty. Toistuminen oli nimenomaan Ahon hallituksen aikaista, ja sen keskustaoppositio itse ihan kirjallisesti haluaa tässä vakuuttaa. Olen tähän rehellisyyteen tyytyväinen, mutta en puheisiin, joita tässä salissa on pidetty.

Perustoimeentuloturvan jälkeenjääneisyys juuri työttömyysturvan kohdalla on ilmeinen, eikä sitä 2 markkaa riitä peittämään, mutta se on kuitenkin askel oikeaan suuntaan. Kun perustuslakivaliokunnan lausunnossa on pähkäilty perustoimeentuloturvan perusoikeussuojaa suh-

teessa markkamääriin, niin siinähän ei ole absoluuttisiin lukuihin otettu kantaa, vaan juuri hallituksen esityksen säätämisjärjestykseen. Kun esityksen perussisältönä on lievä korotus, niin tokihan olisi aika kohtuutonta, että silloin edellytettäisiin, että se vähäinenkin korotus pitäisi tehdä vaikeutetussa säätämisjärjestyksessä. Tämä ei poista tarvetta edelleen pyrkiä oikeudenmukaistamaan toimeentuloturvajärjestelmiä siten, että työttömyysturvan vähimmäisetuuksissa ei olisi näin suurta aukkoa suhteessa muuhun toimeentuloturvaan.

Perusoikeussäännöstöhän pitää sisällään niin sanotun kehittämisvelvoitteen, että yhteiskunnan toimintoja kehitettäessä pitäisi pyrkiä siihen suuntaan, että perusoikeudet kaikkien osalta toteutuisivat nykyistä paremmin. Kehittämisvelvoitteeseen on syytä edelleen vedota työttömyysturvaa kehitettäessä.

Aukko peruspäivärahan ja työmarkkinatuen jälkeenjääneisyydessä on pystyttävä lähivuosina kuromaan selvästi pienemmäksi samalla, kun koko työttömyysturvajärjestelmää uudistetaan toimivammaksi. Tässä suhteessa on tietysti syytä viitata oikeastaan samoihin näkökohtiin, jotka ed. Huotari toi puheessaan ilmi, että yksilön kohdatessa tämän järjestelmän pitäisi tehdä kaikki voitava oikeusturvan takaamiseksi. Tätä ei tällä hetkellä tehdä läheskään kaikissa tapauksissa. Usein työtön kokee jäävänsä täysin yksin ja häntä ei kuulla. Sen sijaan työnantajan todistusta uskotaan täysin epäilyksittä, vaikka se saattaa joissakin tilanteissa olla aika kevyesti kirjattu kannanotto siihen, miten työtön on menetellyt työtä hakiessaan tai kun hänelle on tarjottu työtä vastaanotettavaksi.

Uskon kuitenkin, että väärinkäytöstilanteitakin toki on. Siihenhän viittaa se, että karenssien käyttö on pikku hiljaa kasvanut sitä mukaa kuin avoimia työtilaisuuksia on enemmän tarjota työttömille. Sekä työttömien että työmarkkinajärjestöjen intressissä on pyrkiä karsimaan väärinkäytökset, mutta molempien intressissä on myös se, että oikeudenloukkauksia ei saisi järjestelmässä tapahtua eikä pitäisi rakentaa lainsäädäntöön sellaisia aukkoja, jotka herkästi oikeudenloukkauksiin johtavat.

Siinä suhteessa on tärkeä perustuslakivaliokunnan lausuntoon sisällytetty huomautus, että asianosaisten oikeusturvan toteutumiseen pitää kiinnittää huomiota sekä peruslähtökohtatilanteessa työvoimatoimistotasolla että muutoksenhakuasteessa. On hankittava näyttöä molemmilta asianosaisilta ja tarvittaessa järjestettävä mahdollisuus todistella ja kuulla suullisesti asianosaisia henkilöitä.

Hallintoasioissa muutoksenhakusäännöksiähän ollaan muuttamassa ilmeisesti ensi vuoden alkupuolella siten, että muutoksenhakuasteissa olisi mahdollista nykyistä laajemmin esittää todisteluja ja harrastaa myös suullista kuulemista. Toivottavasti se ikään kuin ennalta estävästi parantaisi työttömien oikeusturvaa heidän toimeentulonsa kannalta ensiarvoisen tärkeissä ristiriitatilanteissa, joita valitettavan usein ilmenee.

Kokonaisuutenahan muutos on oikean suuntainen. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä tulee jatkossakin paimentamaan, että työttömien toimeentuloturvaa pystyttäisiin ylläpitämään ja kohentamaan valtiontalouden tilan sen salliessa.

Ed. L a a k s o : Herra puhemies! On varmasti totta, että 2 markan korotus peruspäivärahaan on 2 markan parannus. Mielestäni 2 markan korotus ei tosin oikeuta sellaiseen juhlintaan jota ed. Viitanen edusti.

Tilannehan on nimittäin se, että sellaisia leikkauksia, joita työttömyysturvaan on tehty ja joita vielä esitetään, ei voitu toimeenpanna Ahon hallituksen aikana siksi, että vasemmisto esti leikkaukset oppositiosta käsin. Ahon hallituskin yritti leikkauksia, mutta silloin leikkauksia vastassa oli paitsi eduskunnassa vasemmisto-oppositio myös yhtenäinen ammattiyhdistysliike. Näillä voimin leikkaukset kyettiin pääsääntöisesti Ahon hallituksen aikana estämään. Nyt leikkauksia ei ole kyetty estämään. Ne leikkaukset, jotka on jo toimeenpantu työttömyysturvaan, ovat, kuten tiedämme, suuria. (Ed. Hyssälä: Missä se ammattiyhdistysliike nyt on?)

Selvitysmies Arajärvi totesi, että työttömyysturvan pahin ongelma on työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen tason alhaisuus. Olen ymmärtänyt, että mekin, jotka pidämme tätä 2 markan askelta oikeaan suuntaan tapahtuvana, olemme kaikki sitä mieltä, että korotus on kuitenkin riittämätön. Tämä 2 markan korotus merkitsee valtion menojen lisäämistä noin 100 miljoonalla markalla.

Ongelma on se, että samanaikaisesti mielestäni meidän, jotka pidämme tätä 2 markan korotusta hyvin lyhyenä askeleena eteenpäin, pitää, ed. Viitamies, myös uskaltaa sanoa, että esimerkiksi nyt käsiteltävänä oleva ehdotus sisältää myös heikennyksiä työttömyysturvaan. Onhan esimerkiksi se, että hallitus esittää, että peruspäivärahan kytkentä yleisen palkkatason muutoksiin katkaistaan ja tulevaisuudessa päivärahaa

tarkistetaan vain kansaneläkkeen muutoksen perusteella eli käytännössä elinkustannusindeksin mukaisesti, heikennys siihen tilanteeseen, jossa me tällä hetkellä vielä olemme, eikä, ed. Viitamies, tätä pidä jättää kertomatta. Vaikutti siltä, että te ette lainkaan ollut tutustunut hallituksen esitykseen.

Lakiesityksessä on myös toinen heikennys. Se koskee karenssiaikojen pidentämistä. Perinteisestihän me olemme sekä ammatillisessa että poliittisessa työväenliikkeessä olleet karenssiaikojen pidentämistä vastaan muun muassa siksi, että ne mahdollistavat tietynlaisen työnantajan kohtuuttomankin toiminnan, jolla hyvinkin epäoikeudenmukaisella tavalla voidaan yksipuolisesti teettää päätöksiä, joidenka tuloksena työntekijöistä tulee ikään kuin työstä kieltäytyjiä, vaikka näin ei todellisuudessa olisi asianlaita lainkaan.

Ed. Huotari otti esille tärkeän kysymyksen todetessaan, että toimeentulotuen ja työttömyysturvan varassa olevien, varsinkin pitkäaikaistyöttömien verotus on kiristynyt. Hän viittasi kannustinloukkutyöryhmän työhön ja totesi, että kannustinloukkutyöryhmä ei tässä suhteessa parantanut tilannetta.

Tämä on totta, sillä kannustinloukkutyöryhmä heikensi tilannetta. Se huononsi sitä. Kannustinloukkutyöryhmän ajatuksiin näet pohjautui se esitys, joka sinänsä tämän vasemmistovetoisen oikeistolaisen hallituksen saavutuksissa edustaa huippua, että sosiaaliturvan varassa eläviä verotetaan kireämmin kuin palkka- ja yrittäjätuloa. Näin ei ole tapahtunut aikaisemmin. Tämä vuosi on ensimmäinen vuosi, jolloin niin sanottu kannustinvähennys eli kunnallinen ansiotulovähennys ei enää ulotukaan esimerkiksi työttömyysturvaetuuksiin. Työttömät joutuvat maksamaan tänä vuonna kireämmän taulukon mukaan veroa kuin viime vuonna siksi, että he eivät ole enää oikeutettuja kunnalliseen ansiotulovähennykseen kuten vielä viime vuoden verotuksessa. Tämä ei koske vain työttömyysturvaa, tämä koskee myös muuta sosiaaliturvaa.

Eli, herra puhemies, on syntynyt aika omalaatuinen tilanne, jossa niiden verotus, jotka elävät kaikkein huonoimmassa asemassa, muun muassa pitkäaikaistyöttömien, toimeentulotuen varassa elävien, ennen kaikkea niiden, jotka saavat noin 40 000 markkaa erilaisena sosiaaliturvana vuosittain, joilla ei ole muita tuloja, kiristyy tänä vuonna verrattuna viime vuoteen siksi, että hallitus suuressa viisaudessaan ei enää salli näiden ihmisten käyttää hyväksi kunnallista ansiotulovähennystä. Tämä ratkaisu on tarkoitus, se jatkuu myös ensi vuonna. (Ed. Manninen: Miksi vasemmistoliitto oli mukana?) — Sepä onkin hyvä kysymys, miksi vasemmistoliitto oli mukana. Se varmasti johtuu yleisestä hallituskipeydestä, joka vaivaa paitsi vasemmistoliiton johtoa niin myös eräitä muita vasemmalla olevia.

Mielestäni olisi hyvä rehellisesti todeta esimerkiksi tämän lakiesityksen osalta se, että tässä on joitakin parannuksia, mutta tähän sisältyy samalla myös heikennyksiä. Ennen kaikkea se johtopäätös on tärkeä, että tämän kaltaisia heikennyksiä, joita tämän hallituksen aikana on tehty, ei uskallettu eikä voitu tehdä silloin, kun vasemmisto ei ollut vaikuttamassa hallituksessa.

Ed. K u o p p a : Puhemies! Haluan vain lyhyesti todeta sen, että karenssiaikojen pidentäminen on selvää keppikuria työttömiä kohtaan, sillä työttömät ovat heikommassa asemassa, koska muun muassa työvoimaministeri Jaakonsaari ilmoitti, että työnantajan todistus on ennen kaikkea se, johon uskotaan, ja toiseksi vasta työntekijän.

Kun valitusajat ovat tavattoman pitkät ja kysymyksessä on välttämätön toimeentulo, siinä mielessä työttömien oikeusturva tässä edelleenkin, kun karenssiaikoja pidennetään, heikkenee. Mielestäni ei ole esitetty mitään sellaisia perusteita, joitten mukaan työttömien karenssiaikoja pitäisi näissä tapauksissa pidentää.

Käytännössä esimerkiksi työstä eroamista pidetään hyväksyttävänä vain, jos henkilö lääkärintodistuksin pystyy vakuuttamaan, ettei hän enää kykene työhönsä. Tässä tilanteessa on monesti käynyt niin, että lääkärintodistuksella on vakuutettu, että henkilö ei todellakaan pysty työhön. Hän ei pysty työhön, mutta toisaalta hänelle ei myönnetä eläkettä, vaikka hänet todetaan työkyvyttömäksi. Näin ollen syntyy melkoisen ongelmallisia tilanteita, ja pahimpana on tietenkin se, että saa vielä pitkän karenssin päälle, kun tämmöinen tilanne syntyy.

Arvoisa puhemies! Mielestäni tämä 2 markan korotus on tietenkin myönteinen asia, mutta on se täysin kohtuutonta, kun kaksi vuotta on pidetty, ettei ole annettu penninkään korotusta, ja sitten käytännössä 1,40 markkaa verotuksen jälkeen tarjotaan. Se on täysin riittämätön.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Viitamiehen puheen johdosta totean, että se, mitä sanoin, piti paikkansa. Ahon hallitus on viimeksi korottanut tätä määrärahaa. Lipposen

hallitus oli päättänyt, että pidetään 99:n loppuun ennallaan, mutta joutui taipumaan.

Mitä tulee ansiosidonnaiseen päivärahaan, totean, että keskusta kannattaa yhtenäistä järjestelmää, joka sisältää perusosan ja ansiosidonnaisen osan ja joka ei jätä väliinputoajia.

Ed. Huotari puhui kauniisti niin kuin aina täällä, mutta teot puhuvat kokonaan toista. Ne eivät ole samaa puuta. Voisi sanoa lainaten Suurta kirjaa, että ääni on Jaakobin ääni, mutta kädet ovat Eesaun kädet.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! En kommentoi ed. Mannisen lauseita.

Halusin sanoa vielä, että todistustaakka on nimenomaan työttömällä karenssitilanteessa. Nyt valiokunta korostaakin, vaikka ei ole sitä ponneksi tehnytkään, että pitäisi olla aina todisteellinen työtarjous, että voitaisiin katsoa, onko kyseessä ollut yksilöity työtarjous. Tässä ovat ehkä suurimmat ongelmat tällä hetkellä.

Ensinnäkin minä ihmettelen sitä, että karensseja ei ole millään tavalla tutkittu. Kysyin sitä asiantuntijoilta, mutta ei ole karenssien syitä tutkittu. Pidennys tehtiin kuitenkin ilman perusteellista selvitystä. Kun ed. Johannes Koskinen sanoi, että karenssit ovat lisääntyneet, niin määrä johtunee siitä, että pätkätöitä tarjotaan, henkilölle voidaan tarjota kahden tunnin työtä keskellä yötä, olipa julkisia kulkuneuvoja tai ei. Jos henkilöllä ei ole autoa, tiedän esimerkin, jossa henkilön on pitänyt 12 kilometriä ajaa aamukuudelta pyörällä. Huomautan, että viime viikolla Kainuussa oli 27 astetta pakkasta. Eli ei sekään ollut inhimillinen syy, vaan ihmisellä pitää olla auto ja sen pitää olla kunnossa työvoimatoimiston mielestä.

Viimeisimmät karenssit, joista olen kuullut, ovat tulleet kotitaloustyöstä. Koska kotitaloustyöhön ei ole olemassa työehtosopimusta, minimipalkkatasoa ei ole olemassa. Jos työvoimatoimisto tarjoaa esimerkiksi viidelle henkilölle työtä ja työnantaja valitsee yhden, työvoimatoimisto tiukkaa työnantajalta, miksei näitä neljää muuta valittu. Jos työnantaja sanoo joitakin syitä, käy niin, on tapauksia ollut, että muut neljä ovat saaneet karenssin, vaikka yksi vain on pystytty valitsemaan työsuhteeseen.

Ed. R i m m i : Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys 152 on tietysti hyvin, hyvin pieni myönteinen askel eteenpäin, vaikka onkin todettava, että jokin 2 markan korotus peruspäivärahaan on tietysti parempi kuin se, jos olisi vaikka 2 markan leikkaus. Mutta siitä huolimatta työttömät aivan oikeutetusti pitävät tätä asiaa lähes pilkkanansa.

Mitä tulee työttömien turvan parantamiseen yleensäkin, haluan muistuttaa kuitenkin siitä, että esimerkiksi kun me vasemmistoliiton eduskuntaryhmässä käsittelimme näitä asioita sen hallitusohjelman jälkeen, jossa ne oli jäädytetyiksi ajateltu, niin muun muassa keväällä ennen hallituksen budjettikehyksiä ja myös jo aikaisemmin tuloloukkutyöryhmän aikaan vaatimuksemme oli, että nimenomaan ensisijaisiin etuuksiin pitäisi saada lisää rahaa. Siinä oli tietenkin työttömyysturva yhtenä. Olemme kuitenkin jääneet näissä asioissa aika lailla yksin tältä osin.

Ed. Johannes Koskinen kertoi myös ihan hyvässä puheenvuorossaan sen, miten he ovat sosialidemokraattisessa ryhmässä suuntautuneet siihen, että näitä etuuksia korotetaan, ja aikovat vastaisuudessakin vahtia, että työttömyysturvaa korotetaan. Se on iloinen asia, jos näin on. Silloin me voimme yhteisrintamassa tätä asiaa koettaa korjata.

Vielä karensseista toteaisin sen seikan, että ovat hyvin tuttuja nuo asiat, mitä esimerkiksi ed. Huotari äsken kertoi. Kyllä on sillä tavalla, että työnantajan ääni on laki työvoimatoimikunnissa. Aivan uskomattomalla tavalla työvoimatoimikunnat kuuntelevat nimenomaan työnantajan ääntä eivätkä työtöntä ihmistä.

Ed. V i i t a n e n : Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti ed. Laaksolle, kun hän tulkitsi puheenvuoroani, että suorastaan riemuitsisin tästä 2 markasta. Mikäli hän olisi tarkemmin kuunnellut, hän olisi hyvin kuullut sen, että sanoin, että se ei tietenkään ole riittävä, mutta se on askel parempaan, aivan samoin kuin moni muukin puhuja aiemmin on kantanaan ilmoittanut. Ihan siinä mielessä tuli vain mieleen, että kannattaisi joskus suunnata raivo ja kiukku ja viha siihen todelliseen viholliseen, jonka kuvittelisin teidänkin ideologiassanne löytyvän mieluummin oikealta kuin täältä vasemmalta. Mutta joskus nämä mielipiteet ovat niin fanaattisia, että rupeaa miettimään, mikä tässä se oikea vihollinen on.

Siinä mielessä olen ihan tyytyväinen, kun ed. Rimmi puhui tulevaisuudesta ja yhteisrintamasta. Toivon tosiaan, että jatkossa voimme yhteisrintamalla näitä asioita parantaa.

Sitten loppuun vielä ed. Manniselle, kun hän on keskustan näkemyksiä tuonut esiin. Kyllä minä voisin epäillä myös sitä, että samaan aikaan, kun te vuonna 1995, vaalivuonna, olette

nostaneet työttömyyskorvauksia, tilanne on kuitenkin tullut sellaiseksi, että työttömyyslukemat ovat viisin- tai kuusinkertaistuneet hallitusaikana. Voi olla, että tämän tilanteen hoitaminen ja korjaaminen kerta kaikkiaan on vaatinut sellaisia toimenpiteitä, että aiemmin ei ole ehkä ollut mahdollista työttömyyspäivärahaa valitettavasti nostaa, ja valitettavasti nytkin nostomäärä jäi suhteellisen vaatimattomaksi. Toivotaan tietenkin jatkossa lisää.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa herra puhemies! Mielestäni peruspäivärahan markkamäärän korottaminen 2 markalla on huomattavasti parempi vaihtoehto kuin se, ettei sitä olisi ollenkaan korotettu. Olen ylpeä siitä, että tämä idea lähti sosiaali- ja terveysvaliokunnasta viime keväänä siinä mielessä, että teimme siitä tiukan ponnen, mikä johti siihen, että tämä vaatimus myös hallituksen piirissä otettiin näinkin vakavasti.

Sen sijaan tietenkin tähän kokonaisuuteen liittyvät karenssien pidentämiset hämmentävät, koska meille on toimitettu hyvää aineistoa esimerkiksi karenssien monista syistä, jotka kyllä panevat kansanedustajan aprikoimaan, että inhimillisyys on monesti niistä kaukana. Esimerkiksi karenssi oli asetettu, kun lastenhoito ei järjestynyt kaupungin toimesta. Karenssi oli eräällekin henkilölle asetettu sellaisessa tapauksessa, kun hän kieltäytyi työstä siksi, että kotikylällä ei ollut päivähoitopaikkaa, kun hoitopaikka oli täynnä, ja tämän takia hän olisi joutunut kuljettamaan kaksi lastaan hoitoon kuntakeskukseen 50 kilometrin päähän. Lisäksi perheen seitsemänvuotias lapsi olisi joutunut olemaan yksin kotona ennen ja jälkeen koulun.

On ällistyttävää, että tällaisia esimerkkejä täytyy saada tietoonsa. Sen takia olen vähän pettynyt, että tähän kokonaisuuteen ei tuotu karenssitulkintoja. Minusta siellä kiireesti kaivattaisiin nyt inhimillistämistä ja toivon, että tässä suhteessa tapahtuu hyvin nopeasti myönteistä muutosta.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa puhemies! Kun on kuunnellut vasemmalta laidalta puheenvuoroja, niin ellei tietäisi, ketkä puhuvat, luulisi ääntä opposition ääneksi, niin suurta kritiikkiä tätä hallituksen esitystä kohtaan on sieltä tullut erikoisesti ed. Laakson toimesta, mutta myös ed. Huotarilla oli hyvin suuri huoli tämän esityksen sisällöstä.

On todettava lähinnä ed. Rimmille, että tämähän ei ole 2 markkaa vaan noin 1,40 markkaa, kun siitä otetaan verot pois. Elikkä kun ed. Rimmi totesi, että se on parempi kuin 2 markan leikkaus, niin tietenkin kysymys on aina siitä, mihin vertaa. Sanoisin, että ei kannata nyt hyökätä tässä oppositiota vastaan, vaan yrittäkää omassa ryhmässä nyt vielä ennen äänestystä parantaa tätä esitystä. Jos ne puheet pitävät paikkansa, mitä sieltä on kuulunut, niin tässähän on tulossa jännittävä äänestys. Nythän te olette esitystä vastaan ja äänestysvaiheessakin voitte sen sitten osoittaa.

Mitä tulee siihen, kun sanottiin, että pitää suunnata kritiikki oikealle, niin eihän täällä ole yhtään kokoomuslaista paikalla eikä oikean puolen edustajia. Se johtuneekin siitä, että tässä on kysymys yhteiskunnan kaikkein köyhimpien ihmisten asiasta, kuten aikaisemmin totesin, tutkimusten mukaan ehdottomasti yhteiskunnan köyhimmän ryhmän asiasta. Kyllä tähän on mielestäni suhtauduttava vakavasti, miten pystyisimme tämän ryhmän asemaa yhteiskunnassamme parantamaan.

Ed. L a a k s o : Herra puhemies! Kokoomuksen edustajien ei tarvitse olla tässä keskustelussa paikalla siksi, että ne esitykset, jotka hallituksesta ovat lähteneet, tyydyttävät kokoomuksen ryhmää.

Ongelma meillähän on koko tämän syksyn kuten viime syksynkin ajan ollut se, että vasemmisto ja monet muutkin sosiaalisesti ajattelevat edustajat tekevät hiki hatussa töitä parantaakseen hallituksen huonoja esityksiä. Osan me kykenemme parantamaan, osaa me emme kykene parantamaan.

Keskustan edustajille haluaisin muistuttaa siitä, että se korotus, joka ed. Steniuksen kantelun jälkeen pantiin toimeen, oli 2 markan korotus. Se on täsmälleen yhtä suuri korotus, jonka Lipposen hallitus nyt panee täytäntöön. Tässä suhteessa ollaan tasoissa.

Ed. Viitaselle sanoisin, että ei ole fanaattisuutta sen tosiasian toteaminen, että Ahon hallituksen aikana ei kyetty tekemään niin suuria huononnuksia työttömyysturvaan, kuin tämä hallitus on jo tehnyt, joiden toteutumista tietääkseni me ed. Viitasen kanssa yritimme yhdessä estää siinä kuitenkaan onnistumatta.

Samalla tavalla suhtautumisessa tähänkin lakiesitykseen on todettava, missä se on hyvä, mutta on samalla myöskin todettava, missä se on huono. Ei voi olla sellaista yksisilmäistä keskustelua, että me sen takia, että olemme hallituspuolueen kansanedustajia, emme ikään kuin tunnus-

ta, että tähän hallituksen lakiesitykseen sisältyy myös huononnuksia.

Ed. K a r j u l a : Arvoisa puhemies! Nykyinen työttömyysturvajärjestelmä on epäoikeudenmukainen. Jos ajatellaan ansiosidonnaisen päivärahan ja peruspäivärahan suhdetta, sille ei ole mitään asiallisia perusteita. Tässä mielessä tämä lakiesitys, jossa korotetaan nimenomaan peruspäivärahaa, lähtee aivan oikeasta, perustellusta näkökulmasta. Siksi ihmettelenkin, minkä vuoksi lähinnä vasemmalla olevat hallituspuolueet eivät todella korjaa tätä asiaa. Rahoitushan voisi löytyä esimerkiksi sitä kautta, että ay-jäsenmaksujen verovähennysoikeus puolitettaisiin. Tätä kautta löytyisi useita satoja miljoonia. Näin voitaisiin vaikeammassa asemassa olevien työttömien asia korjata.

Ed. R i m m i : Herra puhemies! Lakiesityksessä puhutaan 2 markan korotuksesta. Silloin kun puhutaan lakiesityksessä olevista markoista, käytän tietenkin niitä markkoja, ed. Hyssälä. Veroasiat ovat sitten asia erikseen.

Kun puheenvuoron pyysin, haluan vielä kiinnittää huomiota myös karenssiaikoihin. Nyt todella, niin kuin aiemmassa puheenvuorossani jo sanoin, karenssien jakamisessa on todella mielivalta vallalla. Siinä todella on työvoimatoimikunnilla erittäin suuri rooli yhdessä työnantajan lausunnon kanssa. Minusta olisi välttämätöntä, nyt vielä kun nämä onnettomat karenssien pidennykset tulevat, että erittäin tarkasti seurataan, mitä työvoimatoimistoissa oikein tapahtuu.

Myönteistä valiokunnan mietinnössä on se, että valiokunta on kantanut syvää huolta karenssien käytännöstä ja siitä, kuinka turvaton tällainen karenssin saanut henkilö yksinään on, ja kiinnittää huomiota työttömän ihmisen oikeusturvaan, että nämä selvitykset mahdollisimman nopeasti saadaan ja hallituksen pitää kiireesti ryhtyä sen jälkeen toimenpiteisiin.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Huotari otti aiemmin esiin tärkeän näkökohdan, kun hän puuttui peruspäivärahan varassa elävien työttömien henkilöiden lasten asemaan. Joka viidennen lapsen perheessähän on työtön huoltaja, ja kaikkein heikoimmassa asemassa ovat ne lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat työttöminä pienellä peruspäivärahalla. Valitettavasti lastensuojelutoimenpiteitä vaativat tilanteet myös keskittyvät juuri näihin perheisiin.

Työttömyyspäivärahan lapsikorotukset tulisikin saattaa oikealle tasolle. Mielestäni tähän olisi tullut tässä yhteydessä kiinnittää huomiota. 2 markan korotus päivärahaan ei ole riittävä apu näiden lapsiperheiden toimeentulovaikeuksiin. Muistutan, että lapsikorotuksen suuruus on tällä hetkellä yhdestä lapsesta 24 markkaa, kahdesta yhteensä 35 markkaa ja kolmesta tai useammasta lapsesta 45 markkaa. On selvää, että etenkään monilapsiset perheet eivät selviydy ilman toimeentulotukea silloin, jos molemmat vanhemmat ovat työttömyyspäivärahan varassa. Valitettavasti tämä hallitus on leikkaamassa juuri näiden lasten kohdalla nyt myös toimeentulotukea.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa herra puhemies! Puhumallahan tämä ei enää miksikään muutu, mutta sen verran tietysti voisi sanoa, että ed. Karjula totesi ansiosidonnaisen ja peruspäivärahan osalta, että siinä ei tavallaan mitään perustetta yleensä ole, pitää sitten ay-liikkeellä maksattaa jne. Minä olen käsittänyt, että keskustan koko ajattelumalli lähtee siitä, että ansiosidonnainen pitää romuttaa. Ainakin viime hallituksen, Ahon hallituksen aikana sellainen ilmapiiri leijui yllä. Siitä varmaan oltaisiin hyvin iloisia ainakin työreformin puitteissa, mitä on lukenut, sellaisia ajatuksia ainakin on.

Sitten karensseista tulee olemaan ongelmia. Ed. Vehkaoja totesi siitä, että lastenhoito-ongelmien takia voi tulla pitkiä karensseja. Juuri tänä päivänä selvitin yhtä asiaa, jossa yksi naisihminen joutui pitkälle karenssille sen takia, että hänellä on sokea isä ja hän ei saanut kunnasta nyt tarpeeksi nopeasti apua, kuka hoitaisi isää. Pätkättiin pitkä karenssi, ja minkäs sille mahtaa näköjään? Ei siinä järki auttanut eivätkä puheet, vaan jopa työnvälityksessä todettiin, että pitää harkita kokonaan, onko tämä henkilö koskaan edes työmarkkinoiden käytettävissä. Samaten voi kysyä, tuleeko tällaisia tulkintoja lapsiperheiden osalta syrjäkylällä, kun ei ole hoitopaikkaa, että kohta he sanovat, että eihän tämä ole koskaan käytettävissäkään, jolloin tyssätään koko juttu, sanotaan, että hoida lapsiasi ja hoida isääsi.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Ed. Karjula puuttui peruspäivärahan ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan eroon. Ei liene tarpeellista, että se käydään perusteellisesti läpi, mutta huomautan vain, että ansiosidonnaisessa työttömyysturvassa on kysymys vakuutuksesta. Nyt vakuutusperiaate voimistuu tupossa sovitun ra-

hoitusjärjestelyn jälkeen, jolloin valtio maksaa peruspäivärahan ja lapsikorotuksen osuuden ja ansiosidonnaisen osuuden maksavat työmarkkinajärjestöt keskenään. Tämä on minusta aivan oikean suuntainen ratkaisu, vaikkakin se tulee viemään valtiolta enemmän rahaa, koska tällä hetkellä valtio ei ole maksanut kokonaisuudessaan peruspäivärahan osuutta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 216/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 32/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 32.

Keskustelu:

Ed. Hyssälä: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä esitetään leikattavaksi valtionosuuksia, koska ajatellaan, että kuntien toimeentulotukimenoihin on syntymässä merkittäviä säästöjä. Näitä hallituksen arvioimia säästöjä voidaan kuitenkin pitää ylisuurina, vaikka muun muassa asumistuen korotuksella on toimeentulotukimenoja säästävä vaikutus. Hallitus ei ole ottanut huomioon mielestämme niitä seikkoja, jotka edelleen pitävät toimeentulotukimenot korkealla tasolla.

Sen lisäksi haluan todeta, että olisi suurempien rakenteellisten uudistusten aika eli pitäisi miettiä, miten valtio ja kunnat perusturvan takaamisen kansalaisille keskenään jakavat. Mielestäni tämän olisi ensisijaisesti oltava valtion vastuulla ja olisi kehitettävä perusturvamallia siihen suuntaan mieluummin kuin siten, että nyt siitä sysätään kunnille entistä suurempaa vastuuta. Esimerkiksi valiokunnassa kuultu asiantuntija, sosiaalijohtaja Tervasmäki Mikkelistä totesi, että hallituksen esitys siitä, että kuntien toimeentulotukimenoihin tulisi näin merkittäviä säästöjä, ei tule toteutumaan. Hän katsoo, että ei ole syytä korottaa kuntien omarahoitusosuutta toimeentulotuessa. Tämä kunnille tullut vastuu valtion vastuun vähenemisen osalta on johtanut kunnat hyvin suuriin vaikeuksiin, kun samaan aikaan tiedämme, että valtionosuusleikkauksia on tehty.

Mielestämme lakiesitys ei tältä osin ole hyvä, ja tulemmekin myöhemmin ehdottamaan sen hylkäämistä.

Ed. Puisto: Arvoisa puhemies! Hyvin lyhyesti tästä, mitä ed. Hyssälä kertoi: Se pitää paikkansa siltä osin, että ei ole varmaa, syntyykö säästöjä. Kuitenkin on totta se, mitä asiantuntijalausunnoissa kerrottiin, että kuntien säästökertymässä ajallisesti on otettu huomioon se, että tämä syntyy toimeentulotuen ja asumistuen yhteensovittamisesta, jossa on noin vuoden viive, ennen kuin kaikki asumistuet ovat uudelleen tarkastetut. Sen jälkeen tätä säästöä voi syntyä.

Sen lisäksi valiokunnassa todettiin, että on oleellisen suuria eroja eri paikkakuntien välillä todellisten asumiskustannusten ja tämän myötä myös todellisten säästöjen välillä. Siksi valiokunta muistaakseni yksimielisesti esitti ponnen, jossa totesimme sen, että on selvitettävä erilaisten asumiskustannusten aiheuttama todellinen kuntien säästö.

Ed. Manninen: Herra puhemies! Hallitushan on lähtenyt lakiesityksessä siitä, että kuntien toimeentulotukimenot eri toimenpiteiden seurauksena, joista merkittävin on tietysti asumistuen yhteensovittaminen, alenevat kaikkiaan yli 500 miljoonalla markalla. Tästä valtion osuudeksi jää noin 100 miljoonaa markkaa. Tähän perustuen hallitus esittää, että kuntien omarahoitusosuutta sosiaali- ja terveysmenoista korotettaisiin niin, että se on ensi vuonna 46 markkaa ja sitten seuraavana vuonna 102 markkaa asukasta kohden, ja tämä leikkaus jää pysyväksi.

Suomen Kuntaliitto on omissa arvioissaan päätynyt siihen, että kuntien toimeentulotukimenojen vähennys olisi selvästi pienempi ja että valtio leikkaa ylimääräisesti, vaikka laskennallisesti hyväksyttäisiinkin tämä leikkaus. Mutta asian ydin ei olekaan siinä, vaan asian ydin on se, että hallituksen leikkausesitys on voimassa olevan valtionosuuslainsäädännön periaatteiden vastainen, sillä nykyistä kuntien valtionosuuslakia säädettäessä nimenomaisesti hallitus halusi ja äänestimme myös täällä salissa keskustan esityksestä, että kuntien valtionosuuksien määrään vaikuttavat ainoastaan asianomaisen valtionosuustehtävän muutokset eikä se, jos esimerkiksi

toimeentulotukimenot muuttuvat jonkin muun ensisijaisen tuen alentamisen johdosta, josta silloin oli lähinnä kysymys.

Näin on myös tapahtunut, että silloin, kun ensisijaisia etuuksia alennetaan tai muita toimenpiteitä tehdään, ei valtio ole korvannut kunnille lisääntyviä menoja. Nyt sen sijaan, kun tilanne on päinvastoin eli kuntien menot alenevat, valtio haluaa tämän osuuden imuroida pois kunnilta. Näin ollen se tulkitsee lakia vastoin sen henkeä vain omaksi edukseen ja omaksi hyväkseen. Tämä on erityisen valitettavaa aikana, jolloin muutenkin lukuisten kuntien talous on vaipumassa täydelliseen kriisiin, aikana, jolloin hallitus jatkaa siitä huolimatta edelleen valtionosuuksien ja verotulojen leikkauksia, minkä lisäksi hallitus vielä 99:n osalta tuporatkaisussa imuroi kunnilta rahoja. Kompensaatiot ovat jääneet täysin puolitiehen. Siksi emme ole voineet hyväksyä hallituksen esittämää menettelyä valtionosuuksien leikkauksissa.

Myös osa säästöistä on tarkoitus tehdä sillä tavalla, että emme voi niitä hyväksyä, kuten tulemme varsinaisen toimeentulolakiesityksen yhteydessä esittämään. Haluamme myös selkeästi todeta, että meidän mielestämme lakisääteisestä perusturvasta huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti valtion vastuulle ja myös valtion rahoitettavaksi ja kuntien ensisijainen tehtävä on vastata palveluiden toimivuudesta. Siksi olemme myös esittäneet muun muassa toimeentulotuen normin maksatuksen siirtämistä Kansaneläkelaitokselle, kuten seuraavan lakiesityksen yhteydessä tulemme tarkemmin esittämään.

Tältä pohjalta, kuten ed. Hyssälä totesi, keskusta tulee kolmannessa käsittelyssä esittämään lakiehdotuksen hylkäämistä.

Ed. R e h u l a : Arvoisa herra puhemies! Kun tässä yhteydessä valtion ja kuntien välisestä kustannusten jaosta puhutaan ja sitä tarkistetaan, niin kuin ed. Manninenkin äsken totesi, joutuu kysymään periaatetta, kenelle vastuu vähimmäistoimeentulon turvaamisesta kuuluu. Tällä hetkellähän valtio maksaa keskimäärin 20 prosenttia menoista ja loppu tulee kuntien kassoista.

Hallituksen esityksen perusteluissa luvataan, että tehdyt muutokset otetaan huomioon säädettävän määrän suuruisina myöhemmin tehtävässä valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon tarkistuksessa. Nyt tehtävät muutokset eivät ole markkamääräisesti mullistavia. Kyse on enemmänkin periaatteesta. Kuka uskoo siihen, että nytkään tehty lupaus toteutuu, kun aiemmatkin ovat vaipuneet unhon yöhön?

Voimassa olevaa valtionosuusjärjestelmää on eri yhteyksissä pidetty tässäkin salissa useita kertoja hyvinkin sekavana. Voimassa olevan lain säätämisen jälkeen on tehty lukuisia muutoksia, joista ei läheskään aina ole tiedetty, mitä käytännössä tapahtuu. Nyt tehty leikkaustapa on selkeä ja systemaattinen. Sen sijaan kohtaantuminen eri kuntiin ei sellainen ole. Pienet ja keskikokoiset kunnat, joissa toimeentulotukimenot ovat tähän asti olleet pienet, menettävät suhteellisesti suurkuntia enemmän. Tässä mielessä jo pitkään vallinnut erityyppisiä kuntia eri tavoilla kurittava linja jatkuu, ja väitän, että tarkoituksellisesti.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Totean vain, että on mielestäni epärealistista olettaa, että toimeentulotukimenot putoaisivat sillä tavoin kuin hallitus tässä esityksessä olettaa, aivan kuten keskustan edustajat ovat täällä todistaneet. Kunnalliset päätöksentekijät ovat joutuneet todistamaan, miten toimeentulotukimenot ovat jatkuvasti olleet kasvussa etenkin hallituksen monien sosiaalietuuksien leikkausten vuoksi. Myös juuri edellä käsitelty työttömyysturvan peruspäivärahan korotus on niin pieni, että se ei tule ainakaan merkittävästi vähentämään toimeentulotukimenoja. Mielestäni on myös väärin, että toimeentulotukimenoja säästetään pienituloisten lapsiperheiden kustannuksella.

Ed. H u o t a r i : Herra puhemies! Työttömyysturvan peruspäivärahan 2 markan korotus ei tietenkään tule poistamaan toimeentulotuen tarvetta, mutta tähänhän liittyy myös asumistuen korotus, joka on se olennaisempi tekijä tässä.

Lain valmistelu on ollut puutteellista. Se tuli asiantuntijakuulemisessa selkeästi esille ja ilmeisesti kiire oli taas syy, minkä vuoksi lakia ei ole kunnolla ehditty valmistella. Mutta asiantuntijakuulemisessa tuli kuitenkin esille se, että tämä ei kohtaannu tasaisesti, ja yksi syy siihen on asumistukilain perusteet, jotka ovat osittain mielestäni vanhentuneet ja epäoikeudenmukaiset.

Kun tein elävästä elämästä esimerkin sillä tavalla, että vertasin samanlaista asumistilannetta Helsingissä, Tampereella, Kajaanissa ja Sallassa, niin tulin siihen tulokseen, että erot ovat aika isoja kuukautta kohti. Helsingissä maksettava toimeentulotuki on 318 markkaa, Tampereella 505 markkaa, Kajaanissa 532 markkaa ja Sallassa 619 markkaa. Kun asumistuki vaihtelee eri

kunnissa, niin sitten kun toimeentulotuen säästö tasaisesti imuroidaan kaikilta kunnilta saman kokoisena, se tarkoittaa sitä, että se jää kuntien maksettavaksi nimenomaan pienissä kunnissa ja on siten tavallaan isompi valtionapuleikkaus.

Ed. Vehkaoja: Arvoisa herra puhemies! Esitys liittyy toimeentulotukilakiin ja tarkoituksena todella on, että sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäväkohtaista valtionosuutta vähennettäisiin ja leikattaisiin 600 miljoonalla markalla. Vastaavasti on tarkoitus, että tämä raha siirretään asumistuen rahoitukseen.

Nyt täytyy muistaa ensinnäkin, että nyt on oikeastaan kysymys vasta toimeentulotukilain ensimmäisestä vaiheesta. On hyvä ainakin haaveilla siitä, että se uudistus sitten vielä jatkuu. Näkisin, että vaikka rahoituspuoli näin järjestettäisiinkin, niin se maali eli kärsivä kansalainen ei tässä kuitenkaan periaatteessa menettäisi sen vuoksi, että hän saa ikään kuin hyödyn kuitenkin myös sitä kautta, että toimeentulotuki on annettava. Mutta selkeästi näkyviin tulee, että kunta voi olla tappiota kärsimässä. Se on tietysti asia, joka ei ole ihan ongelmaton, koska se voi lisätä toimeentulotuen puolella suppeaa tulkintaa ja kiristää käytäntöjä. Se voi myös aiheuttaa sen, että köyhät huutokaupataan kunnasta toiseen, heistä tulee ikään kuin kulkijajoukko, joka lähtee tähyilemään, missä kunnassa kohtelu toimeentulotuen osalta olisi parempi kuin toisessa. Siinä mielessä asia liittyy myös siihen, miten toimeentulotuesta säädetään lailla, mikä jätetään asetukseen tai mikä jopa ainoastaan ohjeeksi tai suositukseksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

5) Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta sekä laiksi sosiaalihuoltolain ja -asetuksen eräiden säännösten kumoamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 217/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 33/1997 vp
Lakialoite 116, 126/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 33.

Keskustelu:

Ed. Puisto: Arvoisa puhemies! Sosiaalivaliokunta on hyvän työrupeaman jälkeen saanut valmiiksi mietintönsä. Ennen mietinnön esittelyä haluan esittää kiitokset valiokunnan jäsenille, sekä hallitusryhmien että oppositioryhmien edustajille, rakentavasta työstä, jonka tuloksena olemme saaneet oleelliset muutokset asiakkaan parhaaksi hallituksen esitykseen.

Samalla haluan osoittaa kiitoksen perustuslakivaliokunnan jäsenille, jotka ovat tehneet perusteellista työtä. Sen myötä olemme saaneet hyvän lähtökohdan näiden muutosten tekemiseksi.

Lisäksi haluan kiittää valiokunnan virkaiältään suhteellisen nuorta valiokuntaneuvosta, joka on oman tulikokeensa käynyt läpi tämän hallituksen esityksen läpiviemisessä ja osoittanut olevansa tähän taloon kuuluvaa asiantuntijaväkeä.

Muutoksista kuuluu kiitos myös sosiaali- ja terveysministeriön joustavuudelle ja virkamiehille, jotka ovat olleet, voi sanoa, joinakin päivinä yötä päivää käytettävissämme tämän hallituksen esityksen käsittelyssä.

Arvoisa puhemies! Kysymys on hallituksen esityksestä, jossa uudistetaan toimeentulotukea koskevaa lainsäädäntöä. Toimeentulotuen perusteet siirrettiin sosiaalihuoltolaista, sosiaalihuoltoasetuksesta ja toimeentulotuen yleisistä perusteista annetusta valtioneuvoston päätöksestä toimeentulotuesta annettavaan lakiin. Tämä on tämän asian virallinen muoto.

Kysymys on siis siitä, että kun olemme tämän hallituskauden aikana sekä tuloloukku- että kannustustyöryhmän tuloksena ja näistä tulleiden tietojen perusteella kehitelleet sosiaaliturvaa, tämä on yksi osa sitä. Mistä muista paloista kuva sitten muodostuu? Se muodostuu muun muassa pitkäaikaistyöttömien yli 50-vuotiaiden kuntoutuksen kartoituksesta, lyhytaikaisten työsuhteiden yhteen sovittamisesta, lyhytaikaisista työsuhteista kertyvistä eläkkeistä, lasten päivähoidon uudistuksesta, yhdistelmätuesta jne., ja nyt uusimpana asumistuen ja toimeentulotuen yhteensovittamisesta.

Asumistuen uudistus on erittäin merkittävä. Sen myötä saamme 15 000 uutta asuntotuen saajaa, jotka kokevat matalapalkkaisina mielekkäämmäksi työssä käynnin verotuksen ja muiden tähän pakettiin kuuluvien helpotusten myötä.

Meillä kohderyhmistä ehkä suurin on yksin asuvat, jotka tähän mennessä ovat tarvinneet

noin 500 markkaa toimeentuloluukulta asumistuen lisäksi. Heidän kohdalla uudistus muuttaa tilannetta siten, että he eivät joko tarvitse ollenkaan toimeentulotukea, tai osa voi tarvita, ja sitä on mahdollista heidän myös tämän lainsäädännön mukaan saada 100 markasta 150 markkaan, joka on suurin piirtein omavastuun osuus.

Mistä omavastuuosuus sitten lähtee? Se lähtee siitä, että kun olemme sateenkaarihallituksessa ja etsimme erilaisille näkemyksille kompromisseja, niin tarvitaan myös rahoitusta. Asumistukilaille tarvittiin rahoitusta ja osarahoitus siinä on omavastuuosuus, jonka alkuperäisen määrän tiedämme jossakin vaiheessa hyvin pitkään kummitelleen 20:ssä. Budjettiriihessä se on kovan poliittisen väännön jälkeen saatu 7 prosenttiin.

Tähän liittyy myös lapsinormien asteikon lasku, jossa myös toisaalta on otettu turvalausekkeena huomioon se, että olosuhteet huomioon ottaen se voidaan perheelle korvata ja perheellä on mahdollisuus saada siihen taloudellinen tuki.

Kolmas, eniten puhuttanut elementti on toimeentulotuen mahdollinen leikkaus työstä kieltäytymisen tai yhteistyön laiminlyönnin myötä, ensin 20:llä, sitten 40 prosentilla.

Nämä ovat ne osat esitystä, jotka huonoiten liikkuivat. Tätä kokonaisuutta oli lähestyttävä siten, että niiden osien ympärille, jotka eivät liikkuneet, oli rakennettava mahdollisimman hyvä turvaverkko, mahdollisimman paljon pehmustetta. Tämä osa oli se, josta olen kiittänyt kaikkia yhteistyökumppaneita.

Mitä se sitten käytännössä tarkoittaa? Se tarkoittaa sitä, että olemme poikkeuksellisen paljon, todella poikkeuksellisen paljon muuttaneet valiokuntakäsittelyssä pykäliä. Yleensähän päädymme siihen, että asia on hyvä, tehdään tästä ponsi, nyt olemme muuttaneet pykäliä.

Ensimmäinen oleellinen muutos pykälissä on se, että olemme hallituksen esityksestä poiketen saaneet perusosan määritelmät lakiin. Hallituksen esityksessä pitkän poliittisen väännön vuoksi, jonka takia tämä myös tuli niin myöhään valiokunnan käsittelyyn, perusosa oli määrätty määriteltäväksi asetuksessa ja nyt se siis on laissa. Sen lisäksi lakiin on kirjoitettu määritelmä perusoikeuksien 15 a §:stä, jolla määritellään ihmisarvoisen elämän välttämätön toimeentulo eli perusoikeuksien määritelmä on haluttu kirjata lakiin. Tämä on lähtökohta.

Sen lisäksi olemme poikkeuksellisesti, kun lähdimme lisäosasta keskustelemaan, jota valitettavasti emme saaneet lakiin, kirjoittaneet mietintöön lain 7 §:n 3 momenttia seuraavan asetuksen, johon olemme myös kirjanneet niin sanotun perälautapykälän sekä yksilöllistä toimintaa ja suoriutumista tukevat toimeentuloturvan perusteet. Tämä löytyy mietinnöstä sivulta 11 kirjattuna ja ulos kirjoitettuna, mikä on poikkeuksellista.

Seuraava pykälä, jonka olemme oleellisesti muuttaneet, on 10 §, joka kuvaa toimeentulotuen leikkausmahdollisuutta. Tämä on se, joka on arveluttanut varmasti eniten. Miten voidaan määritellä se, jos jollekulle tarjotaan työtä, onko työtarjous todellinen? Onko työn vastaanottaminen mahdollista, ja onko kieltäytymisestä syntyvä karenssi, jonka aikoja juuri äsken käydyssä keskustelussa todettiin pidennettävän, oikeudenmukainen? Onko mahdollista, että joku voi saada sen vain siksi, että on eri aaltopituudella viranhaltijan kanssa? Tästä syystä lakiin on kirjoitettu, että työn pitää olla sellaista, että se takaa kohtuullisen pitkän ajan työnhakijan toimeentulon, sekä se, että työtä on hänelle yksilöidysti ja todistetusti tarjottu. Tämä on se, mitä on lisätty.

Oleellinen lisäys tämän jälkeen on se, että perusosaa alennettaessa on laadittava yhdessä toimeentulotuen hakijan ja tarvittaessa yhteistyössä työvoima- ja muiden viranomaisten kanssa suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi. Tämä on kokonaan uusi osa ja elementti laissa, ja sillä pyritään turvaamaan yksilöllisyys. Valitettavasti asenteita emme voi lakiin kirjata, mutta yhteistyövelvoite voidaan, ja se on välttämätön. Myös tähän liittyvien muiden elementtien, myöhemmin esimerkiksi yhdistelmätuen, käytännön toteuttamisen yhteydessä on erittäin tärkeää, että sosiaali- ja työvoimaviranomaiset ovat jopa lailla velvoitetut yhteistyöhön.

Tämän pykälän loppuosassa etenemme kohti 40 prosentin leikkausmahdollisuutta. Saatujen asiantuntijatietojen mukaan tähän ryhmään kuuluu noin 2 000 henkilöä. Näistä 2 000:sta arvioidaan noin parinsadan olevan niitä, jota paljon suuremman osan työttömistä tai työstä kieltäytyjistä oletetaan olevan, eli niitä, jotka hallitsevat erittäin hyvin toimeentulotuen ja työvoimahallinnon säädökset ja kykenevät ikään kuin pelaamaan siinä viidakossa. Nämä henkilöt ovat niitä, joille todennäköisesti tarjotaankin työtä. Heidän osaltaan katsotaan tätä tarkkaan määriteltyä työn käsitettä ja sitä, minkälaista työtä sen pitää olla, jos sitä heille tarjotaan. Jos he siitä toistuvasti kieltäytyvät, heille tulee 40 prosentin leikkaus.

Tiedämme valiokunnan jäseninä, käytännön-

kin kokemuksen kautta varmasti kaikki valiokunnan jäsenet, ja lisäksi asiantuntijoiden vahvistamana, että loput, valtaosa, näistä 2 000:sta on henkilöitä, jotka ovat joko jo syrjäytyneet tai joiden kohdalla tiedetään olevan kysymys sairaudesta, joka estää osallistumisen työhön, työtehtävän vastaanottamisen, mutta joilla harvoin on diagnoosia. He eivät olisi niin sanottuna työvoimareservinä, jos heidät olisi todettu työkyvyttömiksi. Heidän kohdallaan tulee oleelliseksi 10 §:n 3 momentin loppupuoli, ja se kuuluu näin:

"Samoin voidaan tehdä, jos henkilö, sen jälkeen, kun hänen toimeentulotuen perusosaansa on alennettu 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, kieltäytyy ilman perusteltua syytä työvoimapoliittisesta toimenpiteestä tai jos hän toiminnallaan aiheuttaa sen, ettei työvoimapoliittista toimenpidettä voida tarjota hänelle, ja hän tämän lisäksi kieltäytyy ilman perusteltua syytä 2 momentissa tarkoitetusta suunnitelman mukaisesta toimintakykyä edistävästä toiminnasta."

Vasta sen jälkeen, jos hänelle ei käy työvoimapoliittinen toimenpide, hän ei tee yhdessä suunnitelmaa ja toteuta sitä suunnitelmaa, voidaan leikata se 40 prosenttia. Tämä on haluttu tehdä varmuuden varmistamiseksi. Tämä on uutta tässä, ja tällä taataan se, ettei sellainen henkilö tässä yhteiskunnassa, joka ei kykene todellisuudessa työhön eikä pysty itseään puolustamaan, joudu näiden lakien vuoksi kohtuuttomaan tilanteeseen. Tämä vahvistaa sen, että liikumme oikeassa suhteessa myös perustuslakivaliokunnan näkemysten kanssa.

Sen lisäksi olemme muuttaneet 12 §:ää, johon olemme lisänneet huomioon otettavaksi tarpeellisten työvälineiden lisäksi opiskeluvälineet, kun annetaan harkinnanvaraista avustusta.

Olemme tehneet muutoksen myös siltä osin, että tilanne otetaan huomioon, kun henkilö menee sosiaalitoimeen hakemaan toimeentuloturvaa. Hänelle voidaan sanoa, että okei, jos on maksamattomat laskut, me voimme auttaa sinua. Se, joka osaa pelata ja tietää, ettei kannata maksaa laskujaan, jättää ne maksamatta. Se, joka yrittää viimeiseen asti selvitä ja on maksanut laskunsa tietenkin, ei voi saada tukea enää sen jälkeen. Tämmöistä sääntöjen tietämättömyyden vuoksi huonompaan asemaan joutumista ehkäistään sillä, että otetaan sana "maksamaton" pois, jolloin kysymys on siitä tarpeesta, joka jää yksilöllisesti lain ja asetuksen säätämin normein määritettäväksi.

Arvoisa puhemies! Yritän vielä muutamin sanoin tuoda esille joitakin asioita. Tiedän, että puheenvuoroja on paljon. Olemme istuneet parin viikon ajan noin 14 tuntia vuorokaudessa eri kokoonpanoissa keskustelemassa tästä asiasta, joten ymmärrätte, että paljon on mielessä. Muutaman kohdan kuitenkin haluan ottaa esiin.

Erityisenä probleemana pohdittiin, mikä on opiskelijoitten tilanne erityisesti silloin, jos opiskelija on joutunut tilanteeseen, jossa hänellä on maksuhäiriö, jolloin hän ei voi saada pankilta valtion takaamaa opintolainaa. Jos hänellä ei ole valtion takaamaa opintolainaa, hän periaatteessa ei voisi saada myöskään toimeentulotukea. Tässä on erilaisia päätöksiä ja menettelyjä eri puolilla maata. Onpa jopa väitetty, että jotkut opiskelijat tahallaan olisivat järjestäneet itsensä maksuhäiriöisiksi voidakseen opiskella toimeentulotuella. Olen kuullut myös, että Helsinginmalli on hyvä. Helsingin kaupunki on ryhtynyt antamaan valtion tukemaa opintolainaa vastaavaa lainaa Helsingin kaupungin lainakassasta.

Lapsiperheiden osalta esiin nostettiin tietysti monilapsisten perheiden osuus, lisäksi monikkoperheet. Emme kuitenkaan halunneet erityistä mainintaa monikkoperheistä eli useampisikiöisen raskauden seurauksena kaksosten, kolmosten jne. perheistä, koska maininta monikkoperheistä olisi saattanut yksilöidä asian vain näihin perheisiin ja saattanut eriarvoiseen asemaan muuten monilapsiset perheet. On erittäin paljon merkitystä todella sillä, miten näitä kirjoitetaan, koska on asiantuntijalausuntojen mukaan käynyt ilmi, että tulkinnat joskus voivat olla hyvinkin laajoja.

Merkittävä asia on mietinnön ponsi, joka koskettaa todellisia tuloja. Eli kun toimeentulotuki annetaan jaksoissa, jotka yleensä ovat 20 päivää, STM:n suositus esittää laskettavaksi 21,5 päivää tuloksi. Siksi olemme esittäneet ponnen: "Valiokunta edellyttää, että toimeentulotukea koskevassa ohjeistuksessa todetaan, että huomioon otettavien tulojen osalta tulolaskelmassa huomioidaan tältä osin ainoastaan todelliset tulot." Tämä ero on noin 90 markkaa per henkilö kuukaudessa, tietysti vähän kuukaudesta ja jaksotuksesta riippuen. Kun ajattelemme, että omavastuuosuus on 100—150 markkaa, tällä on erittäin suuri merkitys, mikäli tämä ohjeistus korjataan todenmukaiseksi. Ei ole liikaa pyytää, että kirjataan se, mitä todella maksetaan.

Toinen ponsi koskee valitusoikeutta. Valiokunta oli valmis avaamaan sosiaalihuoltolain 49 §:n, jotta olisimme avaamassa valitusoikeuden ennakkopäätösten saamiseksi korkeimmasta hallinto-oikeudesta myös sosiaalitoimen osal-

ta. Kuitenkin viime hetkellä, voi sanoa: viime minuuteilla, saadut viestit hämmensivät siinä määrin valiokuntaa, että emme kuitenkaan voineet vajaalla asiantuntijakuulemisella vielä päättää tätä asiaa, mutta sitä koskeva ponsi mietinnössä kuuluu seuraavasti: "Valiokunta edellyttää, että valiokunta saa vuoden 1998 tammikuun" — toistan: tammikuun — "loppuun mennessä selvityksen mahdollisuudesta avata muutoksenhakuoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen toimeentulotuen antamista ja sen määrää koskevissa asioissa." Tarkoitamme sitä, että hoidamme tämän asian heti, kun tulemme valtiopäivien avajaisten jälkeen taas työhön.

Ennen valituspontta oleva ponsi koskee seurantaa siltä osin, että halutaan, että seurataan asumismenojen tilannetta omavastuuosuuden jälkeen, erityisesti lapsiperheiden asumistasoa. Oletamme, että kun eduskunta on päättänyt, että sosiaali- ja terveydenhuollosta saamme seurantaraportin joka toinen vuosi, näiden kahden lain yhteensovitus kuin myös muiden kannustus- ja toimeentuloloukkuja korjaavien lakien seuranta ja raportit tulevat osaksi seurantaa.

Ed. Vokkolainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä tai oikeammin valiokunnan enemmistön hyväksymässä esityksessä laiksi toimeentulotuesta on mielestäni selkeitä epäkohtia, jotka tulevat heikentämään kaikkein köyhimpien kansalaisten toimeentuloa. Näitä epäkohtia ovat asumismenojen 7 prosentin omavastuun tuominen toimeentulotukeen ja lapsiperheiden kohtelu, päällimmäisenä nämä mielessä.

Asumismenojen omavastuun tuominen toimeentulotukeen tulee monien valiokunnassa kuultujen asiantuntijoiden mukaan johtamaan siihen, että asunnottomien määrä Suomessa lisääntyy. Muutosta on perusteltu muun muassa sillä, että omavastuu ohjaa ihmisiä mitoittamaan asumismenonsa tulojaan vastaaviksi. Järkevä ajatus, mutta se ei varmasti toimi tilanteessa, jossa halpoja vuokra-asuntoja ei kerta kaikkiaan ole tarjolla ainakaan riittävästi. Tämä tulee johtamaan häätöjen lisääntymiseen ja sitä kautta ihmisten elämän vaikeutumiseen.

Ei ollut millään tavalla yllättävää, että hallitus nieli selvitysmies Pentti Arajärven ehdotuksen, jonka lähtökohtana on se, että lapsista näyttää syntyvän sellaista mittakaavaetua, joka on huomioitava kunnan sosiaaliluukulla. Jos ajatellaan tätä mittakaavaetua, sitä on kyllä tehokkaasti pyritty jo Lipposen hallituksen aikana leikkaamaan. Luettelen tässä nyt muutamia asioita, jotka ovat kohdanneet lapsiperheitä.

Työmarkkinatuen lapsikorotuksia alennettiin 60 prosenttia vuoden 1996 alusta. Työmarkkinatuen lapsikorotukset ovat vuodesta 1996 lähtien olleet muuta työttömyysturvaa alhaisemmat eli yhdestä lapsesta 9,60 markkaa, kahdesta 14 markkaa ja kolmesta tai useammasta 18 markkaa per päivä. Muun työttömyysturvan lapsikorotukset ovat yhdestä lapsesta 24 markkaa, kahdesta 35 markkaa ja kolmesta tai useammasta 45 markkaa per päivä. Näillä eivät varmasti lapsiperheet juhli. Vuonna 1996 työmarkkinatuen lapsikorotuksia maksettiinkin 166 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tämä siis kaikki on poissa köyhimpien lapsiperheiden kukkarosta.

Muistamme hyvin, että hallituksen säästöohjelmaan kuului jo aluksi lapsilisien alentaminen 750 miljoonalla markalla vuositasolla. Ensimmäisen lapsen lapsilisää alennettiin 35 markkaa kuukaudessa ja perheen seuraavien lasten lukumäärän mukaan määräytyvä porrastus tasattiin 122 markan suuruiseksi sisaruskorotukseksi. Yksinhuoltajakorotuksiin ei tehty muutoksia. Lapsilisän leikkaus kohdistui suurimpana siis monilapsisiin perheisiin jälleen ja toteutettiin 1.7.1995 alkaen.

Vuoden 1995 marraskuun alusta toteutettiin työttömyysturvan ja lasten kotihoidon tuen yhteensovitus, jonka seurauksena kotihoidon tuen käyttäjämäärät alenivat lähes 7 000 perheellä vuoden 1995 aikana. Kotihoidon tuen 700 miljoonan markan säästön toteuttamiseksi alennettiin lasten kotihoidon tuen tasoa vuoden 96 alusta noin 22 prosenttia. Vuonna 96 lasten kotihoidon tuen menot olivat noin miljardi markkaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Lasten kotihoidon tukea sai vuoden 96 aikana 23 000 perhettä vähemmän kuin edellisenä vuonna, eli suuria muutoksia on tapahtunut tälläkin saralla.

Myös vanhempainrahaleikkaukset ovat koskettaneet lapsiperheitä. Kun sairausvakuutuksen päivärahoja leikattiin 300 miljoonalla markalla vuoden 96 alusta, arvioitiin 220 miljoonaa kohdistuvan vanhempien päivärahoihin. Vuoden 96 alusta vähimmäismääräinen äitiys-, isyys- ja vanhempainraha laski lasten kotihoidon tuen perusosan tasolle eli 1 500 markkaan kuukaudessa, mikä tarkoittaa 60:tä markkaa arkipäivältä. Tämä perusturvan lapsikorotusten leikkaamis-

linja on ollut määrätietoinen. Niiltä, joilla ei ole vahvoja etujärjestöjä tukenaan, voidaan leikata selvästikin helpommin kuin muilta.

Päivähoitomaksu-uudistuksen yhteydessä suurituloisten maksuhelpotukset maksavat pieni- ja keskituloiset monilapsiset perheet, jälleen kerran. Kotihoidon tuki on ollut, kuten totesin, pysyvästi hallituksen tulilinjalla, milloin konkreettisesti leikattavana, milloin muuten vain haukuttavana. Täytyy muistaa, että monilapsisilla perheillä on suuret menot. He tarvitsevat isomman asunnon, suuremman puurokattilan. Tuntuu siltä, kun katsoo leikkauksien kohdistumisia Lipposen hallituksen aikana, että hallituksen perhekäsitykseen kuuluvat vain pienperheet. Useammasta lapsesta rangaistaan Kiinan malliin.

Tämän lakiesityksen mukaan lapsilisät ovat osa huomioon otettavia tuloja eli ne vähentävät toimeentulotukea. Tässä kohden lapsilisän huomioon ottaminen tulona tuntuu epäoikeudenmukaiselta, kun toisaalta lapsilisiä maksetaan tuloista riippumatta kaikille perheille. Toimeentulotukea saavat perheet eivät sitten tavallaan saa lapsilisää.

Lapsiperheitä tulee mielestäni auttaa oman kokonaistilanteensa hallintaan. Nyt esimerkiksi vanhemman pätkätyöt saattavat romuttaa pitkäksi aikaa perheen toimeentulon peruskuvion. Hallituksen esityksen pelottava seuraus on, että toimeentulotuen heikennykset kohdistuvat kokonaisuutena kaikkein köyhimpiin perheisiin. Vieläkin osalla päättäjistä on vaikeuksia tunnustaa sitä tosiasiaa, että useimmat toimeentulotuen varassa elävät todellisessa niukkuudessa, jossa jokainen penni on laskettava. Pelastusarmeijan leipäjonoissa ja seurakuntien ruokapankkien ovilla ei seistä huvikseen.

Hallitus on päätynyt siihen, ettei toimeentulotuen normitetun osan maksamista siirretä Kansaneläkelaitokselle. Ratkaisu on ennen kaikkea poliittinen, mutta ei kovin sosiaalipoliittinen. Onnistunut ja monivuotinen kokeiluprojekti päätettiin haudata. Monessa kunnassa ihmetellään nyt, miten kunnan sosiaalitoimi selviää niistä useista sadoista toimeentulotukiasiakkaista, jotka nyt palaavat kuntien toimeentulotukiluukuille. Meillähän oli keskustalla tästä rinnakkaisesitys, jossa esitimme tämän kokeilun jatkamista. Valiokunnassa emme saaneet äänestyksessä sille enemmistön tukea.

Toimeentulotuen normitetun osan Kela-siirron yhteydessä on peloteltu menojen kasvulla. Kokeilukunnissa ei ole kuitenkaan jaettu rahaa holtittomalla tyylillä. Päinvastoin toimeentulotuen myöntäminen on perustunut tarkasti hyväksyttyihin säädöksiin ja ohjeisiin. Toimeentulotuen Kela-siirto ei siis ole menoautomaatti eikä se sulkisi millään tavalla pois sitä, että esimerkiksi toimeentulotukinormiin voitaisiin tehdä muutoksia. Mitään kunnollisia perusteluja toimeentulotuen normitetun osan Kela-siirron hyllyttämiselle ei ole esitetty. Ilmeisesti niitä ei ole olemassa.

Peruskysymys on, onko vastuu kansalaisten toimeentuloturvasta valtiolla vai kunnilla. Ensisijaisen toimeentuloturvan leikkaukset ovat siirtäneet painopistettä toimeentulotukeen ja kunnille. Esimerkiksi Suomen Kuntaliitto on toistuvasti esittänyt toimeentulotuen Kela-siirtoa, sillä se selkeyttäisi kuntien ja valtion rahoitusvastuuta. Nyt kunnat joutuvat jatkossakin kamppailemaan vaikeiden valintojen edessä, kun sosiaalitoimessa olisi toisaalta tarvetta palvelujen lisäämiseen ja toisaalta menojen leikkaamiseen.

Kymmenessä vuodessa toimeentulotuen saajien määrä on lähes kolminkertaistunut ja menot ovat lähes viisinkertaistuneet. Vuoden 97 alussa toimeentulotukea sai lähes 300 000 kotitaloutta. Saajien määrä on vähentynyt viime kuukausina lievästi. Silti toimeentulotukimenot ovat edelleen vuositasolla reilusti yli 3 miljardia markkaa.

Vierailin äskettäin Sosiaalityöntekijäin Liitossa. Heidän kommenttinsa puolsivat yksimielisesti normitetun osan Kela-siirtoa. Kunnat hoitaisivat edelleen toimeentulotuen harkinnanvaraista osaa ja sosiaalityötä, johon heillä olisi sitten enemmän aikaa. Syrjäytyminen ja erilaiset elämänhallinnan ongelmat ovat yleistyneet Suomessa. Esimerkiksi lastensuojelun tarve on lisääntynyt. Kuntien sosiaalityöntekijät, joilla olisi pätevyys esimerkiksi vaativaan lastensuojelutyöhön, ovat joutuneet rahanjakajan rooliin. Tällä hetkellä noin 80 prosenttia toimeentulotuen saajista saa jotakin Kelan myöntämää etuutta. Toimeentulotukea haetaan usein siksi, että verotus leikkaa ensisijaisia etuuksia, jolloin syntyy tarve ja oikeus toimeentulotukeen. Minimiturvan saadakseen ihmiset joutuvat käymään vähintään kahdella luukulla. Miksi sosiaaliturvan täytyy olla monella luukulla ja tavattoman monimutkainen?

Nyt järjestelmä toimii niiden ehdoilla, jotka ovat tarpeeksi ketteriä vaatimaan tukea monelta luukulta. Kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta olisi välttämätöntä, että oikeus sosiaaliturvaan on niin selkeä, että vähimmäisturvan hakeminen onnistuu kansalaiselta ilman juristin

pätevyyttä. Yhtenäinen ensisijainen perusturva, sosiaaliturvan verotuksen uudistaminen sekä ensisijaisen ja viimesijaisen toimeentuloturvan selkeyttäminen myös niiden rahoituksen osalta olisi toteutettava pikaisesti. Tähän liittyy myös toimeentulotuen normitetun osan siirtäminen Kelan hoidettavaksi. Tukien tasot ja määräytymisperusteet ovat kokonaan oma kysymyksensä.

Arvoisa puhemies! Sosiaaliturvajärjestelmämme on rakennettu aikana, jolloin ihmisen elämä oli erilainen kuin nyt. Ensin opiskeltiin tai ei opiskeltu, mentiin töihin, tehtiin lapset, mentiin töihin ja sitten eläkkeelle. Nyt ja tulevaisuudessa ihmisen elämä muodostuu pätkistä, työn ja koulutuksen jaksot vuorottelevat. Monet ovat samaan aikaan työssä ja koulutuksessa. Silti perustulosta puhuminen on monille tabu. Nykyiset syyperusteiset etuudet eivät muodosta toimivaa perusturvaverkkoa muuttuvassa yhteiskunnassa. Verkko on erityisen hatara niiden kohdalla, jotka yrittävät yhdistää pienipalkkaista työtä, sosiaaliturvaa, yrittämistä ja opiskelua. Keskustan ryhmä äänestytti valiokunnassa myös pontena perustulomallin kehittämisen tarpeesta, mutta jäimme vähemmistöön. Perustuloon pystytään rakentamaan syyperusteisia lisiä, ja uskon, että tämä järjestelmä vielä tulee jonakin päivänä kehittämisen alle.

Arvoisa puhemies! Keskusta on ehdottanut remonttia sosiaaliturvaan ja verotukseen. Nykyisestä sosiaaliturvan tilkkutäkistä pitäisi kehittää yhtenäinen ja kannustava perustulo. On selvää, että pienipalkkaisten pätkätöiden ja jatkuvan oppimisen yhteiskuntaan siirtymisen myötä sosiaaliturva, joka on rakennettu aivan toisenlaisen työelämän ja elämän urien aikana, ei vastaa ihmisten muuttuneisiin tarpeisiin. Kenenkään etu ei ole, että järjestelmä on monimutkainen, passivoiva, osittain päällekkäinen ja aiheuttaa väliinputoamisia. Perustulo ei tarkoita sitä, että kansalaisille tarjotaan mahdollisuus työn vieroksuntaan, päinvastoin.

Näihin edellä oleviin kannanottoihin viitaten tulemme esittämään lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä pykäläkohtaisia muutosesityksiä.

Ed. K u o p p a : Herra puhemies! Kuilu köyhien ja rikkaiden välillä on tässäkin maassa suuri ja se on entisestään kasvamassa. Hallituksen esitys toimeentuloturvan leikkaamisesta merkitsee sitä, että niillä, joilla on mennyt huonosti, tulee menemään tulevaisuudessa vieläkin huonommin. Sen sijaan niille, jotka ovat päässeet asemaan, että he voivat päättää, koska he optionsa muuttavat rahaksi, on tulossa jopa kymmenien miljoonien markkojen tulot vuodessa. Sen sijaan toimeentulotuelle pudonneet ihmiset aiotaan saattaa yhä suurempaan ahdinkoon.

Täällä ministerit ovat kertoneet, kuinka kansantaloudella ja yleensä työssä käyvillä ja erityisesti hyvätuloisilla ihmisillä menee hyvin. Kaikki mittarit sojottavat pystyyn, mutta toimeentulotuelle pudonneen ihmisen leivässä reikä kasvaa entisestään ja se on kohta sen kokoinen, että ei voida puhua enää ihmisarvoisesta elämästä.

Jo aikaisemmin, kun käytin puheenvuoron työttömyysturvan osalta, totesin, että ihmettelen sitä perustuslakivaliokunnan kantaa, että toimeentulotukea voidaan nykyisestä tasosta leikata ja vielä katsotaan, että ihmiset saavat ihmisarvoisen elämän. Minä olen ihan varma, että yksikään perustuslakivaliokunnan jäsen ei varmasti lähde elämään esimerkiksi vuotta perustoimeentulotuella ja erityisesti tällä leikatulla toimeentulotuella, mitä nyt esitetään. Kansanedustajat tulevat hetken toimeen, koska heillä on muuten talous kunnossa, mutta jos he joutuisivat pitkän aikaa elämään tämmöisillä rahamäärillä, niin varmasti eivät tulisi toimeen. Sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehiltä kysyin tätä asiaa, luulletko, että tulette tällaisella rahamäärällä toimeen, jolloin he totesivat, että eräs virkamies sitä kokeili ja tuli huonosti toimeen. Myös siinä mielessä heillä oli kokemusta, mutta siitä huolimatta toimeentulotukea ollaan leikkaamassa nyt.

Toimeentulotuen saajina oli viime vuonna 35 000 kotitaloutta. Kun perheenjäsenet otetaan huomioon, se vastaa 610 000:ta henkilöä eli 12:ta prosenttia koko väestöstä. Toimeentulotukea koskevat ratkaisut vaikuttavat siten hyvin laajaan ihmisjoukkoon. Kyse on viimesijaisesta sosiaaliturvasta, johon hyvin moni kansalainen voi elämän eri vaiheissa joutua turvautumaan. Viime vuosina työttömyys on ollut tärkein syy toimeentulotuen tarpeen kasvuun. Erityisesti peruspäivärahalle tai työmarkkinatuelle pudonneet pitkäaikaistyöttömät joutuvat herkästi toimeentulotuen varaan.

Hyvin usein toimeentulotukea tarvitsevat eläkeläiset, joille esimerkiksi suuret sairaus- tai lääkekulut tuottavat ylivoimaisia ongelmia. On muistettava, että Suomessa on edelleen suuri joukko eläkeläisiä pelkän kansaneläkkeen varassa. Varhaisessa iässä työkyvyttömiksi joutuneet tai vammaiset ovat usein pelkän vähimmäiseläkkeen varassa.

Toimeentulotuen tarve syntyy usein siitä, että muussa sosiaaliturvassa on aukkoja tai jokin

muu tulonsiirron myöntäminen ja maksaminen viivästyy. Eläkepäätökset viipyvät usein. Ajankohtainen esimerkki ovat opiskelijat, jotka joutuivat kuukausikaupalla odottamaan valtion opintotukipäätöstä. Opiskelijoilla ei sitä paitsi ole yleensä lomakuukausina oikeutta sen enempää opintotukeen kuin työttömyysturvaankaan.

Pätkä- ja osa-aikatöiden yleistyminen johtaa siihen, että säännöllisesti työssä käyvätkin ihmiset tarvitsevat sosiaaliturvaa selviytyäkseen. Tähän vaikuttaa myös se, että monilla aloilla palkkataso on painunut niin alhaiseksi, että jos joutuu pätkätöihin, niin ei kunnollista toimeentuloa enää saa.

Viime vuosina on sosiaaliturvaa monella tavalla leikattu. Esimerkiksi työttömyysturvan odotusaikojen, työssäoloehtojen, karenssien ja omavastuuaikojen pidentäminen johtaa entistä useammin siihen, että työttömän ainoaksi tulonlähteeksi jää toimeentulotuki. Siten hallituksen esitys toimeentulotuen leikkaamisesta on hyvin merkittävä lakiesitys, joka iskee kipeästi moniin huono-osaisiin ja avun tarpeessa oleviin väestöryhmiin.

Tässä kohtaa haluaisin muistuttaa erityisesti hallituspuolueiden kansanedustajia, jotka ovat hyväksyneet hallitusohjelman, johon täällä on usein viitattu ja vedottu. Lainaan hallitusohjelmasta: "Sosiaalisten tulonsiirtojen, maksujen ja verotuksen yhteensovittamisesta tehdään kokonaisarviointi ja tarvittavat toimenpiteet toteutetaan mahdollisimman pikaisesti siten, että ei heikennetä kaikkein heikko-osaisimpien turvaa."

Haluan kysyä, onko vielä heikko-osaisempia ihmisiä kuin ne, jotka ovat pudonneet toimeentulotuelle? Erityisesti siellä oikealla laidalla, jossa kiivaasti vaaditaan toimeentulotuen leikkaamista, kertokaa, onko vielä heikko-osaisempia väestöryhmiä, ja jos on, niin kertokaa, keitä he ovat.

Käsiteltävänä olevaa lakiesitystä on puolusteltu sillä, että siinä ei enää esitetä 20 prosentin omavastuuta asumiskustannuksiin. Jotkut ovat valmiit hyväksymään jopa sen, kun 20 prosentin sijasta leikataan vain 7 prosenttia. Omavastuu on kuitenkin suurempi kuin selvitysmies Arajärven esittämä 5 prosentin omavastuu. Toisaalta on nähtävä, että hallitus esittää nyt tuntuvia leikkauksia lapsiperheiden perusosaan. Leikkaus koskee kaikkia alle 10-vuotiaita lapsia sekä kaikkia perheitä, joissa on vähintään 2 lasta. Siten leikkaus on kokonaisuudessaan lähes yhtä raju kuin kannustusloukkutyöryhmän alkuperäinen esitys on. Tämä on syytä muistaa.

Jos kaavamaisesti oletetaan, että sosiaalitoimisto hyväksyy asumistukinormien mukaiset asumiskustannukset, leikkaus alentaa kaksilapsisen perheen toimeentulotukea jopa 480 markkaa kuukaudessa. Yksinhuoltajalla, jonka lapsi on alle 10-vuotias, leikkaus on ensimmäisessä kuntaryhmässä vähintään 170 markkaa. Monilapsisissa perheissä leikkaukset ovat tuntuvasti suuremmat. Se, että leikkaukseen on kytketty asumistuen parannus, näyttää aiheuttavan jonkin verran hämminkiä. Kyse on kuitenkin eri mittaluokan asioista.

Toimeentulotuen muutokset merkitsevät kaikkia väestöryhmiä koskevan vähimmäistulonormin tiukentamista, viimesijaisen minimitulon alentamista. Asumistuki kohdistuu sen sijaan rajatumpaan ihmisjoukkoon. Eläkeläisiä yleinen asumistuki ei koske lainkaan, ei myöskään valtaosaa opiskelijoista. Asumistukea ei myönnetä lyhytaikaiseen tarpeeseen. Asumistuesta on harvoin apua asuntovelkaisille, sillä se on suunnattu ensi sijassa vuokralla asuville.

Vaikka toimeentulotukea saavan perheen asumistuki nousisi, toimeentulotuen leikkaus voi kuitenkin iskeä perheeseen täysimääräisesti. Näin käy, jos perheen tulot asumistuen parannuksesta huolimatta jäävät toimeentulotuen alennetun normin alapuolelle. Silloin osa toimeentulotuesta korvautuu asumistuella, mutta perheen tulot alenevat silti joka tapauksessa. On muistettava, että tässä tapauksessa tulotaso, josta alennetaan, on jo minimitaso eli siinä ei ole varaa enää lisäalennuksiin.

Näin ollen asumistukeen suunnitteilla oleva parannus ei ole riittävä peruste toimeentulotuen leikkauksen hyväksymiselle. Sitä paitsi tämän parannuksen tarkasta sisällöstä ja kohdistumisesta eri tyyppisiin perheisiin eduskunnalle ei mielestäni ole annettu riittävän tarkkaa tietoa. Tekopyhyyden huippua edustaa perustelu, jonka mukaan asumiskustannusten omavastuulla kannustetaan hakeutumista halvempaan asuntoon. Ei ole kehdattu sanoa, että tavoitteena on alentaa köyhien asumistasoa.

Nykyisillä asuntomarkkinoilla mahdollisuutta edullisen asunnon vapaaseen valintaan ei kerta kaikkiaan ole. Vuokrat ovat 1990-luvulla nousseet yli 40 prosenttia. Suurissa kaupungeissa on pitkät vuokra-asuntojonot, sosiaalista asuntotuotantoa on lamavuosina leikattu ja hallitus itse alentaa aravalainavaltuuksia ensi vuoden talousarviossa. Monet asiantuntijat ovat arvioineet, että asumiskustannusten omavastuu johtaa vuokrarästien ja häätöjen lisääntymiseen.

Oma lukunsa on toimeentulotukeen esitetty uusi rangaistuspykälä, jonka mukaan toimeentulotukea voidaan alentaa työstä tai työvoimapoliittisesta toimesta kieltäytyviltä jopa 40 prosenttia. Tähän asti alennus on rajoitettu 20 prosenttiin. En usko, että rangaistusten koventaminen on oikea tapa lähestyä kieltäytymistä, joka yleensä liittyy sosiaalisten ongelmien vyyhtiin.

Toisaalta samaan aikaan työttömyysturvan karensseja tiukennetaan. Vaarana on, että tätä kautta työttömien oikeusturva ja ihmisoikeudet murennetaan vähitellen. Näen vaaraksi, että entistä enemmän erityisesti pitkäaikaistyöttömiä puhdistetaan erilaisin verukkein työttömyyskortistoista leikatulle toimeentulotuelle.

Olen sosiaali- ja terveysvaliokunnassa esittänyt vastalauseen hallituksen esitykseen. Vastalauseeni merkitsee käytännössä vain sitä, että toimeentulotuen nykyinen taso säilyy, tosin laissa säädettynä eikä vain valtioneuvoston päätöksenä. Esitän myös, että laissa säädettäisiin toimeentulotuen sitomisesta indeksiin.

Valiokunnan enemmistö jättäisi mahdolliset indeksitarkistukset asetuksen varaan. On kaikki perusteet sille, että nimenomaan kansalaisten viimesijainen sosiaaliturva on lailla sidottu kuluttajahintaindeksin muutoksiin, jotta toimeentuloturva edes jollakin tavalla seuraisi elinkustannusten nousua.

Ed. Löv: Värderade talman, arvoisa puhemies! Utkomststödet får nu en egen lag, vilket är bra med tanke på hur omfattande denna utkomstform har blivit på grund av arbetslösheten. Också med tanke på socialarbetarnas svåra arbete när det gäller att fastställa den prövningsbaserade andelen av stödet är det nödvändigt att alla paragrafer med motiveringar finns samlade i en helhet. Samtidigt är denna typ av socialt arbete ett instrument att nå familjer med svårigheter. Då gränsen mellan normbaserat och prövningsbaserat utkomststöd till och med blir mera glidande i och med denna lag, är det synnerligen lyckligt att utkomststöden inte överförs till Folkpensionsanstalten, vilket oppositionen talar för i sin reservation.

Utskottet har i sitt betänkande nu till och med tagit sig friheten att diktera innehållet i förordningen. Vi får hoppas att social- och hälsovårdsministeriet accepterar detta så att helhetsresultatet av utskottets långa och grundliga behandling blir fullständigt.

Lagen om utkomststöd är en del av regeringens helhetsuppgörelse att göra arbete mera lönsamt, dvs. ett led i bemästrandet av inkomstfälleproblematiken. Samtidigt beaktar det här lagförslaget i rätt stor omfattning de principer som utredningsman Pertti Arajärvi föreslår i sin rapport. Målsättningen är helt riktig. Att utkomststödet skall vara ett sista alternativ i större utsträckning än vad situationen är för tillfället. Så har riksdagen också redan godkänt en förhöjning av bostadsstödet och en måttlig förhöjning av arbetsmarknadsstödet görs också.

Puhemies! Laki toimeentulotuesta on osa hallituksen kokonaisratkaisua, jonka ansiosta halutaan tehdä työnteko kannustavammaksi. Kannustavat osat maksavat, joten valitettavasti joudutaan tekemään heikennyksiäkin systeemin sisällä, jotta kokonaisratkaisu ei lisäisi kustannuksia. Jos käy niin, että kannustimet eivät tuota riittävästi tulosta, uudistus ei tuo odotettua tulosta. Tämän takia valiokunta haluaa seurantaponnella ja uusilla pykäläteksteillä varmistaa, että heikot ryhmät voivat tulevaisuudessakin viettää ihmisarvoista elämää.

Lakipykälien uusilla tekstiosilla halutaan niin ikään varmistaa, että toimeentulotuen hakemuksen käsittelyssä ei vain rangaista laiminlyönneistä, vaan harrastetaan myös aktiivista sosiaalityötä.

Självriskandelen på 7 procent i bostadsstödet som en del av utkomststödets basdel är ett avsnitt i lagen som upplevs som orättvis för vissa grupper, speciellt när familjen bor i en bostad med en kostnadsnivå som överstiger normen. Billigare alternativ finns inte alltid att tillgå och bostadens ålder sänker normen men inte nödvändigtvis hyran i storstäderna. Adderas till detta sänkningen av barntillägget kan totaleffekten bli stor. Familjer med många barn har just därför varit mål för speciell uppmärksamhet från utskottets sida. Flerbarnsfamiljernas livskvalitet behöver inte försämras ifall man kan utnyttja den fördel reformen innebär i form av att mindre inkomst än för närvarande ger förhöjda nettoinkomster.

På grund av dessa familjers osäkra situation är utskottets kläm om uppföljning av barnfamiljernas ekonomiska villkor efter reformen synnerligen viktig.

Lagens 10 paragraf har många upplevt som den svåraste. I denna paragraf stipuleras möjligheten att sänka utkomstskyddets grunddel med 20 procent och sedan med ytterligare 20 procent, alltså 40 procent, ifall personen i fråga

är ovillig att ta emot arbete eller arbetspolitisk åtgärd.

Personligen tycker jag att detta förfaringssätt kan motiveras när utskottet nu i paragrafen skrivit in skyldigheten att tillsammans med den som söker utkomststödet göra upp en handlingsplan om hur klienten skall klara sig på egen hand. Dessa bestämmelser stimulerar alltså till ett aktivt socialarbete och inte enbart till repressalier. I paragrafen bestäms också om att dessa sänkningar kan göras endast om de inte äventyrar ett människovärdigt liv. Sänkningen kan göras endast för två månader åt gången.

Genom att lagen om utkomstskydd innehåller stimulerande ekonomiska element som kostar måste den också innehålla delar som försvagar utkomstskyddet om ramarna skall hålla, alltså inte ge en stad och kommun tilläggskostnader. Tror man inte alls på stimulerande effekter upplevs lagen garanterat som negativt. Jag sällar mig till dem som anser att egna insatser bör uppmuntras. Det är till fördel för individens livskvalitet om det lönar sig att ta emot ett tillfälligt arbete, skaffa sig bättre utbildning, grunda eget företag med mera. Med dessa åtgärder förbättrar vi nu naturligtvis också sysselsättningen i stort. Lagen om utkomstöd är en del i en rad av reformer i denna riktning.

Fullständig medborgarlön, som har framkastats i diskussionen i den här behandlingen, är passiverande och inte förenligt med levnadsstandarden i ett samhälle där vi önskar upprätthålla välfärden med hjälp av god konkurrenskraft och ekonomisk tillväxt. Också de utslagna har bästa möjlighet att få sin del av välfärden om statsekonomin tack vare stimulans och företagsamhet är i skick.

Ed. Hurskainen: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta sekä laiksi sosiaalihuoltolain ja asetuksen eräiden säännösten kumoamiesta koskee hallitusmuodossakin kansalaisille taattua perusoikeutta välttämättömään toimeentuloon. Hallituksen esityksessä olisi tarkoitus sovittaa yhteen asumistuki ja toimeentulotuki sekä samalla säästää kuntien toimeentulotukimenoja.

Mutta miten hallituksen esitys ottaa huomioon uudistuksesta yksittäiselle kansalaiselle koituvat tuen menetykset? Uudistuksen merkittävimmät säästöt kohdistuvat erityisesti monilapsisiin perheisiin. Miten uuden toimeentulotukilain avulla turvataan vähintään ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo, kuten perustuslakivaliokunta lausunnossaan esitti, mikäli juuri toimeentulotuen varassa elävien ihmisten tukitasoa alennetaan?

Hallituksen esityksessä sisällytetään toimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin 7 prosentin asumisen omavastuuosa. Asumisen omavastuuosa ja merkittävät toimeentulotuen perusosan leikkaukset kohdistuvat juuri kaikkein pienituloisimpiin ja eri tukien varassa eläviin kansalaisiin.

Toimeentulotukimenot kasvavat jatkuvasti. Tällä hetkellä tuen varassa on jo yli 600 000 ihmistä. Suurimpina syinä tuen tarpeeseen ovat työttömyys ja työttömyysturvan riittämättömyys. Näin ollen tuntuu vaikealta hyväksyä esitettyä 7 prosentin omavastuuosaa asumismenoihin kuten myös alle 10-vuotiaiden lasten perusosan alentamista, joka kohdistuu nimenomaan useampilapsisiin perheisiin.

Esimerkkinä kerrottakoon, että työmarkkinatuella ja työttömyyspäivärahalla elelevän 6-henkisen perheen menot alenisivat uudistuksen myötä 2 507 markkaa kuukaudessa, kun toimeentulotuki romahtaa 3 155 markasta 648 markkaan, mutta asumistuki nousisi 1 741 markasta vain 1 920 markkaan.Esimerkki on ihan oikeasta elämästä.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä on tukimuotojen yhdenmukaistamisen lisäksi päädytty korottamaan asumistuen osuutta ikään kuin korvaamaan toimeentulotuen sisällä tehtyjä leikkauksia. Mutta asumistuki perustuu vain vuokraan. Se ei ota huomioon perheen kokonaismenoja.

Perustuslakivaliokunta painotti lausunnossaan, että perusosan suuruutta ei saisi alentaa, mikäli se olisi kohtuutonta. Perusosan suuruutta ei näin ollen saa alentaa niin paljon, että sen seurauksena henkilölle ei enää voida taata välttämätöntä toimeentuloa. Suomen Kuntaliittokin esitti lain ottamista uudelleen harkintaan ja sen irrottamista budjettilakien yhteydestä.

Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta on nykyisessä asussaan tuloeroja lisäävä laki. Olisin toivonut, että laki olisi saanut rinnakkaislakiehdotuksessa n:o 116 olleen muodon, jossa asumismenot huomioidaan tarpeellisen suuruisina.

Mitä tulee toimeentulotuen perusosaan, pidän positiivisena muutoksena sitä, että valiokunta muutti lakiesitystä perustuslakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti. Toimeentulotuen perusosan tuleekin olla lailla säädetty eikä asetuksin päätettävissä. Perusosan indeksitarkistukset tulevat sen sijaan asetuksella säädettäviksi.

Valiokunnan edellyttämä selvitys mahdollisuudesta avata muutoksenhakuoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on mielestäni ensiarvoisen tärkeä toimeentulotukea koskevissa asioissa. Hallitusmuotoon kirjattu oikeus välttämättömään tukeen on yksi suomalaisen hyvinvointivaltion peruspilareita. Se tulee säilyttää toimivana ja yhteiskunnallista todellisuutta vastaten.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. T e n n i l ä : Arvoisa puhemies! Huutolaiset ja kunnanjauhot, köyhät ja köyhäinhoitolautakunta, syrjäytetyt ja toimeentulotuki, näinhän tämä suomalainen sosiaalihistoria on varjoisimmalta osaltaan kirjoitettu rakenteidensa osalta. Edistyksestä ei viitsi nyt ruveta isommin puhumaan, sillä toimeentulotuella on nyt ihmisiä tulovajauksen vuoksi enemmän kuin silloin, kun Suomi oli todella köyhä maa. Kyllä minä köyhän mökin poikana tiedän, mitä se oli, kun piti mennä köyhäinhoitolautakunnasta isän rahaa anelemaan, että nälkää ei tarvitsisi nähdä.

Mutta tänä päivänä siinä tilanteessa on valtava määrä talouksia, kotitalouksia ja ihmisiä, ja tuo köyhyyden todellinen lisääntyminen on tapahtunut laman aikana äärettömän nopeasti. Kun vuonna 1990 tässä maassa sai 181 604 kotitaloutta toimeentulotukea, niin viime vuonna näitä talouksia oli jo 349 591. Vuonna 1990 toimeentulotuen saajia oli henkilömääränä 314 029, mutta niin kuin ed. Hurskainen äsken huomautti, viime vuonna jo 609 747. Yli 600 000 suomalaista joutui saamaan osan toimeentulostaan sosiaaliluukun kautta! Onhan tämä kauhean näköistä kehitystä.

Kun katselee esimerkiksi kotimaakuntani kaupunkien tilanteita, niin ei näissä valoa näy. Esimerkiksi tämän vuoden tammi — kesäkuussa Kemissä puolen vuoden aikana toimeentulotukea saaneita kotitalouksia oli 2 410, Kemin kaupungissa, pienessä kaupungissa, Rovaniemellä 3 495, Torniossa 1 602, siis puolen vuoden aikana. Eikä ole tuolla meidän perällä näkyvissä, että tämä synkeä kehitys edes pysähtyisi, koska työttömyyden osalta ei tapahdu mitään merkittävää myönteistä, vaan suurtyöttömyys pohjoisessa jatkuu edelleen.

Miksi tähän sitten on tultu? Niin kuin jo totesin, lamahan siellä taustalla on ja se suurtyöttömyys, joka päästettiin syntymään ja josta ei tulla kyllä, arvoisat kansanedustajat, pääsemäänkään, ellei ruveta ihan toisenlaisiin eli radikaaleihin toimiin. Eivät ne riitä ne työttömyyden puolittamiset tämän köyhyysongelman poistamiseen. Siinä tarvitaan ihan muita toimia, sillä, niin kuin tiedetään, pitkäaikaistyöttömyys jatkuu edelleen erittäin korkeana ja on jopa pahentunut. Tarvitaan tietysti ylipäätään työn uusjakoa. Kun teknologia kehittyy, täytyy jakaa työtä uudelleen. Tarvitaan valtion suoraa väliintuloa, jotta ne pitkittyvät työttömyydet katkaistaan. Täällähän on käsittelyssä nyt uudentyyppinen järjestely pitkäaikaistyöttömien osalta, yhdistelmätuki. Minusta siinä on kuitenkin suuria heikkouksia. Minä pidän paljon parempana sitä meillä käytössä ollutta järjestelmää, jossa lähdettiin valtion velvollisuudesta katkaista pitkittyvä työttömyys eli työllisyyslain velvoittavuudesta. Velvoitepykälän kumoaminen oli suuri erehdys. Se toi meidän maahamme pitkäaikaistyöttömyyden, ja se on ajanut ihmisiä paljon toimeentuloluukulle.

Mutta kyllä tähän synkkään kehitykseen vaikuttaa myös se, että työttömyysturvaa on heikennetty tämän hallituksen aikana. On leikattu työmarkkinatuen lapsikorotuksia, ja kyllähän se kaikki tuntuu kipeänä, kun rahat ovat muutenkin olleet niukat jo entuudestaan. Työttömyysturvan huonous on keskeinen syy toimeentulotuen saajien kasvavaan ja kasvaneeseen määrään.

Toinen suuri ryhmä, joka joutuu siellä luukulla kyykyttämään itseään, on opiskelijat, koska opintotuki on matala ja se viipyilee ja sitä ei saa koko vuoden osalta.

Mutta kyllä tähän koko suomalaiseen elämänmuoton on tullut uusi piirrekin. Working poor -porukat alkavat olla meilläkin eli työssä käyvät köyhät. Meille on tullut paljon pätkätyötä, osa-aikatyötä, ja silloin käy meillekin niin kuin esimerkiksi Englannissa tai Amerikassa, että vaikka käy työssä, silti pitää käydä vielä hakemassa rahaa sosiaalitoimistossa tai anelemassa sitä sieltä. Tämmöinen työ lisääntyy meillä nyt selvästi.

Nyt eletään todella synkkää päivää tässä talossa, sillä tänä iltana todennäköisesti lyödään lukkoon se, että näiltä kaikkein köyhimmiltä ihmisiltä leikataan siitä vähästäkin. Vähimmiltä veljiltä ja siskoilta viedään. Kansanedustajat tietysti voivat sanoa, että 150 markkaa yksinäiseltä ihmiseltä, eihän se paljon ole kuukaudessa, tai että jokin 400 markkaa lapsiperheeltä, mitä se nyt on. Teidän pitäisi muistaa, te olette isotuloisia ihmisiä, me olemme isotuloisia ihmisiä, että ne markat ovat sitä suurempia, mitä vähemmän

niitä on. Kun niitä on vähän, niin jokainen markka on iso, ja kun niitä viedään näiltä pienituloisimmilta, niin se todella tuntuu kipeänä.

Julkilausuttu perustelu on se, että muuttakoot halvempiin asuntoihin. Ensinnäkin, mistä niitä halvempia vuokra-asuntoja löytyy? Onko se sitten edes oikea perustelu, että köyhät huonosti asumaankin vielä? Minusta ei. Minusta se on kovaa ideologiaa, kovaa uusoikeistolaista ajattelua.

Minusta tässä on surullisinta se, että iso osa vasemmistosta näyttää tukevan tätä kaikkein köyhimmiltä ihmisiltä ottamista. Jos näin todella on, silloin vasemmisto luopuu siitä perimmäisestä tehtävästään, joka sillä on. Se on köyhien puolustaminen ja köyhyyden poistaminen niin tästä maasta kuin maailmastakin. Minä vielä elätän toivoa, että vasemmalla tullaan tuntoihin. Porvareihin tuolla oikealla en edes toiveita tässä suhteessa aseta.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Esko-Juhani Tennilän jälkeen on vaikea tulla puhumaan, mutta en aiokaan kehua lakiesityksen sisältöä. Sen sijaan minusta hyvää on, että toimeentulotuesta kuitenkin tehdään laki.

Ensinnäkin haluaisin puuttua menettelytapoihin, joita tämän lain yhteydessä on ollut. Lain käsittely on ensinnäkin ollut liian nopeaa. Me emme pystyneet kuuntelemaan näin isosta uudesta laista riittävästi asiantuntijoita. Jostakin kummallisesta syystä esimerkiksi Stakesista ei haluttu kuulla niitä tutkijoita, jotka ovat tehneet nimenomaan köyhyystutkimusta, vaan sieltä kutsuttiin johtaja, samoin kunnista. Suurimmasta osasta oli kuntien sosiaalitoimen johtoa mutta ei sosiaalityöntekijöitä. Tämä oli oikeastaan ensimmäinen kerta, kun törmäsin tässä valiokunnassa siihen, että ei haluta kuunnella kaikkia niitä asiantuntijoita, joita esitettiin. Toisaalta sen ymmärränkin, että jotkut eivät halunneet. Mutta yksi syy siihen oli, että aikataulumme oli aivan liian kireä.

Minä esitän, että budjettiriihi jatkossa pidetään keväällä, koska tämä laki nimenomaan osoittaa sen, että kun budjettiriihessä päätettiin viimeiset vaiheet toimeentulotukilaista, niin ministeriö ei kyennyt tekemään lakia aikataulussa, vaan se tuli meille sosiaali- ja terveysvaliokuntaan useita viikkoja myöhässä. Sitten saimme seuraavaksi odottaa perustuslakivaliokunnan lausuntoa, joka aika pitkälle pakotti meidät muuttamaan lain sisältöä. Me saimme perustuslakivaliokunnan lausunnon vasta ihan viime metreillä. Minusta on kohtuutonta, että valiokuntahuoneessa joutuu istumaan aamukahdeksasta iltayhteentoista ja yön ajan ja viikonlopun sitten miettimään, miten näitä asioita tehdään. Ei ole ihme, jos lapset kotona kysyvät, milloin sinulla on, äiti, aikaa meille.

Siksi toivon, että lakien käsittely tässä talossa tulisi hieman inhimillisemmäksi, että me pystyisimme tekemään ratkaisut sillä tavalla, että olemme kuulleet riittävästi asiantuntijoita ja niitä asiantuntijoita, joita valiokunnan jäsenet haluavat kuulla.

Perustuslakivaliokunnalle ei käynyt hallituksen esitys. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta. Olemme sosiaali- ja terveysvaliokunnassa useita kertoja joutuneet saman tilanteen eteen. Korostan, että eduskunnan valiokunnilla ei ole valmistelukoneistoa. Kun nämä valmistelutehtävät ajoittuvat budjettikiireisiin niin kuin tänäkin syksynä, kysymys kuuluu: Eikö hallituksessa ole perusoikeuksien tulkitsijaa vai tulkitseeko eduskunnan perustuslakivaliokunta hallituksen mielestä väärin perusoikeuksia? Vai kenties kokeileeko hallitus, mitkä perusoikeuksien vastaiset esitykset menevät läpi? Tämä on rajua arvostelua, mutta minusta on kohtuutonta, että kansanedustajat joutuvat iltamyöhään täällä olemaan ja valiokuntasihteeri, joka on ainut työntekijä meillä valmistelukoneistossa. Toki sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet olivat tarvittaessa läsnä, vaikka lapsi oli sairaana. Minusta tämä ei voi olla oikea lainsäädännön tapa.

Ensinnäkin olen tyytyväinen siihen, että toimeentulotuesta tehtiin laki. Sen vuoksi se on tärkeää, että toimeentulotukiasioista käydään aina julkinen keskustelu, ennen kuin päätöksiä tehdään. Kun nyt nämä asiat ovat olleet valtioneuvoston päätöksiä, yleensäkään emme ole tienneet päätöksistä ennen kuin sitten vasta, kun ne ovat tulleet päätöksinä jo julkisuuteen.

Olen myös tyytyväinen siihen, että perustuslakivaliokunta nosti lain tasolle perusosan, asumistuen ja toimeentulotuen yhteensovituksen ja alennetun perusosan, mutta haluan korostaa hallituspuolueen jäsenenä, että esitys on hallitusohjelman vastainen.

Toimeentulotukilakiesitys on yksi osa kannustinloukkutyöryhmän työtä. Loukkutyöryhmä lähti hyvin ekonomistisin näkemyksin tekemään esitystä. Sosiaalipolitiikan näkökulmat unohdettiin tietoisesti, vaikka ministeri Hutu-Juntunen, ikävä kyllä yksin, niitä toi esille. Ihmettelen todella, miksi sosialidemokraattiministerit eivät kannustinloukkutyöryhmässä olleet

halukkaita tuomaan sosiaalipolitiikkaa voimakkaammin esille.

Viime syksynä kannustinloukkutyöryhmän tehtyä esityksensä asumistuen omavastuu toimeentulotuessa oli 20 prosenttia. Vasemmistoliitto sai tuolloin estettyä tuon rajun leikkauksen. Päätöksen mukaan asia siirrettiin selvitysmies Arajärven selvitettäväksi. Arajärveltä, valiokuntamme entiseltä valiokuntaneuvokselta, odotin sosiaalisempaa näkemystä. Arajärvi esittikin 5 prosentin yhteensovittamista, 3 markan työttömyyspäivärahan korotusta ja asumistuen korotusta, mutta budjettiriihessä 3 markkaa putosikin 2 markkaan ja yhteensovitus nousi 7 prosenttiin. Jälleen demareista ei löytynyt apua, kun kokoomus yritti hilata yhteensovitusta 20 prosenttiin.

Tässä salissa esitetään nyt, esimerkiksi edustajat Puisto ja Löv, että toimeentulotuen leikkaus on välttämätön taloudellisista syistä. Näin ei ollut alkuperäinen tarkoitus, vaan kannustinloukkutyöryhmän karmeana tavoitteena oli, että ihmisten pitää muuttaa sellaisiin asuntoihin, joihin heillä on varaa. Kysyn: Mihin kannustetaan yksinäistä 18 neliön kokoisessa ja 965 markan hintaisessa asunnossa asuvaa, kun häneltäkin leikataan sekä korotusten että vähennysten jälkeen 68 markkaa?

Meille esitetyissä esimerkeissä yksikään yksinäinen ei päässyt pois luukulta. Vain yksinhuoltaja pääsi pois, eli se tavoite, että ihmisten ei tarvitsisi hakea toimeentulotukea lisäksi, ei ole tässä esityksessä toteutunut. Kun katselee tarkemmin niitä esimerkkejä, se johtuu juuri omavastuun siirtämisestä toimeentulotukeen.

Ed. Virpa Puisto esittelikin lain yksityiskohtia. Siksi puutun vain muutamiin kohtiin.

Ensinnäkin lapsiosuuksien leikkaus. Tässäkin kannustinloukkutyöryhmällä oli oma tarkoituksensa. En viitsi kertoa, minkälaisia puheita olen kannustinloukkutyöryhmästä kuullut, koska ne eivät ole minusta sopivia tähän saliin. (Eduskunnasta: Kertokaa pois!)

Jos on tarkoitus, että tähän maahan ei enää synny uusia lapsia sellaisille ihmisille, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, se on niiden sanottava ääneen, jotka ovat vaatineet lapsiosuuksien leikkaamista. Minusta se on reilua niitä lapsiperheitä kohtaan, jotka joutuvat useiden satojen markkojen leikkauksen kohteeksi. Kysymys on sentään viimesijaisesta toimeentulosta.

Sitten yhteensovitus. Kun nyt suunnitellaan uutta asuntopolitiikkaa, pitäisikö lähteä siitä, että rakennetaan köyhille omia asuinalueita, joissa on vain 20 neliön luukkuja, jotta he asuisivat silloin heidän tuloihinsa nähden sopivissa asunnoissa? Onko Helsingillä tarkoitus ruveta tällaista asumispolitiikkaa esimerkiksi järjestämään, koska mielestäni suurimmat ongelmat ovat juuri isoissa kaupungeissa? Itse tulen Kainuusta, ja me huolehdimme omat työttömämme ja köyhät ihmisemme siellä, mutta hekin joutuvat näiden leikkausten kohteeksi. Mutta eniten olen huolestunut juuri pääkaupunkiseudun köyhistä ihmisistä, koska heillä ei ole vaihtoehtoja. Heillä ei ole niitä pienempiä asuntoja, joihin he muuttaisivat, tai jos joku helsinkiläinen voi niitä osoittaa, kuuntelen mielelläni.

On harmittavaa, että pieni toimeentulotukea hyväksi käyttävä ryhmä, yleensä hyvätuloisten ihmisten nuoret lapset, on sotkenut tässäkin salissa monien ajatukset niin, että kaikkia toimeentuloluukulla olevia rangaistaan. (Ed. Laakso: Soininvaaraa ei kuitenkaan!) — On muitakin. — Ihmettelen kokoomuksen linjaa tässä asiassa, sillä valiokunnassa olisimme todennäköisesti voineet saada parannuksia tähän esitykseen, nimenomaan noihin kahteen kohtaan, jotka minusta tässä ovat ongelmallisimpia, mutta siihen ei riittänyt hyvää tahtoa, koska linja on sitten viime syksyn ainakin mielestäni koventunut huomattavasti.

Toimeentulotuen 3 miljardia on pieni osuus valtion budjetissa siitä turvallisuudesta, josta olemme saaneet nauttia, varsinkin me hyväosaiset ihmiset. Muistakaa, kysymys on köyhistä ihmisistä, pienituloisista ihmisistä. Pitääkö työssä olevien asumistuen korotus maksattaa toimeentulon leikkauksilla?

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ehkä on aluksi syytä tuoda esiin toimeentulotuen kokonaisuus noin taloudellisessa mielessä ja muutenkin sen laajuus. Ed. Tennilä jo totesi eräitä lukuja. Otan hiukan pitemmän ajanjakson ja voin todeta, että vuonna 1985 tässä maassa oli alle 100 000 toimeentulotuen saajaa ja tuki oli määrällisesti vain 500 miljoonaa, kun tällä hetkellä lähestytään 700 000:ta ja 3 miljardia markkaa on ylitetty kanta. Niin kuin ed. Huotari lopussa totesi, tuo reilun 3 miljardin toimeentulotukimenomäärä ei ole kuitenkaan enempää kuntien taloudessa kuin meidän sosiaalimenojemmekaan osuudessa suhteellisesti ottaen kovin suuri. Toimeentulotukimenojen osuus on reilut 2 prosenttia kuntien budjetista, se on 6 prosenttia kuntien sosiaali- ja terveysmenoista. Kaiken kaik-

kiaan, kun meidän koko yhteiskuntamme sosiaali- ja terveysmenot ovat yli 190 miljardia markkaa, siitähän se on vain vajaat 2 prosenttia. Mutta siitä huolimatta toimeentulotukeen kohdistuu ennennäkemätön mielenkiinto, ja toisaalta siihen kohdistuu monenlaisia paineita, jotka tietysti eräiltä osin ovat myös perusteltuja.

Suomen keskusta olisi halunnut, että kun toimeentulotukijärjestelmiä tarkastellaan, olisi samanaikaisesti pitänyt tarkastella huomattavasti laaja-alaisemmin kuin tämän lain yhteydessä tehtiin. Vaikka tässä yhteensovitetaan asumistuki ja toimeentulotuki, se ei ole kuitenkaan riittävä. Samalla kertaa olisi pitänyt olla mukana myös verotuksen arviointi ja kaikki ensisijaiset etuudet olisi pitänyt tuoda samaan pöytään. Kun tätä lähtökohtaa ei ollut, mielestämme koko lain käsittely oli hyvin ongelmallinen. Käytännössähän se merkitsi sitä, että lain valmistelussa ei ollut riittävästi paneuduttu koko perusturvaa koskevaan problematiikkaan eikä pohdittu esimerkiksi perustulojärjestelmää vaihtoehdoksi nykyiselle monimutkaiselle ja sekavalle järjestelmälle.

Keskustan tavoitteena on luoda aukoton perusturva, joka estäisi kansalaisilta ikävät järjestelmien väliin putoamiset ja säästäisi myös samalla runsaasti viranomaistyötä. Erittäin valitettavana pidämme sitä, että hallitus on päinvastoin vaikeuttamassa monien kansalaisten ja palvelujärjestelmissä työskentelevien ihmisten tilannetta lopettamalla kokeilun, jossa normitettavissa oleva osa toimeentulotuesta on voitu tällä hetkellä hoitaa Kansaneläkelaitoksen toimesta. Muutenkin hallituksen kaikessa toiminnassa ja myös tässä esityksessä on nähtävissä yleinen nurja suhtautuminen perusturva-ajatteluun. Se on mennyt jopa niin pitkälle, että kansalaisten perusoikeuksiin liittyviä kohtia oltiin hallituksen toimesta sijoittamassa lain sijasta asetukseen ja siten pelkästään valtioneuvoston päätöksellä muutettavaksi. Olemme tyytyväisiä siitä, että perustuslakivaliokunta yksimielisesti torjui nämä hallituksen kaavailut.

Olemme myös valiokunnassa kannattaneet mallia, jonka mukaan toimeentulotuen lisäosalla katettavat menot tulisi määritellä riittävän tarkasti laissa. Mielestämme on päästävä selkeämpään ja toimivampaan järjestelmään, joka turvaa kansalaisten perusoikeudet, heidän riittävän toimeentulonsa ja samalla kannustaa omin ponnistuksin kohentamaan elämäntilannetta ja toimeentuloa. Perustulosta esitetyt mallit avaisivat tähän näkemyksemme mukaan nykyistä huomattavasti paremmat mahdollisuudet.

Keskusta tuleekin esittämään lain kolmannessa käsittelyssä pontta, että hallitus tulisi asettamaan parlamentaarisen komitean valmistelemaan perustulon kehittämistä, sillä muuten niin merkittävää ja radikaalia uudistusta ei ilmeisesti ole mahdollista saada aikaan.

Hallituksen esityksessä on periaatteellisten kysymysten lisäksi myös sellaisia yksityiskohtia, joita keskusta ei voi hyväksyä. Erityisen vakavana pidämme hallituksen ajamaa kovaa linjaa lapsiperheitä kohtaan. Lipposen hallitus on tosin varsin johdonmukaisesti vainonnut lapsiperheitä kaikkien lakiesitysten yhteydessä eikä tässäkään valitettavasti poikkeusta tapahdu.

Kaikkein enitenhän tämä lakiesitys heikentää juuri lasten toimeentulonormeja. Erikoisuutena voisi todeta, että monilapsisissa perheissä alle kymmenvuotiaan lapsen toimeentulonormi toisessa kuntaryhmässä on 1 025 markkaa kuukaudessa. Lapsilisä on 1 023 markkaa eli toimeentulonormi on 2 markkaa suurempi kuin lapsilisä. Toisin sanoen lasten on elettävä käytännössä lapsilisän turvin. Tuskin sekään kovin monelta onnistuisi mutta näin hallitus näyttää kuvittelevan.

Samassa yhteydessä on muistettava, että jo lapsilisäleikkausten yhteydessä hallitus kohdisti kaikkein suurimmat leikkaukset suurperheisiin, monilapsisiin perheisiin. Siksi lapsiperheitä on moninkertaisesti rokotettu eri lakiesitysten yhteydessä, näin myös työmarkkinatuen lapsikorotuksia pienennettäessä. Sama toteutui myös päivähoitomaksujen muutoksen yhteydessä, jolloin maksurasitus kasvoi erityisesti pieni- ja keskituloisilla useamman lapsen perheillä. Siksi mielestämme lakiesityksen ja valiokunnan esityksen 9 §:n 3 momentti on täysin kohtuuttomana poistettava laista.

Emme ole valmiita myöskään hyväksymään asumismenojen omavastuuosuuden sisällyttämistä toimeentulotuen perusosaan. Tällähän on pyritty ohjaamaan asiakkaiden asumiseen liittyviä valintoja. Käytännössä, kuten täällä on todettu, asuntomarkkinoilla ei ole saatavissa halvempia asuntoja eikä niitä myöskään rakenneta vaan päinvastoin aravavaatimuksessa on jo pitkään ollut se, että yksiöistä luovutaan ja pyritään vähintään kahden huoneen ja keittokomeron asuntoihin, eikä niissä asunnoissa pysty näillä normeilla asumaan.

Edelleen myös kärjistyvä muuttoliike korottaa vuokria erityisesti suurimmissa keskuksissa. Mielenkiintoista oli myös todeta, että kaikki valiokunnan kuulemat käytännön kunnallis- ja so-

siaalipolitiikasta vastaavat asiantuntijat olivat yksimielisesti sitä mieltä, että asumistuen omavastuu tulee vain lisäämään häätöjä ja ennestään ongelmia näiden perheiden osalta. Siksi katsomme, että tässä yhteydessä toimeentulotuen perusosaan ei tule sisällyttää asumismenojen omavastuuosuutta ja siksi lain 7 §:ään on tältä osin tehtävä tarpeelliset muutokset.

Esitimme valiokunnassa myös ed. Aulan lakialoitteen pohjalta uutta 3 a lukua, joka olisi mahdollistanut toimeentulotukikokeilun edelleen jatkamisen Kansaneläkelaitoksen ja kuntien sopimuksen perusteella. Tätä toimeentulotukikokeiluahan on käytännössä harjoitettu jo useita vuosia ja kaikki siitä valmistuneet raportit ovat osoittaneet sen onnistuneeksi. Kuitenkin valtiovarainministeriö on katsonut, ettei sitä tule jatkaa peläten mukamas toimeentulotukimenojen kasvua, vaikka selvityksessä mitään tällaista ei ole havaittu. Voisi sanoakin, kun kaikki muut ovat nähneet kokeilun onnistuneen hyvin, sen vertauksen sairaalasta, että leikkaus onnistui hyvin mutta potilas kuoli. Näyttää siltä, että tuomarijohtoinen valtiovarainministeriö on ottanut tuomarin roolin ohella myös lääkärin roolin tässä asiassa. Tämä on asia, johon tulisi mahdollisimman pian palata.

Käsittelyn yhteydessä ed. Kuoppa esitti myös lain hylkäämistä kokonaisuudessaan. Siihen emme voineet kuitenkaan yhtyä siitä syystä, että hallitusmuotomme edellyttää, että toimeentulotuen perusteista säädetään lain tasolla, ja jos lakiesitys hylättäisiin, niin tämä hallitusmuodon perusoikeuksien vastainen tilanne edelleen jatkuisi. Sen vuoksi emme tule kannattamaan tämän lakiehdotuksen hylkäämistä, vaikka siinä on todella vakavia puutteita ja vaikka se todella koskettavalla tavalla syrjii lapsiperheitä ja niitä kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia suomalaisia, jotka muutoinkin elävät toimeentulominimin rajalla ja monet sen alapuolellakin.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa rouva puhemies! Haluan ensin tässä ihmetellä, missähän mahtaa oleskella tämän lain hallitukselle esitellyt ministeri Huttu-Juntunen. (Ed. Lapintie: Oslossa!) Minusta olisi näin tärkeän asian esillä ollen ollut välttämätöntä, että hän olisi priorisoinut menojaan siten, että olisi ollut täällä tänään läsnä. Ehkä hänen läsnäolonsa olisi vaikuttanut siihen, että olisimme myös voineet debatoida näistä asioista. Nythän ainakaan silloin, kun rouva puhemiehen edeltäjä istui tuolla paikalla, vastauspuheenvuoroja ei laisinkaan sallittu, joten täysin poikkeuksellisesti yhteiskunnallisesti näin merkittävästä asiasta ei edes sen ensimmäisessä käsittelyssä ole voitu käydä mielipiteiden vaihtoa luontevalla tavalla.

Arvoisa puhemies! Haluan puheenvuoroni alkajaisiksi tehdä muutaman tarkennuksen valiokuntamme puheenjohtajan ed. Puiston esittämän johdosta. Toisin kuin hän sanoi, lain 9 §:ssä, jossa säädetään lapsinormien leikkauksesta, ei ole mitään erillistä perälautaa, joka turvaisi lapsiperheet ylenpalttisilta leikkauksilta. Tässä on pakko viitata samaan perälautaan, joka koskee koko lakia, eli lain 1 §:n 2 momenttiin.

Jäi myös hieman epäselväksi yksin asujien toimeentulotuessa tapahtuva kokonaismuutos. Käy sillä tavalla nimittäin, että yksin asuvat työttömyysturvan peruspäivärahalla olevat eivät nyt esitettävien muutosten jälkeen tule pääsemään pois toimeentulotuen piiristä. Heidän toimeentulotukensa kyllä vähenee asumistuen yhteensovituksen kautta, mutta vielä jää maksettavaa toimeentulotuesta.

Sitten vielä hänen puheenvuoronsa johdosta haluan lausua, että 10 §:ssä, joka koskee alennettua toimeentulotukea, pääongelma on paitsi itse alennus, myös se, että avataan sosiaalitoimen aktivointitarjoukset kuitenkaan niitä lähemmin säätelemättä. Siitä voi koitua suuriakin oikeusturvaongelmia kansalaisille, joita tuo pykälä koskee.

Arvoisa puhemies! Tasavallan presidentti Ahtisaari ilmaisi uudenvuoden puheessaan huolensa siitä, että suomalainen yhteiskunta on pahasti jakautumassa. Arkkipiispa Vikström on ilmaissut saman huolen. Haluan myös liittyä näihin puheenvuoronpitäjien ajatuksiin. Nyt, kun tupo on tekeillä, voidaan sanoa, että tupo tuo lisää markkoja niille, keitä se koskee, mutta toimeentulotukilaki tulee viemään markkoja niiltä, joita se koskee. Tämä tarkoittaa, jos halutaan verrata näitä kahta asiaa keskenään, että tuloerot tulevat kasvamaan.

Käsillä oleva toimeentulotukilaki onkin säästölaki. Mielestäni yhteistä velkaa ei kuitenkaan saa maksattaa kaikkein köyhimmillä. Tässäkin tärkeässä asiassa siis allekirjoitan ja haluan toistaa hallitusohjelman 7) kohdassa sivulla 11 lausutun: "Toimenpiteet toteutetaan mahdollisimman pikaisesti ja siten, että ei heikennetä kaikkein heikko-osaisimpien turvaa."

Nyt käsillä olevan toimeentulotukilain 1 § määrittelee aihepiirin seuraavasti:

1) Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tar-

koituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä.

2) Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Edellä olevasta jo huomataan, että toimeentulotukilaki on äärimmäisen merkityksellinen laki niille, jotka eivät voi saada toimeentuloaan muilla keinoin. Tuen saajien määrä on noussut 90-luvulla 180 000:sta 350 000:een.

Nyt käsillä olevalla esityksellä on tarkoitus, kun asumistuen korotukset siihen yhteensovitetaan, vähentää toimeentulotuen saajien määrää. Kuitenkin laskelmat osoittavat, että asumistuen korotus jää niin pieneksi, ettei asiakkuus yhdessäkään sosiaali- ja terveysministeriön valiokunnalle toimittamassa yksin asujaa koskevassa laskelmassa johdattanut asiakasta pois toimeentulotuelta, eikä monien perheellistenkään kohdalla.

Toinen toimeentulotuen tarvetta lisäävä seikka on työttömyysturvan karenssien pidennykset. Monesti karenssit johtuvat kuitenkin inhimillisesti katsoen täysin hyväksyttävästä syystä, joten mistään yhtenäisestä niskoittelijaporukasta ei ole kysymys. Voi myös olla, että työvoimatoimistot selvittäessään nyt 50-vuotiaiden todellista työkykyä, tulevat siivoamaan paljonkin uutta väkeä toimeentulotuelle.

Haluan korostaa, että nyt päätettävä olevalla toimeentulotukilailla on myös erittäin suuri symbolinen merkitys koko meidän hyvinvointiyhteiskuntamme tilan määrittelyn kannalta. On ikävää, että laki tuotiin eduskuntaan budjettilakina. Tuloksena ei voinut olla muuta kuin nykyisen toimeentulotuen kaltainen, mutta muutamin säästöin siistitty esitys.

Toimeentulotuesta tehtiin nyt erillinen laki, minkä tuloksena meillä on oikeastaan pelkkä toimeentulotuen maksulaki. Yhteyttä sosiaalityöhön saa etsiä suurennuslasilla. Monet asiantuntijat pitivätkin esityksen heikkoutena sitä, että se erotettiin sosiaalihuoltolaista. On totta, että uudistukset olisi tietysti voitu tehdä tuon lain sisälläkin.

Lainsäädäntöä ollaan yleisesti koordinoimassa, mistä syystä edellä mainitun kritiikin myös ymmärtää. On kuitenkin nähtävä, että nyt käsittelemme toimeentulotukiuudistuksen ensimmäistä vaihetta. Saamme toimeentulotuen lain tasolle, mikä on erittäin tärkeää, tai pitäisikö sanoa, saamme sen melkein lain tasolle, sillä lisäosan määrittely jäi asetukseen erityisesti kokoomuksen tahdosta.

Tarkoitus on jatkaa uudistustyötä ilmeisesti sosiaalityön aktivointitarjouksien suuntaan Tanskan-mallin mukaan. Mielestäni perusturvaa olisi jatkossa selvitettävä ennakkoluulottomasti ja laajasti. Tästä syystä olen jo moneen kertaan aikaisemmin lausunut, että olisi aiheellista perustaa parlamentaarinen komitea aihetta pohtimaan. En haluaisi sulkea pois edes perustulomallia.

Arvoisa puhemies! Olen jossain määrin pettynyt perustuslakivaliokunnan lausuntoon toimeentulotukilakiesityksestä. Kaikkein tärkeintä asiaa, nimittäin minimitoimeentuloa pohtiessaan valiokunta vatkaa tekstiä toisaalta — toisaalta-tyyliin. Vaikeutena mitä ilmeisimmin on ollut ratkaista se, ollaanko nyt tekemisissä ehdottoman minimin vai suhteellisen minimin kanssa.

Valiokunta toteaa, että "nykyistä ja esityksessä nyt ehdotettua toimeentulotukea voidaan valiokunnan käsityksen mukaan käytännössä pitää hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentissa tarkoitetun ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina." Näin on mielestäni oikein.

Mistä syystä valiokunta ei näe mitään ongelmaa siinä, että hallitus esittää 40 prosentin alennusta toimeentulotukeen tietylle, erikseen määritellylle porukalle? Onko 1 200 markkaa vuorostaan ehdoton minimi? Yhdellä perälautasella eli 10 §:n fraasilla "edellyttäen, ettei se vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutoinkaan pitää kohtuuttomana" asia on kunnossa, vai onko?

Perustuslakivaliokunnan lausunnon lopputuloksena on siten ollut, että minimitoimeentulon määrittelyyn jää kaksi tasoa, jotka jo äsken luin, eikä tästä voi valittaa perusoikeudellisin perustein. Arvelen, että sosiaali- ja terveysministeriön eräs merkillinen tutkimus toimeentulotuen suuruudesta verrattuna toteutuneisiin kulutusmenoihin on saattanut kummitella taustalla.

Perustuslakivaliokunta nosti ponneksi ainoastaan kaksi asiaa, nimittäin: Valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä laki voidaan säätää, jos toimeentulotukilain 7 §:n 2 momentissa ja 9 §:ssä valiokunnan tekemät huomautukset otetaan huomioon.

On mielenkiintoinen aihe väitellä siitä, onko perustuslakivaliokunta itse ottanut lausumaansa huomioon omissa päätelmissään. Valiokunta nimittäin toteaa: "Asumismenot ovat sellaisia menoja, jotka kytkeytyvät kiinteästi hallitus-

muodon 15 a §:n 1 momenttiin. Siksi on valiokunnan käsityksen mukaan lailla säätämisen vaatimuksen mukaista, että myös tästä säädetään laissa." Sitten tulee päättely: "Lakiehdotus voidaan tältä kannalta arvioituna säätää tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä, jos asetusluonnoksen 1 §:ää vastaavat säännökset otetaan lakiin." Tämä tarkoittaa, että perustuslakivaliokunnan mielestä riittää, kun lailla säädetään 7 prosentin omavastuusta. Sen sijaan ei ollenkaan haittaa, että suurempi osa asumismenoista jää asetuksessa säädettäväksi. Tästä arvokkaasta valtiosääntöoikeudellisesta kannanotosta ei voi valittaa, kuten tiedämme. Siihen pystyy vaikuttamaan haluttaessa ainoastaan poliittisella kannanotolla.

Arvoisa puhemies! On iloinen asia, että toimeentulotuki saadaan lain tasolle tai edes melkein, kuten jo totesin. Surullinen asia on, että tavoite lain tasolle saattamisesta ei siis kokonaan toteutunut. Tärkeä lisäosan määrittely on jäämässä asetukseen, mikä tarkoittaa, ettei edes asumisesta johtuvia toimeentulotukena korvattavia kaikkia kustannuksia saatu määriteltyä lain tasolla.

Sitten haluan jatkaa toteamalla, että lakiesitys on leikkaava laki, säästölaki. Toimeentulotukilaki tulee tyypillisimmillään vähentämään toimeentulotuen tasoa noin 5—8 prosentilla. Kannustavuus on tämänkin lain räätälöinnissä ollut johtolankana. Tämä on mielestäni kuitenkin väärä lähtökohta sen kansanosan kannalta, joka saa toimeentulotukea, ilman että voisi kohentaa tulotasoaan esimerkiksi työtuloilla.

Tällaisia henkilöitä ovat paljon sairastavat vanhukset, minimieläkkeellä kitkuttavat vammaiset ja henkilöt, jotka on rekisteröity työvoimaksi, vaikka ovat käytännössä työkyvyttömiä. Nämä ovat jo käyttäneet sairauspäivärahansa, mutta eivät ole päässeet työkyvyttömyyseläkkeelle. He ovat myös menettäneet yksilöllisen oikeutensa työttömyysturvaan puolison tulojen yhteensovituksen takia tai elävät yksin työttömyysturvan peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella.

Asumistuen 7 prosentin omavastuun toteuttaminen merkitsee 248 miljoonan markan vähennystä toimeentulotuen vuosittaisiin menoihin. Lasten normileikkaukset merkitsevät 70 miljoonan markan vähennystä. Opintotuen parantamisesta aiheutuva vähennys toimeentulotukeen on noin 5 miljoonaa markkaa, asumistuen parantamisesta aiheutuva vähennys 240 miljoonaa markkaa, joskin Suomen Kuntaliitto on laskenut, että säästöjä tulee vain 30—40 miljoonaa markkaa, ja työttömyysturvan 2 markan parannus merkitsee 23 miljoonan markan säästöä toimeentulotuessa. Epäsolidaarisuutta on se, että kaikkein vähimmällä toimeen tulevat maksavat sinänsä hyvän ja tarpeellisen asumistuen laajennuksen uusille kohderyhmille.

Arvoisa puhemies! Toimeentulotukilaissa kysymyksessä on pelkkä kylmä maksulaki. Laki on irrotettu sosiaalityöstä, mitä useat asiantuntijat siis ovat kritisoineet. Laissa myös ehkäisevän sosiaalityön osuus jää varsin heikoksi. Näistä syistä näin muotoiltu toiminta olisikin haluttaessa varsin helposti siirrettävissä esimerkiksi Kelan hoidettavaksi, koska sosiaalityön osuutta ei tuoda esiin muuten kuin niskoittelevien kohdalla 10 §:ssä ja sielläkin vain yhdessä virkkeessä ja vailla mitään tosiasiallisia kytköksiä kuntien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin lisätä sosiaalityön osuutta.

Arvoisa puhemies! Asumisen 7 prosentin omavastuusta annettiin STT:n tiedote 31.10, kun hallitus oli oman esityksensä saanut valmiiksi. Siteeraan sitä yhdeltä pieneltä osalta. "Hallitus kiisteli yksityiskohdista viime metreille. Sosiaali- ja terveysministeri Huttu-Juntunen sai lopulta tahtonsa läpi, ja 7 prosentin omavastuu lasketaan kohtuullisiksi katsottavista asumismenoista." Valiokuntakäsittelyssä tätä määrittelyä asiakkaan kannalta heikennettiin, koska omavastuu laskettaisiin nyt "tarpeellisista asumismenoista". Meille opetettiin, kun kävimme vähän koulunpenkilläkin tämän asian yhteydessä, että nämä sanat kulkevat sellaisessa järjestyksessä, että ensin tulee huonoimpana välttämätön, sitten kohtuullinen, sitten tarpeellinen ja lopuksi todellinen. Näin ollen siis nyt sorvattu muotoilu hallituksen esityksestä hieman heikkeni tuensaajan kannalta.

Asumisen omavastuu on yleisesti asiantuntijoiden tuomitsema. Asumisen hinta vaihtelee suuresti maan eri osissa, josta syystä omavastuun vaikutus niin sanottuun leipänormiinkin vaihtelee. Ainoastaan henkilö, joka päättää asua siltojen alla, välttyisi omavastuun maksamiselta ja voisi saada entiset ruoka-annoksensa. Muut joutuvat säästämään 2—4 päivän ruoan.

Asumisen omavastuun tulo ei ole kunniakasta suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle varsinkaan, kun olemme selvästi jäljessä pohjoismaisesta asumistasosta. Useimmissa kaupungeissa vanhat puutalonrötisköt on sitä paitsi hajotettu eikä halvempaa asuntoa löydy. Onko kohtuullista ajatellakaan, että 20 neliön asunnossa asuva

aikuinen muuttaisi vielä pienempään asuntoon saadakseen syödä riittävästi?

Asumisen omavastuu heijastuu myös perheitten erotilanteissa. Lasten tapaamisoikeuden toteuttaminen pienissä asunnoissa tulee olemaan todella vaikeaa. On myös kysyttävä, eikö asunnonvaihtorumba johda juurettomuuteen ja uhanalaista lasten mahdollisuuksia säilyttää kaverisuhteitaan.

Juuri tänään kuulin esimerkiksi viisihenkisestä lapsiperheestä, joka ei saa asumistukea nyt eikä tulevaisuudessakaan, vaan jää nipin napin normien ulottumattomiin. Heidän on pakko selviytyäkseen muuttaa 60 neliön asuntoon.

Arvoisa puhemies! Mitä lapsiperheiden normileikkauksiin tulee, niitä on perusteltu aika merkillisesti mittakaavaedulla. Ei ole otettu huomioon esimerkiksi sitä, että on monikkolapsiperheitä tai että lapset ovat saman kokoisia, vaikka ovat eri ikäisiä.

Mutta haluan tässä yhteydessä huomauttaa, että pahimmat lapsiperheitten menetykset eivät ole kuitenkaan tulleet Lipposen hallituksen aikana, vaan edeltäneen Ahon hallituksen aikana. (Ed. Aittoniemi: Millä tavalla?) — Nimenomaan Ahon hallitus keksi tehdä sellaisen tempun, että yhteensovitti toimeentulotuen ja lapsilisän, mikä tarkoitti, että toimeentulotuella elävillä lapsiperheillä ei enää ollut oikeastaan lapsilisää. Keksihän se toisenkin tällaisen lapsiperheitä rokottavan yhteensovituksen. Aloitettiin nimittäin Ahon hallituksen aikana työttömyysturvan ja kotihoidon tuen yhteensovitus. Eli kyllä nämä löytyvät sieltä dokumenteista. Ei kannata pitää liian suurta meteliä lapsiperheitten kohdalla nyt ja ainakaan siinä suhteessa syyttää kovin paljon Lipposen hallitusta.

18 vuotta täyttäneet lapset vanhempiensa taloudessa eivät saa jatkossakaan aikuisen perusosaa toimeentulotuessa. Mielestäni tämä on epäkohta. Tätä asiaa olisi pitänyt pohtia jo paljon aiemmin ja sitä olisi pitänyt pohtia paljon enemmän. Kun säännös on tehty ilman mitään yläikärajaa, tarkoittaa se vanhempien tosiasiallisen elatusvelvollisuuden ulottamista kohtuuttoman pitkälle. Tässä yhteydessähän asiaa ei edes rajoiteta täysikäisen lapsen opiskeluun.

Sitten 10 §:stä, joka koskettaa alennettua toimeentulotukea. Pykälä viestii selkeää uhkaa. Sosiaalitoimella olisi pitänyt olla omat kriteerit mahdollisille toimeentulotuen alentamisille. Nyt syyt on lähinnä kopioitu työvoimahallinnosta. Miinus 20 prosenttia on jo nykykäytäntöä, mutta miinus 40 prosenttia on uusi idea ja tulisi siis toistuvasta kieltäytymisestä. Karenssille joutuneita rangaistaan kahdesti: ensin työvoimahallinnon ja sitten sosiaalitoimen puolella. Karenssien syyt ovat kuitenkin usein varsin inhimillisiä: esimerkiksi liian pitkä työmatka, kun ei ole autoa, tai lapsen hoito saattavat olla syitä, jotka ovat johtaneet karensseihin. Myös vaikeasti työllistettäviä putsataan toimeentulotuelle. Mielestäni sosiaalitoimella pitäisi ehdottomasti olla omat kriteerit, jos toimeentulotuen alentamista ajatellaan.

Jos puhutaan tästä miinus 40 prosentista, on selvä, että noin 1 200 markalla ei voi elää. Käsittelemättä on kokonaan jäänyt, pitäisikö näillä ihmisillä kuitenkin olla ruoan päälle niin sanottu käyttövara. Asiantuntijat ovat todenneet, että jos näin säädetään, siitä tulee harmaan työn lisuke, ja näin on kerrottu ainakin Helsingin kaupungin sosiaalitoimen puolelta. Lisäksi tähän ryhmään tulevat kuulumaan ne nuoret, jotka preppaavat itseään yliopiston pääsykokeisiin.

Entä sitten ihmiset, jotka eivät pysty työhön tai toimintaan? Tässä lakipykälässä ei ole minkäänlaista säätelyä oikeusturvan varalle. Sanoisinkin, että kun se puoli on jäänyt säätämättä, tämä pykälä saattaa olla myös mielivallan väline, riitojen ja käräjöinnin aihe. Alennetun perusosan ajallinen rajoittaminen kaksi kuukautta kerrallaan tulee tarkoittamaan, että se voidaan määrätä toistuvaiseksi ilman rajoitusta, jos tämä esitys menee läpi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta lisäsi hallituksen esityksen 10 §:ään kaksi elementtiä. Toinen oli tämmöinen suunnitelman laatiminen, ja silloin on varmasti ollut mielessä niin sanottu Tanskan-malli, ja toinen oli tällainen aktivointitarjous. Sitä sanaa ihan ei tässä käytetä. Mielestäni tässä asiassa on kuitenkin hätiköity. Tiedossahan on koko ajan ollut, että toimeentulotuen uudistustyö jatkuu tämänkin jälkeen.

Sosiaali- ja terveysministeriö muun muassa lausunnossaan totesi, että tämmöistä aktivointiosaa 3 momenttiin ei missään tapauksessa pitäisi ottaa. Asia on otettu aivan liian heppoisesti esille ja liitetty niskuroijiin. Aktivoivan sosiaalityön on kosketettava kaikkia toimeentulotuen hakijoita. Pykälä jättää asiakkaan oikeusturvan, niin kuin sanoin, täysin auki. Esimerkiksi siellä ei ole minkäänlaista mainintaa toimintatuntien maksimimäärästä päivässä tai viikossa.

Tanskan-malli, jossa korostetaan aktiivista sosiaalityötä, koskee kaikkia. Aktivointitarjous tehdään hyvin yksityiskohtaisen säätelyn perusteella, mutta ennen kaikkea Tanskan-malli läh-

tee siitä, että se korostaa asiakkaan taipumuksia ja toivomuksia. Siellä on monin yksityiskohdin todettu, keille kuitenkaan aktivointitarjousta ei voida osoittaa. Minkäänlaista vastaavaa säätelyä 10 §:ään ei nyt tullut. Minusta sosiaalitoimen aktivointitarjouksiin pitäisi palata myöhemmin.

Muutama kommentti, arvoisa puhemies, vielä esimerkiksi keskustapuolueelle, joka on esittänyt toimeentulotuen kokeilun jatkamista. Ihmettelin sitä, miten voidaan jotain loppunutta kokeilua jatkaa. Sehän täytyisi saattaa pysyvälle kannalle, kun sitä on jo vuosikausia kokeiltu, jos kerran näin halutaan. Hämmästelen minusta hyvin epärealistista esitystä.

Monet asiantuntijat sanoivat, että asumistuki pitäisi sen sijaan siirtää Kelalta vähitellen kunnille takaisin, koska kuntien hallussa on se apparatuuri, jolla oikeastaan vähäväkisen kansan asumista yleensäkin hoidetaan, muun muassa vuokra-asunnot.

Sitten opiskelijoista. Minusta on erittäin hyvä, että luottohäiriöisten opiskelijoitten asia otettiin valiokunnan mietinnössä esille. Siihen ei kyllä tullut pontta, mutta ehkä sitä silti voidaan käyttää hyödyksi, kun suosituksia jatkossa ministeriöstä annetaan. Sosiaalinen luototus on ihan hyvä idea. Sitä sanaa ei muistaakseni mietinnössä kylläkään käytetä, mutta sosiaalinen luototus olisi asia, joka kannattaisi tehdä tunnetuksi koko maassa ja panna luottohäiriöisten opiskelijoiden toimeentulotuen vaihtoehtona liikenteeseen.

Hallituksen esitykseen on saatu monia muutoksia, joihin on syytä olla tyytyväinen. Olen itsekin ollut varsin aktiivinen toimeentulotukilain käsittelyssä kaikkialla, missä sitä on käsitelty, tehnyt sekä suullisia että kirjallisia ehdotuksia. Monet niistä ovat tulleet noteeratuiksikin, mistä olen luonnollisesti varsin iloinen. Muun muassa viime vuonna esitetty niin sanottu asumisen omavastuun ihan ikioma perälauta tuli mukaan. Ehkä se olisi muuten jopa unohtunut.

Erittäin arvokkaana, ehkä kaikkein arvokkaimpana valiokuntatyöskentelyn tuloksena pidän sitä, että ponnen muodossa otettiin kantaa työttömyysturvatulojen huomioon ottamiseen toimeentulotukilaskelmissa, että vihdoinkin päästään lailliseen tilanteeseen. Minusta oli tavallaan hassuakin, että tarvittiin ponsi siitä, että sosiaali- ja terveysministeriö jatkossa tulee suosittelemaan, että toimitaan lain mukaisesti.

Tässä muutamia eli aika paljon huomautuksia tähän hallituksen esitykseen, joka oikeastaan ei enää olekaan hallituksen esitys käytyään sosiaali- ja terveysvaliokunnassa.

Ed. M. K o s k i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Hyvät edustajakollegat! Toimeentulotukiasia on henkilökohtaisesti läheinen, koska olen toiminut usean vuoden sosiaalityöntekijänä. Silloin porvarihallituksen aikana, kun tehtiin heikennyksiä kotihoidon tukeen ja lapsilisät tulivat toimeentulotukinormissa huomioitaviksi, ajattelin, että tämä on nyt sitä politiikkaa, että tämän huonommaksi politiikka ei voi tästä enää muuttua. Kun tultiin uuteen tilanteeseen ja sateenkaarihallitus muodostettiin, missä olivat mukana vasemmistoliitto ja sosialidemokraatit, ja kun vielä hallitusohjelmaan vasemmistoliiton tahdosta kirjattiin, että kaikkein heikko-osaisimpien asemaa ei heikennetä, en voinut kuvitellakaan, että tämän tyyppisten asioitten kanssa tänään ollaan tekemisissä, että kaikkein köyhimpien ihmisten leipää leikataan ja sosiaalityöntekijöiden työtä vaikeutetaan niin paljon kuin mahdollista.

Ainut positiivinen asia toimeentulotukilaissa on se, että tässä pyritään siihen, että perusosa on lain tasolla. Lisäosa on edelleen jätetty asetuksen tasolle, koska kokoomus sitä erinomaisen kovin vastusti. Tämä on tietyn tyyppinen miina sen suhteen, että perusosallahan säädellään sitä, mikä on ruokanormin määrä, paljonko ihmisten hygieniaan voidaan käyttää rahaa, samaten tv-lupaan, puhelinlaskuun, lehtilaskuun jne. Mutta lisäosassahan on asumiskulut, lisäosassa päätetään siitä, myönnetäänkö sähkölasku, terveydenhuoltokulut, päivähoitomaksut jne. Eli hallitus voi edelleen päättää lisäosasta, koska se on jätetty asetuksen tasolle.

Mielestäni tämä esitys on aika ristiriitainen. Hallituksen esitys oli sillä tavalla selkeämpi, että siellä oli selvästi tietyt asiat asetuksessa, ja nyt valiokunnan käsittelyn jälkeen, kun perusosa saatiin lain tasolle perustuslakivaliokunnan lausumien perusteella, se on tietenkin parannus siihen nähden, mutta mielestäni tämä on erittäin ristiriitainen, kun kuitenkin asumiskulut, jotka ovat erittäin merkittäviä, on jätetty asetuksen tasolle. Jotenkin kun perustuslakivaliokunnan lausuntoa luki, niin ainakin rivien välistä voi ymmärtää, että sielläkin ehkä oli pohdittu, että asumiskulut olisi laitettu lain tasolle. Silloin tämä rakennelma olisi paljon selkeämpi kuin se tällä hetkellä on.

Toimeentulolaki, mikä on nyt käsittelyssä sosiaalivaliokunnan muutosten kanssa, on suurin

piirtein nykykäytännön mukainen, mutta tämä on leikkauslaki eli toimeentuloasiakkailta leikataan. Lakiesityksen heikkous on se, että toimeentulotukiasiakkaiden ahdinkoa lisätään. Jo tällä hetkellä toimeentulotukinormit ovat aihaiset ja tämän lain jälkeen nämä normit ovat, kun tämä toteutetaan, vielä alhaisemmat.

Tässä mielestäni on erittäin ongelmallista se, että jo nyt sosiaalitoimistot ovat ylikuormitettuja, hylkypäätösten tekeminen on lisääntynyt ja on paljon sellaisia sosiaalitoimistoja, joissa ei esimerkiksi ole vahtimestareita. Nyt kun niiltä ihmisiltä, jotka ovat vuositolkulla eläneet ahdingossa esimerkiksi laman seurauksena, vielä leikataan, sanon, että sosiaalityöntekijöiden työtaakka on aivan kohtuuton. Pitää tehdä kielteisiä päätöksiä ja pelätä sitä, että joku tulee puukon kanssa ja sanoo, että minä en enää kestä tätä tilannetta. Olisi tietysti kohtuullisempaa, että ne ihmiset tulisivat tänne puukon kanssa meille sanomaan, meille, jotka teemme tämän lain nyt näin huonoksi. Mutta sosiaalityöntekijät kantavat vastuun siitä, että ihmisiltä leikataan, he ovat kasvotusten näiden ihmisten kanssa ja tietävät, mitä tästä tulee seuraamaan.

Esimerkiksi asumiskulujen 7 prosentin sisällyttäminen toimeentulotukinormiin leikkaa 100—150 markkaa kaikilta toimeentulotukiasiakkailta. Toisaalta kun lapsinormileikkauksia on tässä yhteydessä myös mukana, kerrannaisvaikutus voi olla aika suuri. Olen tehnyt tähän laskelman. Ainakaan hallituspuolueiden edustajilla ei ollut kiinnostusta käydä sen tarkemmin näitä läpi. Mutta sellaisella perheellä, jossa on yksinhuoltajaäiti ja kolme lasta, 17-vuotias, yli 10-vuotias ja alle 10-vuotias, on vuokran määrä 2 559 markkaa, josta asumistuki on 2 267 markkaa. Lapsilisäthän tämä perhe syö eli lapsilisä on 1 192 markkaa ja työttömyyskorvauksen määrä on 3 000 markkaa. Tälle perheelle toimeentulotukilain muutos tekee 579 markan normileikkauksen. Tässä on laskettu lapsinormileikkaus plus 7 prosenttia asumiskulujen leikkauksen kautta. Tämä 579 markkaa on perheen jokakuukautisesta rahasta poissa.

Lapsinormit ovat olleet ehkä jonkin verran väljiä, mutta ne ovat perustuneet myös siihen, että niissä toimeentulotukiperhessä, joissa on lapsia, lapset voisivat ehkä myös jotain harrastaa. Niihin on ihan sen takia väljyyttä jonkin verran jätetty, koska viime vuosien aikana toimeentulotukea tarveharkintaisesti ei myönnetä oikeastaan yhtään mitään. Kun kunnat ovat olleet säästöbudjettien kanssa liikkeellä, esimerkiksi ennalta ehkäisevää toimeentulotukea on myönnetty alle viisi prosenttia kunnissa enää. On todella harvinaista, jos tehdään ennalta ehkäisevän toimeentulotuen päätös.

Siihen aikaan, kun olin itse sosiaalityöntekijänä, muistan, että tein kerran vuodessa ennalta ehkäisevän toimeentulotukipäätöksen. Sitä pohdittiin koko sosiaalitoimiston henkilökunnan porukalla, voidaanko näin tehdä, onko tämä sen tyyppinen tapaus, että tehdään ennalta ehkäisevä toimeentulotukipäätös. Väitän, että tulevaisuudessa ennalta ehkäisevää toimeentulotukea käytetään entistä vähemmän, ei sitä viittä prosenttiakaan.

Selvitysmies Arajärvi sai kunniakkaan tehtävän yhdistää toimeentulotuki- ja toimeentuloturvajärjestelmiä. Peruslähtökohtanahan oli se, että etuuksia pitää yhteensovittaa niin, että toimeentulotukiasiakkaiden määrää voitaisiin vähentää eli muita etuuksia nostettaisiin. Tänään aikaisemmin illallahan on keskusteltu siitä, että peruspäivärahaa nostetaan 2 markkaa, mutta sehän ei ole kuin noin 35 markkaa kuukaudessa. Se tarkoittaa, että sitä kautta toimeentulotukiasiakkaiden määrää ei kovin paljon vähennetä.

Kun on tätä asiaa pohtinut, eihän tässä lähtökohtana ole se, että haluttaisiin muita etuuksia nostamalla saada toimeentulotukiasiakkaat pois luukulta, vaan lähtökohtana on se, että toimeentulotukea leikataan. Se viedään niin alas, että sitä kautta hakijoiden määrä tulee vähenemään. Ilmeisesti ideologiana on myös se, että pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa ei enää kannateta, halutaan järjestelmä, joka on tarkoin kohdentuva, harkinnanvarainen. Ei ole enää universaali järjestelmä, että meillä olisi pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta, joka huolehtii kaikkein heikko-osaisimmista, koska on haluttu esimerkiksi lisäosa jättää asetuksen tasolle.

Se on minusta yksi merkki jo siitä, että pelkästään hallitus voi sitten päättää, onko lisäosaa ollenkaan tulevaisuudessa. (Ed. Johannes Koskinen: Toimeentulotukihan on nimenomaan aina tarvehrakintaiseksi tarkoitettu!) — Toimeentulotuki on tarkoitettu tarveharkintaiseksi, mutta viime vuosien aikana, kun meillä on ollut lamavuodet jne., toimeentulotukiasiakkaiden määrä on kasvanut. Ihmiset ovat työttöminä ja sitten on tullut pätkätyöt ja epätyypilliset työsuhteet. Rahat eivät ole sitten vain kerta kaikkiaan riittäneet. Nyt tämä ideologia tosiaan lähtee siitä, että toimeentulotuki laitetaan niin alhaiselle tasolle, että ihmiset eivät voi sitten enää sitä hakea, tulot

ovat joka tapauksessa niin pienet, että toimeentulotuki on vielä sen alla.

Ainakaan minun ideologiani ei perustu siihen. Minusta pitäisi olla kattava järjestelmä, kansalaispalkan tyyppinen, ja siihen voitaisiin kytkeä aktiivisuutta. (Ed. Kemppainen: Keskusta on sitä ajamassa, mutta demarit vastustavat!) — Keskusta ajaa, mutta keskusta on myös heikentänyt porvarihallituksen aikana toimeentulotukijärjestelmää sitä kautta, että on toimeentulotukiasiakkaiden määrää lisätty, eli kukaan ei tavallaan tässä salissa ole ihan puhtaan asian kanssa liikkeellä. Nyt on vain se outo piirre, että myös vasemmistopuolueet ajavat toimeentulotuen heikennystä.

Tässä yhteydessä, kun toimeentulotukeen esitetään heikennystä, asumistukeen esitetään parantamista. Tässä todella tietenkin tapahtuu niin, että mikä asumistukeen tulee lisää, vähentää toimeentulotuen pottia. Mutta ne ihmiset, jotka ovat toimeentulotukiasiakkaita, eivät välttämättä sitä tiedä tai tietävät, mutta heille on se summa kaikkein tärkein, minkä he saavat käteen. Nyt kun heiltä leikataan asumiskulujen 7 prosentin omavastuu, he rahoittavat asumistukiparannuksen niille toisille ihmisille, jotka ehkä ovat toimeentulotuen ulkopuolella ja jotka saavat jonkin verran asumistuen parannusta. Lähtökohta on siinä, että kaikkein köyhimmät rahoittavat vähemmän köyhille tämän parannuksen.

Asumistukijärjestelmä on monin kohdin puutteellinen. Tietenkin se johtuu siitä, että meidän asuntopolitiikkamme on viime vuosina ollut sitä, että vuokrien tasot ovat nousseet 3 prosentin vuosivauhtia. Kun porvarihallituksen aikana vuokrasääntely purettiin, sen seurannaisvaikutukset eivät olleet sellaiset, että olisi tullut paljon halpoja vuokra-asuntoja markkinoille, vaan vuokrien taso on pysynyt korkeana. Nyt asumistukijärjestelmä kohdentuu sillä tapaa, että voi korkeaankin vuokraan saada korkean asumistuen. Asumistukijärjestelmän puutteet olisi pitänyt perata tässä yhteydessä, kun tätä toimeentulotukilakia on tehty.

Otan esimerkin lakselmista, joita olen tehnyt: Kaksi aikuista peruspäivärahalla elävää, II kuntaluokka eli nämä ovat Varsinais-Suomen alueen laskelmia. Tulot ovat yhteensä, kun korotetaan peruspäivärahaa, 4 140 markkaa. Näitten ihmisten perusosa on 3 288 markkaa. Vuokra on ollut 2 077 markkaa, ja kun tulee se 7 prosentin omavastuu eli noin 145 markkaa, näitten ihmisten tulot ovat 4 140 ja menot 4 574 markkaa, ja toimeentulotukea myönnetään 434 markkaa. Toimeentulotuki pienenee 225 markkaa tämän tyyppiseltä perheeltä.

On muistettava, että tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriön saatekirjelmän mukaan työttömyysturva lasketaan 21,5 päivän mukaan kuukaudessa ja että nyt jo yksinäisellä peruspäivärahalaisella on ollut omavastuuta noin 95 markkaa. Sosiaalivaliokunnan mietinnössäkin on puututtu tähän epäkohtaan, että todellisia työttömyysturvan määriä ei ole normilaskelmissa käytetty pohjana, ja sitä kautta on jo ihmisten omavastuuta lisätty. Sitä kautta ehkä nyt tulee se 90 markan helpotus, jos sosiaali- ja terveysministeriöstä tulevat uudet tulkintaohjeet siitä, että käytetään 20:tä päivää, kun työttömyyspäivärahaa lasketaan. Se on parannus nykyiseen nähden, jos sitä sosiaalityöntekijät alkavat laajasti käyttää. Siinä tahtoo olla vain se ongelma, että kun sosiaali- ja terveysministeriöstä tulee tulkintaohjeita, niin kestää ehkä hetken aikaa, ennen kuin ohjeet ovat kaikkien päässä, miten normilaskelmat pitää tehdä.

Kun toimeentulotukilakia on tehty, olisi ehkä odottanut myös, kun täällä lähinnä oikeiston puolella nähdään ihmiset aika negatiivisina, sitä ihan konkreettista parannusta, että väärinkäytösten kitkemiseksi salassapitovelvolliset viranomaiset olisivat voineet helpommin vaihtaa tietoja. Tällä hetkellähän on se ongelma, että sosiaalityöntekijä voi kyllä Kansaneläkelaitokselle soittaa ja tiedustella, mikä on työttömyyskorvauksen määrä tai milloin työttömyyskorvaus on tulossa, mutta jos Kansaneläkelaitoksella on erityistietoa henkilöstä ja perheen tilanteesta, niin tätä tietoa ei automaattisesti sosiaalityöntekijälle kerrota eikä sitä tietoa myöskään saa. Kansaneläkelaitoksen käytössä on tietoa myös esimerkiksi omaisuudesta. Nyt ehkä, kun toimeentulotukilakia on tehty, tämä olisi ollut yksi konkreettinen parannus, jos tätä tietojen vaihtoa olisi helpotettu. Mutta olen ymmärtänyt, että sosiaali- ja terveysministeriöstä on joskus myöhemmin tulossa esitys salassapito- ja muitten lakien muutoksista kaiken kaikkiaan.

Edelleen toimeentulolaki on sen tyyppinen, että sitä ei voi hyväksyä kakkoskäsittelyssä, vaan tarvittaisiin pykäläkohtaisia muutoksia. Kaikkein suurin heikkous on se, että perusosaan on sisällytetty 7 prosentin asumiskulujen omavastuu. Toinen suuri ongelma on siinä, että kun perheessä on monta lasta, kerrannaisleikkaus on liian suuri, eli 9 §:ssä todetaan, että leikataan 5 ja 10 prosenttia. Myös alle 10-vuotiaitten lasten kohdalla esitetään normipienennystä.

7 §:n lisäosasta olisi odottanut, että se olisi tullut lain tasolle, sen verran olisi sosiaali- ja terveysvaliokunnassa voitu tehdä sosiaalipolitiikkaa, kun täytyy sanoa, että perustuslakivaliokunta kuitenkin teki oman osuutensa kohtalaisen hyvin, vaikka ristiriitaisuuksia perustuslakivaliokunnan lausuntoonkin jäi. Mutta sen ymmärtää, tämä on erittäin vaikea asia, eikä perustuslakivaliokunta varmaan voi samalla tapaa substanssia tuntea, kuin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa olettaisi ihmisten tuntevan. (Ed. Kokkonen: Ettekö luota omiin ministereihin?)

Kaiken kaikkiaan tämä laki on sillä tapaa jonkin verran kosmeettinen, tämä ei ole kokonaisuudistus. Se on hyvä, että lain tasolla säädetään perusosa, mutta taas toisaalta ne heikkoudet, jotka aikaisemmin mainitsin, tekevät sen, että tämä on erittäin surullinen ja onneton päivä, että me tämmöisen asian kanssa täällä joudumme tekemisiin. Vuosi sitten me pohdimme kauppojen aukioloa ja silloin eduskunnan enemmistö päätti, ettei vapauteta kauppojen aukioloaikaa. Tässä kohtaa odottaisi, että parlamentarismi toimisi ja voitaisiin heikot kohdat, jotka laissa ovat, kaataa täällä eduskuntasalissa ja antaa sitä kautta joululahja näille köyhille ihmisille ja myös sosiaalityöntekijöille.

Jos tässä käy nyt niin, että vetoomuksista ja muista huolimatta suurin osa hallituspuolueen edustajista aktiivisesti vie tätä lakia eteenpäin, niin ei tässä auta muu kuin sitten vedota presidenttiin, että hän ei näin huonoa lakia tulisi vahvistamaan.

Ed. A u l a : Arvoisa puhemies! Toimeentulotukea koskevien säädösten saattaminen lain tasolle on mielestäni erittäin perusteltua. Varsinkin opiskelijoiden osalta käytännöt eri kunnissa ovat vaihdelleet kovin paljon, ja kansalaisten yhdenvertaisuutta on ollut vaikea taata.

Hallitus on liittänyt tähän lakisääteistämiseen eräitä säästötoimia. Ehdotetun suuntaiset toimet voisivat olla perusteltuja siinä tapauksessa, että ensisijaiset etuudet, erityisesti työttömyysturvan peruspäiväraha sekä työmarkkinatuki olisivat parempitasoisia tai vaihtoehtoisesti niiden verotus olisi kevyempää. Näin ei kuitenkaan ole. Päinvastoin työttömyysturvan verotus on ollut kiristymään päin. Myös monilapsisia perheitä ovat koskettaneet monet viimeaikaiset säästötoimet. Lapsiperheet eivät muutenkaan ole toimeentulotuen saajina mitenkään tyypillisiä. Niinpä voin hyvin yhtyä ed. Hyssälän täällä valiokunnan mietintöön esittämiin muutosehdotuksiin koskien toimeentulotuen leikkauksia.

Pidän valitettavana, että sosiaalivaliokunta ei ole mietintöönsä liittänyt mitään näkemyksiä vähimmäisturvan kehittämisestä jatkossa. Odotin valiokunnalta näkemystä toimeentulotuesta suhteessa ensisijaisiin etuuksiin, suhteessa verotukseen tai etuuksien yhteensovitukseen työtulojen kanssa. Ensisijaisia etuuksia, juuri etenkin työttömyysturvan alimpia päivärahoja, olisi tarpeen parantaa niin, että toimeentulotuen tarve vähenisi. Lisäksi pienten tulojen, niin työ- kuin sosiaaliturvankin verotusta on tarpeen keventää. Juuri työttömyysturvan pienimpien päivärahojen verottaminen ajaa työttömiä toimeentulotukiluukulle aivan tarpeettomasti.

Lisäksi toimeentulotuen sataprosenttinen tulovähenteisyys on ongelma eikä se rohkaise tuen varaan joutunutta omatoimisuuteen. Yhteensovitusta toimeentulotuen ja pienten työtulojen kanssa pitäisi mielestäni lieventää. Vähimmäisturvan selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen, pienten tulojen kevyempi verotus sekä työtulojen ja sosiaaliturvan parempi yhteensovitus ovat niin sanotun perustuloajattelun ytimiä. Tästä syystä pidän hyvin perusteltuna keskustan ryhmän esitystä siitä, että hallitus asettaisi parlamentaarisen työryhmän selvittämään perustulon toteuttamista. Viime hallituksen ajaltahan tästä asiasta on eräitä selvityksiä työn pohjaksi.

Vuoden 93 alusta lähtien on toteutettu yksi varmasti parhaiten tutkituista ja seuratuista sosiaalipolitiikan kokeiluista. Kokeilukunnissa toimeentulotuen kaavamaisen osan myöntäminen on siirretty kunnan sosiaalitoimistosta Kansaneläkelaitokselle. Hallituksen esitykseen ei sisältynyt Kela-kokeilun jatkamista saati sitten toimeentulotukitehtävien siirtämistä pysyvästi Kansaneläkelaitokselle. Valitettavasti sosiaalivaliokunnan enemmistö ei myöskään ole halunnut tukea asiasta esittämääni lakialoitetta, jolla kokeilua olisi jatkettu vielä ensi vuoden ajan, minkä aikana olisi pysyvän järjestelyn, pysyvän Kela-siirron perusteet ehditty luoda.

Pidän valiokunnan enemmistön kantaa suorastaan käsittämättömänä ja käytännölle vieraana. Kokeilun tulokset ovat olleet hyvin myönteisiä niin asiakkaiden, sosiaalitoimistojen työntekijöiden kuin Kansaneläkelaitoksenkin kannalta. Asiakkaat ovat saaneet hoidettua asiansa yhdellä luukulla. Sosiaalityöntekijöiltä on jäänyt paremmin aikaa varsinaiseen ennalta ehkäisevään työhön. Kelalla on erilaiset tulo- ja verotiedot valmiina, joten päällekkäisten selvitysten

teko on vähentynyt. Myöskään kustannukset eivät ole siirron vuoksi nousseet. Lapista kokeilussa ovat olleet mukana Yli-Tornion ja Kittilän kunnat ja molemmissa kannanotot kokeilun loppumiseen ovat olleet lähinnä tyrmistyneitä. Esimerkiksi Yli-Torniolla toimeentulotuen siirto Kelalle on mahdollistanut enemmän ennalta ehkäisevää työtä lastensuojelussa.

Ilmeisesti valtiovarainministeriö ja erilaiset arvovaltasyyt hallituspuolueiden kesken jarrutavat järkevien uusien käytäntöjen luomista sosiaalityöhön. Tästä kärsivät eniten sosiaalityön asiakkaat. Vetoan vielä kansanedustajiin, että hyväksyisitte toimeentulotukikokeilun jatkamisen vähintään ensi vuoden ajan. Ensi vuoden aikana on mahdollista järjestää pysyvällä tavalla toimeentulotuen tehtävien siirto Kansaneläkelaitokselle, kuten myös rahoitusvastuun siirtäminen valtiolle. Tämä sisältyi myös valtion ja kuntien taloussuhteiden selvitysmiehen Heikki Kosken esitykseen. Rahoitusvastuun siirto Kansaneläkelaitokselle on hyvin laaja valtion ja kuntien taloussuhteita koskettava kysymys, joka liittyy myös muihin lakeihin kuin pelkästään toimeentulotukilakiin.

Nykyisin toimeentulotukimenojen vaikea ennakoitavuus hankaloittaa kuntien sosiaalitoimen budjetointia. Menojen yllättävät lisäykset luovat paineita muun sosiaalitoimen budjetin leikkauksiin. Näiden riskien kantaminen on siirrettävä valtiolle, jonka tehtävä on vastata kansalaisten perusturvasta. Kunnille voi jäädä alkuperäisen tavoitteen mukaisen tilapäisen harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntäminen ja rahoittaminen.

Ed. Vehkaoja ihmetteli täällä aikaisemmin, miksi olen esittänyt vain kokeilun jatkamista. Mielestäni lakialoitteen tämä muotoilu on tässä vaiheessa realistinen. Toimeentulotukilaki tuli eduskuntaan niin myöhään ja nytkin tämä käsittely on vain muutamaa viikkoa ennen vuodenvaihdetta, että näin lyhyellä aikataululla ei ole mahdollista käytännössä kokonaisuudessaan uudistaa kuntien ja valtion taloudellisia suhteita ja siirtää koko maassa toimeentulotuen hoitamista Kansaneläkelaitokselle. Kuitenkaan nyt ei pitäisi hankaloittaa niiden kuntien sosiaalitoimistojen tilannetta, jotka ovat uusista käytännöistä jo hyötyneet.

Ed. Holopainen: Arvoisa rouva puhemies! Olemme eläneet vaikeita vuosia ja sen ovat erityisesti saaneet kokea pienituloiset ihmiset. Monet toimeentulon heikennykset ovat tarkoittaneet sitä, että sosiaaliturvan leikkaamiset ovat kohdistuneet ihmisiin, joilla muutenkin jo toimeentulo on ollut huonoa. Käsittelemme nyt hallituksen esitystä ja siihen liittyvää sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöä, joka koskee toimeentulotukea. Haluan kommentoida sitä muutamalla sanalla.

Ensiksi toimeentulotuen perusosaan sisältyy 7 prosentin asumiskustannusten omavastuu eli leikkaus, jota sanaa käytetään. Lisäksi perusosaan sisältyy 7 prosenttia tarpeellisen suuruisesta asumistukilain 6 §:n tarkoittamasta asumismenojen määrästä. Tulen tästä puhuessani hyvin surulliseksi ja jopa äkäiseksi, sillä tällä uudistuksella ollaan rokottamassa juuri pienituloisinta ja vähäosaisinta kansanosaa. Vaikka 7 prosentin leikkausta perustellaankin sillä, että asumistuen osuus kasvaa ja että saadaan 15 000 uutta asumistukiasiakasta, minusta tässä on syytä kysyä ed. Huotarin tavoin, pitääkö työssä käyvien asumistuki maksattaa toimeentulotuen varassa elävillä. Minun mielestäni ei.

Toki toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, mutta aivan liian monelle se on ainoa ja hyvin tärkeä tulo työttömyyden, sairauden, opiskelun tai muun sellaisen elämäntilanteen vuoksi. Me olemme puhuneet paljon työttömien aktivoimisesta, mutta tämä on ristiriidassa sen kanssa, koska jos työttömiä aktivoidaan, pitäisi olla myös työpaikkoja.

Mitä tulee työstä kieltäytymiseen liittyviin sanktioihin, että tietyin edellytyksin toimeentulotuen perusosaa voitaisiin alentaa 20 prosentilla, joka on tätä päivää, tai jopa 40 prosentilla, niin siihen suhtaudun erittäin kriittisesti. Tällä haettaneen jälleen työttömän aktivoimista työhön, mutta se sisältää myös mahdollisuuden käyttää 10 §:ää väärin, jolloin työttömän oikeusturva tulee kyseenalaiseksi. Aktivoiminen työhön on tietenkin ihan positiivinen asia, jos työpaikkoja on.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että kummassakin tapauksessa lisäedellytyksenä on, ettei alentamista ole pidettävä kohtuuttomana. Lisäksi perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan 10 §:n kohtuuttomuuslausekkeeseen tulee lisätä maininta "eikä alentaminen vaaranna ihmisarvoisen" — alleviivaan ihmisarvoisen — "elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa". Totta kai 40 prosentin leikkaus on niin suuri, että se on ristiriidassa näiden lausumien kanssa. Tästä tulee kohtuuttomuussanktio. Miksi siis toteuttaa tämä sanktio?

9 § käsittelee lapsinormien laskua. Suurin piir-

tein vuosi sitten käsittelimme täällä lapsiperheiden asiaa eli päivähoitomaksuja. Silloin hyvin pitkin hampain teimme uudistuksen, joka monille lapsiperheille teki jopa 1 000 markan leikkauksen kuukausituloista. 9 §:ssä ollaan jälleen käymässä lapsiperheiden kimppuun.

Arvoisa puhemies! Ajan säästämiseksi en takerru kovin moniin kohtiin. Haluan kuitenkin lopuksi todeta, että valiokuntakierroksella hallituksen esitys on toki parantunut. Mutta korostan, että täällä on puhuttu hallitusohjelmasta eräissä puheenvuoroissa ja todettu, että hallitusohjelma sisältää lausekkeen "ei heikennetä kaikkein heikko-osaisimpien turvaa".

Nämä toimenpiteet, joita nyt olemme tekemässä, ovat varmasti ristiriidassa hallitusohjelman kanssa. Korostan kuitenkin edellä olevaan viitaten, että esille nostamani asiat ovat köyhien ihmisten kohdalla niin suuren luokan asioita, etten voi olla kyseisiä toimeentulon heikennyksiä hyväksymässä.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Itse olen erityisen huolestunut esityksessä toimeentulotuen varassa elävien lasten viimesijaisen turvan heikentämisestä. Tämä hallitus on kunnostautunut erityisesti lapsietuuksien heikentämisessä. Lähes kaikkia etuuksia, joissa on sana lapsi, on leikattu.

Kotihoidon tukea leikattiin neljänneksellä ja nimenomaan vähävaraisiin perheisiin painottaen. Lapsilisien leikkaus kohdistui raskaimmin monilapsisiin perheisiin. Työmarkkinatuen lapsikorotuksia leikattiin 40 prosentilla. Päivähoidon maksujärjestelmässäkin heikennettiin juuri vähävaraisten lasten asemaa. Tutkimusten mukaan lapsiperheiden käytettävissä olevat tulot ovatkin laskeneet viime vuosina enemmän kuin koko väestön keskimäärin. 60 prosenttia alle 10-vuotiaista lapsista kuuluu kahden pienituloisimman tuloviidenneksen kotitalouksiin ja 150 000 lasta elää toimeentulotuen varassa.

Viime vuoden tammikuussa YK:n lasten oikeuksien komitea varoitti Suomen hallitusta siitä, että kansainvälisesti katsoen hyvinvoivassakin valtiossa leikkaukset voivat kohdistua kohtalokkaalla tavalla haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin kuuluviin lapsiin.

Toimeentulotuki on perheiden viimesijainen perusturva ja suorastaan elinehto, jota peukaloitaessa täytyy olla tarkkana, ettei viedä leipää lasten suusta. Tämä laki sinetöi sen käsityksen, että Lipposen hallitus harjoittaa lapsikielteistä politiikkaa eikä tunne sääliä edes kaikkein köyhimpiä lapsia kohtaan.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ensin jokunen kommentti muutaman viimeisen puheenvuoron johdosta.

Ed. Holopaiselle toteaisin, kun hän puhui etuuksien leikkaamisesta ja alennetusta perusosasta, 20 prosentista ja 40 prosentista, että olisi syytä lukea tuo pykälä huolellisesti.

Ensinnäkin 2 momenttiin on kirjattu se periaate, että perusosan alentamisen yhteydessä on aina laadittava mikäli mahdollista yhdessä toimeentulotuen hakijan ja tarvittaessa yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi. Eli me nimenomaan halusimme, että kukaan ei tipu alhaisemmalle toimeentulotuelle ilman, että moniammatillinen auttajaryhmä paneutuu hänen asiaansa ja pyrkii häntä auttamaan.

Kun ja jos hän näistä toimenpiteistä kieltäytyy, sen jälkeenkin vielä, siinäkin vaiheessa, kun 40 prosenttia leikataan, on moniammatillinen auttamiskoneisto olemassa.

Lisäksi on todettu, että tuo leikkaus, siis joko 20 prosenttia tai 40 prosenttia, voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Eli perälautoja tässä on.

Ed. Aulalle toteaisin, että valiokunta sai tämän erittäin vaikean asian liian myöhään, paljon sen jälkeen, kun budjettilakien olisi jo pitänyt olla eduskunnassa. Asiantuntijoita kuultiin varsin laajasti ja valiokunnassa debatoitiin kiivaasti, mikä varmaan on jossain määrin näkynyt tänään käytetyistä puheenvuoroistakin. Voin vakuuttaa, että aikaa ei säästetty, mutta silti emme päässeet minkään uuden kehittelyvaiheeseen. Tämä kehittelyhän kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle, joka on palkannut sitä varten selvitysmiehenkin.

Toimeentulotuen siirto Kelalle ei olisi noin tuostansa käynyt päinsä tällä aikataululla, se tuli myös hyvin selväksi asiantuntijoita kuultaessa.

Ed. Marjaana Koskinen totesi, että oikeisto näkee ihmiset negatiivisesti. Minusta hänen puheenvuoronsa antaa aiheen kysyä, kuka näkee ja kenet negatiivisesti. Minusta tuntuu, että hän näkee meidät hyvin negatiivisesti. Lisäksi haluan huomauttaa siitä, että hän ei näytä luottavan omiin ministereihinsä, kun hän pelkää sitä seikkaa, että lisäosalla katettavat menot säädettäisiin asetuksella, jonka valiokunta muuten on kirjannut mietintöönsäkin ja poikkeuksellisesti esittää,

että tällainen asetus kuuluisi tietyn sanamuodon mukaan, se on kirjattu tänne ihan tiukkaan ja tarkkaan. Jos hän ei luota siihen, että omat ministerit valvovat, että asetus tulee voimaan, niin mielestäni hänen kuuluu selvittää se omien ministereidensä kanssa eikä kaataa sitä meidän niskaamme.

Totean vielä, että asetuksen 4 §:ssä todettaisiin: "Edellä 1 kohdan mukaisina asumismenoina voidaan poikkeuksellisesti ottaa huomioon myös osa toimeentulotukilain 7 §:n 2 momentin perusteella katettavia asumismenoja, jos se henkilön tai perheen jokapäiväisen toimeentulon turvaamiseksi on tarpeen".

Toteaisin, että olemme kaikki hyvin tietoisia siitä, että perustoimeentuloturvan tulee tähdätä siihen, että kansalaiset kannustetaan ja aktivoidaan uudelleen työuran katkettua tai jopa syrjäytymistilanteen palauttamiseksi. Työllistymisponnistelujen, lyhytaikaistenkin työsuhteiden, tulee muodostua kannattaviksi, opiskelusta ja kuntoutuksesta ja uudelle sosiaaliselle elämänuralle pyrkimisestä tulee tehdä parempi vaihtoehto kuin passiivisena elämisestä. Toimeentuloturvaan liittyvä spekulointi pitää järjestelmiä uudistamalla tehdä mahdottomaksi ja aktiivinen vaihtoehto selvästi paremmaksi ja houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi.

Oletin, että edustajat, jotka nyt ovat poistuneet salista, huutavat heti, missä niitä työpaikkoja on. Voin todeta, että tänään juuri kuulimme yliormestari Eva-Riitta Siitosta, ja hän muun muassa totesi sen, että Helsingissä avoimien työpaikkojen määrä kasvaa. Meillä on vaikeuksia saada ihmisiä rekrytoiduksi Helsingissä.

Totean vielä, että monet ovat puhuneet pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta ja siitä, miten järjestelmä nyt ollaan romuttamassa. Me emme sitä näillä toimenpiteillä, joista nyt säädetään, ole suinkaan romuttamassa, mutta totean kuitenkin, että myös muut Pohjoismaat ovat uudistaneet sosiaalipoliittisia järjestelmiään.

Toivon, että ne, joilla intoa riittää, tutustuisivat Tanskan malliin. Siellä on laki aktiivisesta sosiaalipolitiikasta, ja se tulee voimaan heinäkuussa ensi vuonna. Siellä lähdetään siitä, että yksilölläkin on oma vastuunsa, ja he harjoittavat aktiivista neuvontaa ja seurantaa. Siellä lähdetään siitä, että toimeentuloavustuksen maksaminen sitä tarvitseville henkilöille turvattaisiin, mutta heille turvattaisiin myös jonkinlainen turvaverkko silloin, kun he itse eivät kykene sitä turvaamaan. Pääsääntönä kuitenkin olisi, että jokaisella aikuisella kansalaisella suhteessa julkiseen valtaan on myös vastuuta itsestään ja aviopuolisostaan sekä alle 18-vuotiaista lapsistaan.

Heillä on myös neuvonta ja seuranta aiottu toteuttaa tuossa yhteydessä ja todetaan, että ensimmäisessä asiakastapaamisessa kunta on velvollinen yhdessä asiakkaan kanssa selvittämään ja arvioimaan omatoimisen selviytymisen mahdollisuudet sekä antamaan taloudellista neuvontaa, jotta avustusta hakeva voi selviytyä omatoimisesti taloudellisista ja muista vaikeuksistaan. Eli he ovat juuri havainneet sen, mikä minustakin on hyvin ilmeistä myös sosiaali- ja terveydenhuollon alueella kentällä toimineena, että kaikissa tapauksissa rahan jakaminen, ikään kuin heittäminen ihmisten niskaan ei heitä auta, vaan monet ihmiset tarvitsevat aivan muunlaisia toimenpiteitä.

Moneen kertaan on puhuttu siitä, että hallitusohjelmassa todetaan, että kaikkein heikkoosaisimpien etuuksia ei heikennetä. Täällä puhutaan köyhistä yhden ainoan otsikon alla erittelemättä, mitä asialla tarkoitetaan. Siksi haluan viitata dosentti Ritakallion tutkimuksiin ja siteerata häntä tässä hieman:

Kaikilla ihmisillä on varmasti näkemys siitä, mitä köyhyys on. Se toden totta näyttää täälläkin monella olevan. Köyhyys on puutetta, kurjuutta ja taloudellista vaikeutta. Köyhyyden käsitteeseen liittyy myös moraalinen ja yhteiskuntapoliittinen velvoite. Köyhyys on pyrittävä voittamaan. Yksimielisyys köyhyydestä katoaa kuitenkin varsin nopeasti, kun käydään konkreettisemmin pohtimaan, minkä puutetta köyhyys oikeastaan on, millainen kurjuus ja vaikeus on köyhyyttä ja mitä köyhyyden vähentämiseksi tulisi tehdä.

Haluan tässä yhteydessä muistuttaa, että on olemassa myöskin sosiaalinen pääoma, sosiaalisen pääoman käsite, josta yhä enemmän on alettu viime aikoina puhua. Tutkijoiden keskuudessa on yleisesti ollut vallalla näkemys, että teollistuneissa yhteiskunnissa ilmenevässä köyhyydessä on kyse taloudellisten resurssien niukkuudesta johtuvasta sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuudesta. Sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä ei ole mahdollisuutta elää häntä ympäröivässä yhteiskunnassa tavanomaiseksi tulleella tavalla. Nykyköyhyys on näin olen suhteellista.

Köyhyyden poissaolo ei siis merkitse pelkästään fyysisen toimintakyvyn takaamista, mihin kuuluu muun muassa asianmukainen asunto, riittävä ravitsemus, vaatetus, terveys jne., vaan se edellyttää myös mahdollisuuksia osallistua, elää ja kuluttaa niin, että tarpeentyydytys täyttää tie-

tyt ympäröivän yhteiskunnan mukaiset laatuvaatimukset.

Teoreettisesta köyhyyden määritelmästä vallitsee tutkijoiden keskuudessa kohtalainen yksimielisyys. Kiistat ja ongelmat alkavat siinä vaiheessa, kun ilmiön laajuutta ja yhteiskunnallista paikantumista aletaan mitata. Köyhyystutkimuksen historiasta löytyy lukuisa määrä sovellutuksia köyhyyden kriteeriksi. Joissain tutkimuksissa rajana on käytetty vuositulon jäämistä alle minimieläkkeen tason, toisissa köyhiä ovat olleet sosiaalihuollon toimeentulotukiasiakkaat, kolmansissa tutkimuksissa kriteerinä on käytetty ihmisen omaa käsitystä taloudellisista vaikeuksista jne.

Hyvin vähän on tutkimuksia siitä, miten eri lähestymistapojen tulokset käyvät yksiin, tuottavatko eri mittarit niitä asioita, joita mitataan. Kansainvälisissä vertailuissa on tullut vakiintuneeksi tavaksi käyttää köyhyyden kriteerinä tulojakautumista johdettua mittaa, jossa köyhyysraja on 50 prosenttia keskitulosta. Tämän tulorajan alle jäävät ovat määritelmän mukaan köyhiä. Suomalaisille politiikan tekijöille asianomaisen mitan tuottamat tulokset kertovat myönteisen tarinan.

Nimittäin yllättävää on se, että pienillä vuosituloilla mitattu köyhyys ei ole lähtenyt kasvuun 1990-luvun ensimmäisen puoliskon aikana. Tulos todistaa siitä, että sosiaalipolitiikka on 1990-luvulla onnistunut vaikeissa olosuhteissa hyvin. Työttömyyden nousua 3,4 prosentista 18,4 prosenttiin työvoimasta ja minimityöttömyysturvalla elävien osuuden kasvua 1,4:stä pahimmillaan 7,7 prosenttiin 1990-luvulla olisi todennäköisesti missä tahansa muussa yhteiskunnassa, muita Pohjoismaita lukuun ottamatta, seurannut huomattava pienituloisuusköyhyyden kasvu. Meillä näin ei ole käynyt. Ansio pienituloisuusköyhyyden alhaisena pysymisestä kuuluu tulonsiirtojärjestelmän toimivuudelle.

Vakaiden olojen aikoina pysyvää köyhyyttä voitiin melko luotettavasti mitata matalien vuositulojen mukaisena pienituloisuutena ottamatta huomioon muita seikkoja. Nyt tämä pienituloisuusköyhyys on saanut rinnalleen velkojen kanssa ongelmiin joutuneiden velkaköyhyyden sekä yleisestä köyhtymisestä seuranneen kokemuksellisen köyhyyden. Lisäksi perinteisesti tilapäisluonteisesti toimeentuloa paikannut sosiaalihuolto on muodostunut yhä useammalle pitkäaikaistoimeentulon lähteeksi.

Erityisen pulmalliseksi uusköyhyyden versioksi on osoittautunut niin sanottu velkaköyhyys. Velkaköyhyysongelmia on kolmea tyyppiä: asuntolainojen kanssa vaikeuksiin joutuneet, konkurssivelalliset takaajineen ja kulutusluottojen kanssa maksuvaikeuksiin joutuneet. Tyypillisessä tapauksessa velkaköyhyyden aiheutti työttömyyden ja velkarasitteen yhteensattuma, ja sitä on vaikea havaita tilastoista. Toinen melko yleinen ja erityisen syvä ongelman syy oli konkurssi, jossa yrittäjä usein takaajina olleine lähisukulaisineen joutui realisoimaan omaisuutensa selviämättä silti veloistaan. Tutkimuksissa yleisesti köyhyyden kriteerinä käytetty pienituloisuus ei näissä tapauksissa toteudu, koska työttömyyskorvaus nostaa tulot pienituloisuusrajan yläpuolelle. Lisäksi velkoja ei oteta huomioon toimeentulotuen myöntämisperusteena, joten velkaköyhyys ei näy toimeentulotukitilastoissakaan. Tutkimuskriteereistä huolimatta tuloksena on jopa nälkärajan lähelle johtava ahdinko.

Eri mittarit määrittelevät eri henkilöt köyhiksi. Myös pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvä köyhyysongelma on Suomessa osoittautunut perinteisestä köyhyydestä poikkeavaksi ilmiöksi. Työttömyyskorvaukset ja toimeentulotuki nostavat pitkäaikaistyöttömät lähes poikkeuksetta vuositulojen perusteella määriteltyjen köyhyysrajojen yläpuolelle. Tulojen pudotus työttömyyden seurauksena aiheuttaa kuitenkin voimakkaan subjektiivisen köyhyyskokemuksen. Totean vielä, että eri mittarit määrittelevät eri henkilöt köyhiksi.

Tulevaisuuden kannalta nykyköyhyydessä on yksi aikaisempaan verrattuna keskeinen ero. Se on siinä, että ennen köyhyys oli elinvaihesidonnainen asia. Köyhyydessä elettiin tilapäisesti tiettyinä ikäkausina. Nyt tämäkin tilanne on muuttunut. Suomessa köyhyyskulttuurien laajemman synnyn tärkeimpänä ehkäisykeinona on työmarkkinavalmiuksiltaan heikompiresurssisten nuorten integrointi yhteiskuntaan. Menetelmien on oltava nuorten kannalta mielekkäitä ja kohtuullisen toimeentulon tuovia.

Totean vielä lyhyesti, arvoisa puhemies, että minusta on hyvä asia, että toimeentulotuki on otettu lain tasolle ja se on mitoitettu turvaamaan kotitalouden toimeentuloa. Velkaantumisen ja erityisesti ylivelkaantumisen aiheuttamat ongelmat jäävät tunnistamatta tässä lakiehdotuksessa, ja se on asia, johon olisi löydettävä vastaus.

Sosiaalityö on maassamme paljolti kapeutunut pelkäksi rahanjaoksi ihmisille, jotka ovat pitkäaikaisesti toimeentulotuen varaan tipahtaneita. Kuitenkin monet näistä ihmisistä ovat sellaisia, etteivät heidän ongelmansa selviä sillä, että

heille annetaan yksinomaan rahaa. Monet tarvitsevat erilaista muuta tukea, moniammatillista tukea.

Suuri huoli on se, miten turvataan ihmisten yhdenmukainen kohtelu eri puolilla maata. Kuntien rahanjakokäytäntö näyttää vaihtelevan, niin myös sosiaalitoimen interventiovalikko.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä on viittaus sosiaalihuoltolakiin ja on todettu, että kunnan velvollisuutena on huolehtia sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan tiedotustoiminnan järjestämisestä. Haluan erityisesti korostaa sitä, että kuntien on huolehdittava varsinkin siitä, että myös vanhukset saavat tietää oikeutensa. Olen lukemattomissa tilaisuuksissa voinut havaita, että nimenomaan vanhempi väki ei tunne näitä oikeuksiaan.

Totean myös vielä erään ongelman, ja se on se, että opiskelijat joutuvat joissakin tilanteissa varsin kohtuuttomaan asemaan, kun tuet kulkevat eri kunnissa eri tavoin. Kunnat on velvoitettu rahoittamaan toimeentulotuella vuosia kestäviä opintoja joissakin tapauksissa ja silloin, kun opiskelija ei saa opintolainaa luottohäiriöiden takia. Samaan aikaan taas sitten tunnollisesti taloutensa hoitava opiskelija joutuu ottamaan kymmeniätuhansia markkoja lainaa opiskelunsa rahoittamiseksi. Nämä päätökset eivät näytä olevan lainkaan yhdenmukaisia.

Totean vielä, että esimerkiksi Helsingin kaupungin viranomaiset ovat olleet tukemassa sitä, että työvoimapoliittisista toimenpiteistä kieltäytyneen perusosan suuruutta alennettaisiin 40 prosenttia. Helsingin kaupungin kirjallisen lausunnon mukaan kieltäytyminen liittyy usein tuen hakijan tekemään pimeään työhön tai esimerkiksi hakijan valmistautumiseen korkeakoulujen pääsykokeisiin. Näissä tilanteissa perusosan alennus ei ole riittävän tehokas sanktio.

Ed. Viitamies: Arvoisa puhemies! Nyt käsittelyssä oleva toimeentulotukilaki ja siihen liittyvä sosiaalivaliokunnan mietintö on kohtuullinen lopputulos viikkoja kestäneestä etenkin meitä sosialidemokraatteja hiertäneestä ongelmavyyhdestä. Tässä keskustelussa tällä haavaa viimeisiä tuskanhikipisaroita tunnutaan heruttelevan. Oikeastaan varsin kyyniseksi voisi arvioida edellisten hallituspuolueiden keskustan ja kristillisen liiton asennetta tässä asiassa, jossa köyhyyden ja toimeentulovaikeuksissa elävien ihmisten kustannuksella tehdään politiikkaa ja syyllistetään vasemmistoa puhumalla periaatteitten pettämisestä jne. Välttämättä teillä ei niitä periaatteita ole koskaan ollutkaan, ja vasemmistoliiton vasemmalta laidalta syytösten osoite on yhtä lailla tuttu. Sosialidemokraattejahan on niin monesta muustakin asiasta ollut aina helppo syyttää.

Hallituksen esitys parani eduskunnan käsittelyssä, kun myös toimeentulotuen lisäosalla katettavat menot ja toimeentulotuen perusosan suuruus sekä indeksikorotus saatiin kirjattua lakiin. Lisäksi lakitekstiä hiottiin useilta osilta niin, ettei kaikkein heikko-osaisimpien ihmisarvoinen elämä vaarannu. Joka tapauksessa mietintöön tuli kirjattua se sanamuoto, joka asetukseen valiokunnan mielestä ja toivon mukaan myös eduskunnan täysistunnon mielestä tulee kirjoittaa.

Lakiin jäi asumismenojen 7 prosentin omavastuuosuuden sisällyttäminen toimeentulotuen perusosaan. Tämä on pitkin hampain hyväksyttävä poliittisena kompromissina. Lakiin kirjattiin myös mahdollisuus tarpeen mukaan kattaa lisäosalla muut kuin perusosaan sisältyvät asumismenot. On kohtuullista — tämä liittyy tietysti ihmisten velvollisuuksien määrittelyyn — että ihmisellä on vastuu myös asumismenoistaan ja että yhteiskunnan tukijärjestelmät kannustavat häntä työhön ja toimintaan. On kuitenkin aivan yhtä oikein tai jopa oikeampaa ja kohtuullisempaakin, että ihminen, joka ei yksinkertaisesti kykene parantamaan tilannettaan esimerkiksi työhön menemällä, saa tarvittavan suuruisen tuen yhteiskunnalta.

Nyt esitetyssä muodossa voi perustellusti arvioida, että toimeentulotukilaki vastaa näihin molempiin vaatimuksiin. Toimeentulotukilakiin sisältyy myös esitys alennetusta perusosasta. Jos henkilö siis ilman perusteltua syytä kieltäytyy tarjotusta työstä tai työvoimapoliittisesta toimenpiteestä, voidaan hänelle maksettavan perusosan suuruutta alentaa 20 prosenttia, ja mikäli henkilö kieltäytyy toistuvasti työstä tai työvoimapoliittisesta toimenpiteestä, voidaan perusosaa alentaa edelleen 40 prosenttia. Perusosan alennuksen voi saada myös, jos kieltäytyy osallistumasta toimintakykyä ylläpitävän suunnitelman tekemiseen yhdessä sosiaaliviranomaisten kanssa. Ajallisesti alennukset ovat korkeintaan kaksi kuukautta.

Perusosan alennukset kuulostavat suhteellisen rajuilta toimenpiteiltä. Sinänsä on kuitenkin oikein, että toimeentulotukiasiakkaita ohjataan etsimään yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa vaihtoehtoja pitkäaikaiselle toimeentulotukiasiakkuudelle. Tästä seikasta ei liene kiistaa. Pyrkimyksenähän tietysti on, että sanktioita ei jou-

duttaisi kenenkään kohdalla asettamaan. On myös syytä muistaa, että toimeentulotukilaki kytkeytyy kiinteästi jo hyväksyttyyn asumistuen laajennukseen. Asumistuen laajeneminen merkitsee useiden satojen markkojen korotusta kuukaudessa pientä palkkaa tai pientä ensisijaista etuutta saaville kotitalouksille.

Kun lisäksi nyt käsittelyssä olevaa lakia tarkastellaan rinnan työvoimapolitiikan järjestelmiin tulevien muutosten kanssa, jotka ovat tänään myös esityslistalla, voidaan todeta, että työnhakusuunnitelmien ja yhdistelmätuen avulla syntyy nykyisille toimeentulotukiasiakkaille varmuudella uusia mahdollisuuksia työllistyä.

Arvoisa puhemies! Olin itse yksi niistä 36 sosialidemokraattisesta kansanedustajasta, jotka allekirjoittivat tehdyn rinnakkaislakialoitteen. Voi sanoa, että lakialoitteemme teki tehtävänsä. Toimeentulotukilaki käsiteltiin perinpohjaisesti eduskuntaryhmässämme, perustuslakivaliokunnassa ja sosiaali- ja terveysvaliokunnassa sekä hallituspuolueiden kesken vielä erikseen. Hallituksen esitykseen saatiin korjauksia, joilla kaikkein heikko-osaisimpien turvaa parannettiin hallituksen esitykseen nähden. Etukäteen monet epäilivät, että toimeentulotukilaista saisimme perinteisen joulusirkuksen kaikkine sattumanvaraisuuksineen ja sattumanvaraisine päätöksineen viimevuotisen liikeaikalain tyyliin, mutta nyt löytyi kohtuullinen ratkaisu ajoissa. Kiistatta hyvää on se, että toimeentulotuen perusnormit kirjataan nyt lakiin.

Ed. L a h t e l a: Arvoisa rouva puhemies! Hyvät veljet ja sisaret! Ilmeisesti meidän on turha tänä iltana hirveän pitkiä puheita korokkeelta pitää tai paikaltaankaan. Kaikki lienevät kuitenkin kantansa valinneet, määrittäneet, mitä aikovat äänestää ja mitä tehdä tässä salissa. Siinä mielessä turha vakuuttelu erinäisistä asioista lienee turhaa.

Kuitenkin tähän yhteyteen heti alussa sopii sellainen asia, kun Kiteeltä on kotoisin, että siellä vaikutti aikoinaan paha pajari, keisarin veronkantaja. Hänen tapansa oli sellainen, että hän tahtoi riistää rikkaampia ja köyhiä. Kiisken mätiä piti kerätä tynnyreittäin. Sitten hän halusi, kun nuorikko tuli taloon, ensimmäisenä kokeilla tämän, ja sellaiset pelit tällä pajarilla sattui olemaan. Mutta hän ei lopettanut tätä juttuansa tarpeeksi ajoissa vaan joutui lähtemään pakosalle. Kiteen kirkossa luettiin saarnatuolista käsin tuomio, jossa todettiin, että pajari on kivitettävä. Pajari lähti karkuun aikanaan sieltä ja kirkosta hevosella karautti, mutta hänet tavoitettiin ja kivitettiin sen takia, että hän ei aikanaan osannut lopettaa köyhien riistämistä ja talonpoikien kuppaamista.

Tämä opetukseksi edelliselle ja nykyiselle hallitukselle ja tuleville hallituksille, eli oikeudenmukaisuutta tarvitaan tänäkin päivänä. Tämä on joskus tapahtunut, se on tositarina, joskus 1700—1800 luvun kieppeillä, 1700-luvun puolella.

Tässä on kysymys vähän saman tyyppisestä ajattelusta. Tässä toimeentulotukijutussa ollaan puuttumassa viimesijaiseen toimeentuloon, siihen leipänormiin, jolla pitäisi saada jokapäiväinen leipä. Jos katsoo, mitä tämänhetkinen taso tarkoittaa päivässä, sillä ei hyvin porskutella. Tuossa laskin vain vihkoon, en viitsi tässä käydä kertomaan, mutta sillä ei kovin kummoisia aterioita syödä, ei hyvin mahtavia kakkuja osteta, vaan se on todella tiukkaa elämää, etenkin niiden osalta, jotka jostakin syystä joutuvat sille oksalle, että leikataan perusnormiakin 40 prosentilla.

Sen hyväksyn, että jonkin verran keppiä pitää ollakin, jos ei ole haluja lähteä töihin, siinä voi keppiä käyttääkin. Se on toinen kysymys. Mutta siinä tapahtuu nimittäin sellaistakin, että joutuu syyttömänä sellaiselle oksalle. Niin kuin tuossa aikaisemmin illalla on puhuttu jo toisen lain yhteydessä, sen valituksen oikeellisuuden tutkiminen vie hyvin pitkään, kestää kauan ennen kuin tämä ihminen saa jonkin päätöksen sieltä. Sinä aikana joutuu elämään tosi kurjilla, vähillä eväillä.

Tässä voi jopa kysyä perustuslakivaliokunnan lausunnon perään siinä mielessä, että siellä ei ole osattu rohkeasti sanoa normia, mikä pitää ihmisellä olla, millä tulee toimeen. Jotenkin tuntuu, onko perustuslakivaliokunnalla omaatuntoa, elääkö se jotenkin poliittisten ajatusten mukaan aina sattumanvaraisesti. Jotenkin tuntuu, että perustuslakivaliokunnan pitäisi olla sellainen pyhä paikka, jossa eivät vaikuttaisi mitkään suhdanteet, vaan se olisi aina samanlainen vaalikaudesta vaalikauteen. Se tekisi sellaisia päätöksiä, jotka olisivat stabiileja. Siellä varmaan pitäisi olla ihan eri ihmislaji, jostakin muualta tuoda kuin täältä, koska näköjään nämä suhdanteet vaihtuvat. Kun seurasin edellisen hallituksen tekoja periferiasta sanomalehtien ja huonon television välityksellä, huomasin, että silloin tehtiin ihan samanlaista. Samaten tänäkin päivänä elikkä perustuslakivaliokunta tekee päätöksiä vähän sen mukaan, miltä nyt aina tuntuu tilanne, mikä sopii johonkin linjaan. Sen takia se minusta vie

uskottavuutta. Ainakin henkilökohtaisesti näen edustajana, mutta luulen, että moni kansalainen myös miettii samaa asiaa, että mitä se perustuslakivaliokunta oikein pähkäilee ja ovatko päätökset miten oikeudenmukaisia.

En nyt lähde toistamaan asioita. Totean, että on hyvä, että perusosa on nostettu lain tasolle, mikä on parannus entiseen verrattuna. Sitten olisi tietysti toivonut, että lisäosakysymys olisi myös voitu ratkaista samalla tavalla, mutta se on nyt siinä. Joka tapauksessa sen voin sanoa, että viimesijaisen toimeentulotuen 7 prosentin leikkausta ei voi missään muotoa hyväksyä. Aikanaan sitten tietysti tämä tulee jokaiselle ratkaistavaksi omantunnon mukaan nappia painamalla.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. Filatov: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajatoverit! Jos olisin diktaattori, en ikimaailmassa hyväksyisi tällaista lakiesitystä. Mutta Suomen kaltaisessa demokratiassa poliittisten päätösten tekeminen on usein hyvin erilaisten, eri suuntiin vetävien näkemysten yhteensovittamista, kompromissien tekemistä. Tämä on mielestäni tyyppiesimerkki monipuoluehallituksen tuottamista kompromisseista. Ehkä on hyvä, että täällä yksi sosialidemokraatti käy sanomassa senkin asian, että tulen äänestämään tämän esityksen puolesta siitä huolimatta, että sitä tässä kritisoin.

Kun tämän päivän keskustelua on seurannut, käy ilmi selvästi se, että me kaikki puhumme periaatteessa siitä, miten köyhän ihmisen asemaa tässä maassa voitaisiin helpottaa, ja siitä periaatteesta olemme yhtä mieltä. Mutta sitten kun menemme konkreettisiin esityksiin, siinä rupeaakin variaatioita löytymään. Ehkä tämäkin esitys on lopputulema siitä, että nämä variaatiot ovat hyvin erilaisia.

Meillä tänä syksynä aiemmin esillä ollut asumistuen korottaminen on varmasti kaikkien mielestä hyvä asia, välttämätönkin. On kuitenkin kyseenalaista etsiä rahoitusta asumistuen korotukselle toimeentulotuen nipistämisestä. Mutta toisaalta jos ajatellaan koko prosessia, toimeentulotukeen tulevan asumistuen 7 prosentin omavastuu on jo loppukesällä budjettiriihessä tehty kompromissi. Kokoomuksen tavoite riihessä oli 20 prosenttia. Voisi ajatella, että me nollalinjan kannattajat, jotka tänään olemme olleet äänessä, hävisimme 7 prosenttia. Mutta yhtä hyvin voisimme ajatella, että voitimme 13 prosenttia. (Ed. Laakso: Me emme hävinneet tai voittaneet, köyhät hävisivät!) — Tällaista politiikka on.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on tehnyt kuitenkin ison työn etsiessään ratkaisuja kaikkein ongelmallisimpiin lakikohtiin. Mielestäni toimeentulotukeen tuleva asumisen omavastuu on periaatteessa kannatettava asia, koska se ohjaisi ihmisiä asumaan edullisemmin. Mutta todellisuus ei tottele ja asunnon vaihtaminen on usein mahdotonta. Edullisia asuntoja ei yksinkertaisesti ole olemassa. Ehkä tämä koko ajattelumalli on lähtenyt pääkaupunkiseudulta liikkeelle, mutta toisin päin voisi myös muistaa, että pääkaupunkiseudulla edullisten asuntojen löytäminen on kaikkein vaikeinta.

Rahoituspakettiin kuuluu myös toimeentulotuen lapsinormien asteittainen leikkaaminen. Onneksi valiokunta on etsinyt leikkaukseen turvalausekkeita, joissa harkinnanvaraisesti kohtuuttomuudet voidaan estää. Tässä laissa lasketaan paljon harkinnanvaran varaan. Toivottavasti yhteiskuntamme osaa harkita oikein.

Hallituksen esityksellä haluttiin luoda eroa pienipalkkaisten lapsiperheiden ja toimeentulotuen varassa olevien lapsiperheiden välille. Periaatteessa tämäkin tarkoitus voi olla hyvä, mutta eroa pienipalkkaisten lapsiperheiden ja toimeentulotuen varassa olevien välille saataisiin huomattavasti kannustavammin keventämällä erityisesti pienipalkkaisten lapsiperheiden verotusta. Tällaista liikkuvaa elementtiä ei tässä neuvottelussa kuitenkaan ole ollut käytössä. Toimeentulotuen leikkaus tuntuu olevan monelle kokoomuslaiselle itsetarkoitus. Oikeampaa olisi etsiä sitä rahasummaa, jolla perhe tulee toimeen, eikä aina vain verrata toimeentulotukea ja pieniä palkkatuloja, sillä eihän ole toimeentulotuen syy, jos palkat ovat niin pieniä, että perheet eivät tule ansioillaan toimeen.

Kaikkein uhkaavinta hallituksen esityksessä oli toistuvasti työstä kieltäytyvän toimeentulotuen leikkaus aina 40 prosenttiin asti. On toisaalta ymmärrettävää, että halutaan rangaista ihmistä, joka kieltäytyy työstä, mutta työstä kieltäytymiselle voi olla useita eri syitä. Jos syynä kieltäytymiseen on laiskuus, rangaistus on jotenkin oikeutettu, mutta jos syyt ovat syvemmällä ihmisen elämän ongelmissa, ihminen tarvitsee apua eikä rangaistuksia. Mielestäni tässä kohdassa valiokunta on tosissaan etsinyt turvalausekkeita, yhteistyömuotoja ja erilaisia kontrollimenetelmiä, joilla voidaan erottaa avun tarvitsija ”laiskureis-

ta". Toivottavasti nämä mekanismit toimivat. Nämä ehdot ovat mielestäni tärkeitä, koska sivistysvaltion tulee huolehtia kaikkein heikoimmista ihmisistään, vaikka he eivät pystyisi työelämään osallistumaan.

Kitkerin mielin olen valmis hyväksymään tämän lakiesityksen kompromissina, mutta tarkkaa seurantaa muutos vaatii. Jos laki ei onnistu perustarkoituksessaan, esimerkiksi siinä, että peruspäivärahalla olevia työttömiä saadaan tämän järjestelyn kautta nostettua asumistuen korottamisella toimeentuloluukulta pois, jos tämä idea ei toteudu, niin kuin monet täällä esitetyt laskelmat uhkaavasti osoittavat, on äkkiä palattava uudelleen perusongelmaan. On joko nostettava työttömyysturvan tasoa tai asumistukea tai kevennettävä pienituloisten verotusta, jotta toimeentulotuesta jatkuvana lisärahana muiden tulonsiirtojen ohella päästään eroon ja ihmisten juoksuttamisesta luukulla päästään myös eroon.

Tässä salissa on tänä puhuttu paljon lapsiperheistä ja heidän rahavaroistansa. Poliittinen keskustelu yleensäkin yhteiskunnassamme on keskittynyt lapsiperheiden kohdalla tulonsiirroista puhumiseen. Raha on kuitenkin aina vain rahaa. Sitä voidaan leikata, mutta sitä voidaan myös yhdellä päätöksellä lisätä. Sen sijaan palvelujärjestelmien romuttumista ei korjata yhdessä yössä, ja lasten tulevaisuuden kannalta tärkeämpää on se, kuinka hyvin palvelut toimivat, miten suuria ovat päiväkotiryhmät, minkä kokoisia koululuokat ja muun muassa se, miten tuleva koululaki turvaa tasa-arvoisuuden kilpailevien koulujen välille, koska silloin leikataan ei vain tästä päivästä, vaan lasten tulevaisuudesta.

Ed. I t ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin kommentoida muutamien kansanedustajien väitteitä.

Ensin ed. Lahtela antoi kovaakin kritiikkiä perustuslakivaliokunnalle, ja jos ymmärsin oikein hänen ajatusjuoksunsa, niin hän arvosteli sitä, että valiokunta ei ottanut kantaa siihen, mikä on se alaraja, mitä alemmas ei voitaisi mennä, jotta ei rikottaisi hallitusmuodon 15 a §:n 1 momenttia. Hän sanoi, että perustuslakivaliokunta ottaa hallituksen poliittiset suhteet huomioon. Näin tämä asia ei ole, vaan kyllä me olemme keskustelleet vakavasti tästä asiasta valiokunnassa moneen kertaan ja asiantuntijoitten kanssa sitä katsottu, mutta on lähes mahdotonta antaa jotain markkarajaa, josta sitten pidettäisiin aina kiinni. Tilanteet vuosittain vaihtuvat, ihmisten tilanteet ovat erilaisia, tämmöisen markkamäärän sanominen on mielestäni aika mahdotonta. En tiedä, kuuluuko se perustuslakivaliokunnalle vai jollekin muulle. Tuskin ed. Lahtelakaan osaa sanoa, mikä on se oikea markkamäärä.

Sitten täällä on käyty keskustelu monessakin puheenvuorossa siitä, mitä pitäisi olla lain tasolla ja mitä asetuksen tasolla. Perusoikeuksien yleisiin oppeihin kuuluu, että perusoikeuksien käyttämisen kannalta keskeiset seikat on säädettävä lailla. Sen takia perustuslakivaliokunta teki sellaisen ponnen, jonka se mietintöön on tehnyt. Mielestäni sosiaalivaliokunta on sen ottanut oikealla tavalla huomioon. Ne asiat, joita perustuslakivaliokunta nimenomaisesti tarkoitti, ovat tänne lakiin tulleet.

Täällä tuli kommentti siitä, että oikeiston puolella suhtaudutaan ihmisiin negatiivisesti. Toteaisin, että en ainakaan itse koe sitä, vaan ihan aidosti olen huolissani ja perustuslakivaliokunnassakin puhuttiin siitä, miten tämä kohdistuu lapsiperheisiin. Monet näistä toimenpiteistä ovat hyviä, mutta nämä negatiiviset toimenpiteetkin kohdistuvat vanhempiin. Mutta monilapsisissa perheissä tämä on todella aika kova paikka, kun mietitään, mitä sinne viivan alle jää. Silloin todella olen huolissani siitä, miten näitten lasten käy.

Ed. V e h v i l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Yhteen asiaan eli tähän toimeentulotukikokeiluasiaan. Kuten täällä jo ed. Aula ja myös ed. Hyssälä ovat tuoneet esille, niin tässähän lokakuun alussa tehtiin päätös hallituksen taholta, että tämä oikein hyvin toiminut toimeentulokokeilu lopetetaan vuodenvaihteessa. Tämä on aivan käsittämätöntä, koska tulokset ovat olleet varsin hyviä. Itse oikeastaan haluaisin vain tässä tilanteessa kommentoida hiukan sitä, että kun selvitysmies Koski tämän esitti, niin se oli vakavasti tehty esitys, ja ainakin minä koen niin, että tässä asiassa on enemmänkin tuulta alla.

Viime keväänä, kun tätä asiaa tiedustelin ministeri Huttu-Juntuselta, hän sanoi, että tämä asia selvitetään Pentti Arajärven työryhmässä. Selvitykset on saatu ja hänen työryhmänsä suhtautui tähän kielteisesti. Nyt eilen sain taas ministeri Terttu Huttu-Juntuselta asiaan lisävalaistusta kirjallisessa kysymyksessä, ja hän nyt taas sanoi sitten, että tämä asia siirretään ministeri Backmanin johtamaan työryhmään. Minun täytyy vain tässä tilanteessa todeta, että toimeentulotukikysymyksessä ei pompotella vain kansalaisia, jotka tarvitsevat tätä tukea, vaan myös kuntia. Erinomaisen huono asia tämä on niiden kun-

tien kannalta, joissa tämä kokeilu on ollut voimassa, ja toivon, että tästä talosta löytyisi nyt tahtoa viedä myös tätä kokeilua eteenpäin sen mukaisesti, mitä täällä jo ed. Aula omassa esityksessään toi esille.

Ed. Laakso: Rouva puhemies! Kyllähän tämä on synkkä päivä ja synkkä yö ainakin niille, jotka ovat työttömiä, ennen kaikkea pitkäaikaistyöttömiä, sillä nyt käsittelyssä on todellakin useita sellaisia lakiesityksiä, jotka merkitsevät nimenomaan pitkäaikaistyöttömien osalta heikennyksiä. Ne pitkäaikaistyöttömät, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen — kuten tiedämme, toimeentulotukeen joutuvat turvautumaan juuri ja ennen kaikkea pitkään työttömänä olleet — menettävät, mikäli tämä lakiesitys tulee muuttamattomana hyväksytyksi, huonoimmissa tapauksissa huomattavan osan nykyisestä toimeentulostaan.

Mielestäni on aivan oikein todettu, siihen muistaakseni viittasi ed. Huotari, että nyt esillä oleva toimeentulotuen leikkaus on ristiriidassa hallitusohjelman kanssa ja itse asiassa hallitusohjelman vastainen, koska leikkaukset kohdistuvat kaikkein heikko-osaisimpiin. Hallitusohjelmaa sorvattaessahan tämä kohta oli suhteellisen pitkän pohdinnan ja kompromissin tulos ja kuitenkin loppujen lopuksi päädyttiin yksimielisesti siihen, että hallitusohjelmaan yksiselitteisesti kirjataan kannanotto, ettei hallitus kohdista leikkauksia ja säästötoimia kaikkein heikko-osaisimpiin.

Nyt kuitenkin esitetyt huononnukset kohdistuvat kaikkein huono-osaisimpiin, niihin jotka ovat pitkäaikaistyöttömiä, niihin jotka ovat sairaita ja niihin joilla on sosiaalisia ongelmia. Eli esitetyt leikkaukset kohdistuvat sellaisiin huono-osaisiin, joilla on toimeentulovaikeuksia. Kuten jo aikaisemmin totesin, pääosa näistä huono-osaisista on pitkäaikaistyöttömiä.

Jo aiemmassa käsittelyssä, rouva puhemies, totesimme, että työttömien peruspäivärahan osalta tapahtuu indeksiheikennys. Eli kun tällä hetkellä käytössä on peruspäivärahan tarkennuksia tehtäessä sekä palkkatason muutokset että elinkustannusindeksin muutokset, niin tulevaisuudessa päivärahaa tarkistetaan vain kansaneläkkeen muutoksen suhteessa eli elinkustannusindeksin mukaisesti. Tämä merkitsee toteutuessaan sitä, että välimatka työttömien ja työssä käyvän väestön välillä muodostuu tulevaisuudessa entistä suuremmaksi. Totesimme myös, että myös karenssien pidentäminen kohdistuu työttömiin ja usein vielä sellaisiin työttömiin, jotka tosiasiallisesti ilman omaa syytään joutuvat ikään kuin korvamerkityiksi työstä kieltäytyjiksi. Nyt meillä on siis käsittelyssä toimeentulotuen leikkaukset, jotka kohdistuvat myös pitkäaikaistyöttömiin.

Mielestäni sellainen kaupankäynti, johon täällä ed. Filatov viittasi toimeentulotuen omavastuun osalta, oli julkisuudessa varsin iljettävä näytelmä. On tietenkin hyvä, että toimeentulotukeen ei ole tulossa 20 prosentin omavastuuta, jota kokoomus vaatimalla vaati. Mutta huono asia on se, että toimeentulotukeen tulee 7 prosentin omavastuu, koska se merkitsee juuri kaikkein huono-osaisimpien päivittäisen toimeentulon leikkausta.

Olisi ymmärrettävää, jos leikkaukselle olisi joku vaihtoehto, esimerkiksi työhön meneminen, työn saanti. Mutta kun tällaista vaihtoehtoa ei ole useimpien niiden osalta olemassa, joihin toimeentulotuen omavastuu kohdistuu, kysymys on varsin kummallisesta päätöksestä. Ed. Filatov, haluan vielä kerran todeta, että häviäjiä tai voittajia emme ole me täällä, vaan häviäjiä ovat nimenomaan ne köyhät, joihin tämä 7 prosentin toimeentulon omavastuu ja leikkaus kohdistuu.

Mielestäni eduskunnan ei pitäisi hyväksyä tätä leikkausta. (Ed. Sasi: Eikö se ollut ryhmäpäätös?) — Ed. Sasi, ymmärrän kyllä sen, että te olette ja olettekin olleet vaatimassa peräti 20 prosentin omavastuuta. Teitähän ei kiinnosta se, mitä kaikkein huono-osaisimmille tapahtuu. Muistan, että myös hallitusneuvotteluissa kokoomus harasi kaikkein eniten sitä vastaan, että hallitusohjelmaan todellakin liitettiin erityinen kohta siitä, että hallituksen leikkaus- ja säästötoimet eivät kohdistu kaikkein huono-osaisimpiin. Onneksi te hävisitte hallitusohjelmasta käydyn, tästä konkreettisesta kohdasta käydyn, keskustelun, mutta valitettavasti te näytätte voittavan tässä päiväkohtaisessa ratkaisussa, siinä mitä hallitus käytännössä tekee. Kokoomus on tässä suhteessa voittaja ja köyhät ovat häviäjiä.

Esitetty toimeentulotuen huononnus kohdistuu tietenkin myös niihin, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen muissa tulonsiirtojärjestelmissä olevien aukkojen takia tai siksi, että hakemusten käsittely viivästyy. Esimerkiksi opiskelijat ovat yksi sellainen ryhmä. Heillähän ei loma-aikoina ole oikeutta opintotukeen, työttömyysturvaan tai asumistukeen, mutta heidänkin on elettävä.

Kuulin sosiaalityöntekijöiltä, että huonoimmissa tapauksissa toimeentulotuen omavastuu ja

ennen kaikkea monilapsisiin perheisiin kohdistuvat leikkaukset saattavat pudottaa kuukausittaista toimeentuloa jopa 1 000 markalla. Varmaa on se, että useissa tapauksissa tapahtuu useiden satojen markkojen leikkaus, mutta joissakin tapauksissa monilapsisiin perheisiin kohdistuu jopa noin 1 000 markan toimeentulon leikkaus. Jälleen kerran kyse on kaikkein heikommassa asemassa olevista, sellaista joista hallitus sanoi kantavansa vastuun.

Olen itse tullut entistä vakuuttuneemmaksi tämän toimeentulotukikeskustelun yhteydessä, että se yhdistelmä, joka tällä hetkellä on hallituksessa, on kuin tuli ja vesi. Eli kun kokoomus ja vasemmisto yrittävät yhteensovittaa omia tavoitteitaan, niin nykyisten voimasuhteiden vallitessa kokoomus näyttää aina vetävän näissä kysymyksissä pitemmän korren ja vasemmisto joutuu luopumaan perinteisistä arvoistaan ja myös aiemmin puolustamistaan näkökohdista, muun muassa kaikkein vähäosaisimpien puolustamisesta.

Kuulun niihin, jotka ovat allekirjoittaneet ed. Marjaana Koskisen rinnakkaisaloitteen. Mielestäni siinä esitetyt muutokset olisivat olleet ne parannukset, jotka olisi ollut välttämätöntä tehdä hallituksen esitykseen, jotta siitä olisi saatu kelvollinen. Mutta koska näitä esityksiä ei valiokunnassa ole hyväksytty, näyttää siltä, että ainoaksi mahdollisuudeksi jää se, että esimerkiksi toimeentulotuen omavastuusta äänestetään siten, että omavastuu ei tulisi toimeentulotukeen mukaan.

Tiedän, että tässä vaiheessa kysymys on vain poliittisesta manifestaatiosta, mutta mielestäni on aivan välttämätöntä, että ainakin osa vasemmistosta, myös Lipposen hallituksen takana olevista poliittisista ryhmistä, selkeästi osoittaa, että tämän kaltainen toiminta on ristiriidassa hallitusohjelman kanssa ja ennen kaikkea se on ristiriidassa kaikkien niiden perinteisten arvojen kanssa, mitä vasemmisto on tässä maassa edustanut.

Ed. Karjalainen: Arvoisa puhemies! Keskustelun tässä vaiheessa pelkistetysti ja omalta paikaltani. Kyseessä on selkeästi säästölaki, joka leikkaa kaikkein pienituloisimmilta. Hallitus tavoittelee valtion taseisiin vajaan 250 miljoonan markan korjausta siinä tilanteessa, missä huomattavasti suuremmat summat muun muassa hyvätuloisten veronkiertomahdollisuuksien voimassa ollen rasittavat tuota tasetta. Valtiovarainministeri totesi täällä kyselytunnilla, että huomattavat summat ovat menossa valtion rahoista karkuun silloin, kun hyväpalkkaiset muuttavat pääomatuloiksi palkkatulojaan tai kun kiertävät veroja vapaaehtoisten eläkemaksujen verovähennysoikeudella. Hallitus seuraa tuota toimettomana. Se on arvovalinta.

Tässä on puhuttu kannustavuudesta. Minusta hallitus nyt toimii sillä tavalla, että varakkaita pitää kannustaa porkkanoilla ja köyhiä pitää kannustaa kepillä. Minusta kannustavuus on pelkkä viikunanlehti. Tämän lain osalta ja ennen kaikkea 7 prosentin omavastuun osalta minä totean, että ainoa syy hyväksyä tuo on pitää hallitus pystyssä ja tuonkin syyn tärkeyttä on itselle entistä vaikeampi todistaa.

Ed. Kemppainen: Rouva puhemies! Hallituksen vasemmistopuolueiden eduskuntaryhmien edustajat ovat järjestäneet tässä melkoisen puhenäytelmän ja varmasti aidosta huolesta. Mutta eihän tämä ole sen kummempaa: Hallitus on tehnyt kovempiakin päätöksiä tähän mennessä, ja joskin se viikunanlehti sitten tarvitaan, niin ilmeisesti on käymässä niin, että puheet jäävät vain puheiksi.

Itse asiassa kovempia päätöksiä täällä on tehty, jos katsotaan sitä, mihin ed. Marjaana Koskisen puheenvuoro vähän viittasi, eli Pohjoismaiden hyvinvointimallin purkamista: minimipäiväraha, jolla voidaan jakaa nollapäivärahoja; kansaneläkkeen pohjaosan leikkaukset; kotihoidon tuen ja lapsilisien leikkaukset. Nyt kun on leikkaus, joka on varmasti valitettava ja vastustettava, niin sinällään se ei ole sen kummempi, tai olisi odottanut, että näissä leikkauksissa olisi löytynyt sellainen kapina täältä, että niitä ei olisi hyväksytty.

Erityisesti ed. Marjaana Koskisen puheenvuoron takia pyysin puheenvuoron, kun hän totesi, että hän on kokenut synkkiä hetkiä edellisen hallituksen säästöjen aikana, ja väitti, että keskusta ei olisi aidosti tukemassa ja hakemassa perusturvan mallia. Väitän, että tähän tähtäsivät kaikki ne toimenpiteet, juuri ne ed. Marjaana Koskisen vaikeiksi kokemat toimenpiteet, joilla sovitettiin yhteen erilaisia sosiaaliturvan malleja: esimerkiksi kotihoidon tuki ja työttömyysturva, toimeentulotuki ja lapsilisät. Viimeksi mainittu oli kyllä minulle henkilökohtaisesti aika vaikea ratkaisu, mutta kun sama hallitus teki lapsilisäuudistuksen, jossa huolehti nimenomaan kaksi- ja useampilapsisista perheistä erittäin myönteisesti, se oli silloin hyväksyttävissä.

Halusin nimenomaan tulla tänne kertomaan, että kun keskusta hallituksessa mukana ollessaan on tehnyt näitä yhteensovittamisia, ne ovat olleet ratkaisuja, jotka ovat viemässä kohti perustulojärjestelmää, jossa on sovitettu yhteen eri tukia, jossa on poistettu nimenomaan yhteensovittamalla näiden kannustinloukkuja ja sillä tavalla yhtenäistetty näitä.

Erityisesti sanon, että toimeentulotuen maksatus Kelan yhdeltä luukulta, jonka te nyt lopetatte, ja joka on ollut niin kuin siemen perustoimeentulojärjestelmän tekemiseksi, on kyllä viimeinen piste sille, että tällaista on yleensä mahdollista tehdä. Oikeastaan tärkein idea kokeilussa, jossa Kela maksaa perustoimeentulon, on se, että kun kaikki edut maksetaan yhdeltä luukulta, voidaan yhdeltä ruudulta katsoa, miten edut sopivat yhteen, miten ne poistavat loukkuja, miten ne ovat luomassa kannustavaa perustoimeentulojärjestelmää. Tämä on kyllä minusta periaatteellisesti isompi kysymys, koska te olette nyt antaneet periksi sosialidemokraattiselle ajattelulle. Vihreisiin ja vasemmistoliittoon nyt lähinnä vetoan. Te kyllä pistätte pisteen nyt sille työlle, jota perustulomallien kehittelyssä on tehty.

Keskustalle tämä on ollut aina tärkeä asia. Meillä ei ole valmista mallia. Olemme etsineet sitä. Aikoinaan Kyösti Urposen johdolla oli toimikunta. Se malli maksoi silloin 6 miljardia, ehkä vähän vähemmän, 3 miljardia, jos se olisi toteutettu oikein. Kyllä me nyt voimme todeta, että ei se olisi ollut toimiva, koska se perustui nimenomaan sille, että ei ole sovitettu yhteen eikä ole olemassa tapaa, jolla nämä voitaisiin yhteen koota.

Edellisen hallituksen aikana kutsuimme kansanedustaja Osmo Soininvaaran tekemään perustulomallia. Hän teki työtä käskettyä ja mielestämme hänen innovaatioissaan on paljon järkeviä asioita, joita voitaisiin käyttää perustulomallissa. Itse asiassa negatiivisen tuloveron malli olisi ideaali ja optimaalinen malli, jos meillä olisi rohkeutta se toteuttaa.

Mutta jotta se voisi toimia, meillä pitäisi olla sellaiset työmarkkinat, joissa olisi joustoja. Nythän ne joustavat monella tavalla. Ne joustavat rikollisuutena, harmaana taloutena ja nimenomaan työttömyytenä. Mutta nyt ne joustavat sataprosenttisena työttömyytenä eivätkä esimerkiksi sillä tavalla, että ihminen voisi tehdä työtä 30 prosenttia tai 40 tai 50 prosenttia, kun ei ole sellaisia palkanmaksumalleja, jotka voitaisiin negatiivisen tuloveromallin mukaan sitoa yhteen niin, että muodostuisi kannustava toimeentulomalli, jossa aina, kun ihminen saa työllään tulosta toimeentulonsa pitimiksi, sosiaalituki tai yhteiskunnan tuki vähenisi. Tällainen sen mallin pitäisi olla ja tässä pitäisi olla rohkeutta.

Soininvaaran esityshän silloin oli, että perustulo olisi 1 700, joka kilahtaisi joka ikisen meistä tilille, ja sille, joka ei pysty saamaan enempää tuloja, se jäisi ja muut maksaisivat sitä takaisin. Mielestäni meidän kaikkien pitäisi uskaltaa tehdä myös niitä kipeitä ratkaisuja, jotka tukevat perustulomallia, mutta minä näen huonoimpana tässä, että yhden luukun malli loppuu. Se olisi ollut toimiva malli, se olisi tuonut yhteensovittamisia.

Niin kuin ed. Marjaana Koskinen totesi, sosiaalitoimistossa pelätään puukkoihmisiä. Kelan tiskillä ei ehkä pelättäisi, siellä on varmaan paremmat valvontakamerat ja enemmän ihmisiä ja kun sinne tullaankin hakemaan vain tiettyä automaattista toimeentulotasoa, se toimisi. Vain siinä tapauksessa, että se ei riitä ja tarvittaisiin varsinaista toimeentulotukea, sitä voitaisiin antaa kunnalta. Kyllä minusta tällaisia malleja pitäisi olla ajamassa, mutta nyt valitettavasti nämä päätökset, joita olette tekemässä, kun Arajärven malliin olette antautuneet, tarkoittavat aika pitkäksi aikaa pistettä perustoimeentulomallin kehittämiselle.

Ed. M. Koskinen: Arvoisa rouva puhemies! Haluan edelleen muistuttaa, kun tänään on puhuttu 7 prosentista asumismenoista, joka tulee toimeentulotukiasiakkaitten omavastuuksi, että vuokran lisäksi tulee 7 prosenttia myös lämmityskuluista ja vesimaksuista.

Muutamaan puheenvuoroon kommentti.

Ed. Kokkoselle sanoisin, että minun käsittääkseni tämä laki tehdään myös seuraavalle hallituskaudelle ja siellä välttämättä sosialidemokraatit eivät ole hallituksessa, kun epäilitte, ettette pysty valvomaan omia ministereitä. Kun sanoitte, että sosiaalityöntekijät eivät saa toimia pelkkinä rahan jakajina, niin nythän tämä 7 prosenttia asumiskuluista, siis vuokrasta, vesimaksusta jne., tekee sen, että entisestään lisätään mekaanista sosiaalityötä eli laskennallista sosiaalityötä.

Ed. Kokkonen toi myös esille sen, miten köyhyyttä määritellään. Hän toi esille tutkimuksia, joissa on eri näköisiä määritelmiä. Ilmeisesti on niin, että ed. Kokkosella ei ole omakohtaista kokemusta, mitä köyhyys on. Väitän, että tällä hetkellä on se tilanne, että Suomessa on myös absoluuttista köyhyyttä, ei pelkästään suhteellista.

Ed. Itälä toi esille sen, että perustuslakivaliokunnassa on todettu, että keskeiset seikat pitää laittaa lain tasolle. Eikö vuokra ole keskeinen seikka, eikö asuminen ole keskeinen seikka? Onko perustuslakivaliokunta sitä mieltä, että kansalaiset voivat olla asunnottomia? Kysyn myös ed. Itälältä, tuleeko hän äänestämään lapsinormien leikkausta vastaan.

Ed. Kemppainen ihmetteli, miksi emme ole tukemassa Kela-kokeilujen jatkoa, miksi ne lopetetaan, ja sanoi, että tämä on periaatteellinen asia. Kela-kokeilu on monisäikeinen asia eikä se poista sitä, että ihmiset ovat tarvinneet myös toimeentulotukea. Kelasta on myönnetty laskennallinen tuki ja ehkä ne ihmiset, jotka tarvitsevat sosiaalityötä, ovat väärässä paikassa, jos ovat Kelassa.

Kokonaisuudistusta voidaan tehdä myös niin, että pienet palkkatulot, peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat verovapaita ja voidaan samanaikaisesti perustaa sosiaalinen asumistukijärjestelmä.

Ed. Räsänen: Arvoisa puhemies! Ihmettelen vasemmiston arkuutta ja henkistä heikkoutta, kun se ei ole pystynyt estämään tämän esityksen tuomista tähän saliin. Näyttää siltä, että kokoomus pystyy hallitusrintaman sisällä sanelemaan näkemyksensä jopa silloin, kun leikataan kaikkein heikko-osaisimpien viimesijaista turvaa. Sinänsä on ollut kyllä kovin rohkaisevaa tänä iltana kuulla, että monet vasemmiston edustajista ovat ilmoittaneet äänestävänsä näitä esityksiä vastaan, ja ymmärtääkseni heillä on siihen täysi moraalinen oikeutus hallitusohjelmaankin vedoten, jossa todetaan, ettei leikata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien turvaa.

Erityisesti monilapsiset perheet, joissa vanhemmat ovat työttöminä, ovat monien mittareiden mukaan yhteiskuntamme köyhimpiä ja heikossa asemassa, ja näiden perheiden lapset kärsivät eniten, jos tämä laki toteutuu. Sen vuoksi vetoan erityisesti nyt vasemmistopuolueiden edustajiin, että tämä laki vielä tässä salissa kaatuisi. Vielä täytyy todeta se, että iloitsin ed. Itälän puheenvuorosta ja hänen huolenilmauksestaan nimenomaan näiden lasten aseman puolesta.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Tämä meidän hallituksemme asetti itsensä nimeksi työllisyyden ja yhteisvastuun hallitus. Sivistysvaltiossa mitataan sivistystasoa viime kädessä siitä, kuinka huolta pidetään heikoimmista ihmisistä. Tästä lähtökohdasta arvioitaessa tätä lakiesitystä, joka meillä nyt on käsittelyssä, joutuu esittämään monia kysymyksiä. Ei ole kaikkein helpointa asettua kannattamaan hallituksen esitystä. Ainakin kahdessa kohdassa omalta puoleltani esittäisin vakavankin huomion.

Ensimmäinen seikka liittyy toistuvaan työstä kieltäytymiseen ja siihen, että toimeentulotukea leikattaisiin 40 prosentilla. Minusta ed. Filatov erinomaisen hyvin luonnehti tämän lakikohdan ongelmallisuutta siitä näkökulmasta, että suurimmalla osalla ihmisistä, jotka toistuvasti kieltäytyvät heille tarjotusta työstä, tavallaan elämänhallinta ei ole käsissä. Kysymys on elämisen ongelmista ja on hyvin vaikea lähestyä näitä ongelmia rankaisun kautta. Auttaminen on peruslähtökohta.

Toinen vaikea kohta tässä lakiesityksessä liittyy paljon puhuttuun asumiskustannusten 7 prosentin omavastuuosuuteen, jolla toimeentulotukea leikattaisiin. Olen hyvin ymmärtänyt, että tässä rakennettiin pakettia, jossa asumistukea sinänsä lähdettiin kohottamaan, joka ...

Toinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut. Jos edustaja haluaa jatkaa, niin puhujakorokkeelle!

Puhuja (korokkeelta): Arvoisa puhemies! En jatka minuuttia pidempään. Ajattelin, että ehdin puhua paikaltani.

Toimeentulotuen leikkaus 7 prosentin omavastuun osuudelta on juuri sikäli ongelmallinen asetelma, että jos se nähtiin tasapainottavana tekijänä suhteessa siihen, että asumistukea lähdettiin nostamaan, niin tämähän ei tässä ole ollut lähtökohtana, vaan nimenomaan se perusajattelutapa, että kaikkien tulisi kantaa vastuuta myös asumisestaan. Se lähtökohta on omalla tavallaan perusteltu. Mutta ihmiset, jotka elävät toimeentulotuen varassa, epäilemättä tässä tapauksessa kokevat tämän selkeänä toimeentulotason madalluksena. Viittaan siihen lähtökohtaan, kuten totesin, että meillä on velvollisuus sivistysvaltiossa huolehtia viime kädessä heikoimmistamme.

Näen, kuten näissä keskusteluissa on jo tuotu esille, että viime kädessä tämä 7 prosenttia on kompromissin tulos. Se on tietyn tyyppisen poliittisen harkinnan lopputulema. Kokoomus, kuten täällä on tuotu esille, laittoi riman riittävän korkealle, jotta kompromissikin tulee merkittävän suureksi. Kokoomus ajoi 20 prosentin omavastuuosuutta, 7 prosenttia on kompromissi. Olemme koalitiohallituksessa. Joudumme, valitettavasti tässä tapauksessa, kuuntelemaan toisia

partnereita. Kompromissipolitiikassahan on, jos sitä positiivisesta näkövinkkelistä katsoo, se lähtökohta, että häviämällä voitat. Ottamalla taaksepäin yhden askelen etenet kaksi askelta eteenpäin. Nyt minulle jää sellainen mielikuva tässä kohdassa, jossa valitettavasti joudun myös tukemaan hallitusta niiden kahden askeleen eteenpäin ottamiseksi, että nämä askeleet otetaan nilkuttamalla. Kainalokeppejä tarvitaan ja valitettavasti, arvoisa puhemies, kun näen, että tätä asiaa on pitkään viilattu, joudun yhtenä minäkin antamaan kainalokeppejä hallitukselle.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Tämä hallitus on ollut hyvin voimakas silloin, kun on pitänyt rusikoida yhteiskunnan vähäosaisia. Se on erittäin voimaton, kun pitäisi miljoonatuloisten verosuunnitteluun puuttua ja hoitaa asiat niin, että pääomaverotuksen kautta ei normaalia tuloverotusta kierretä. Tämän linjan mukaista on sekin, mistä nyt joudutaan päättämään. Köyhyyden ongelma on todellinen. Oulu on merkittävä menestyjä Suomessa, niin sanotaan, mutta Oulussakin on sellaista köyhyyttä pitkäaikaistyöttömyyden tuottamana, että aivan kauhistuttaa. Erittäin valitettavana pidän sitä, että silloin kun tavallaan hyväänkin, johonkin kannustavuuteen pyritään, niin kohta kaikki ajetaan toimeentuloturvan luukulle. Se on itsetuntoa alentavaa, olkoon kuka tahansa ihminen kyseessä. Minä olen aloitteen allekirjoittaja ja kantaani en muuta.

Ed. Tennilä: Rouva puhemies! Ed. Kemppaisen puheenvuoro oli vähintäänkin outo. Hän haastoi riitaa niiden vasemmistoedustajien kanssa, jotka täällä aivan aidosti ja koko sydämestään ovat puolustaneet köyhiä ihmisiä, joita toimeentulotuen leikkaus nyt on uhkaamassa. Itse hän selvästi väheksyi tätä toimeentulotuen leikkausta, joka suuntautuu köyhimpiin ihmisiin, nimitellen sitä pelkäksi viikunanlehdeksi. Puheenvuorosta kuulsi se, että jos ed. Kemppainen saisi tahtonsa läpi, niin köyhille tuskin muuta syötettäisiinkään kuin viikunanlehtiä, ellei sitten pettuleipää vanhaan kainuulaiseen tapaan.

Minä pidän keskustapuoluetta aidosti perusturvapuolueena ja toivon, että ed. Kemppainen on vain poikkeus, joka vahvistaa tämän säännön, että kepu on perusturvapuolue.

Ed. Hyssälä: Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tennilälle voisin todeta, että me äänestytimme valiokunnassa myös tällaisesta esittämästämme ponnesta, että perustulomallia olisi aidosti lähdetty kehittämään ja nimenomaan parlamentaarisessa työryhmässä, koska asia on varmasti aika suuri ja monitahoinen. Hävisimme sen äänestyksen. Olen edelleen sitä mieltä, että tämä maa tarvitsee perustulomallin, ja uskon, että eduskunnassa on paljon niitä voimia, jotka haluavat olla tämän mallin kehittämistyössä mukana.

Mitä tulee Kela-kokeiluun, en ymmärtänyt oikein ed. M. Koskisen näkemyksiä. Sosiaalityöntekijöitten liittohan on yksimielisesti ollut sitä mieltä, että heillä ei ole riittävästi aikaa esimerkiksi syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille. He ovat olleet myös sitä mieltä, että heidän ammattitaitonsa tulisi paremmin käytetyksi, kun he eivät olisi pelkkiä rahanjakajia. Vasemmistoliitto, ainakin ministeri Terttu Huttu-Juntunen on ollut lämpimästi Kela-kokeilun jatkamisen kannalla, mutta minä en tiedä, kuka hallituksessa tätä esitystä erikoisesti vastustaa.

Mitä tulee monilapsisiin perheisiin, on ollut ilahduttavaa kuulla salin vasemmalta puolelta tänä iltana, että tämä koetaan hyvin raskaana. Toivonkin, että kun äänestys tulee, silloin painatte sitä nappia, joka turvaa näitten lapsiperheitten vähimmäistoimeentuloturvan.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Poru on ollut ankara ja sen kun pahenee. Hallitusryhmät ovat lähes säännönmukaisesti samalla kun ovat puhuneet kaikkein vähäosaisimmista, niin kuin aina, rusikoineet hallituksen esitystä lukuun ottamatta kokoomuksen ed. Kokkosta, joka etsiskeli köyhyyden olemusta aforismeista. Kun ei ole muuten tuttu tämä köyhyys, se täytyy runoilijan sanoin silloin etsiä.

Oikeastaan pyysin tämän puheenvuoron siitä syystä, että ed. Vehkaoja sen verran piristyi, että osoitteli Ahon hallitusta ja sen toimenpiteitä vähäosaisia vastaan. Kyllä minä sanoisin, jos olemme rehellisiä ja muistelemme, niin vaikka silloin olivat todella vaikeat ajat, näitten kaikkein vähäosaisimpien asioista kuitenkin huolehdittiin ja leikattiin hyväosaisilta. Mutta nyt, kun on paremmat ajat, kansakunnan talous on jatkuvassa nousussa, toimeentulotukia hakevien määrä nousee jatkuvasti ja kurjuus lisääntyy. Kyllä kai nyt hallitusryhmissä teidän kansanedustajien esimerkiksi vasemmistoliitossa pitäisi huomata, mihin ollaan menossa. Kun te uhkailette siellä, että joku äänestää vastaan ja muuta, niin tällaiset esitykset pitää kaataa silloin, jos kerran rehellisesti puhutaan kaikkein huono-osaisimpien asiasta. Eihän teitä enää usko kukaan, kun te

käytte puhujakorokkeelta itkemässä näiden puolesta, ja sitten kun tulee ratkaiseva hetki, äänestätte hallituksen puolesta ja reippaasti, vaikkei tämä ole edes hallitusohjelmassa.

Ed. K o r k e a o j a : Arvoisa puhemies! Ed. Marjaana Koskinen viittasi perustuslakivaliokunnan työhön ja siihen on viitattu monessa muussa yhteydessä. Minä vain siteeraisin valiokunnan lausunnon kohtaa, joka koskee asumismenoja: "Asumismenot ovat sellaisia menoja, jotka kytkeytyvät kiinteästi hallitusmuodon 15 a §:n 1 momenttiin. Siksi on valiokunnan käsityksen mukaan lailla säätämisen vaatimuksen mukaista, että myös tästä säädetään laissa." (Ed. M. Koskinen: Lisäosaa ei ole laissa!) — Niin, mutta tämä kohta minusta kuvaa sitä, mikä oli perustuslakivaliokunnan kanta. Tosin on sanottava, että asia oli tavattoman vaikea ja on tavattoman vaikea myös perusoikeuslainsäädännön tulkinnan kannalta, mutta perustuslakivaliokunta pyrki asiaa käsittelemään tarkastellen sekä 15 a §:n 1 momenttia että 2 momenttia. Perusoikeusuudistuksen esitöistä ja muusta asiaa koskevasta käsittelystä voidaan vetää se johtopäätös, joka on myös ollut perustuslakivaliokunnan kanta, että 2 momentin mukaisen turvan tulee olla korkeampi kuin 1 momentin turva. 1 momentin mukainen viimesijainen turva on ikään kuin sellainen viimeinen perälauta, mikä turvataan jo suoraan 15 a §:n 1 momentin pohjalta.

Mutta se, mistä on jatkuvasti huomautettu myös tämän asian yhteydessä, on se, että 2 momentin mukainen lainsäädäntö ei Suomessa ole sillä tasolla kuin sen pitäisi olla.

T o i n e n v a r a p u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

P u h u j a (korokkeelta): Puhemies! Hallitusmuodon 15 §:n 2 momentissa todetaan seuraavaa: "Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella." Nämä kohdat ovat sitä aluetta, johon perustuslakivaliokunta on aikaisemmissa yhteyksissä monta kertaa kiinnittänyt huomiota, että lainsäädäntö, joka koskee näitä mainittuja kohtia, ei toimi sillä tavalla kuin sen pitäisi toimia. Lainsäädäntö vuotaa. Sen takia toimeentuloturvalla on ikään kuin paikattu muun lainsäädännön puutteita. Toimeentuloturvalainsäädännöllä on ollut kahtalainen tehtävä, yhtäältä toimia viimesijaisena turvana ja toisaalta täyttää niitä aukkoja, joita jää muuhun lainsäädäntöön, jolla muun muassa työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden aiheuttama toimeentulon tarve turvataan.

Myös tämän lain käsittelyn yhteydessä sama asia tuli esille. Edelleenkin oma käsitykseni on se, että jotta tästä saataisiin toimiva kokonaisuus, hallituksen pitäisi käydä läpi kaikki syyperusteiset toimeentuloturvajärjestelmät ja pyrkiä sellaisiin järjestelyihin, että vuotokohtia olisi mahdollisimman vähän tai ei ollenkaan. Keskusta on eri yhteyksissä, kun aikaisemmin täällä on käsitelty työttömyysturvaa ja lapsiperheiden asemaa, tehnyt esityksiä, joiden mukaan näitä aukkoja ei olisi syntynyt tai niitä olisi täytetty, mutta silloin emme ole saaneet riittävää kannatusta.

Edelleenkin tämä sama tarve on olemassa. Hallituksen mielestäni nimenomaan pitäisi, jotta saisimme perusoikeusjärjestelmän toimimaan sillä tavalla kuin tässä uudistuksessa on ajateltu, tehdä lakiehdotuksia nimenomaan syyperusteisten toimeentuloturvajärjestelmien kohentamiseksi.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin ed. Kiljuselle toteaisin, että toivoisin, että hän kerran vielä lukisi huolellisesti sen 10 §:n, jonka sosiaali- ja terveysvaliokunta on kirjannut mietintöönsä. Silloin hän voisi varmaan hieman rauhoittua. Siellä on aika monta perälautaa ja siellä on myöskin lähdetty siitä, että kaikkein heikko-osaisimmista pidetään huoli sillä tavalla, että kukaan ei tipahda turvaverkosta läpi, jos hän ei nimenomaan sitä halua. Me olemme lähteneet siitä, että sellaisista henkilöistä huolehditaan, jotka eivät itse kykene huolehtimaan itsestään. Se on kokoomuksenkin selkeä tahto. Meillä on moneen kertaan asiasta keskusteltu. Kaikki ovat sitä mieltä, että kaikkein heikko-osaisimmista pitää huolehtia. Nyt vain tässäkin talossa keskustellaan välillä hyvin holtittomasti siitä, kuka on kaikkein heikko-osaisin.

Ed. Marjaana Koskiselle ja muille, jotka ovat epäilleet, että en tuntisi köyhiä, totean, että ystäväjoukossani, tuttavapiirissäni on paljon pienituloisia, paljon köyhiä ihmisiä. Ei se köyhyys minullekaan ole ihan vierasta. Totean, että monet tulevat toimeen 3 500 markan kuukausituloilla. Pidän heitä pienituloisina.

Tästä keskustelusta syntyy sellainen käsitys, että muut puolueet kuin kokoomus istuvat halli-

tuksessa vastoin tahtoaan. Jos näin ei ole, jos he ovat siellä vapaaehtoisesti, toivoisin, että he käyttäisivät puhevaltaansa myöskin hallituksessa, jottei tarvitsisi täällä sitten meitä yksipuolisesti moittia.

Ed. Aittoniemi arveli, että minä jotakin aforismia olisin lukenut, kun köyhyyttä erittelin. Kyllä nämä erittelyt perustuivat sosiaalipolitiikan dosentin Veli-Matti Ritakallion tutkimuksiin ja analyyseihin ja eräiden muiden köyhyystutkijoiden analyyseihin. Totean sen, että dosentti Veli-Matti Ritakallio on henkilö, jota on hyvin mielellään kuultu myöskin vasemmiston taholta sosiaali- ja terveysvaliokunnassa.

Haluan vielä korostaa erityisesti: kokoomuskin haluaa, että heikko-osaisimmista pidetään huolta.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Tuntuu siltä, että tässä salissa ei tiedetä, kuka tässä maassa on köyhä ja kuka ei, koska totuus on se, että toimeentulotuki tarjoaa lapsiperheille keskitulotason ansiotason.

Otetaan ed. Karjula täällä. Jos hän olisi toimeentulotuen varassa kaikkine lapsineen, hänen pitäisi saada suurin piirtein Jorma Ollilan palkkaa saadakseen saman tulotason. Tai otetaan neljähenkinen perhe, joka asuu 4 000 markan kuukausivuokralla Helsingissä. Toimeentulotaso, joka turvataan toimeentulotuen kautta, on yli 11 000 markkaa. Perheen elättäjän pitäisi ansaita noin 17 000 markkaa kuukaudessa saadakseen saman nettotulon. Eli ei kyse ole välttämättä pienituloisista. Todellisia köyhiä tässä maassa ovat ne, joilla on paljon asuntovelkaa, jotka joutuvat maksamaan asuntovelan korkoa ja myöskin lyhentämään sitä velkaa. He ovat todellisia köyhiä, varsinkin jos he ovat asuntovelallisia, joiden asunnon arvo lamavuosina on olennaisesti vähentynyt. Täällä puhutaan nyt tällä hetkellä aivan väärästä ryhmästä.

Arvoisa puhemies! Haluan kiinnittää erityistä huomiota yhteen toimeentulotukilain kohtaan. Se on venäläisten turistien oikeus saada toimeentulotukea. Tästä on nyt keskusteltu viime kuukausina ja viime viikkoina paljon. Lääninoikeus Itä-Suomessa on todennut, että venäläisillä turisteilla on oikeus toimeentuloturvaan. Minä en ymmärrä, minkä takia sosiaalivaliokunta ei ole tehnyt muutosta, joka estää venäläistä turistia saamasta Suomessa toimeentulotukea. Minusta on täysin kohtuutonta, että maksetaan 2 000 markkaa kuukaudessa plus asumiskustannukset venäläiselle turistille Suomessa. Jokin tolkku pitää siinäkin olla, mihin toimeentulotukea Suomessa voi käyttää.

Ed. K e m p p a i n e n : Rouva puhemies! Jos vasemmistolaisia ärsytin, kyllä kai se näin on, että se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa. Ahon hallitus ei tehnyt tämän tyyppisiä leikkauksia, joita olette tekemässä. Te olette tehneet esimerkiksi kotihoidon tukeen leikkauksia, joka pudottaa paljon matalammalle tasolle, 1 500:aan, kuukausitulon kuin tämä. Tämähän jää noin 1 900:aan. Minusta tämä on turha leikkaus emmekä me sitä hyväksy. Emme hyväksyneet muitakaan leikkauksia, joita te olitte tekemässä, joita tukia ministeri Mönkäre pitää ylellisyytenä. Te painoitte virheää nappia. Samaten minimipäiväraha, äitiysraha, kuinka alas ne tulot leikattiin. Kyllä minua taas ärsyttää se, että te ette näitä päätöksiä tehdessänne käyttäneet yhtä voimakasta esiintymistä kuin nyt. Tämäkin on ihan oikein, että nyt esiinnytte. Meillä on suurin piirtein sama linja tässä, en minä sitä halua sanoa, mutta haluan vain rinnastaa teidän päätöksentekotapanne nyt. Toivottavasti se vähän omaantuntoon otti, jos kerran minun puheenvuoroni ärsytti. Totean vain, että nämä periaatteessa ovat olleet isompia leikkauksia ja aukkoja pohjoismaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan kuin juustohöyläleikkaus tähän tasoon.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan lausunto oli mielestäni hyvä ja perusteellisesti pohdittu. Ongelmana on kuitenkin se, että osalle kokoomusta ei käynyt perustuslakivaliokunnan perustelutekstit, vain ponsiosa. Se oli minusta valitettavaa. Siksi lisäosa jäi asetukseen. Mielenkiintoista oli se, että kun se sisältää asumiskuluja, olisiko se pitänyt ottaa lain tasolle. (Ed. Väistö: Olisi pitänyt!) — Minunkin mielestäni olisi pitänyt. — Mutta on kai niin, että perustuslakivaliokunnan ei kannata miettiä perusteluosia enää ollenkaan, koska kokoomuksen kova linja on saanut vallan myös sosiaalivaliokunnassa tänä syksynä, nimenomaan tänä syksynä, ja sen takia valiokunnan perusteluista ei asioita mielellään oteta.

Toinen asia, mihin haluaisin vielä puuttua, on julkisuus, joka tämän asian ympärillä on. Linnan juhlista kerrottiin varmaan ... En ole laskenut, montako kymmentä lehteä niistä julkaistaan kaiken kaikkiaan, ihan pelkästään siitä, mutta toimeentulotuesta ja samalla köyhyydestä ei ole mikään lehti ollut kunnolla kiinnostunut, vaikka siitä on keskusteltu jo monta kuukautta edus-

kunnassa. Tämä on aika mielenkiintoinen yhteiskunnallinen kuvio, että tiedotusvälineet ovat ehkä jonkun muun asialla loppujen lopuksi kuitenkin kuin kansan asialla täällä.

Ed. Vehviläinen: Arvoisa puhemies! Ed. Sasin puheenvuoron johdosta haluan sanoa pari sanaa, ettei tule aivan vääränlainen kuva, että Itä-Suomen rajakunnissa olisi aivan valtoimenaan tavallisia venäläisiä turisteja odottamassa toimeentulotukea. Siitä ei todellakaan ole kysymys, ei ollenkaan, mutta siitä on kysymys, että kunnissa ei välttämättä olla oikein selvillä siitä, miten tulee menetellä, kenellekä ulkomaalaiselle pitää myöntää. Kysymys on siitä, minkä luulen hiukan sotkevan, kun täällä ed. Sasi puhui turisteista, että monet näistä, ehkä yksittäiset tapaukset, ovat nimenomaan turistiviisumilla. Hyvin tiedämme, että turistiviisumilla voidaan olla vähän pidempiäkin aikoja. He ovat ihmisiä, jotka odottavat pysyväisemmän oleskeluluvan saamista Suomessa. Minä toivoisin, että ed. Sasi ei antaisi ymmärtää, että tämä olisi aivan maan tapa, että ikään kuin jokainen turisti siellä olisi odottamassa toimeentulotukia. Toivottavasti näin ette todellakaan ajattele.

Ed. Huuhtanen: Arvoisa puhemies! Täällä keskustelussa on paljon vertailtu viime hallituskauden ja tämän hallituskauden säästöpäätöksiä. Kun itse olin hyvin keskeisesti mukana nimenomaan viime hallituskaudella näitä säästöjä tekemässä, haluaisin muistuttaa tätä salia yhdestä asiasta.

Kun Ahon hallituksen aikana säästöjä tehtiin, meillä oli jatkuva bruttokansantuotteen aleneminen käsillä, ja se päätyi tuonne 13—15 prosentin paikkeille. Niissä oloissa valtion kassa oli varsin heikko ja olimme pakon edessä monissa säästöissä. Tämän hallituksen aikana olemme tilanteessa, jossa bruttokansantuote on palannut lamaa edeltäneelle tasolle, palkkasumma on suunnilleen myöskin samaa tasoa — ja kaikkein köyhimmiltä ollaan nyt leikkaamassa etuja. Eli tilanne on muuttunut dramaattisesti ja onneksi hyvään suuntaan, mutta siitä pääsevät hyötymään vain kaikkein suurituloisimmat ja varakkaimmat, ja ne, joilla on suurin tulonsiirtojen ja yhteiskunnan rahan tarve, menettävät kuukausi kuukaudelta yhä lisää ja lisää.

Tämä ei ole enää nyt sitä samaa yhteisvastuun politiikkaa, johonka Suomi on tottunut vuosia ja vuosikymmeniä. Nyt ollaan todella jakamassa yhteiskuntaa hyvä- ja huono-osaisiin hyvin aktiivisella tavalla. Nyt käsittelyssä oleva asia on yksi räikeimmistä esimerkeistä.

Ed. Hyssälä: Arvoisa rouva puhemies! Kun kuunteli ed. Sasin puheenvuoroa, niin varmistui kyllä se, kuka hallituksessa on tämän esityksen läpi jyrännyt. Ikävää vain, että muitten hallituskumppaneitten on täytynyt tulla tälle kovan politiikan linjalle. Mutta tämä ei nyt ole tosiaankaan ensimmäinen suurempi järkytys, mitä köyhille on tehty. Itseäni järkytti viime vuonna työmarkkinatuen lapsikorotusten leikkaus, 60 prosenttia vietiin pienistä lapsikorotuksista, jotenka yhdelle lapselle jäi 9,60 markkaa päivää kohti, kun 60 prosenttia oli leikattu, kaikkein pienin etuus siis, mitä voi saada.

Se tuntuu kyllä kummalta, miten lapsiperheet voivat olla tämän hallituksen tulilinjalla jatkuvasti ja tässä juuri monilapsiset perheet monen esimerkin kautta. Hekö ovat tämän yhteiskunnan selviytyjiä? Eikö suurituloisten verohelpotuksia olisi pitänyt vähän miettiä uudemman kerran, kun miettii tätä lakiesitystä, joka nyt meillä on käsittelyssä, sitä esitystä vasten, joka täällä on mennyt läpi?

Ed. Vehkaoja: Arvoisa rouva puhemies! Olin pyytänyt puheenvuoron ed. Sasin puheenvuoron johdosta myöskin. Siihen kyllä jo ed. Vehviläinen jotakin totesi. Kun ed. Sasi puhui venäläisistä turisteista, niin minusta se oli turhan provokatiivista, ehkä se tähän illan vaiheeseen sitten oli tarpeenkin. Kysymys on tietysti siitä, että toimeentulotukilaki on kaikille maassa luvallisesti oleskeleville tarkoitettu ihan yhtä lailla, vaikka olisi Amerikastakin kotoisin, niin saa, jos on luvallisesti maassa.

Turistien kohdalla tervettä järkeä voi tietysti käyttää ja tarjota halvinta paluulippua, se on näin.

Oikeastaan kannattaa tässä muistaa ihan meidät suomalaisetkin. Saattaa olla kuljeskelevia joukkoja, jotka kulkevat saman päivän aikana kolmessakin eri kunnassa pyytämässä apua esimerkiksi. Näissäkin tapauksissa apua on annettava, mutta välttämättömin eli ruokaraha esimerkiksi riittää, ja sillä päästään taas pätkä eteenpäin. Näin tämä toimii.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Olin ilahtunut siitä, että ed. Kokkonen reagoi puheenvuorooni siten, että hän toi esille sen, että kokoomus kantaa myöskin huolta kaikkein heikkoosaisimmista. Siksi kai tässä yhä vielä samassa

hallituksessa pystymme työskentelemään yhteistyössä.

Ed. Kokkonen viittasi siihen, että tulevissa päätöksissä on riittävästi takalautoja, hän käytti tällaista termiä, joilla harkinnanvaraisuutta voidaan käyttää, jotta kaikkein pahimmassa ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten toimeentulo viime kädessä turvataan. Tässä on kuitenkin se ongelma, että kun tällaisia takalautoja on, perälautoja, miten tahansa, ne lisäävät harkinnanvaraisuutta, tulkinnallisuutta, ja näistä asioistahan jatkuvasti sosiaalitoimistoissa riidellään. Me olisimme varmasti olleet ja itse olisin ollut huomattavasti selkeämmän lain kannalla ilman, että se jättää tulkinnanvaraisuutta.

Ed. Sasi toi omassa puheenvuorossaan esille sen, että köyhyys on suhteellinen käsite. Hän totesi, että toimeentulotukiasiakkaat eivät välttämättä ole kaikkein köyhimpiä. Suuremmissa vaikeuksissa ovat monet asuntovelalliset. Se varmasti pitää paikkansa. Haluaisin kuitenkin muistuttaa ed. Sasille, että asuntovelallisilla kuitenkin on olemassa reaaliomaisuutta, jota ei valitettavasti useimmilla toimeentulotukiasiakkailla ole.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Mitä tulee asuntovelallisiin, varsinkin lama-aikana usean asuntovelallisen asunnon arvo romahti. Tietysti nyt tilanne on stabiloitunut ja ongelmat eivät ole niin suuria kuin muutama vuosi sitten.

Mutta, puhemies, kiinnitän huomiota siihen, että olen suorastaan järkyttynyt siitä, että usea kansanedustaja täällä on puolustanut venäläisten turistien oikeutta saada toimeentulotukea. Kyllä minä aika lailla hämmästelen sitä, että jos suomalainen keihäsmatkalainen menee Espanjaan, ryyppää ensimmäisenä päivänä rahansa, jos hänellä olisi Espanjassa oikeus mennä sosiaalitoimistoon ja sanoa, että nyt rahat ovat loppu, nyt tarvittaisiin vähän viinarahaa, jotta voidaan loppuviikko tai kaksi viikkoa elää täällä. Kyllä joku tolkku pitäisi naiiviudessa myös olla.

Ongelma on hyvin akuutti tällä hetkellä, kun sosiaali- ja terveysministeriö ei suostu antamaan ohjeita, jotka selvästi kieltäisivät turisteille toimeentulotuen myöntämisen. Kyllä minä sanon, että joku tolkku naiiviudessa pitäisi myös meillä olla. Minusta aivan hyvin voidaan edellyttää sitä, että pitää olla Suomen kansalainen tai ainakin pysyvä oleskelulupa Suomessa, jotta toimeentulotukea annetaan. Jos turisti tulee tänne, niin kyllä sen maan lähetystö tai konsulaatti voi pitää huolta siitä, että henkilö voi matkustaa omaan kotimaahansa ja nauttia omassa kotimaassaan toimeentulotukea tai sosiaaliturvaa.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Sasin nostama kysymys venäläisturisteista lienee omasta kirjallisesta kysymyksestäni peräisin. Siinä on kysymys siitä, että en edes puhunut venäläisistä vaan yleensä ulkomaalaisista, joille joudutaan myöntämään rajakunnissa toimeentulotukea joissakin tapauksissa. Sosiaaliviranomaiset eivät tiedä tarkkoja ohjeistuksia, missä tapauksissa pitää myöntää ja missä ei. Sehän koskee koko Suomea, tulipa sitten vaikka Kiinasta ihmisiä tänne. Mutta se on sivuseikka ja tämä aikanaan laukeaa. Väkisin on annettava jotain ohjeita.

Jotkut nimeltä mainitsemattomat virkamiehet ovat todenneet, että siitä on yksinkertainen ohje, että jos rahaa on vähemmän kuin on vilpillisesti ilmoittanut rajalla, niin lähetetään takaisin kotimaahan, tai jos köyhä ihminen, joka elää toimeentulotuella, on kutsunut ulkomailta ihmisen tänne eikä pysty elättämään ja pitämään huolta hänestä, niin sama asia. Siinä on huijattu suomalaisia, ja henkilö lähetetään takaisin kotimaahan.

Mutta katsotaan, mitkä ohjeet tulevat. Uskon, että ministeriö joutuu pohtimaan ja aikanaan pöydille jaetaan vastaukset, jotka voivat olla ympäripyöreitä tai niissä voi olla joitain tiedon jyväsiä.

Ed. U o t i l a : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Sasille toteaisin, että pitää todella tarkentaa sitä, mitä kansainväliset sopimukset, joihin olemme sitoutuneet, tarkoittavat ja mitä velvoittavat meidän tekevän, ottamatta nyt erityisesti kantaa sen paremmin Tohmajärven sosiaalitoimiston venäläisiin turisteihin kuin muihinkaan, jotka tulevat meidän sosiaaliturvamme piiriin määrätyissä tilanteissa.

Ed. Huuhtaselle toteaisin, että hän ansiokkain sanankääntein kertoi, miten tilanne on taloudellisesti parempi kuin oli Ahon hallituksen aikana. Se olisi vielä paljon parempi ja helpompi, ellei meillä olisi taakkanamme sitä konkurssia, jonka Ahon hallitus meille syliimme saattoi, puolen miljoonan työttömän armeijaa, armotonta velkaantumista, kymmeniätuhansia konkursseja jne. Totta kai tässä tilanteessa jo pelkästään valtion velan korkomenojenkin takia liikkumavara on pienempi, kun olemme tämän kurimuksen seurauksena nyt yrittäneet asioita parempaan kuntoon laittaa.

Mitä tulee asiaan, jota nyt käsittelemme, tämä

on ollut pitkä prosessi, ja paljon on vuoden aikana tapahtunut siitä, mitä loukkutyöryhmä aikoinaan esitti. Minusta kaikki ne, jotka täysin tyrmäävät sen lopputuloksen, joka nyt on käsissämme, samalla tuomitsevat kaiken sen arvokkaan työn, mitä on tapahtunut sosiaali- ja terveysvaliokunnassa ja mitä on tapahtunut perustuslakivaliokunnassa, kun se on miettinyt lausuntojaan jne. Sen takia minä haluaisin vähän antaa arvoa myös sille, että kyllä nämä esitykset ovat vuoden aikana aika paljon muuttuneet. Voidaan puhua, onko paljon, että 20 prosenttia muuttuu 7 prosentiksi, mutta on se ainakin oikeaan suuntaan menoa, jos tavoitteena on 0 ja lähdetään 20:stä alaspäin.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa puhemies! Näyttää siltä, että ed. Sasi on lukenut etupäässä lehtien lööppejä, kun on kysymys toimeentulotuesta. Epäilen suuresti, että hän olisi lukenut hallituksen esitystä, saatikka edes valiokunnan mietintöä. On tylsää, että ed. Sasi vetää esiin pelkästään provokatiivisia asioita tästä aihepiiristä.

Mutta ehkä asia kaipaa vielä lisää huomiota kuitenkin, että tulisi oikea käsitys näistä turistiasioistakin. Totta kai turistien pitää varautua matkailuun omin varoin maahan tullessaan, mutta tietysti tämmöisessä tapauksessa, mitä Itä-Suomessakin on tapahtunut, kun turisti tulee pyytämään apua, kunnan virkamiehellä on aikamoisen suuri vastuu siinä mielessä, että tuskin hän haluaa päästä puolestaan lööppeihin, joita ed. Sasi lukee, sillä tavalla, että juuri hänen kunnassaan turisti on kuollut nälkään. Eli kyllä hän on eräässä mielessä puun ja kuoren välissä, ja hänen henkilökohtaisesta uskalluksestaan on kiinni, tuleeko se lööppi, jota ed. Sasi lukee, myös aikaansaaduksi.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Olettaisin, että ed. Vehkaoja olisi kiinnostunut siitä, mitä mieltä pienituloinen suomalainen on siitä, että hänen veromarkkojaan käytetään sen hyväksi, että Suomeen on tulee turisti, jolle maksetaan toimeentulotukea yli 2 000 markkaa kuukaudessa plus asumiskustannukset.

Nyt kerrankin sosiaalivaliokunnalla olisi mahdollisuus täsmentää lakia asiaankuuluvalla tavalla. Kun minä luen 1 §:n, siinä puhutaan perheistä ja henkilöistä eikä rajata millään tavalla sitä, kuka on oikeutettu. Eli edelleen sama käytäntö, kun turisti tulee Suomeen, voi jatkua. Meillä on konkreettisia tapauksia, jotka ovat olleet lööpeissä, joissa turisti on saanut toimeentulotukea. Nyt olisi kerrankin ollut tilaisuus panna stoppi tälle turistien toimeentulotukihömpötykselle.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! On valitettavaa, että keskustelu on saanut tällaisen käänteen. Ensimmäistä kertaa nyt tässä keskustelussa ed. Sasi on pienituloisen ihmisen kannalla, mutta samanaikaisesti hän aikoo viimeistään huomenna painaa sellaista nappia, että kaikkein pienituloisimmilta leikataan heidän toimeentuloaan.

Mielestäni ed. Vehkaoja oli täysin oikeassa, että ed. Sasi on tehnyt johtopäätöksensä pelkästään lööppien perusteella, ei ole edes lukenut niitä juttuja, joissa varsin asiallisesti on selvitetty, minkälaisista tapauksista on ollut kyse.

Mielestäni osoittaa aikamoista poliittista vastuuttomuutta se, että te yritätte joidenkin yksittäistapausten avulla ikään kuin oikeuttaa sen, että kymmeniltätuhansilta ihmisiltä, jopa yli 100 000 ihmiseltä, leikataan toimeentulo. Tämähän on aivan käsittämätöntä. Tämä osoittaa vain sen sosiaalisen vastuuttomuuden, mihin kokoomus on vetämässä koko tätä hallitusta.

Ed. M. K o s k i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Sasille vielä toteaisin, että todellakaan turisti Suomessa ei saa toimeentulotukea. Aina väärinkäytösmahdollisuus on olemassa. Niissä tapauksissa, mitä on paljastunut, on kyse mitä ilmeisimmin suuremman luokan väärinkäytöstä. Passit eivät ehkä kerro koko totuutta. Sen tarkemmin en asiasta voi kertoa, koska ne ovat aina yksittäistapauksia. On kumma, että ne ovat lehtiin julkisesti tulleet. Toisaalta siinä voisi olla myös tämän aikakauden kuva sen suhteen, että iltapäivälehdistömme erittäin nuivasti suhtautuu köyhiin ihmisiin ja koko toimeentulotukiproblematiikkaan.

Se, mitä tänään on käsitelty, koskettaa ei pelkästään satojatuhansia ihmisiä, vaan arviolta noin 500 000:ta ihmistä, joiden kohdalla toimeentulotukea tullaan leikkaan, jos toimeentulotukilakiesitys näin hyväksytään. Minusta nämä mittasuhteet ovat aika erilaiset, jos puhutaan jostakin yksittäisestä marginaalitapauksesta tai siitä, mitä tämä laki tuo tullessaan.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Mielestäni niille ihmisille, jotka ovat todella tuen tarpeessa, pitää antaa tukea, köyhistä tulee pitää huolta. Mutta haluan korostaa sitä, että pitää myös asettaa suhteeseen toimeentulotuki ja sellaiset perheet, joissa on useita lapsia ja joissa on vain yksi

tulonsaaja. Jos verrataan näiden toimeentulotasoa, toimeentulotuen saajat eivät ole välttämättä huonossa asemassa vaan pienituloinen palkansaaja saattaa olla jopa huonommassa asemassa, jos hän ei hae toimeentulotukea. Meillä on paljon ihmisiä tässä maassa, jotka eivät halua hakea toimeentulotukea, ja heidän asemansa on mielestäni hyvin huolen kohteena.

Mitä tulee venäläisiin turisteihin, kyse on pienestä yksittäisestä ilmiöstä. Mutta mielestäni tässä yhteydessä, kun olisi ollut mahdollisuus korjata tämä asia, se olisi voitu tehdä. Kysyn, eikö ole kiistatta selvää, että lääninoikeus on todennut, että venäläisellä turistilla, turistiviisumilla Suomessa oleskelevalla henkilöllä on oikeus toimeentulotukeen. Tämä epäkohta mielestäni tässä yhteydessä olisi voitu konkreettisesti korjata. En voi ymmärtää sitä, mistä syystä täällä puolustetaan sitä, että henkilöt, jotka tulevat Suomeen käymään tilapäisesti muista maista, ovat oikeutettuja Suomen kansalaisten ja pienituloisten veronmaksajien maksamaan toimeentulotukeen.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Jos se, mitä ed. Sasi on nyt julistanut, sellaisenaan merkittäisiin johonkin lain pykälään, olisi Strassburgin ihmisoikeustuomioistuimeen asiaa välittömästi, kättelyssä. Toisin sanoen tämä on aika halpaa demagogiaa ja retoriikkaa, sanoisinko suorastaan arvotonta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

6) Hallituksen esitys työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamiseen liittyväksi lainsäädännöksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 178/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 14/1997 vp
Lakialoite 33/1995 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan mietintö n:o 14.

Keskustelu:

Ed. Kuoppa: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva yhdistelmätukilakiesitys on periaatteessa hyvä avaus siinä mielessä, että haetaan uusia keinoja, joilla työttömiä voidaan työllistää. On muistettava, että tämä on tarkoitettu koskemaan erityisesti pitkäaikaistyöttömiä, jotka ovat olleet jo yli 500 päivää työttöminä ja pudonneet sen jälkeen ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta työmarkkinatuelle.

Hallituksen esitys, kuten jo totesin, on peruslähtökohdaltaan oikean suuntainen, mutta tässä on vähän sama asia kuin silloin, kun aikoinaan tehtiin vuorotteluvapaalaki. Siinä jätettiin korvaustaso tavattoman alhaiseksi, ja sillä alhaisella korvaustasolla pilattiin pitkälti se hyvä tavoite ja hyvä asia, joka siinä oli. Tässä hallituksen esityksessä on nyt vähän samanlainen asia esillä, sillä tässä työsuhteen ehdot täyttyvät muilta osin eli eläke karttuu, vuosiloma karttuu, sairauspäivärahat tulevat, jos työntekijä sairastuu ollessaan yhdistelmätuella työllistettynä, mutta hänelle ei kerry hallituksen esityksen mukaan työssäoloehtoa, jonka turvin, jos hän ei työllisty sen jälkeen, kun hän enimmillään 12 kuukautta ollut työssä, hän saisi ansiosidonnaisen työttömyysturvan.

Nyt on muistettava, kun äsken käsiteltiin toimeentulotukilakia, että toimeentulotukiasiakkaista noin 60 prosenttia on työttömiä, jotka ovat ennen kaikkea työmarkkinatuella tai peruspäivärahalla. Näitä ihmisiä on kaiken kaikkiaan Kelan lokakuun tilaston mukaan jotakuinkin tarkkaan 200 000. Näin ollen se, että näille ihmisille luotaisiin mahdollisuus päästä uudelleen ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle ja sitä kautta pois toimeentulotukiluukulta, edellyttää ehdottomasti sitä, että yhdistelmätuessa työllistämisehto karttuisi.

Mielestäni tämä on myös toisella tavalla suuri periaatekysymys, että työsuhteen ehdot ovat erilaiset sen mukaan, maksetaanko palkka yhdistelmätuesta vai maksetaanko se jostakin muusta valtion rahasta. Valtion rahastahan tässä on kysymys. Tässä on vielä sekin, että on mahdollista, jos ajatellaan näin, että yksityinen työnantaja esimerkiksi maksaa osan palkasta mutta siitä huolimatta yhdistelmätuki ei työllistämisehtoa täytä, kun tässä on työmarkkinatuki mukana. Näin ollen mielestäni olisi ehdottoman välttämätöntä, että työllistämisehto karttuisi.

Valiokunta on edennyt oikeaan suuntaan siinä mielessä, että 16 kalenteriviikkoa on enintään mahdollisuus olla sellaista, joka kartuttaisi työssäoloehtoa. Kun muistetaan se, että työssäoloehdon pitää täyttyä kahden vuoden aikana ja sen on oltava 43 viikkoa, kun vuosi menee yhdistelmätuella ollessa ja siitä saa vain enintään 16 viikkoa, voi olla, että sitä kautta myös estyy toinen osa, ettei toisen vuoden aikana pysty saa-

maan kuutta kuukautta työllistämisehtoa, että voisi päästä, jos ei työllisty, ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle.

Näin ollen mielestäni ehdottomasti yhdistelmätukeen pitäisi saada täysi työllistämisehto, jolloin se olisi työttömälle työntekijälle houkutteleva ja siinä mielessä varmasti aktivoisi työntekijöitä, niin kuin alunperin on tavoitteenakin, että aktivoidaan pitkäaikaistyöttömiä.

Toinen kysymys on sitten, että samassa lakiesityksessä pidennetään karenssiaikoja. Mielestäni karenssiaikojen pidentämisellä, joista on keskusteltu jo aikaisemminkin, ei pitkäaikaistyöttömyyttä eikä työttömien ongelmaa ratkaista, vaikka ne pidennettäisiin kuinka pitkälle. Työttömät voidaan putsata kortistoista, mutta sillä ei työttömyysongelmaa poisteta, vaikka karenssiaikoja kuinka pidennettäisiin.

Kolmantena asiana hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että valtion työllistämispalvelu lakkautetaan. Sitä pidän hyvin kielteisenä asiana. Esitykset ja toimet, jota hallitus esittää korvaaviksi, eivät tule korvaamaan työllistämispalvelua, sillä tässähän ovat erityisesti työttömien ylläpitämät ruokalat tulilinjalla ja eräät muutkin työttömien ylläpitämät toiminnot. Mielestäni se on monellakin tavalla todella kielteinen asia, jos ne lakkautetaan.

Arvoisa puhemies! Tulen lain toisessa käsittelyssä tekemään muutosesitykset hallituksen esityksen neljännen lakiehdotuksen 13 ja 16 §:ään, jotka merkitsisivät sitä, että työllistämisehto täyttyisi täysimääräisenä yhdistelmätyön aikana.

Ed. H u r s k a i n e n : Arvoisa puhemies! Yö alkaa jo lähestyä, mutta silti haluan tuoda esille pari asiaa lakiesityksestä, joka koskee niin sanottua yhdistelmätukea ja joka on tarkoitettu nimenomaan pitkäaikaistyöttömille.

On ilahduttavaa, että työvoimaministeriössä on yritetty löytää uusia keinoja pitkään työttöminä olleiden saamiseksi takaisin työelämään. Työvoimaministeriön tilastojen mukaan maassamme oli syyskuun lopulla runsaat 380 000 työtöntä. Näistä yli vuoden yhtäjaksoisesti työttöminä oli syyskuun tilastojen mukaan 119 700, yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttöminä oli 55 400, joten työttömyysluvuissa onneksi on tapahtunut pienoista laskua.

Nyt käsiteltävän lakiesityksen mukaan helpotetaan pitkäaikaistyöttömien työhön sijoittumista, mutta eräiltä osin laki olisi kaivannut edelleen korjauksia. Kahden eri tukimuodon eli työmarkkinatuen ja työllistämistuen yhdistämisellä on saatu aikaan kohtuullinen työllisyyttä edistävä tuki. Ongelmana on ollut lähinnä se, että tällaisessa työsuhteessa tehty työ ei hallituksen esityksen mukaan olisi kartuttanut työttömyysturvalain 13 ja 16 §:n mukaista työssäoloehtoa. Lailla olisi siis tuettu kahdenlaisia työmarkkinoita, niin kuin ed. Kuopan puheenvuorossakin tuli jo esille.

Tyytyväisyydellä voi kuitenkin todeta, että lakiesityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä ongelma on pyritty ratkaisemaan. Ryhmäpuheenjohtajien neuvotteluissa syntynyt kompromissiesitys, jonka valiokunta hyväksyi, lähtee siitä, että yhdistelmätuen aikana kertyy niin sanottu työssäoloehto. Esityksen mukaan kertymäaika voi kuitenkin olla enintään neljä kuukautta, ja sen mukaan työssäoloehtoa kertyy siis yksi kolmasosa työssäoloajalta. Olisi ollut tietysti parempi, mikäli niin sanottu työssäoloehto karttuisi koko työssäoloajalta.

Niin sanotulla yhdistelmätuella työssä ollut ei olisi päässyt hallituksen esityksen mukaan ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin, mikäli työttömyysturvaan oikeuttavat työttömyyspäivät olisivat täynnä. Pitkäaikaistyöttömällä, jolle tämä tukimuoto on kohdistettu, ovat ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan oikeutetut työttömyyspäivät jo täynnä tai usein loppumaisillaan. Esimerkiksi työmarkkinatukeen oikeutetuista työnhakijoista vajaalla puolella eli 107 500:lla on työttömyysturvan enimmäismäärä 500 päivää tullut jo täyteen. Näkisinkin, että yhdistelmätuella luotu työ olisi kuitenkin pitänyt laskea normaaliksi työsuhteeksi.

Eduskunnan perustuslakivaliokuntakin korosti työllistettyjen yhdenvertaisuutta, joten tuntuu oudolta, että eduskunta itse lähtee luomaan erilliskäytäntöä työttömien työllistämisessä.

Arvoisa puhemies! Vaikka äänestän valiokunnan esityksen mukaan, pelkään pahoin, että yhdistelmätuen kautta karsitaan työttömyysturvan, työttömyysavustuksen piiristä pois suuri osa työnhakijoista ja siirretään heidät viime kädessä toimeentulotuelle elämään lähes oman onnensa nojaan.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! On harmittavaa, että kaikki oman valiokunnan asiat sattuvat samalle illalle ja yöllekin, voi sanoa, eikä paikalla ole kovinkaan paljon. Tällä kertaa sattuu olemaan muitakin kuulijoita, mutta valiokunnan samat ihmiset ovat istuneet täällä koko illan.

Työvoimapolitiikan uudessa suunnassa on mielestäni myös erittäin hyviä pyrkimyksiä, ja jos taataan työvoimatoimistojen resurssit, niin tällä voitaisiin myös saada aikaan sellaisia asioita, joita tässä tavoitellaan. Mutta osa tästä on ihan selvää numeropeliä, joka on syntynyt suuren tammipöydän takana ja on hyvin vieras työvoimatoimiston käytännön työskentelylle. Olenkin sitä mieltä, että suurin osa näistä muutoksista olisi aivan hyvin voitu hoitaa työministeriön ohjeistuksella työvoimatoimistoille, niin kuin tähänkin saakka on tehty.

Asiantuntijalausunnoissa on kummasteltu määräaikoja, jolloin työttömän tulisi vierailla työvoimatoimistossa. Tällä hetkellähän työvoimatoimistot ovat voineet itsenäisesti määritellä nämä vierailuajat. Varsinkin pienemmissä työvoimatoimistoissa työntekijät, joita saattaa olla ihan muutama vain, tuntevat kyllä aika tarkkaan asiakkaansa, eikä ole mitään järkeä siinä, että hän kovin useasti työvoimatoimistossa käy, jos sillä ei ole tarjota hänelle mitään uutta. Siksi tämä on voimavarojen tuhlausta tässä tapauksessa ja voi viedä voimavaroja niistä asioista, mitä siellä pitäisi tehdä. Eli nyt kun työllisyys on vähän parantunut, niin pitäisi myös työnantajien palveluun riittää resursseja.

Yhdistelmätuki on yksi osa tätä kokonaisuutta ja se voisi olla mahdollisuus johonkin uuteen. Esimerkiksi kotipaikkakunnallani Kajaanissa on muodostumassa kumppanuuskeskus, jossa tätä yhdistelmätukea voisi hyvinkin käyttää pitkäaikaistyöttömien pääsemiseksi töihin. Projektitukiraha, joka liittyy näihin, on myös hyvä asia, jonka kautta voi myös tätä työn ohjausta näihin eri järjestöissä toimiville työttömille järjestää. Ongelmana tässä nimenomaan on se, että jos erittäin pitkään työttömänä olleen henkilön pitäisi mennä yhtäkkiä johonkin järjestöön töihin, jossa ei ole yhtään palkallista työntekijää, niin on vähän vaikea kuvitella, miten sellainen yhtälö voisi toimia. Eli tarvitaan erittäin paljon organisoimista, että tästä ei tule sellainen pakkopykälä ja velvoite näille ihmisille, vaan että siitä saataisiin toimiva ja ikään kuin mahdollisuus pitkään työttöminä olleille henkilöille.

Työssäoloehdon karttuminen näytti kuitenkin muodostuvan elämää suuremmaksi kysymykseksi tässä yhteydessä. Kun työministeriö lähti siitä, että työssäoloehto ei voi karttua, niin olisi pitänyt keksiä jokin uusi työsuhteen muoto, koska mielestäni työsuhteen käsitettä ei pitäisi rikkoa tällaisen yhden ainoan erillisen asian yhteydessä, jossa sosiaaliturvaa käytetään yhtenä palkan muodostajana. Eli paheksun voimakkaasti sitä, että hallitus puuttui perustuslakivaliokunnan lausunnon tekemiseen. Olen vielä pettynyt siihen, että perustuslakivaliokunta alistui siihen, että hallitus rupesi ohjailemaan lausunnon tekemistä, ja se mielestäni murentaa perustuslakivaliokunnan arvovaltaa. Olen jo aikaisemminkin sanonut täältä, että ei ole mitään järkeä siinä, että perustuslakivaliokunnasta muodostuu hallituksen etäispääte, olipa se hallitus mikä tahansa, minkä värinen tahansa.

Neljän kuukauden työssäoloehto on kompromissi, joka ei mielestäni perustu yhtään mihinkään, ja nämä henkilöt ovat mielestäni vieläkin eriarvoisessa asemassa verrattuna niihin, jotka ovat työllistämistuella töissä. Minua ihmetyttivät suuresti työministeriön virkamiesten perustelut tässä asiassa, koska ne eivät pitäneet laisinkaan paikkansa siinä mielessä, että työvoimatoimistot voisivat jakaa tukitöitä heti tämän yhdistelmätuen jälkeen ja että työssäoloehto heti täyttyisi kokonaisuudessaan. Eihän tällä tavalla nytkään toimita, vaan työllistämistukea annetaan pitkäaikaistyöttömille henkilöille. Nämä olivat ihan tekaistuja väitteitä siitä, mitä tässä voisi tapahtua.

Yksi mielenkiintoinen kohta täällä, joka minun mielestäni ei ole aivan perusteltu, on se, että työmarkkinatuella oleville henkilöille maksettaisiin ylläpitokorvausta työharjoittelusta. Se on ihan hyvä asia, mutta tämä saattaa johtaa siihen, että työmarkkinatukihenkilön pitäisi lähteä mahdollisesti myös työssäkäyntialueen ulkopuolelle työharjoitteluun. Toivon, että tästä ei tule sellainen pakko kenellekään, vaan se olisi mahdollisuus niille, jotka haluavat lähteä. Silloin sitä ei olisi tarvinnut kirjata lakiin tässä muodossa kuin se on tehty. Työssäkäyntialue on jo tällä hetkellä noin 50 kilometriä, joissakin tapauksissa pitempikin, ja jos ajatellaan, että henkilö saa 120 markkaa työmarkkinatukea plus 30 markkaa ylläpitokorvausta päivässä, sillä ei kyllä kovin kauas matkusteta. Saattaa olla, että nettona käteen jäävä raha menee yksistään matkakustannuksiin, jos tästä tehdään pakko ihmiselle.

Tässä olisi ollut moniakin asioita, joihin olisi pitänyt puuttua. Työllistämispalvelu on yksi sellainen. Tässä yhteydessä voi myös todeta sen, että olen erittäin pettynyt siihen, että nyt kun työvoimatoimistojen henkilöstöä järjestellään uudelleen, niin esimerkiksi Kainuusta kahdesta aktiivisimmasta työvoimatoimistosta vähennetään väkeä. (Ed. Manninen: Ovat liian aktiivisia!) Saattaa olla, että se johtuukin siitä, että ne

ovat olleet liian aktiivisia eli eivät ole toimineet niin kuin työministeriön virkamiehet haluaisivat säännösten puitteissa toimittavan, vaan ovat etsineet jopa sellaisia uusia muotoja, joihin laki ei anna tällä hetkellä mahdollisuutta, ja ne ovat olleet niin aktiivisia, että ovat hakeneet jopa erityisvapauksia siihen, että voisivat käyttää järkevämmin näitä rahoja. Mutta tämä on sitten heille se palkkio aktiivisuudesta: toiset ainakin oppivat siihen, etteivät ole liian aktiivisia työvoimatoimistoja.

Ed. K o m i : Arvoisa rouva puhemies! Nyt käsiteltävänä olevalla lailla on aika komealta kalskahtava nimi: työvoimapoliittisen järjestelmän uudistus. Kuten ed. Huotari kertoi, uudistus on aika pitkälle sitä, joka olisi todella voitu ministeriön toimenpiteillä hoitaa, eli todellista uudistusta tässä laissa on hyvin vähän. Kun tätä lakiesitystä käsiteltiin, muun muassa ed. Rinne, joka on työvoimapolitiikan asiantuntija, ei tiennyt, olisiko itkenyt vai nauranut tämän lain ehdotuksille.

Tässähän hyvin voimakkaasti lisätään samalla myös byrokratiaa, kun työnhakukoulutukseen otetaan yli 100 000 ihmistä, jolloin hyvin suuri osa näiden työvoimapalvelujen henkilöresursseista menee tähän tehtävään. Sinne ei jää riittävästi aikaa työvoimapalvelujen antamiseksi työnantajille. Selkeästi valiokunta toteaa, että pienyritykset ja pk-sektori ovat se joukko, joka työllistää tänä aikana, ja se joukko tarvitsisi juuri työvoimatoimistojen palveluja myös työnantajille, että tämä työllistyminen onnistuisi.

Yhdistelmätukiajatus saattaa korjata jonkin verran tilastoja, mutta pelkään pahoin, niin kuin täällä tuli esille, että nämä ihmiset joutuvat myös karenssien kiristymisen myötä osittain kuntien kontolle eli toimeentuloluukulle.

Vastalauseessa esitimme, että ensijaisen tavoitteen tulisi olla avoimien työmarkkinoiden toimintaedellytysten turvaaminen. Näihin avointen työmarkkinoiden toimintaedellytyksiin olisi hyvin voimakkaasti juuri vaikutettava ennen kaikkea pienyritysten työllistämismahdollisuuksien kautta ja juuri verotuksen ja välillisten työvoimakustannusten osalta.

Tässä laissa nousi tämä yhdistelmätuki kaikkein voimakkaimmin esille ja juuri sen työllistämisehdon täyttymisen osalta. Varmasti se malli, että koko vuosi olisi kartuttanut työllistämisehtoa, ei olisi ollut hyvä tälle järjestelmälle, koska siitä olisi tullut automaatio; sitä kautta ihmiset olisivat siirtyneet taas automaattisesti ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle. Siinä mielessä tulemme lakiesityksen toisessa käsittelyssä esittämään työllistämisehtoon muutoksia eli 13 ja 16 §:ään.

Työllistämispalvelun lakkauttaminen on varmasti negatiivinen asia, koska se oli todettu hyvin toimivaksi. Kykeneekö kolmas sektori nyt käyttämään tätä yhdistelmätukea ja sitä kautta hoitamaan ne tehtävät, jotka työllistämispalvelun kautta aikaisemmin hoituivat, se näkyy vasta tulevaisuudessa.

Me tulemme ehdottamaan työllisyysehdon täyttymistä siten, että ensimmäiset kuusi kuukautta olisivat harjoitteluaikaa, jolloin työllistymisehto ei täyttyisi, ja sen jälkeen se rupeaisi täyttymään. Tällä haluamme kannustaa työllistettäviä pitkäaikaistyöttömiä siihen, että he pysyisivät koko vuoden, sen ajan, mihin laki antaa mahdollisuuden, työpaikoillaan, ja sitä kautta heille tulisi tämmöinen aktiviteetti sen jälkeen hakea lisää työtä ja he voisivat päästä työelämän piiriin jopa pysyvämminkin.

Mallia, jota valiokunta esittää, että koko ajan kertyy puolet ja koko ajasta vain neljä kuukautta, emme pidä kovin hyvänä, koska siinä ei ole sitä pitkäjänteistä kannustavuutta, joka ennen kaikkea on tarkoitettu tämän lain tavoitteeksi. Automaattinen ansiosidonnaisen työttömyysturvan kertyminen saattaisi vääristää hyvin paljon koko työttömien työmarkkinoita, sillä helposti alettaisiin käyttää sitä hyvin voimakkaasti ja unohtaa muut työllistämistukimuodot. Kuusi kuukautta on lisäksi yhtenevä kuntien työllistämistukien työssäoloehdon kertymisen kanssa ja siinä mielessä voisi sanoa, että siinä on myös tasa-arvoa mukana sillä tavoin, että näillä työttömillä olisi suunnilleen samanlainen mahdollisuus saada alkupääomaa työllistymiseen ja sitä kautta aktivoitua enemmän yrittämään jatkaa työsuhteita.

Ed. V i i t a m i e s : Arvoisa puhemies! Ed. Komi totesi, että keskusta olisi toivonut toimenpiteitä työnantajamaksujen alentamiseksi. Kysymys kuuluu: Olisitteko valmiita mieluummin siirtämään maksut palkansaajien maksettavaksi vai leikkaisitteko mieluummin niitä etuuksia, työttömyysturvaa, eläkkeitä jne., joiden rahoittamiseen työnantajamaksuja kerätään?

Käsillä tässä on työvoimapolitiikan järjestelmien laaja uudistus. Työvoimapolitiikan lähtökohdiksi korostuvat työttömien työnhakijoiden aktivointi, työllistyminen ja syrjäytymisen torjunta. Politiikan arvopohja on perinteinen ja ter-

ve. Työvoimapoliittisilla toimenpiteillä pyritään huolehtimaan siitä, että työvoimaan lukeutuvien ihmisten työkyky ja osaaminen säilyy ja että tuo työvoima säilyy myös korkealla määrällisellä tasolla. Massatyöttömyyden oloissa työvoimatoimistojen resursseja pitää lisätä ja työvoimapoliittisia toimenpiteitä täytyy jatkuvasti uudistaa. Tämä esitys tekee osaltaan tyhjäksi niitä opposition syytöksiä, että hallitus pyrkii vain tilastoja putsaamalla saamaan aikaan vaikutelman työttömyyden alenemisesta. Tämän esityksen edustamalla politiikalla päinvastoin juuri pyritään siihen, että työvoiman osuus väestöstä säilyy korkeana silläkin uhalla, että työttömyysasteen aleneminen laskennallisesti tästä syystä hidastuu.

Tässä paketissa uudistetaan ennen muuta työvoimapalvelulakia ja työmarkkinatuesta annettua lakia. Työvoimapalveluiden uudistuksen suhteen päämääränä on lisätä työvoimatoimiston ja työttömän työnhakijan yhteistyötä. Ehdotuksen mukaan työttömällä on oikeus työnhakusuunnitelman laadintaan yhdessä työvoimatoimiston virkailijan kanssa. Työttömällä on vastavuoroisesti velvollisuus osallistua suunnitelman laadintaan ja työnhakuhaastatteluihin. Tähän liittyen työstä ja työvoimapoliittisista toimenpiteistä eli muun muassa koulutuksesta kieltäytymisestä ilman pätevää syytä seuraavia korvauksettomia määräaikoja pidennetään. Kokonaisvaikutus on varmaankin aktivoiva, koska se korostaa yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia. Toisaalta täytyy painottaa sivistynyttä hallintokäytäntöä ja kontrollia, jotta tarpeettomilta rangaistuksilta vältytään.

Valtion vuoden 98 talousarvion mukaan työvoimatoimistojen henkilöresursseja lisätään osittain, jotta näistä uusistakin tehtävistä selvittäisiin. Lisäksi työvoimatoimistot ovat hallintouudistuksen siivittäminä lisänneet työnantajapalveluitaan. Uusia tehtäviä on niille tullut sitäkin kautta. Työvoimatoimistot voivatkin olla suureksi avuksi erityisesti pientyönantajille uuden henkilökunnan rekrytointitilanteissa.

Ongelma on lisäresurssien kohdentaminen työministeriön sisällä. Tiedossa on, että työministeriön sisäisessä resurssien jaossa etusijalle on asetettu uusien resurssien suhteen ne työvoimatoimistot, joiden alueella on muita enemmän avoimia työpaikkoja. Työnantajapalveluiden tarve on tietysti tällaisilla alueilla suurin, joten siinä mielessä resurssien kohdentaminen näin vaikuttaa mielekkäältä. Mutta myös niiden työvoimatoimistojen resursseista tulee huolehtia, joiden alueella vain työttömien työnhakijoiden määrä on suuri eikä avoimien työpaikkojen määrä. Juuri näillä pahoilla työttömyysalueilla työttömien aktivointi on kaikkein tarpeellisinta, koska uudet työpaikat ovat kiven alla ja syrjäytymisvaara on todella suuri. Jos ymmärsin oikein, ed. Huotari puheenvuorossaan puuttui tähän ongelmaan Kainuun osalta. On periaatteessa varsin ongelmallista, jos ministeriö lisää työantajapalveluiden resursseja niillä alueilla, joilla on runsaasti avoimia työpaikkoja, ja samanaikaisesti jopa vähentää niiden työvoimatoimistojen resursseja, joiden alueilla vain työttömien määrä on runsas.

Arvoisa puhemies! Lakipaketin innovatiivisin osa on mielestäni esitys yhdistelmätuesta. Olen asiasta jo käyttänyt aiemmissa vaiheissa puheenvuoroja, joten tyydyn tässä vain muutamaan kommenttiin.

Yhdistelmätuki ottaa koko mahtavan yhdistys- ja järjestökenttämme mukaan työllisyystalkoisiin. Urheiluseuroissa, kierrätyskeskuksissa, harrastajateattereissa, muissa kulttuurijärjestöissä ja ylipäätään kansalaistoiminnan piirissä on se suomalainen kolmas sektori, jonka työllistämispotentiaali on mittava. Selkeä julkinen tuki kolmannen sektorin työnantajille tulee varmasti tuottamaan tuloksia uusina työpaikkoina. Samalla tietysti järjestöjen oma toiminta voi tehostua. Nyt pitää vain huolehtia siitä, että järjestöt palkkaavat aktiivisesti palvelukseensa erilaisia kansalaistoiminnan sekatyöläisiä. Toivottavasti kunnat, nekin, joissa vallitsee poliittinen monopoli, todella rohkaisevat seuroja ja yhdistyksiä toimimaan tässä asiassa.

On hyvä asia, että työasiainvaliokunnan työn tuloksena yhdistelmätuen varassa syntyneisiin työsuhteisiin tulee muihin työsuhteisiin verrattavaa sosiaaliturvaa siltä osin, että työsuhde kolmannekseltaan kartoittaa ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehtoa. Tämä oli useiden meidän sosialidemokraattisten kansanedustajien ehto lain hyväksymiselle. Ratkaisu on kohtuullisen hyvä, ja sen syntyminen oli, kuten tiedetään, monien vaikeiden poliittisten neuvottelujen takana.

Ed. L i n d r o o s : Arvoisa rouva puhemies! Tämän lain lähtökohdat varmasti ovat olleet varsin hyvää tavoittelevia ja uusiinkin ratkaisuihin pyrkiviä. Hallitus on miettinyt tätä lakia antaessaan varmasti sitä, että uusia työllistämisen keinoja pitää nyt saada.

Muistan varsin hyvin sen lähes kuukauden

takaisin illan, kun tämä lakiehdotus oli lähetekeskustelussa ja meitä oli suunnilleen saman verran kuin nytkin tässä salissa ja arvoisa ministeri istui sen illan aika sinnikkäästi ministeriaitiossa. Hänelle tämä sali lähetekeskustelussa antoi opastusta, neuvoja, ja kaikki tapahtui suhteellisen rakentavassa hengessä. Yksi aika tiukka neuvo oli, johon itsekin syyllistyin. Se oli se, että annettua lakiehdotusta pitää muuttaa. Muuttamattomana sen tässä salissa läpimeno on mahdoton paikka. Näinhän nyt on toisaalta käynytkin.

Hallituksen ja lisäksi myös työasiainvaliokunnan yksimielisenä tavoitteena oli se, että pyritään estämään työttömien ihmisten lopullinen syrjäytyminen yhteiskunnasta. Lailla on tavoitteena työllistää yli 500 päivää työttömänä olleet ihmiset. Se on pari vuotta, ja ihminen, joka kaksi vuotta on yhtä mittaa työttömänä, on jo joko syrjäytynyt tai hyvin suuressa vaarassa syrjäytyä lopullisesti normaalista yhteiskuntatoiminnasta monessa mielessä, ei yksistään taloudellisessa mielessä, vaan myöskin henkisesti ja itsetunnon tuhoutuessa.

Kun tätä asiaa valiokunnassa käsiteltiin, olimme määrättyyn rajaan asti aivan yksimielisiä. Tässä laissahan on työssäoloehdon karttumattomuuden lisäksi myöskin useita muita hyvin ikäviä ja huonoja asioita sinänsä, mutta työssäoloehdon karttumattomuudesta nousi tällainen näkyvä ja taisteltava ja oikeastaan ainoa asia, mikä herätti yleistä kiinnostusta, vaikka muitakin asioita kyllä olisi ollut.

Lähetekeskustelun seurauksena tämä sali lähetti tämän hallituksen esityksen työasiainvaliokuntaan ja velvotti perustuslakivaliokunnan antamaan työasiainvaliokunnalle asiasta lausunnon. Se mitä nyt sanon, voi loukata joitain, se ei ole tarkoitukseni, mutta esitän jälleen kerran tältä puhujakorokkeelta paheksumisen sille, että arvovalta sekoitetaan jokapäiväiseen työelämään eduskunnassa liian usein. Edessäni on paperi, joka on lähetetty perustuslakivaliokunnalle, ja sen otsikko kuuluu: "Ensimmäisessä käsittelyssä hyväksytyn lausunnon vaihtoehto ryhmävastaavien neuvottelun pohjalta". Se ryhmävastaavien neuvottelun pohjalta syntynyt paperi, joka meni perustuslakivaliokuntaan, muutti perustuslakivaliokunnan alkuperäisiä käsityksiä. Jos ei muuttanut, niin teki niistä ainakin minulle vähemmän ymmärrettäviä, vähemmän sellaisia, joihin olisin valiokuntatyössäni voinut tukeutua.

Tässä kohtaa kuitenkin haluan painottaa erästä asiaa ja se on se, että perustuslakivaliokunnassa käytyjen keskustelujen, jos olen asian ymmärtänyt oikein, sävy oli semmoinen, että se kompromissi, mikä siellä syntyi, syntyi keskinäisen vääntämisen ja ihan parin henkilön sinnikkään käyttäytymisen perusteella. Eli minulla on vähän tämmöinen ennakkoluulo — joka voi olla väärä, ja olisin kauhean onnellinen, jos joku pääsisi minua oikaisemaan — että siinäkin asiassa väärät miehet olivat sitä sopua hieromassa silloin, kun asia oli ryhmänjohtajien neuvottelussa.

Kun varsinainen hallituksen esitys meni ryhmäpuheenjohtajien neuvottelupöytään ja siellä oli ryhmäpuheenjohtajien lisäksi myöskin eduskuntaryhmistä niin sanottuja asiantuntijoita apuna, itseäni hämmästytti, että ministeri, jota tuen edelleenkin tämän asian ratkaisussa, ensimmäisessä neuvottelussa ensimmäisessä puheenvuorossaan myöntyi siihen, että yksi kolmasosa yhdistelmätuen työsuhdeajasta täyttää työssäoloehdon. Minkä takia hallitus ei olisi voinut tätä muutosoikeutta antaa erikoisvaliokunnalle? Minkä takia siihenkin pitää sotkea muita tahoja? (Ed. Vehkaoja: Pelisäännöt!) — Miksi tällaiset pelisäännöt? Miksi ei niille, joilla on tietoa, taitoa ja tahtoa ratkaista asia, anneta oikeutta hakea keskuudestaan kompromisseja, jolloin myöskin hallituksen eri puolueitten yhteistyö valiokunnassa pysyisi parempana. Luulisin, ettei myöskään hallituksen ja opposition välejä valiokunnassa kiristäisi, kun annettaisiin käytännössä meidän todeta, että meillä on sentään vielä jotain valtaa tässä talossa. Tämä ei ole ensimmäinen kerta eikä, jos Herra suo, viimeinenkään, kun arvostelen näitä arvovaltakysymyksiä, mutta ehkä arvostelen siitä näkökulmastani, koska itselläni ei sitä juuri tunnu olevan ja olen vähän kuin tuskastunut siihen, että joku on sen tavalla taikka toisella kuitenkin sitten ansainnut.

Se yksi kolmasosa työssäoloehdon täyttymisestä merkitsee toisaalta kohtuullista neuvottelutulosta, jonka olen henkilökohtaisesti hyväksynyt. Mutta siinä on myöskin sellaisia heikkouksia, joista ed. Lahtelan kanssa ennen tänne korokkeelle kiipeämistäni keskusteltiin. Nyt kun ihminen, jos käy hyvä tuuri, työllistyy yhdistelmätuella yhdeksi vuodeksi, hänen työssäoloehtonsa alkaa karttua ensimmäisestä päivästä alkaen ja karttuu 12 ensimmäisen kuukauden aikana 16 viikkoa, neljä kuukautta. Käytännössä hänelle jää sitten toiselle vuodelle ainoastaan se vaihtoehto, että hänen täytyy olla runsas 50 prosenttia siitä toisesta vuodesta työllistetty, jotta kuin hänen työssäoloehtonsa kokonaisuudessaan täyttyy.

Hallituksen tarkoituksena oli tällä lakiesityksellä tavallaan estää sellainen automaatio, jolla voidaan palata taikka päästä ansioon suhteutetulle työttömyyspäivärahalle, ja kyllähän minä sen toisaalta ymmärrän. Silloin jos maassa on näinkin paljon työttömiä kuin nyt on ja veitsi leikkaa, niin totta kai hallitus nähtävästi miettii aika monia asioita, missä se leikkaa. Tässä asiassa kuitenkin tämä jääräpäisyys oli aika käsin kosketeltavaa.

Kun tällä yhdistelmätuella on todella tarkoitus työllistää jo pitkään työssä olleita, niin ne kaksi vuotta työttöminä olleet tarvitsevatkin motivaatiota työllistyäkseen. Ei sieltä enää ole helppo lähteä työelämään. Minä olin viime kesänä 2,5 kuukautta pois tästä talosta, ja minua harmitti syyskuun alussa mahdottomasti tulla takaisin töihin. Ei se ollut mikään ilosanoma, kun täytyi panna kello herättämään eräänä aamuna ja viiden aikaan lähteä töihin. Joutilaisuuteen oppii. Sen takia tätä motivaatiota pitäisi lisätä myöskin pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Lisääntyykö se tällä riittävästi vai ei, se on toinen asia.

Eräs asia, mikä minua on alkanut ihan parin viimeisen päivän aikana myöskin vähän soimata, on se, kun ed. Kuoppa ensimmäisessä puheenvuorossaan vertasi tätä lainsäädäntöä vuorotteluvapaalainsäädäntöön ja sanoi, että tässä on vähän sama juttu. Vuorotteluvapaalaki pilattiin alussa sillä, että korvausprosentti oli vain 60; nyt se on 70.

Tässä ei kerry työssäoloehtoa kuin kolmasosa. Nyt minua askarruttaa se, että minä en aikoinaan ole vaatinut tätä lakia myös määräaikaiseksi kokeiluluonteiseksi laiksi, jota olisi seurattu erittäin tarkasti ja haettu epäkohdat ja katsottu ja kehitetty sitä. Se ei ole myöhäistä vieläkään. En tarkoita tätä nyt enää. Tämän kohdalla se on myöhäistä. Mutta kun tiedän, että parastaikaa on raakakopiovaiheessa työllisyysasetuksen kokonaisuudistus, niin siitä voisi toivoa tulevan sellainen, että siitä olisi apua palata tähän asiaan vähän myöhemmin, kun kokemusta on saatu.

Ei mikään estä myöskään hallitusta tuomasta uutta lakiesitystä minä päivänä hyvänsä. Minä haluaisin, kun me emme pysty täällä suoraan vartioimaan annettuja asetuksia, jotka tasavallan presidentti vahvistaa, että käytettäisiin kaikki eteisestä ja keittiöstä menevät portaat, jotta me sitä asetusta seuraisimme ja kontrolloisimme, ettei sillä pilattaisi tätä kohtuullisesti eteenpäin mennyttä asiaa.

Arvoisa puhemies! Joka tapauksessa ja tästä puheenvuorostani huolimatta olen saavutetun neuvottelutuloksen ja tämänhetkisen valiokunnan mietinnön takana, olen niin kuin kiviaita, sanoi ed. Heikki Rinne.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. V o k k o l a i n e n : Arvoisa herra puhemies! Työvoimapoliittisen järjestelmän uudistaminen näyttää keskustelua lisäävän, niin kuin sosiaaliturva-asiat tänä iltana yleensäkin. Eli jos keskustelemalla nämä asiat täällä hoituisivat, luultavasti tämä maailma olisi paljon paremman näköinen.

Arvoisa puhemies! Tämän lain lähetekeskustelun yhteydessä mietiskelin, kun kävin läpi puheenvuoroja, joita lähetekeskustelussa käytettiin, mikä merkitys yleensä lähetekeskustelulla on lain käsittelyn kannalta täällä salissa ja ennen kaikkea valiokunnassa. Jos olen ymmärtänyt, lähetekeskustelu on lähinnä evästys valiokuntatyöskentelyyn, ja kuten äsken sanoin, kävin läpi lähetekeskustelupuheenvuoroja, kun en valitettavasti silloin ollut paikalla. Oli käytetty kymmeniä puheenvuoroja, niin kuin ed. Lindroos sanoi. Myös arvoisa ministeri istui hyvin tiukasti paikallaan, ja yhteinen analyysi niistä puheenvuoroista oli se, että kritiikkiä esittivät lähinnä hallituspuolueet ja esitetyn lain läpimenoa kannatti tietenkin arvoisa ministeri ja paikalla ollut oppositio. Näin tämä maailma kulkee ja tuo näitä värikkyyksiä ja tällainen ensimmäisen kauden kansanedustaja miettii aina tätä tapaa, miten täällä talossa toimitaan.

Kuitenkin työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamisessa on mielestäni paljon hyviä elementtejä nimenomaan niiltä osin, kuin ne koskevat pitkäaikaistyöttömien aktivoimista työelämään yhteiskunnan voimin, sillä tosiasiahan on, että kyseiset työttömät eivät ilman yhteiskunnan tukea pääse työmarkkinoille. Siitä on selkeä osoitus ja esimerkki, kun seurataan, miten pitkäaikaistyöttömyys jatkuvasti kasvaa ja työttömien keski-ikä kasvaa. Jos yhteiskunta ei ole näissä toimissa mukana, niin he tulevat olemaan pysyvästi syrjäytyneitä. Siinä mielessä tämmöinen kokonaisuudistus on aivan oikean suuntainen.

Mutta kuten edellä mainittu lähetekeskustelu jo ennakoi, lakiesitys sellaisenaan toi vaikeuksia valiokunnan käsittelyyn, minkä myös ansiok-

kaasti puheenjohtaja Lindroos täällä toi esille, ja ennen kaikkea julkisuutta sai niin sanottu yhdistelmätukiehdotus, minun mielestäni kokonaisuutena pieni asia, mutta kun se oli periaatteellinen arvovaltakysymys, niin se sai sitten ne muodot, jotka asia näyttää aina tässä talossa ja tässä salissa saavan, kun on kysymys työelämän lainsäädännön uudistamisesta. Yhdistelmätukihan piti sisällään muuten normaalin työsuhteen ilman työttömyysturvan työssäoloehtoa, jos työsuhde kestää enintään 12 kuukautta.

Kyseiseen asiaan puuttuivat myös asiantuntijat muun muassa yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta, joka onkin erittäin tärkeä asia. Mikä olisi tulevaisuus sellaisella työsuhteella, johon kohdistuu jonkin asteista yhteiskunnan tukea, esimerkiksi työllistämistukea ja muun muassa oppisopimuskoulutusta?

Asia sai vakavuuden, että jopa perustuslakivaliokunta muutti omaa lausuntoaan ensimmäisen käsittelyn jälkeen ilmeisesti voimakkaan kokoomuksen painostuksen takia. Se sitten tietysti vähän hämmästytti, että myös oppositiolle kävi tämä muutosesitys. En käy sen kummemmin läpi, mitä nämä erilaiset kannanotot olivat perustuslakivaliokunnan osalta. Mielestäni valiokunnan puheenjohtaja ed. Lindroos toi oleellisen asian esille.

Minulle jäi koko prosessin ajalta sellainen käsitys, että osalla työministeriön virkamiehiä on selkeä asennevamma eli ihmeellinen käsitys, että työttömät haluavat sen pituisia työsuhteita, että ansiosidonnainen työttömyysturva täyttyy. Se asennevamma ja tauti on leviämässä muihinkin kuin työministeriön keskeisiin virkamiehiin. Mutta kun työttömiä ihmisiä jututtaa ja heidän halukkuuttaan työhön, niin saa aivan toisenlaisen kuvan siitä, mitä he haluavat, kuin mitä luullaan haluttavan virkamieskammioissa, joissa ei elävää elämää paljon nähdä eikä keskustella työvoimatoimistojen ihmisten kanssa. (Ed. Rinne: Sosiaalirasismi etenee!)

Siinä suhteessa tuntuu käsittämättömältä eikä voi oikein ymmärtää, miksi niin voimakkaasti vastustettiin työssäoloehdon kartuttamista yhdistelmätuen työsuhteissa. Minä ainakin olen hyvin pitkälle henkilökohtaisesti analysoinut sen, miksi tämä vaikeus oli niin suurta, kun suurimpana vaikeutena hallituksen sisällä oli kokoomuksen kielteinen kanta muutokseen, jota hyvin voimakkaasti ja hyvin pitkään myös työministeri tuki. Sen takia saavutettu kompromissi, joka sisältää työssäoloehdon kartuttamisen kolmasosalla työajasta, enimmillään 4 kuukautta, on hyväksyttävissä, koska muut vaihtoehdot olisivat olleet vielä tätäkin huonommat.

Ed. L i n d r o o s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kaksi asiaa hyvin lyhyesti. Toinen on se, kun ed. Vokkolainen totesi erityisesti työministeriön virkamiehistä käsityksensä. Yhdyn siihen täysin ja olen sitä mieltä, että jopa valiokunnan on vaikea saada tietoa tämän hetken virkamiehiltä, jos ei tietoa ymmärrä pyytää.

Syy, minkä vuoksi, arvoisa puhemies, pyysin vastauspuheenvuoron, on se, että haluan eduskunnan pöytäkirjaan merkittäväksi, että olen todistanut väärin puhujakorokkeelta äsken, ja haluan sen oikaista. Kerroin paperista, jonka otsikko on: "Ensimmäisessä käsittelyssä hyväksytyn lausunnon vaihtoehto ryhmävastaavien neuvottelun pohjalta". Tämä paperi on syntynyt nimenomaan perustuslakivaliokunnan ryhmävastaavien neuvottelupöydässä eikä eduskunnan hallituspuolueiden ryhmänjohtajien neuvottelussa.

Ed. K e m p p a i n e n : Herra puhemies! Ed. Vokkolainen puheenvuorossaan totesi, että hänellä ei ole kokemusta edelliseltä hallituskaudelta eikä keskustelusta työllisyyden hoidosta. Meillä taas on, ja kun niitä keskusteluja muistaa, miten nykyinen työvoimaministeri luonnehti Ahon hallituksen työvoimapolitiikkaa rottakokeiluksi ihmisillä ja miten saatiin työvoimaministeri perustuslakivaliokunnan kuultavaksi, että hän lähtisi valtakunnanoikeuteen, niin kun sitten katsotaan, minkälaisia puheenvuorot nimenomaan häneltä ovat sen jälkeen olleet sekä julkisuudessa että täällä, täytyy vähän kriittisesti katsoa työvoimaministerin saavutuksia.

Mehän olemme saaneet työasiainvaliokuntaan kolme neljä lakia, jotka on tuotu sinne hirveän isolla äänellä, isolla voimalla, kaikella arvovallalla. En pysty olemaan näkemättä niissä sitä piirrettä, joka täällä kiellettiin, että niillä lakimuutoksilla on oltu hakemassa joukkovoimalla ansiosidonnaisen työttömyysturvan pidentämistä. Sellainen vaikutelma minulle on syntynyt joukkovoiman käytöstä ja asioiden ajamisesta silloin, kun sitä käytettiin edellisen hallituksen aikana ja myös nyt tämän hallituksen aikana hallitusta vastaan.

Me olemme saaneet tänne vuorotteluvapaalain, jota käsitellään myöhemmin, sitten tämän lakiesityksen sekä koulutusvakuutuksen. Täytyy sanoa, että kun ministeri Jaakonsaaren aikaansaannoksia katsoo kaikkien näiden lakien osalta, mukaan lukien työaikalaki, niin on oltu tekemäs-

sä isoa takkia, komeaa takkia, mutta kaikista on tullut kyllä aika lailla tuluskukkaro. Täytyy ihmetellä, kun esimerkiksi kokoomus on tässä samassa vitjassa ajamassa näitä sillä tavalla, että nämä olisivat nimenomaan työllisyyslakeja.

En vastusta näistä laeista yhtään ja allekirjoitan niiden periaatteet, mutta ei pitäisi puhua työllisyyden hoidosta silloin, kun näitä toimenpiteitä ollaan tekemässä. Nämä toimenpiteethän ovat pitkäaikaistyöttömiin kohdistuvia työvoimapoliittisia toimenpiteitä, joista pitäisi käyttää termiä kuntouttaminen, yhteiskuntaan takaisin ottaminen jne. Ei näillä työttömyyttä hoideta, kyllä ne ovat siinä suhteessa tuluskukkaroita. Mutta suurelle yleisölle on annettu ymmärtää, että ollaan tekemässä jotakin hienoa, uutta työvoimapolitiikkaa. (Ed. Laine: Työreformia!) — Jos tekisimmekin työreformia niin, että työtä hinnoiteltaisiin sillä tavalla, että se käy kaupaksi, kun otettaisiin kaikki tekijät huomioon, niin se laskisi esimerkiksi sosiaaliturvakustannuksia, ei olisi työn sivukuluja niin paljon. (Ed. Huotari: Palkkoja alennettaisiin!)

Paras luonnehdinta minusta oli valiokunnassa se, että ministeri Jaakonsaari olisi saanut saman toimenpiteen lähettämällä kirjeen työvoimatoimistoille ja työvoimapiireille. Nyt meillä on rummutettu, että on olemassa jokin hieno uusi työllisyyspolitiikka, haettu hieno termi "kumppanuuskokeilu" Irlannista, ja ihmisillä on oikein stiiknafuulia-tunne, että nyt ollaan tekemässä jotakin isoa. (Ed. Rinne: Onhan nyt työpassi sentään!)

On varmasti sillä tavalla isoa, että minä allekirjoitan sen, ja olen tyytyväinen siitä, että työvoimahallinnon virkamiehet joka tasolla ovat innostuneita uusista välineistä. Totta kai, he pääsevät nimenomaan sen vaikeimman työllistettävän porukan auttamiseen. Heille nimenomaan korostetaan, että tämä on heidän tehtävänsä. Mutta on aivan väärin ollut luoda kuvaa, että näillä toimenpiteillä jotenkin työllisyyttä parannettaisiin. Siihen tarvitaan paljon, paljon järeämpiä keinoja. Nämä ovat marginaaliasioita, joilla työttömyyttä hoidetaan, näennäistekemistä, sinällään tärkeätä.

Olen siviiliammatissani nähnyt näitä ihmisiä ja olen erittäin kiitollinen, että ihmisiä tällä tavallakin vedetään mukaan ja pidetään kuntoutuksessa, rohkaistaan, kannustetaan ja heille tehdään mittatilaustyönä paikkoja. Sinällään en vastusta tätä, mutta haluaisin tässä keskustelussa tuoda esiin sen, että kun meillä on tämä uusi työvoimapolitiikka, jota oikein isolla äänellä ollaan viemässä jopa Eurooppaan, että meillä nyt olisi joitakin hienoja malleja täällä vietäväksi, (Ed. Rinne: Eivät ne kelpaa!) minusta se keskustelu ja ne asiat kyllä pitäisi ottaa vähän kriittisemmin. Eivät nämä ainakaan työllisyyden hoidon tuloksina käy, kuntoutustoimenpiteinä ne ovat hyviä.

Keskustelu olisi ollut täällä varmaan innostunutta, niin kuin ministeri Jaakonsari totesi, että tämä hänen esityksensä on sosialidemokraattinen projekti ja uusi keino ja kaikella tavalla linjakas. Varmasti osin olikin, mutta sitten tuli riita työssäoloehdosta.

Itse olin valiokunnassa kannattamassa sitä, että puolet voitaisiin laskea, vaikka se on vastoin sitä periaatetta, jonka ministeri Jaakonsaari totesi, että ei sosiaaliturvalla olon pitäisi kerryttää työssäoloa. Tämähän on juuri sellainen, jonka edelliset puhujat kielsivät, että kun tätä ajettiin, tällä ei ajettu työssäoloehdon karttumista. Mutta kannatan työssäoloehdon karttumista sillä, että siinä olisi lisähoukutin pitkäaikaistyöttömälle työllistyä ja tulla näiden toimenpiteiden kohteeksi. Siinä mielessä tämä on ihan hyvä asia.

En arvostele tätä lakia muuten kuin siitä, että on myyty liian isoa asiaa. On saatu ihmisille kuva, että tällä muka työttömyys hoidetaan. Onhan tässä keskustelua ja puhereferaatteja pidetty, mutta mitkä ovat tulokset työllisyyden hoidossa, sitä panee kysymään.

Ed. K a r j u l a : Arvoisa puhemies! Maassamme on todella tarvetta työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamiseen. Valitettavasti esillä oleva lakiesitys on tämän nimikkeen alle varsin kapea harjoitus.

Maamme työttömyysongelman ratkaisemiseen pyritään enemmänkin sitä kautta, että vahvistetaan lainsäädäntöä työttömyyden ylläpitämiseksi sen sijaan, että loisimme lainsäädännöllisiä uudistuksia todellisen työllisyyden parantamiseksi. Olemme mukana kansainvälisessä työn kilpailussa, jossa meidän on pakko tunnustaa se tosiasia, että ihmisen todellisen hyvinvoinnin lähde on työ ja tässä mielessä hyvinvoivan valtion merkittävin kriteeri on se, että saavutamme täystyöllisyyden. Se on hyvinvoinnin lähde, se on perusta sille, että kansakunta ja yhteiskunta voi rakentua ehyenä, ei niin, että me erilaisilla keinotekoisilla järjestelmillä ylläpidämme ja ruokimme työttömyyttä.

Minusta meidän pitäisi paljon vahvemmin katsoa niitä tosiasioita silmiin, minkä vuoksi Suomen rakenne merkitsee sitä, että maassamme

vaaditaan poikkeuksellisen suurta bkt:n kasvua, että me säilytämme edes nykyisen työllisyyden tason. Meillä on liian nopeasti kasvanut työn hinta, meillä on liian vähän osa-aikatyön mahdollisuuksia ja nykyisten verokäytäntöjen ja työn sivukustannusten seurauksena meille ei ole rakentunut palvelutyöpaikkoja sillä tavalla kuin olisi pitänyt. Sen vuoksi keskeisintä on saada aikaan se arvomuutos, jossa me kaikin konstein haemme ratkaisuja, joilla voimme varjella työtä ja ennen kaikkea luoda tässä tilanteessa uusia työtilaisuuksia.

Sen vuoksi työasiainvaliokunnankin toiminnan painopiste on nimenomaan työllisyyden hoidossa. Valitettavasti se menneinä vuosina ja meidänkin valiokunnan työaikana, niin kuin ed. Kemppainen edellä sanoi, on enemmänkin keskittynyt työttömyyden hoitoon.

Lakiesityksessä on arvostettavaa se, että on paneuduttu pitkäaikaistyöttömien ongelmaan ja ennen kaikkea sillä tavalla, että luodaan mahdollisuus, että nämä ihmiset, jotka ovat vuosia olleet vailla kosketusta työelämään, pääsevät taas mukaan. Minusta se on arvostettava ja kannatettava asia. Sen vuoksi olenkin hallituksen alkuperäisen esityksen takana hyvinkin vahvasti. Näen sen nimenomaan sosiaalipoliittisena ratkaisuna, että näin tarjotaan ihmisille mahdollisuus päästä työelämään, päästä harjaantumaan ja ehkä sitä kautta vielä palaamaan ihan normaaliin työelämään.

Sen sijaan en missään nimessä voi hyväksyä sitä, että tähän kytketään myös työssäoloehto. Miksi en voi hyväksyä sitä? Olen monessa yhteydessä aikaisemminkin arvostellut, että meiltä suomalaisina päättäjinä, kansanedustajina vaadittaisiin sitä henkistä lujuutta, jolla uudistaisimme työttömyysturvajärjestelmää nimenomaan pitkällä aikajänteellä ihmisen kannalta kestävään muotoon. Tällä hetkellä kaksi vuotta kestävä ansiosidonnainen työttömyysturva merkitsee nimenomaan sitä, että ihmiset näennäisellä hyvällä passivoidaan, heiltä viedään työkyky. Minusta tämä ei ole oikeaa ja vastuullista työllisyyspolitiikkaa.

Sen vuoksi oma näkemykseni on se, että me todella toteutamme hallituksen alkuperäisen esityksen mukaan yhdistelmätuen niin, että tarjotaan mahdollisuus pitkäaikaistyöttömille vuoden työssäoloon ja nähdään se arvo, että voidaan näin vastata heidän tarpeisiinsa. Myös pitäydytään siinä, että ei yritetä enää tarjota heille jotain näennäisetuutta, koska olen itse tykönäni ajatellut, että työllisyysehdon kertyminen tässä muodossa, mitä valiokunnan mietinnön pohjalta esitetään, on tietyn tasoinen hokkuspokkustemppu, jolla ei ole mitään todellista merkitystä pitkään työttömänä olleiden kannalta. On paljon tärkeämpää, että me rohkaisemme näitä ihmisiä tarttumaan työhön ja tätä kautta rakentamaan oman elämänsä sisältöä ja myös omaa toimeentuloaan.

Siinä olen täysin samaa mieltä valiokunnan puheenjohtajan ed. Lindroosin kanssa, että nykyistä paljon rohkeammin pitäisi tarttua kokeiluihin. Minusta tämäkin laki todella perustellusti olisi voinut olla kokeilulaki. Ennen kaikkea toivon, että työasiainvaliokunnan ja myös hallituksen aktiivisuus lisääntyy jatkossa esittää todellisia kokeiluita, millä tavalla parannetaan työllisyyttä.

Ed. V e t e l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Tällä hallituksen antamalla lakiesityksellä on juhlallinen nimi eli esitys työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamiseen liittyväksi lainsäädännöksi. Sisältö on kuitenkin huomattavasti suppeampi. Oikein nimi tälle olisi sellainen, joka viittaa pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen. Lakiesityshän kohdistuu nimenomaan pitkäaikaistyöttömiin eli ihmisiin, joilta on jo kaksi vuotta puuttunut työ. Kohdistuessaan pitkäaikaistyöttömiin ja kun puhutaan vain siitä, tässä on todella hyviä ja myönteisiä piirteitä. Uskon itsekin, että lain avulla, kun tätä päästään soveltamaan käytäntöön, pystytään vetämään pahimmassa syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä takaisin työmarkkinoille, ja tätä kautta voi aueta pitkäaikaisiakin pysyviä työsuhteita pitkään työttömänä olleille. Lisäksi laissa esitetään pitkäaikaistyöttömille annettavaa koulutusta työn hakemiseen. Tämä on varmasti paikallaan, sillä kaksi vuotta voi tehdä ihmiselle jo niin vaikeita asioita ja on voinut ajaa sellaiseen syrjäytymiskierteeseen, että työnhakukynnyksenkin ylittäminen voi olla todella työn ja tuskan takana.

Yhtenä vaarana on se, että pitkäaikaistyöttömiä on niin paljon, että jos näitä lähdetään hyvin nopealla aikavälillä kouluttamaan työnhakuun, järjestelmä tukkeutuu. Riittävätkö työvoimatoimistojen voimavarat näin laajamittaiseen koulutukseen, mitä lakiesityksessä edellytetään ja annetaan olettaa?

Yhdistelmätuesta, josta tänä iltana on ehkä eniten täällä puhuttu, itsekin haluan muutamia piirteitä ottaa esille. Yhdistelmätuella lasketaan työllistettävän pitkäaikaistyöttömiä eniten kolmannelle sektorille, jonkin verran kuntiin ja tie-

tynasteisesti yrityksiin. Kolmanteen sektoriin kohdistetut toiveet saattavat olla ylimitoitettuja, sillä yhdistelmätuki, joka on maksimissaan hieman päälle 5 000 markan suuruinen, voi kolmannella sektorilla muodostaa koko palkan eli siitä maksetaan myös välilliset työvoimakustannukset. Houkutin ei voi olla kovin suuri ottaa tätä työtä vastaan. Kunnat ja yksityiset joutuvat panemaan myös osansa palkan päälle. Eli yhdistelmätuki ei voi olla koko palkka. Silloin näillä voisi olla suurempaa houkutinta ja pitkäaikaistyöttömät voisivat ohjautua pikemminkin näihin.

Alkuperäisessä lakiesityksessä yhdistelmätuki ei kartuttanut työssäoloehtoa. Itsekin olin aluksi aika nihkeä sille, voisiko se kartuttaa sitä, mutta matkan varrella, kun lakiesitystä käsiteltiin ja asiantuntijoita kuultiin, oma mielipiteeni kyllä muuttui ja kypsyi. Lähtisinkin siitä, että puolet ajasta eli kuuden kuukauden jälkeen jäljellä oleva kuusi kuukautta voi kartuttaa työssäoloehtoa. Se on houkutin pysyä työpaikassa silloin, kun työtä saadaan, ja tekeehän se nämä työsuhteet samanarvoiseksi muitten työsuhteitten kanssa tai lähinnä työllistämistuella synnytettyjen työsuhteitten kanssa.

Kompromissina valiokunnasta lähti esitys, että kolmannes ajasta voisi kartuttaa työssäoloehtoa eli sitä kertyisi maksimissaan 14 viikkoa. Se on kompromissi, mutta vastalauseessamme olemme lähteneet siitä, että puolet ajasta, ja toisessa käsittelyssä tulemme tekemään tähän liittyvän esityksen.

Ed. R ä s ä n e n : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin yhdistelmätuki on perusidealtaan erinomainen ja tarpeellinen uudistus. Toivottavasti se tuo toivoa ja mielekkyyttä monen pitkäaikaistyöttömän elämään.

Ihan lyhyesti totean, että mielestäni keskustan vastalauseeseen sisältyvä esitys on selvästi parempi kuin valiokunnan kompromissi. Työasiainvaliokunnan edustajien Armas Komin ja Matti Vanhasen esitys siitä, että työssäoloehto karttuu samassa suhteessa, jossa yhdistelmätuki koostuu puoleksi työmarkkinaosuudesta ja puoleksi työllistämistukiosuudesta, on mielestäni looginen. Tuen keskustan kantaa, jossa työssäoloehto karttuu kuuden kuukauden jälkeen puolen vuoden ajalta, mikä on myös työttömän kannalta kannustava järjestelmä.

Ed. R i m m i : Herra puhemies! Yhdistelmätukiasia on puhuttanut aika paljon, ja on todella hyvä seikka, että edes tähän kompromissiin pitkien ja monimutkaisten neuvottelujen ja vääntöjen jälkeen päästiin, koska on aivan oikein, että tämä kartuttaa mahdollisuuksia päästä takaisin ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle. Se on myös osaltaan tietyllä tavalla pitkäaikaistyötöntä motivoiva, vaikka ei suinkaan varmasti pääasia.

Mitä tulee siihen, onko yhdistelmätuen jälkeen mahdollisuuksia päästä esimerkiksi normaaliin työsuhteeseen, ne tietenkin saattavat olla aika pieniä, mutta ei se kokonaan mahdotonta ole, koska pitkäaikaistyötön voi kuitenkin esimerkiksi ollessaan jossakin yrityksen palveluksessa osoittaa kyvykkyytensä ja hänelle saattaa silloin myös aueta mahdollisuuksia.

Olisin halunnut puuttua ed. Karjulan puheenvuoroon. Hän jaksaa kyllä lähes jokaisessa puheenvuorossaan, kun työttömyydestä puhutaan, tuoda esiin sen, miten Suomessa on liian korkea työn hinta. Mutta milloinkaan, ed. Karjula, ette ole suostunut kertomaan sitä, millä hinnalla tässä maassa oikein pitäisi mielestänne töitä tehdä. (Ed. Kemppainen: Käykö se kaupaksi?) Sanoitte myös sitä, että ansiosidonnainen työttömyysturva vie työkyvyn. En kuitenkaan mitenkään voisi hyväksyä tällaista väittämää. Kyllä ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta töihin palaavilla ihmisillä, varmasti hyvin runsaalla joukolla, on ihan korkea ammattitaito. Siellä on sadoittain ihmisiä, jotka myös vaalivat ammattitaitoaan ja ovat valmiita menemään työhön millä hetkellä tahansa. Minusta se oli kyllä aika loukkaavasti näitä ihmisiä kohtaan sanottu.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Tähän aikaan yöstä pitää pyrkiä tiiviiseen esitykseen. Pyrin siihen.

Jos edellisessä asiakohdassamme sai presidentti Koivistoa siteeraten vammoja sielulleen, niin tässä kohdassa saa palsamia. Minusta on aivan erinomaista, että kun työllisyyskehitys yleisesti ottaen, toisin kuin oppositio sanoo, on kohentumassa voimakkaasti suomalaisessa yhteiskunnassa, niin hallitus myös kiinnittää huomiota erityisryhmiin, niihin työttömiin, jotka ovat kaikkein vaikeimmassa asemassa, nimenomaan niihin työttömiin, jotka ovat täysin syrjäytymässä työmarkkinoilta. Siinä suhteessa lakiesitys on mitä tervetullein. Tässä tartutaan pitkäaikaistyöttömien ongelmiin.

Yhdistelmätuki, josta tässä on paljon keskusteltu, sisälsi hallituksen esityksen muodossa ongelman, joka oli nimenomaan työssäoloehdon karttuminen. Itse arvostan sitä työtä, jota edus-

kunnassa nyt on tehty tämän osalta, että on löydetty kompromissiratkaisu, joka tyydyttää eri osapuolia. Neljän kuukauden työssäoloehdon karttuminen tuntuu tarkoituksenmukaiselta. Kaiken kaikkiaan esitys on erinomainen osoitus siitä vastuullisesta työllistämispolitiikasta, jota halltus on hoitamassa, ja mielellään asettuu tukemaan sitä.

Ed. P u h j o : Herra puhemies! Olen sitä mieltä, että tämä uusi yhdistelmätukilaki on sinänsä oikean suuntainen ja on hyvä, että harkitaan uudenlaisia malleja ihmisten työllistymiseen tässä suurtyöttömyyden Suomessa. Esityksestä käy ilmi, että tätä halutaan nimenomaan enimmäismäärän työttömyyskorvauksella olleille taikka yli 500 päivää työmarkkinatuella olleille eli sellaiselle porukalle, jolla käytännössä ei kovin paljon ole nyt mahdollisuuksia työllistymiseen. 5 000 markan porkkanalla yritetään aktivoida porukkaa töihin.

Tämä on ajatuksena hyvä, ja tietenkin olisi hyvä, että tämän uuden työllisyysvaiheen aikana löytyisi työntekijälle uusi jatkotyöpaikka mahdollisesti jostakin muualta. Epäilen itse, että saman työnantajan palvelukseen ei häntä kuitenkaan valittaisi, koska yhdistelmätukijärjestelmällä on ilmeinen seurauksensa. Olkoot työnantajat sitten kolmatta sektoria eli erilaisia järjestöjä, kuntia tai yrityksiä, niin luulen, että he pyrkivät ottamaan nyt tarjotun rahan voimin työntekijöitä.

Olin hiljattain aika suuressa urheiluseminaarissa, jossa oli satoja osanottajia, ja siellä selviteltiin urheilujärjestöjen erilaisia mahdollisuuksia työllistää. Siellä selvästi huokui lävitse, että urheilujärjestöt odottavat tätä lakialoitetta aivan kuin vesi kielellä. He tarvitsisivat oman toimintansa aktivointiin uutta työvoimaa, ja kun se palkatta ei nykyään oikein onnistu, niin tämä järjestelmä tekisi heille hyvän palveluksen.

Mutta jos tältä lailta odotetaan liikoja, luulen, että siinä petytään. Me haluamme työllistää ennen kaikkea ikääntyneitä pitkäaikaistyöttömiä, mutta luulen, että näitä nimenomaan ei palkata töihin, vaan töihin pääsevät nuoret. Ei ole huono asia, että nuoret pääsevät töihin, päinvastoin on hyvä, että heiltä katkeaisi työttömyysjakso, mutta perusteluissa mainitaan sellainen epäkohta, että pitkäaikaistyöttömät eivät ole hakeutuneet työharjoitteluun sen takia, kun työharjoitteluista ei synny työssäoloehtoa eli ei ole mitään mahdollisuuksia päästä sen jälkeen ei peruspäivärahalle eikä ansiosidonnaisellekaan päivärahalle. Pitkäaikaistyöttömistä, joita on kymmeniätuhansia tai yli satatuhattakin, ei juuri kukaan ole hakeutunut työharjoitteluun. Jos tätä ryhmää aiotaan työllistää, minä epäilen, että heidän työllistymistään tämä lakialoite ei palvele.

Kun yritykset, kunnat tai kolmannen sektorin järjestöt palkkaavat työntekijöitä, on aivan luonnollista, että työantaja silloin vaatii palkatulta henkilöltä kunnon työpanosta. Niin kuin aiemminkin täällä mainittiin, monesti ainakin järjestötasolla voi olla tilanne, että järjestössä ei ole muuta työntekijää, joka opastaisi ja auttaisi työnteossa, vaan työntekijä joutuu yksinään hoitamaan hommansa ja niin muodoin tekee täyttä tulosta työssään. Tämä näkyy muun muassa siitä arvostuksesta, mikä tavallaan esityksessäkin tulee esille, eli yhdistelmätuella työllistetyn sosiaaliturva on lähes samanlainen kuin kenen tahansa muunkin työsuhteisen ihmisen sosiaaliturva, eli sairastaessaan hän pääsee sairauspäivärahalle, eläke karttuu ja monet muut sosiaaliturvan edut karttuvat, paitsi ei tämän esityksen viemä työssäoloehto.

Tähän liittyy mielestäni aivan uusi työmarkkinoilla oleva eriarvoistava seikka. Ei nimittäin aikaisemmin ole ollut niin, että kun kunnon työtä tehdään ja tulosta tulee, ei kertyisi työssäoloehtoa, jonka turvin voitaisiin sitten päästä uudestaan päivärahan piiriin ja nimenomaan ansiosidonnaisen päivärahan piiriin. Tämä on lain ehdoton epäkohta, eikä tämä valiokuntakäsittelyssäkään kovin paljon kummoiseksi muuttunut. Nimittäin neljän kuukauden työssäoloehto vuoden työstä ei ole oikeastaan mitään. Niin kuin täällä jo mainittiin, seuraavana vuonna pitäisi yli puolet vuodesta olla töissä, jotta koko kymmenen kuukauden työssäoloehto karttuisi. Tällaista työllistymistä minun mielestäni ei ole näköpiirissä.

Kun olen perustuslakivaliokunnan jäsen, en voi myöskään olla puuttumatta valiokunnan työhön. Ensimmäisessä käsittelyssä kompromissin myötä valiokunnan suuri enemmistö sai aikaan sellaista tekstimuodostelmaa, josta eräänlaista työssäoloehtoa kertyisi, ja jopa ponteen saatiin maininta, että neljäs lakiesitys olisi käsiteltävä vaikeutetussa säätämisjärjestyksessä. Tämän jälkeen tuli komento, että valiokunnan jäsenet eivät saakaan olla harkitsemallaan kannalla. Tämä on mielestäni erikoista. Minä ymmärrän sen, että ryhmänjohtajat keskustelevat ja tekevät sopimuksia, miten perustuslakivaliokunnassa toimitaan, se on ihan oikein, mutta niiden ryhmänjohtajien kuuluu olla perustuslakivalio-

kunnan ryhmien johtajia, ei eduskuntaryhmien johtajia.

Itse tein muutosehdotuksen sekä ponteen että myöskin valiokunnan tekstiosaan. Valitettavasti ei tullut kannatusta. Olen nimittäin sitä mieltä ja myöskin asiantuntijalausuntojen perusteella asiaa olisi voitu tulkita toisinkin kuin nyt päätettiin. Ei ollut lainkaan yksiselitteinen asia, että valiokunnan olisi kuulunut evätä tämä työssäoloehto. Mutta aivan uutena asiana tämä oli myöskin asiantuntijoille hieman ongelmallinen. Heidän pohdintansa jäi myöskin osittain auki, kumminpäin pitäisi toimia, pitäisikö vaikeutetussa säätämisjärjestyksessä vai tavallisessa säätämisjärjestyksessä viedä tämä lävitse. Nyt kuitenkin on päädytty tähän ratkaisuun, mikä tässä nyt on.

Mielestäni valiokuntatyössä verrattiin eriarvoisuuden suhteen vääriä ryhmiä. Minun mielestäni olisi kuulunut verrata niitä ryhmiä keskenään, jotka ovat yhdistelmätuen mahdollistaman työssäolon suhteen tasa-arvoisia. Kun nyt uutena asiana tällä lakiesityksellä työttömälle työllistetylle taataan työsuhde, mitä aiemmin ei ollut eivätkä niin muodoin myöskään pitkäaikaistyöttömät menneet töihin, nyt kun tämä tarjosi työsuhteen kaikkine oikeuksineen normaaliin yhteiskunnan takaamaan sosiaaliturvaan, olisi pitänyt verrata nimenomaan näitä työllistettyjä aivan normaaliin, missä tahansa muussakin työssä olevaan henkilöön. Näin ei nyt kuitenkaan käynyt.

Kaikkineen, jos lopuksi ajattelee, mikä tästä laista on käytännön seurauksena, minusta tuntuu siltä, että kun yhdistelmätuella palkataan yhdeksi vuodeksi työtön, niin hän pääsee tämän yhden vuoden ajaksi hieman parempaan elintasoon ja onneksi sosiaalisempaan elämään, mutta tämän yhden vuoden jälkeen putoaa jälleen samalle pitkäaikaistyöttömän onnettomalle osalle. Vahvasti epäilen nimittäin, että näitä työllistettyjä ei palkata uudestaan ainakaan samaan järjestöön tai firmaan, koska nämä järjestöt ja firmat vesi kielellä odottavat, että he saavat aina tämän 5 000 markkaa automaattisena palkkakustannuksiin, ja vaihtavat vuoden välein työntekijää, olkoon hän ollut sitten hyvä tai huono.

Kun tässä työttömyyttä koetetaan alentaa, niin tämä on kyllä siihen oivallinen konsti. Mutta ei tämä luo niitä uusia työpaikkoja, niin kuin ed. Viitamies oletti, että tulee uusia työpaikkoja tämän työllistymisvuoden jälkeen. Uusia työpaikkoja syntyy minun mielestäni käytännössä juuri sen verran, kun näitä 5 000 markan työpaikkoja järjestyy, aina yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Lopputuloksena tästä on sitten se, että hallitus tavallaan ostaa tällä 5 000 markalla sen verran työttömyystilastoja alemmaksi kuin tällä järjestelmällä tulee väliaikaistyöllistettyjä.

Vaikka tässä on nämä suuret puutteet, toivon, että käytäntö on hieman lohdullisempaa kuin maalailin. Olisi tietenkin hieno asia, että tämän yhden vuoden työllistymisen ja sosiaalisemman elämän myötä löytyisi työllistetylle jatkotyöpaikka. Tätä kuitenkin epäilen.

Ed. L a h t e l a : Arvoisa herra puhemies! Tähän lakiin sisältyy monia asioita. Yksi on työnhakukoulutus. Odottaisi kuitenkin järkeä työnhakukoulutuksen osalta siinä mielessä, että katsottaisiin järkevästi, ketä lähdetään aluksi työnhakukoulutukseen ottamaan, koska kyllä se aika järjetön juttu on, jos kirvesmiehelle, joka ikänsä on pätkätöitä tottunut tekemään ja hakemaan työpaikkansa, käydään järjestämään vaikka 55-vuotiaana työhakukoulutusta. Minä luulen, että se kaveri kyllä naureksii pitkään, mitä järkeä tässä on, kun hän on aina osannut hakea työnsä. Siinä mielessä pitäisi katsoa kohderyhmät hyvin tarkkaan, mihin se suunnataan. Ennen kaikkea pitäisi vielä rajata ne ulos, ketkä ovat jo työttömyyseläkeputkessa lisäpäiväoikeudella. Missään tapauksessa ei semmoista häirintää pidä käydä tekemään, että käydään niitä pyytämään työnhakukoulutukseen ja sitten sanotaan, kun siellä tuleekin ihminen, onko mitään mahdollisuutta sijoittua enää työelämään. Kun hän kieltäytyy, isketään vielä rangaistuskarenssi ja sanotaan, että tämä putki on poikki nyt. Jotain tämmöistä, mutta toivoisi, että näin ei missään tapauksessa sovellettaisi.

Kun työministeriön virkamiesten kommentteja ja filosofiaa kuunteli ja koko tätä esitystä, mihin monet näistä perustuu, niin tuntuu, että niissä ei ole käytännönläheisyyttä, vaan kuvitellaan, että seinien ulkopuolella, ilmeisesti ministeriön seinien ulkopuolella, tietysti täällä voivat jotkut kuvitella, että eduskunnan seinien ulkopuolella, on vaan täysin lusmuja ihmisiä, eivät ne haluakaan lähteä mihinkään. Semmoinen mielikuva on syntynyt monista puheenvuoroista ja esityksistä, mitä valiokunnassakin kuuli ministeriön virkamiesten suusta. Se tuntui hyvin hyvin pahalta asialta.

Jos siltä pohjalta sorvataan lakiesityksiä, ei ole ihme, että sinne tulee tämmöisiä lapsuksia, mitä nyt osin on valiokunta korjannut. Tosin tähän jää hirveän paljon ongelmakohtia, joita

jotkut ystävät ovat todistelleet. Pitää kiitos antaa ed. Lindroosille siitä, mitä hän valiokunnan puheenjohtajana on tehnyt, ja tietysti ed. Johannes Koskiselle myös perustuslakivaliokunnassa, että edes senkin verran jotakin sieltä on tullut hyvää, mitä on tullut, vaikka tiedän sen väännön ja on kuultu siitä väännöstä, jota perustuslakivaliokunnassa tämänkin asian ympäriltä on käyty ja sorvattu ja sovittu lausumaa ja sitten vielä väännetty ihan muuksi, että se ei käykään, niin kuin itse asiassa olisi oikeus ja kohtuus ollut. (Ed. Gustafsson: Onneksi on hyviä demareita siellä!) — Onneksi on meillä sellaisia. Sitä voi kysyä, ketkä muut ovat vääntäneet siellä perustuslakivaliokunnassa tai muualla sitten. Siellä ed. Puhjo on yksi ystävä, joka lienee ollut asialla.

Ongelmallista, niin kuin todettu, on työssäoloehto yhdistelmätuen osalta. Jos se on kerran työsuhde, työsuhdehan tarkoittaa sitä, että työnantajalla on määrättyjä velvoitteita ja työntekijällä on määrättyjä velvoitteita siinä työsuhteessa. Sehän tarkoittaa myös sitä, että työsuhde on aina työsuhde ja siinä noudatetaan määrättyjä sääntöjä. Nyt sivusta pökätään uusi juttu siihen työttömyysturvalainsäädännön puolelta. Sanotaan, että työsuhde ei olekaan ihan niin hyvä työsuhde kuin tuo toinen, vaikka tehtäisiin ihan samassa työpaikassa töitä. Työsopimuslaki ei lajittele sitä asiaa, mistä työnantaja rahansa on saanut. Sellaista minä en ainakaan ole koskaan huomannut, että työsopimuslaissa kysyttäisiin, onko se vaikka varastettua rahaa, ei se kysy sitäkään, kunhan sillä maksetaan palkat. Nyt, jos rahanpesusta tehdään oma laki, toivon mukaan ne rahat saadaan ainakin kiinni.

Mutta työsuhde on määrätty suhde, ja silloin niissä pitäisi noudattaa samoja ehtoja. Nyt tehdään sellaista eriarvoistavaa lainsäädäntöä, tehdään ihan omanlainen työsuhde, että työttömyysturvalainsäädäntö sanelee, että jokin etu ei kartu. Tässä kuvastuu jollakin tavalla se työministeriön virkamiesten asenne, että pitääkin tehdä näin, pitää saada ihmiset näköjään eriarvoiseen asemaan, kun he ovat ilmeisesti lintsareita heidän mielestään.

Tämähän tarkoittaa johdattelua eteenpäin. Sehän tarkoittaa sitä, että pian, ei todennäköisesti tämän hallituksen aikana mutta jatkossa pitemmällä tähtäimellä täytyy olla suunnitelma. Koska yhä työllistämistuella todennäköisesti joudutaan ihmisiä palkkaamaan, pian tulee varmasti sellainen esitys, että myös työllistämistuella palkatuille henkilöille tukityö ei kartuta työssäoloehtoa. Muuten tämä ei ole looginen ministeriön virkamiesten esitysten suhteen.

No, tämä on arvailun varassa, ja se nähdään sitten tulevaisuudessa joko eduskunnassa ollessa tai eduskunnan ulkopuolella, jos ollaan elossa ja terveinä tietysti. Jotkut ovat täällä eduskunnassa ja jotkut eivät. Mutta tämä on arvailua.

Kysymys on yhdenvertaisuudesta, ja siinä mielessä, jos kuvaisin, miten itse koen, minusta koko ajan pitäisi kerryttää työssäoloehtoa, jos se koko aika on työsopimussuhteessa oloa eli on työsuhde solmittu. Jos on toisin, puoliksi ja puoliksi esimerkiksi, mitä vaihtoehtoa tarjottiin, silloin pitäisi sanoa, että se toinen puolikas onkin jotakin muuta aikaa eli harjoitteluaikaa, joka pitäisi nimetä erikseen. Silloin minusta se olisi loogista eikä mentäisi puuttumaan työsopimuslainsäädäntöön, ei vääristettäisi sitä.

Toinen asia: Valiokunnan puheenjohtaja ed. Lindroos totesi, että tietysti vähän myöhäisherännäisenä käy miettimään, olisiko mahdollista ja järkevää, että tämä olisi ollut määräaikainen laki, jolloin olisi vähän paremmin ja helpommin tarkasteltavissa, kuinka tämä toimii. Mahdollista tähän nytkin on tehdä erilaisia esityksiä, mutta niinkin on mahdollista tehdä, että hallitus seuraa tätä, ja jos tämä ei toteudu määrinä, henkilöinä, siinä tapauksessa pitää odottaa ja tietysti kansanedustajat aktiivisina tekevät aloitteita myös siihen suuntaan, että työssäoloehtoa voidaan käyttää lisäkannustimena, kun olen käsittänyt, että hyvin suuri enemmistö ilmeisesti on sen kannalla, että yksi kolmasosa on tässä hyvä asia. Mutta tämähän nähdään lähiaikoina, katsotaan. Yö on jo myöhäinen ja kellot naputtavat siellä. Annetaan muillekin ystäville puheenvuoroaikaa.

Ed. Kantalainen: Arvoisa puhemies! Vaikka, niin kuin ed. Lahtela totesi, kello on varsin paljon ja asiasta on varsin paljon puhuttu, ehkä nyt kuitenkin sopii jokin sana, jolla voisi puolustaa hallituksen yksimielistä esitystä, joka on kuitenkin perustunut aika pitkällisen harkinnan ja valmistelun pohjalle. Siinä mielessä näitä asioita aina pitäisi katsoa aika objektiivisesti.

Oikeastaan voisi lähteä siitä, että kun kansainvälisten vertailujen mukaan asioita tarkastellaan, massatyöttömyyden kanssa kamppailevissa maissa työmarkkinat ovat rakenteeltaan yleisesti varsin samanlaiset. Voidaan myös todeta, että työvoima ikääntyy ja kasvava osa työssä olevista on niin sanotuissa epätyypillisessä työsuhteessa ja yhteiskunnan ehkä suurimmaksi huolen aiheeksi on selkeästi nousemassa niin

meillä kuin Euroopassakin pitkäaikaistyöttömyys sekä työttömyyden hoitokustannukset.

Työmarkkinoiden samankaltaisuudesta eri maissa johtuu, että myös eri maiden työllisyysstrategioista ja niistä saaduista kokemuksista voidaan löytää runsaasti yhteisiä piirteitä. Kaikkien yhteinen havainto näyttää olevan, että pelkästään talouskasvuun, alhaiseen korkotasoon ja maltillisiin tulosopimuksiin nojaava talouspolitiikka ei yksin riitä työttömyyden nujertamiseksi. Myös meillä suomalaisessa talouspolitiikassa kaikesta huolimatta usko tähän talouskasvun ihmeitä tekevään voimaan työttömyyden laukaisijana näyttää istuvan poikkeuksellisen syvällä.

Talouskasvu, jota vaadittaisiin, jotta nykyinen työttömyys ei kasvaisi, on 3,5 prosentin bkt:n kasvuvauhti, ja jotta kunnolla saataisiin jotakin aikaan, tulisi liikkua jatkuvasti 5—6 prosentin bkt-kasvussa. Siinä mielessä talouden kasvu ei tänä päivänä enää ole keskeinen avainkysymys vaan joudutaan miettimään asioita varsin paljon uudelta lähtökohdalta. Voidaan todeta, että talouden kasvu ei enää merkitse samalla tavalla työllisyyden kasvua kuin vielä viime vuosikymmeninä.

Työmarkkinoiden muutos globaalisti ja alati kansainvälisessä kilpailuympäristössä on poikkeuksellisen nopea ja joustavuutta vaativa, niin kuin on selkeästi nähty ABB Strömbergin ja Ericssonin tapaukset, joissa viedään työpaikat Euroopasta halpoihin maihin. Ne ovat mielestäni varsin selkeitä linjanvetoja. Onkin nähtävissä, että työmarkkinoille syntyvät uudet tehtävät ovat yhä useammin sellaisia, että niihin työllistyvät pääsääntöisesti hyvin koulutetut nuoret, eivät keski-iän ylittäneet eivätkä eritoten pitkäaikaistyöttömät.

Arvoisa puhemies! Suomessa meillä harjoitettu työllistämispolitiikka on rakentunut paljolti erilaisten massatoimenpiteiden varaan, erilaisten työllistämistoimien, ajatellen esimerkiksi tukityöllistämistä tai työllisyyskoulutusta. Niiden piirissä on ollut noin 5 prosenttia työvoimasta eli kuluvana vuonna yli 120 000 henkeä ja tulevana vuonna noin 118 000 henkeä, ainakin budjetin mukaan. Työvoimakoulutuksessa käytettäviä oppilaspäiviä kulutetaan tänä vuonna runsaat 8,3 miljoonaa ja ensi vuonnakin yli 7 miljoonaa, niin että koulutuksessa on vuonna 97 eli tänä vuonna keskimäärin 36 500 henkeä ja ensi vuonna suunnitelmien mukaan noin 30 000 henkeä.

Näillä erityistoimilla on luonnollisesti pyritty edesauttamaan etenkin pitkäaikaistyöttömien mahdollisuuksia hakeutua työhön ja pysyä työmarkkinoilla sekä estämään syrjäytymistä, eli ne ovat siinä mielessä ymmärrettäviä tavoitteita, joita tähän linjaukseen on rakennettu sisään. Kun verrataan työllisyyden hoitoon käytettyjen kokonaismenojen rakennetta, on aktiivisten toimien osuus Suomessa kuitenkin lähellä passiivisimman työvoimapolitiikan maiden tilannetta kansainvälisessä vertailussa. Avoimille työmarkkinoille sijoittui 90-luvun puolivälin selvityksessä kolme kuukautta toimenpiteen jälkeen keskimäärin vain noin viidennes niin tukityöllistetyistä kuin työllisyyskoulutuksessa olleistakin. Näyttääkin siltä, että tukityöllistämisen tosiasialliseksi tehtäväksi on käytännössä muodostunut ansiosidonnaisen työttömyyskorvauksen uusiminen.

Työllisyyden hoidossa tarvitaan mielestäni kipeästi uusia innovatiivisia otteita ja rohkeutta uudistamiseen sekä työllistämis- että työllistymisedellytysten parantamiseksi. Tässä mielessä työministeriön ja hallituksen esitys työvoimapoliittisen järjestelmän uudistamiseksi on mielestäni aivan oikeaan suuntaan menevä askel. Sitä on sanottu Suomen-malliksi. Se on tietysti ihan hyvä ajatus tälle asialle. Selvitysmiehinä toimineet Skog ja Räisänen ovat tehneet pohjatyön tähän uudistusajatteluun ja kieltämättä ovat perusteellisesti ottaneet huomioon meidän nykyisen työllisyystilanteemme ja myös työttömyyden rakenteen.

Uudistuksen tavoitteena on siirtyä massatoimenpiteistä yksilöllisempiin ja yrityskohtaisempiin, työpaikkoja tukeviin ja työntekijöiden ammattitaitoa sekä aktiivista työnhakua lisääviin toimintamalleihin. Selvitysmiehet mielestäni ansaitsevat täyden kiitoksen tehdystä työstä ja mielestäni myös hallitus siitä, että se on lähtenyt asiassa liikkeelle.

Mutta, kuten selvitysmiehet itsekin ovat todenneet, heidän esityksensä lähtee siitä poliittisesta todellisuudesta, jossa me nyt elämme. Käytännössä se tarkoittaa sitä todellisuutta, mitä me poliitikot voimme toteuttaa astumatta korporaattien varpaille. Onhan tässä selvitysten ja selontekojen luvatussa maassa tehty paljon erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia, joilla on pyritty tarkastelemaan työllistymisen ydinkysymykseen liittyviä vaikutuksia eli työnteon rakennetta, työn tekemisen kannattavuutta ja siihen liittyviä kysymyksiä.

Arvoisa puhemies! Rakenteellisten uudistusten tekeminen on, kuten kaikki hyvin olemme voineet havaita, vaikeaa. Se ei ole vaikeaa pelkästään Suomessa, vaan ylipäänsä myös eurooppa-

laisittain ja kansainvälisesti. Mutta sen, että selvitysmiehet ovat realistisina virkamiehinä hyväksyneet tämän lähtökohdan, ei toki tarvitse tarkoittaa sitä, että meidän tulisi välttämättä ottaa se asiapohjaksi. Kaikessa työllisyyskeskustelussa minun mielestäni meidän tulee muistaa, että työllisyys paranee vasta silloin, kun työn tarjonta ja työn kysyntä kohtaavat, eli kun työn kokonaiskustannus ja työn tekemisen ja työn teettämisen pelisäännöt kohtaavat.

Suomen-mallissa on paljon hyviä puolia, vaikkakaan siinä ei ole lähdetty perusteellisia rakenteita tarkastelemaan, mutta siinä mielessä koen kuitenkin sen selvänä edistysaskeleena nykytilanteeseen nähden. Tässä uudessa mallissa työttömien oikeudet ja velvollisuudet määritellään tavalla, jossa työnvälitystä pyritään tehostamaan ja lisätyillä voimavaroilla ja työttömän aktiivisuutta edesauttamalla jokaisen työttömän työllistymismahdollisuudet määräajoin kartoitetaan. Eli palveluissa pyritään siirtymään selkeästi massatoimenpiteistä yksilökeskeisyyteen, joka toki merkitsee samalla henkilön omavastuun kasvua asioissa.

Tässä esityksessä, niin kuin tänään on moneen kertaan kuultu, panostetaan niin sanottuun kolmanteen sektoriin, jolta odotetaan paljon. Uusi yhdistelmätuki antaa niille työttömille, joilla on halukkuutta työskennellä esimerkiksi harrastustoiminnan parissa, siihen hyvän mahdollisuuden. Yhdistelmätuki ei varmastikaan ole mikään lottovoitto, mutta kuitenkin se omalta osaltaan on tuomassa elämän sisältöön merkitystä ja pitämässä kiinni jokapäiväisissä toiminnoissa. Yhdistelmätuki ei toki saa olla taloudellisesti niin heikko, että sen sijasta kannattaa jatkaa työttömänä oloa. Mutta kuitenkaan se ei saa olla tasoltaan sellainen, ettei yhdistelmätuelta kannattaisi siirtyä perinteisen työn piiriin.

Arvoisa puhemies! Jos aivan tiivistettynä toteaisi sen, että hallituksen työvoimapoliittisessa linjauksessa näitä tavoitteita on katsottu niin, että palveluprosessiin ja -toimenpiteisiin tehtävillä uudistuksilla ja yhdistelmätuella on selkeästi pyritty siihen, että työttömyysjaksoja voitaisiin lyhentää, työttömyysetuuksien uudistusautomaatin ja passivoivan työvoimapolitiikan luonne voisi muuttua työmarkkinoille palaamista tukevaksi toiminnaksi. Tarkoituksena on, että yhdistelmätuki olisi selkeä keino tuen aikana etsiä paluumahdollisuuksia työmarkkinoille eikä takaisin työttömyyteen. Yhdistelmätuki yhteensovitetaan tehdyn työttömyysturvauudistuksen kanssa siten, ettei uuden työn tuen avulla tehdä tyhjäksi jo tehtyjä päätöksiä työttömyysturvan ja aktiivisten toimenpiteiden välitetystä suhteesta. Eli tässä mielessä yhdistelmätuki kohdistuisi pääosin niihin työttömiin, jotka eivät ole olleetkaan ansiopäivärahalla, ja se olisi käytettävissä erityisen pitkään työttömänä oleviin, siirtymävaiheessa useita vuosia työmarkkinatukea saaneisiin työttömiin.

Hallituksen esityksen perusteella on lähdetty siitä, että paljon puhuttua työssäoloehtoa ei kartutettaisi yhdistelmätuen avulla ja todetaan, että se olisi työvoimapoliittisen kokonaisuudistuksen tavoitteiden vastainen. Eli kun hallitus perustelujaan on tehnyt, se on lähtenyt siitä, että työssäoloehdon kokonaan tai osittain täyttäminen ohjaisi työttömiä ja työnantajia usein pelkästään tukityön ja työttömyysturvan vuorotteluun ilman kontakteja avoimiin työmarkkinoihin. Voidaankin kysyä, olisiko tällainen lopputulos myöskään työttömien edun mukaista.

Arvoisa puhemies! Nyt on joka tapauksessa rakennettu kompromissiratkaisu ja täytyy vain toivoa, että tämä neuvottelutulos ei vesitä sinänsä ansiokasta hallituksen yksituumaisesti rakentamaa uudistamisesitystä.

Ed. Biaudet merkitään läsnä olevaksi.

Ed. F i l a t o v : Arvoisa puhemies! Kun on tämän illan keskusteluja kuunnellut, niin tulee mieleen, että ei taida hallitus pystyä niin hyvää esitystä tekemään, etteikö se synniksi tässä salissa muuttuisi, ei tämä hallitus eikä varmasti mikään muukaan hallitus.

Pitkäaikaistyöttömyyden helpottaminen on kuitenkin yksi yhteiskuntamme varmasti suurimpia haasteita ja se on jopa vielä suurempi haaste kuin normaali yleinen työttömyyden alentaminen, onhan pitkäaikaistyöttömyyden ja syrjäytymisen välillä niin uhkaavan suuri sidos. Tietenkin voisi sanoa, että olisi parempi, jos yhdistelmätuesta kertyisi työssäoloehto koko ajalta, mutta vielä parempi olisi se, että meillä olisi pitkäaikaistyöttömille mahdollisuus tarjota markkinaehtoista niin sanottua normaalia työtä ilman mitään tukea. Mutta ikävä kyllä me emme aina voi valita kaikkein parhaimpia vaihtoehtoja. Sen vuoksi olen erittäin tyytyväinen siihen, että tällainen esitys on tähän saliin tuotu ja että se etenee ja on mennyt jopa parempaan suuntaan.

Tanskassa käsittääkseni on ollut samanlainen tukimalli käytössä ja Tanska on ainoa maa, jossa

pitkäaikaistyöttömyys on onnistuttu puolittamaan. Se on Euroopan mittakaavassa kuitenkin ainutlaatuinen saavutus. Se kannattaa pitää mielessä silloin, kun esitystä arvostelee. Niille, jotka ovat olleet huolissaan työssäoloehdon vain osittaisesta kertymisestä, haluaisin muistuttaa, että yli kaksi vuotta työttömänä olleen ihmisen kohdalla ei useinkaan ole valintatilannetta, jossa hän voi valita normaalin työsuhteen tai tämän yhdistelmätuen mukaisen työsuhteen, vaan valinta on yhdistelmätuen mukainen työsuhde tai ei työsuhdetta ollenkaan.

Ed. K o m i : Arvoisa herra puhemies! Mietinnössä esitetty neljän kuukauden työssäoloehdon kertymä ei ole riittävän kannustava. Kuten valiokunnan puheenjohtaja totesi, niin seuraavana vuonna pitäisi työllistyä puoleksi vuodeksi ja se on aika kova haaste avoimilta työmarkkinoilta. Sen sijaan, jos kertymä olisi kuusi kuukautta, niin se kuulostaa ihan erilaiselta, riittäisi kun löytää neljän kuukauden eli kolmasosavuoden työn avoimilta työmarkkinoilta. Se olisi jo huomattavasti kannustavampi järjestelmä.

Kannustavuus on siinä mielessä tärkeää, että pitkäaikaistyöttömät ovat usein jo osittain syrjäytyneitä niin työmarkkinoilta kuin muistakin sosiaalisista kontakteista. Siinä mielessä heillä pitäisi olla ehkä voimakkaammat kannustimet kuin lyhyemmän aikaa työttömänä olleilla.

Ed. Viitamies kysyi, miten hoidetaan työvaltaisilta yrityksiltä perittäviä välillisiä työvoimakustannuksia alemmaksi. Esimerkiksi siten, että sava- ja kevamaksut poistettaisiin pienemmiltä ja työvoimavaltaisimmilta yrityksiltä kokonaan ja vastaava summa kerättäisiin pääomavaltaisilta ja suuryrityksiltä. Tätähän on jo työttömyysvakuutusmaksun osalta tehty ja havaittu sen toimivan. Uskon, että tämä kyllä johtaisi selkeästi työllisyyden paranemiseen.

Ed. T a h v a n a i n e n : Arvoisa puhemies! Voisin yhtyä ed. Filatovin puheenvuoroon sen osalta, että esitys on ehdottomasti parannus pitkäaikaistyöttömien asemaan ja juuri tätä seikkaa ei ole korostettu tarpeeksi eduskuntakäsittelyn aikana.

Pitkäaikaistyöttömäthän ovat työmarkkinatuelle pudonneita useimmiten ja heillä ei ole ikään kuin mitään muuta tulevaisuuden näkymää ellei heitä aktiivisesti saada jonkin järjestelmän piiriin ja sitä kautta työllistymään.

Yhdistelmätuen työssäoloehdon karttuma, joka saatiin 40 prosenttiin, on hyvä asia pitkäaikaistyöttömien kannalta, mutta haluan tähdentää sitä, että jo sinänsä tämä esitys on parannus työttömien asemaan ja se on saanut mielestäni liikaakin kritiikkiä osakseen.

Lisäksi haluan tuoda sen seikan esille, että työttömät ovat kritisoineet esitystä sen osalta, että työllistymispalvelu lopetetaan ja tietysti kritiikki on omalla tavallaan ollut aiheellista. Mutta kuitenkin esimerkiksi työttömien yhdistysten toiminta, jonka vuoksi kritiikki on noussut esille, tullaan turvaamaan, tiettyyn rajaan asti tietysti, budjetissa olevalla erillisellä määrärahalla. Sitä kautta työttömät saavat tukea myös tulevaisuudessa ja pitkäaikaistyöttömät työllistyvät tällä tuella.

Ed. K e m p p a i n e n : Herra puhemies! On kiistelty siitä, työllistääkö tämä, onko tästä työllisyyden hoidon ratkaisuksi. Ed. Lahtela totesi, että aika näyttää. Mutta ei tämä työllisyyttä ratkaise ainakaan niillä alueilla, joissa tukityöllistämisen rahoja hallitus viime vuonna leikkasi. Koska tässä kuitenkin on kysymys verovaroilla työllistämisestä, niin sopii epäillä. Kritiikkiä tuli myös kolmannelta sektorilta, urheiluseuroista ja esimerkiksi Kepasta, Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksesta, miten he sitten pystyisivät tällä työllistämään. Ihmeen vähän on puhuttu siitä, että tällä ollaan ajamassa työvoimapalvelua alas, joka oli erittäin hyvä ratkaisu kolmannelle sektorille siltä osin.

Pyysin puheenvuoron, kun ed. Rimmi kysyi ed. Karjulalta, mikä on se oikea työn hinta. Ed. Rimmi, mitä te keskustalta, joka on oppositiossa, kyselette? Te olette juuri tehneet päätöksen, olla mukana Emu-prosessissa ja siellähän markkinaehdoilla toimitaan, ja sen verran kai teidän pitäisi hyväksi tosiasioita, että markkinat ratkaisevat, minkä verran on työn tarjontaa ja kysyntää. Sieltä pitäisi yrittää löytää se hinta. Se olisi varmasti lähempänä näitä ratkaisuja. Esimerkiksi tämän vuoden tupossa nollaratkaisu olisi ollut työllistävämpi. Sen tupotoimikunta kertoi. Samaten silloin aikoinaan kun oli tämä Sorsan nimissä tehty esitys, niin se alennus olisi ollut paljon työllistävämpi kuin se, mihin päädyttiin. Sieltä niitä ratkaisuja löytyisi ja toivoisi, että te myös tunnustatte, että sen pitää olla tarjonnan ja kysynnän mukaan. Jos työ on hinnoiteltu tai säännöstelty pois markkinoilta, niin ei se käy kaupaksi.

Ed. H a a t a i n e n : Arvoisa herra puhemies! Ed. Kemppainen kyseli, työllistääkö tämä uudis-

tus. Totta kai tämä työllistää. Tässä ohjataan resursseja nyt alueelle, jossa tällä hetkellä on mahdollisuuksia tehdä työpaikkoja, ihan oikeita konkreettisia työpaikkoja. Nämä kolmannen sektorin järjestöt ovat innokkaina lähdössä mukaan ja odottavat tätä uudistusta. Siinä mielessä minä olen erittäin iloinen, että tämä työvoimapoliittinen järjestelmä uusitaan ja on saatu tämä odotettu, hyvä uudistus. Nimittäin kun talouden romahdus ja massatyöttömyys tuli, se synnytti ihmisryhmän, joka on jäänyt todella heikoille, ja siihen tämä esitys tulee puuttumaan ja heidän asemaansa tämä tulee parantamaan. Tunnen näitä ihmisiä ja tiedän tämän tilanteen, koska asun Itä-Helsingissä, jossa pitkäaikaistyöttömyys on erittäin korkealla. Eli tämä antaa mahdollisuuden ihmisille päästä uudelleen kiinni elämään ja työhön.

Kivenä kengässä oli esityksessä työssäoloehdon kertymättömyys. Näin jälkeen päin voi sanoa, että tämä puute miltei oli hukuttaa muutoin hyvän esityksen, mutta siihen saatiin neuvottelujen jälkeen ratkaisu ja minusta se on tyydyttävä ja hyvä ratkaisu, koska kuitenkin työssäoloehto kertyy edes osasta eli kolmasosasta eli neljältä kuukaudelta, jos vuoden pituisesta työsuhteesta on kysymys.

Minusta tämän koko esityksen olennaisin anti on siinä, että me pääsemme tekemään räätälöityjä, yksilöllisiä ratkaisuja pitkäaikaistyöttömille. Se on erittäin tärkeä ja tervetullut uudistus.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Karjula puheenvuorossaan sanoi, että tarvitaan hyvin monenlaisia ja reippaita kokeiluja. Voin ihan yhtyä tähän ajatukseen sen takia, että toisin kuin ed. Haatainen äsken totesi, minä en tämänkään osalta usko, ehkä Helsingissä toisin on, ainakaan kun meillä Oulussa on kartoitettu, en usko kovin laajaan työllistymiseen kuitenkaan. Tässä on niin paljon sellaisia aineksia. Sellaisia järjestöjä, joilla on niin paljon varallisuutta, että ne pystyvät tämmöisen rekrytoinnin tekemään, esimerkiksi Oulun 115 000 asukkaan kaupungissa ei ole paljonkaan.

Sen takia minä voisin nähdä tämän asian vähän toisella viisiin ja sillä tavalla, että on tämmöisiä ja monen muunlaisia kokeiluja ja yrityksiä jnp., josta kertyy se spektri, joka kerää eräällä tavalla ne yhteiskunnassa olevat potentiaaliset työllistymisen mahdollisuudet. Minä toivoisin, että ilmestyisi se vanha kunnon Rinteen malli mahdollisimman pian kuvaan mukaan. Se on se, mitä tässä on kaivannut viime aikoina, että olisi palattu juurille näissä keskusteluissa. Tässä on vielä väitöskirja-aihe jollekin läsnä olevalle kansanedustajalle siitä, että tekisi sellaisen simulaatiomallin, että selvittää, jos siihen olisi todella menty silloin, kun se esitettiin, olisiko loppujen lopuksi meillä tällaista ongelmaa ollenkaan tällä hetkellä. Eli tässä suhteessa kannattaisi mennä juurilleen.

Ed. P u h j o : Herra puhemies! Kuten edellisessä puheenvuorossa sanoin, on hyvä, että yritetään eri malleja, ja tämäkin voisi olla hyvä tulevaisuuden malli, mutta alkulähtökohta kyllä on se, että työssäoloehdon pitäisi kertyä koko ajalta. Meillä on tiedossa, että entiset pitkäaikaistyöttömät eivät ole menneet työharjoitteluun, kun ei ollut työssäoloehtoa, ja nyt voi käydä aivan samalla tavalla, että porukka ei aktivoidu, kun ei kerry työssäoloehtoa kahden vuoden jaksolla riittävästi.

Nimittäin tämä ei ole ainut ehto saada työttömyysturvapäivärahoja. Pitää olla myös ay-liikkeen jäsen. Se on toinen ehto. (Ed. Kemppainen: Ei kun kassan jäsen!) — Se liittyy aika paljon samaan. — Nyt jos ei työssäoloehtoa kerry ja tähän mennessäkin on jäsenenä oltu ay-liikkeessä lähinnä kassaehtojen takia, voi olla, että tämä on siinä mielessä "ansiokas" uudistus, kuten ed. Kantalainen mainitsi — onko tämä juuri työnantajaliikkeiden tavoitekin — että saadaan nyt auki ja purettua järjestelmää ja porukat eivät hakeudukaan enää ay-liikkeen jäseniksi.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Yhdyn niihin, joiden mielestä tällä lailla on juhlallinen nimi, joka lupaa enemmän kuin lopulta antaa. Eli lain sisältö ei vastaa sitä, mitä odotuksia laki voi herättää. Kuitenkin laissa on hyvää lain tavoite eli työllistää yli 500 päivää työttömänä olevia ihmisiä ainakin vuodeksi kerrallaan. Onnistuessaan lain mukainen työllistäminen voi vetää pitkään työttömänä olleita syrjäytyneitä edes jonkinlaiseen työelämään. Maassammehan on nyt noin 100 000 pitkäaikaistyötöntä, ja jotakin heidänkin eteensä tulee yrittää tehdä, kun avoimet työmarkkinat eivät heitä juuri kykene auttamaan. Byrokratiaahan tämä laki toki lisää kaikin tavoin.

Toisaalta voin yhtyä niihin, joiden mielestä tämäkin laki on enemmän sosiaalipolitiikkaa kuin vakiintuneiden työpaikkojen luomista. Laki tarjoaa enimmäkseen ihmisille sellaista työtä, joka ei paljon yhteistä kakkua kasvata, mutta toki yksilön kannalta tämä laki voi olla hyvä.

Meillä on edelleen se ongelma, että hoidetaan enemmän työttömyyttä, sen sijaan että koetettaisiin eri keinoin muun muassa lainsäädännön keinoin, hoitaa työllisyyttä.

Ed. Johannes K o s k i n e n : Herra puhemies! Muutama oikaisu keskustelun johdosta.

Ed. Puhjo varsinaisessa puheenvuorossaan kertoi, että eduskuntaryhmien puheenjohtajat olisivat puuttuneet perustuslakivaliokunnan lausuntoon ja sitä käsitelleet. Tätähän oikeastaan ed. Reijo Lindrooskin jo aikaisemmin oikaisi, että näin ei tapahtunut. Nimenomaan vasemmistoryhmien puheenjohtajat kieltäytyivät sitä käsittelemästä, vaikkakin kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja ed. Zyskowicz tiettävästi vaati, että siellä ryhdyttäisiin käsittelemään perustuslakivaliokunnan harkittavana ja vielä kesken olevaa asiaa. Se, minkä takia perustuslakivaliokunnassa lausuntoluonnos muuttui, johtui siitä, että siellä vaadittiin lisää asiantuntijoita kuultavaksi ja heihin vedoten osa valiokunnan jäsenistä muutti kantaansa siten, että enemmistö olisi ollut toisen suuntainen. Tärkeintähän siinä on kuitenkin tämä peruslinja, että yhdenvertaisuusongelmaan kiinnitettiin huomiota lopullisessakin lausunnossa, ja sen pohjaltahan on saatu itse hallituksen esitystä muutettua työssäoloehdon osalta.

Toinen asia, jomka oikaisisin tästä keskustelusta, on se, että myös peruspäivärahassa on toista vuotta ollut työssäoloehto, ei vain ansiopäivärahassa. Tämähän on se syy, minkä takia hyvin suurelle osalle työttömistä ei kerry maksettavaa työmarkkinatukea, kun siellä tulevat vastaan puolisoiden ansioiden huomioon ottamiset ja muut. Sen sijaan peruspäivärahassa työttömyysajan turva olisi parempi. Siellä vaaditaan tämä sama kymmenen kuukauden työssäoloehto kuin ansiopäivärahojen puolellakin.

Kokonaisuutena esitys tämmöisenään on hyvä yritys, ja sitä voidaan toivottavasti vielä tulevan vuoden aikana parantaa niin, ettei jouduttaisi hirteen näiden puutteiden kanssa, joita sinne sisään jää.

Ed. H o l o p a i n e n : Arvoisa herra puhemies! Totesin lähetekeskustelun aikana, että yhdistelmätuella työllistäminen on hyvää työllisyyspolitiikkaa ja se on osa aktivoimispolitiikkaa. Mutta kiinnitin huomiota siihen, niin kuin monet muutkin, että työssäoloehto ei täyty, ja toivoin, että valiokunnassa tämä asia otetaan painokkaasti esille. Nyt valiokunnassa ja neuvotteluissa on päädytty siihen, että yksi kolmasosa ajasta kerryttää työssäoloehtoa. Minun mielestäni tämä on jo hyvä kompromissi, ja olen kyllä sen takana.

Mitä tulee valtion työllistämispalveluun ja sen poistumiseen, siitä olen kyllä vähän huolissani. Siitä olisi ollut apua muun muassa maaseudulla.

Ed. P e l t o m o : Arvoisa puhemies! Minusta tämä hallituksen esitys näillä korjauksilla, joita valiokunnassa tehtiin, on erittäin kannatettava kaiken kaikkiaan ja hyvä yritys todellakin saada nyt vihdoin ja viimein yli 500 päivää työttöminä olleita, jo syrjäytyneitä tai lähes syrjäytymässä olevia työn piiriin.

Myös itse lähetekeskustelussa toin esille työssäoloehdon kertymättä jäämisen ja olin sitä mieltä, että sen olisi pitänyt vähintään puolesta työsuhteen määrää kertyä, mutta näen hyvänä, että tässä saatiin edes tämän kaltainen muutos hallituksen esitykseen, jossa nyt lähdetään siitä, että työssäoloehtoa kerryttävään aikaan luetaan kolmannes työstä, kuitenkin enintään 16 kalenteriviikkoa. Sitäkin voidaan perustella sillä, että henkilöillä, jotka ovat yli 500 päivää olleet työttöminä, ensimmäiset kuukaudet ovat harjoittelua ja perehtymistä työhön, koska ovat olleet niin pitkään poissa työstä. Eli siltä osin näen tässä tilanteessa ihan hyväksyttävänä tämänkin, että saatiin neljä kuukautta työssäolokertymää.

Minusta tämä on erittäin sosialidemokraattinen hanke. Ministeri Jaakonsaari on asiaa vienyt hyvin hallituksessa eteenpäin, ja täytyy myöntää, että työasiainvaliokunnassakin vain kokoomus harasi työssäolokertymää vastaan ja yleensä porvaripuolueissa enempi oli halua kaataa koko asia, koko hyvä hanke. Mutta onneksi näin ei käynyt vaan päästään tätäkin lakiesitystä viemään eteenpäin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Hallituksen esitys laeiksi työttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 215/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 15/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan mietintö n:o 15.

Keskustelu:

Ed. Huotari: Arvoisa puhemies! Tämän lain kohdalla voin olla lähes ylpeä hallituksen esityksestä. Tämä on aktiivinen vaihtoehto työttömälle parantaa opinnoilla työmarkkinoilla pärjäämistä. Edellinen vaihe, pitkäaikaistyöttömien tuki, ei saanut väkeä koulutukseen, ja voi kysyä, olivatko ehdot liian tiukat, sillä vain noin 500 henkilöä on tukea käyttänyt.

Tässäkin laissa on aika tiukat ehdot, eli 10 työhistoria 15 vuoden sisällä voi estää juuri työttömyydestä kärsineitä kouluttautumasta. Hallituksen esitykseen oli varmaankin vahingossa jäänyt mielestäni tasa-arvolain vastainen kohta, ettei äitiys-, isyys- ja vanhempainrahataikka erityishoitoraha-aika pidentäisi tarkastelujaksoa. Mutta onneksi tämä kohta saatiin valiokunnassa korjattua, etteivät naiset nimenomaan vanhempainloman takia jää lain ulkopuolelle.

Sivistysvaliokunta puuttui muutamiin asioihin, ja ehkä ne jossakin vaiheessa huomioidaan, varsinkin siinä vaiheessa, kun seurataan, miten tämä laki toteutuu.

Tärkeintä minusta kuitenkin on se, että tiedottamiseen panostetaan enemmän kuin ykkösvaiheen tiedottamiseen, sillä on tosi iso ongelma, jos ihmiset eivät tiedä, mihin heillä on oikeus ja minkälaisissa tilanteissa. Työvoimaviranomaisilla on minusta tässä merkittävä tehtävä.

Ed. Komi: Arvoisa herra puhemies! Kuten työttömyystilastot osoittavat, jos niitä tarkastellaan tarkemmin, niin pitkäaikaistyöttömyyden yksi keskeinen syy on se, että koulutus on joko puutteellinen tai vanhentunut. Ennen kaikkea ikääntyneiden ryhmissä tämä on selkeästi havaittu.

Nyt esillä oleva lakiehdotus, jossa korostetaan omaehtoisen koulutuksen merkitystä, on siinä mielessä erittäin hyvä, että tällä tavalla aktivoitaisiin itse hakeutumaan koulutukseen. Sitä kautta uskotaan koulutuksesta tulevan tasokkaampaa ja sillä olevan myönteisiä vaikutuksia myös työelämässä pysymiseen.

Eräs asia tässä jäi korjaamatta eli 15 vuoden tarkastelujakson mukaanottaminen. Jos se olisi saatu poistettua, olisivat perhepoliittisilla vapailla olevat päässeet samalla tavalla tähän mukaan. Nyt tämä tulee rajaamaan osittain heidän omaehtoiseen koulutukseen pääsemistään. Tätä aika pitkälle valtiovarainministeriö ja sosiaaliministeriö vastustivat sillä, että tulee liian suuret joukot tämän koulutuksen piiriin ja se tulee taloudellisesti raskaaksi. Kuitenkin todettiin siellä, että koulutuspaikoista kilpailu olisi rajannut ihan samalla tavalla tämän määrän sille tasolle, jolle hallitus sen on ajatellut asettuvan.

Täällä jo ed. Huotari totesi, että koulutustukea on käytetty hyvin vähän tämän vuoden aikana. Siinä mielessä tähän ei olisi pitänyt asettaa niin tiukkoja kriteereitä, mitä kautta tämä olisi tullut enemmän käyttöön.

Täällä on jo todettu, että Suomessa käytetään koulutukseen erittäin paljon varoja ja koulutuksen piirissä on hyvin suuret joukot. Kuitenkaan työvoimapoliittisen koulutuksen taso ei ilmeisesti ole aina sitä, mitä tämän päivän työelämä odottaa. Siinä mielessä omaehtoiselta koulutukselta odotetaan hyvin paljon.

Tulemme lakiehdotuksen toisessa käsittelyssä esittämään 4 §:ään muutoksen, jossa ehdotamme, että 15 vuoden tarkastelujakso poistuu. Silloin tasa-arvokin toteutuu ja myös kotona lapsia hoitaneet vanhemmat ovat tasa-arvoisesti pääsemässä omaehtoisen koulutustuen piiriin.

Ed. Vehviläinen: Arvoisa puhemies! Tämähän on nyt koulutusvakuutuksen toinen vaihe. Ensimmäinen vaihe alkoi tämän vuoden elokuussa. Tänä vuonna 4 000 pitkäaikaistyöttömän piti jo osallistua koulutukseen. Kuten täällä jo ed. Huotari toi esille, vajaat 500 vain osallistui. Kuulimme monissakin valiokunnissa syitä siihen, mistä tämä johtui.

Uskaltaisin nähdä, että nyt on jälleen aika kovat tavoitteet: ensi vuonna 6 600 osallistuisi tähän toiseen vaiheeseen ja vuonna 99 peräti 11 000 työtöntä. Näen, että tämä on aika optimistinen tavoite. Muun muassa SAK ja STTK kiinnittivät tähän huomiota.

Sen vuoksi pidän tuota, mitä edellä ed. Komi esitti siitä, että 4 §:ää muutettaisiin siten, että poistettaisiin 15 vuoden tarkastelujakso, erittäin järkevänä. Näen, että kun tällainen kallis koulutusvakuutusjärjestelmä luodaan, on parempi, että ne paikat vaikka täyttyvät liiankin nopeasti ja sitten laitetaan tulppa kiinni, sen sijaan että lähdetään optimistilla tavoitteilla ja liian kovilla ehdoilla liikkeelle. Sen vuoksi kannatan lämpimästi sitä, mitä ed. Komi edellä esitti.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa herra puhemies! Ed. Huotari totesi olevansa melkein ylpeä tai kuinka se olikaan tästä hallituksen esityksestä. Eihän tämä tietysti huono ollut, ja onneksi tätä saatiin parannettua nimenomaan äitiys-, isyys- ja vanhempainloman osalta niin, että se nyt on ainakin 15 vuoden tarkastelujaksoa pidentämässä. Se on ehkä vähän kankea ratkaisu sellaisenaan, mutta hyvä edes niinkin, sukua tietysti tälle nyt jo voimassa olevalle serkusjärjestelmälle.

Mutta silti ylpeydestä puheen ollen ihmettelen, miten tämä asia oli valmistelusta päässyt äitiys- ja isyyspäivärahan osalta selvästi puutteellisena hallituksen kautta eduskuntaan asti, kun kuitenkin edelliseen, kutakuinkin vastaavaan järjestelmään oli tämä pidennys jo tehty. Me jouduimme muun muassa sivistysvaliokunnassa melkeinpä rautalangasta vääntäen sitä asiaa sinne jenkaamaan, ja tokihan se sivistysvaliokunnan lausuntoon sitten tuli ja tietyssä muodossa myöskin lopulliseen mietintöön, mutta ei nyt aivan ylpeä hallituksen esityksen osalta tästä asiasta kyllä ehkä kannattaisi olla.

Ed. G u s t a f s s o n : Arvoisa puhemies! On syytä yhtyä tuohon opposition, lähinnä keskustapuolueen esittämään huolenaiheeseen siltä osin, että tämän sinällään hyvän lakiesityksen kriteerit 15 vuoden kohdalta ovat varmaan turhan tiukat. On syytä aidosti kantaa huolta siitä, että nämä hyvät määrälliset tavoitteet eivät toteudu. Mutta työasiainvaliokunta nyt on tähän laittanut tiukan ponnen, että tätä seurataan, ja jollei se määrä toteudu, varmaan on syytä tällä tavalla toimia kuin opposition ja myös hallitusrivien puolelta varmaan pidemmällä aikavälillä hyvänä nähdään.

Puhemies! Pyysin puheenvuoron varsinaisesti siihen, että sivistysvaliokuntahan toivoi itse asiassa, että työasiainvaliokunta olisi hallituksen esitystä siltä osin tarkentanut, että ammatillissivistävät, vähintään 20 opintoviikon pituiset opinnot olisivat tulleet tämän omaehtoisen tuen piiriin. Kun valiokunnassa kuultiin asiantuntijoita, hyvin laajasti nähtiin, että monilla nelikymppisillä pankkitoimihenkilöillä tai muilla olisi erittäin tarpeellista korkeatasoinen atk-koulutus, kielikoulutus ja muu, joka nimenomaan avaisi ja helpottaisi heidän työelämään pääsyään ja uuden ammatin hankkimista.

Nyt työasiainvaliokunnan mietinnössä vain todetaan: "Saamansa selvityksen perusteella työasiainvaliokunta toteaa, ettei hallituksen esitystä ole perusteltua muuttaa sivistysvaliokunnan lausunnossa esitetyin tavoin." Ei mitään perustelua, ei mitään näkemystä, miksei näin tehty. Me tiedämme, että olemme hyvässä yhteistyössä työasiainvaliokunnan kanssa tätäkin työtä yhdessä tehneet, ja tämä puheenvuoroni ei ole moite työasiainvaliokuntaa kohtaan, mutta haluan käyttää tämän puheenvuoron eduskunnan pöytäkirjaankin sen takia, että tämä on minusta tärkeä asia ja valiokunta ei sitä turhaan mietintöönsä kirjannut. Sen takia tässä asiassa, nyt kun tätä jatkoseurantaa tehdään, tulee myös tältä osin kriteereitä väljentää.

Ed. T a h v a n a i n e n : Arvoisa puhemies! Mielestäni tämä esitys on erittäin hyvä sinällään, kun se parantaa työttömien asemaa, koulutusta ja niitä edellytyksiä, millä tavalla voi hakeutua edelleen työmarkkinoille tulevaisuudessa. Tämä asia, että pitkäaikaistyöttömien koulutusvakuutusta on käytetty niin vähän, on mielestäni kuitenkin ikävä ja siihen on saatava parannusta. Ilmeisesti tiedottamisessa onkin ollut jonkinlaisia ongelmia muun muassa sen suhteen, että tiedottaminen jäi hyvin myöhäiseen vaiheeseen. Tämän asian osalta muun muassa sivistysvaliokunta onkin ottanut kantaa siihen, että työttömien koulutusvakuutuksesta tiedottaminen tulee hoitaa hyvin.

Myös toinen vaihtoehto voi olla mahdollinen, että pitkäaikaistyöttömien pohjakoulutus on ollut niin huono, että he eivät pääse koulutukseen, tai mikä ikävin vaihtoehto, saattaa olla, että kriteerit ovat liian korkeat tai jopa ihmiset ovat niin passiivisia, etteivät halua hakeutua koulutukseen, ja toivottavasti näin ei ainakaan asia ole.

Se, että tällaista aikuisille suunnattua koulutusvakuutusjärjestelmää parannetaan, on hyvä asia, mutta haluaisin tuoda sen myös esille, että samalla tulisi kehittää myös yleistä opintotukijärjestelmää ja parantaa myöskin nuorten opintoraha- ja asumistukijärjestelmää muiden lakiesitysten rinnalla.

Ed. K e m p p a i n e n : Herra puhemies! Niinpä olisi pitänyt parantaa nuorten opintotukea ja yleistä opintotukea, vaan eipä ole parannettu. Minusta tässä ei ole kovin suurta ylpeilyn aihetta. Ei tämä ole mikään ylpeyttä aiheuttava komea takki, kyllä tämä on samoja tuluskukkaroita niihin lupauksiin nähden, mitä on annettu ymmärtää ja kuinka tällä sitten kohdellaan eri tavalla. Toivottavasti nämä tietysti toteutuvat.

Kohderyhmähän on hyvä, ei sitä voi kieltää, samalla tavalla kuin aikaisemmassakin lakiesityksessä. Mutta kovin suuria työllisyysvaikutuksia tältä on turha odottaa.

Täytyy olla pettynyt suhtautumiseen tasa-arvoon. Nythän työasiainvaliokunnassa tehtiin tähän lievennystä perhepoliittisten tukien osalta, mutta minua ihmetyttää, miten te syrjitte kotihoidon tukea niin, että te ette hyväksy sitä tämän piiriin. Täällähän käytiin viime vuonna keskustelu siitä ja todettiin muka, että Kelalla ei ole tilastoja, mutta minusta se ei varmasti olisi mikään ongelma. Ei kukaan voi kaksinkertaiselta ajalta vaatia hyväksyttäväksi työhistoriaa, tukiajalta ja samaan aikaan työssäoloajalta.

Toivottavasti tämä on niin hyvä kuin te kerrotte, mutta suuret epäilyt on. Se siinä onkin huonoin puoli, että varsinaista koulutustahan ei niin kovin ole tarjolla, vaikka sitä tällä oltaisiin lupaamassa.

Ed. Kantalainen: Arvoisa puhemies! Tähän esitykseen liittyen muutamia kommentteja. Ensinnä voisi todeta sen, että Suomihan on maailmanennätysmaa. Me panostamme koulutukseen ennätykselliset 7,4 prosenttia bkt:stä eli johdamme kaiken kaikkiaan Kanadan kanssa koulutusinvestoinneissa. Se on hyvin merkittävä ja huomionarvoinen asia. Samoin aikuiskoulutukseen me lyömme 4 miljardia rahaa, tästä työvoimakoulutukseen runsaat 2 miljardia. Tulokset ovat sitten, mitä ovat, eli joko asia ei kiinnosta tai asiat eivät kohtaa. Tässä esityksessä on nyt haluttu lähteä katsomaan asioita uudella tavalla ja luomaan uusia mahdollisuuksia. Toivon ihan samaa kuin ed. Tahvanainen, että tätä järjestelmää ei vuonna vain ole opittu käyttämään. Jos se ei kiinnosta, se olisi tosiaan surullista.

Mutta se, mikä tässä nousi esille, oli 15 vuoden rajakysymys, jonka ed. Komi otti esille. Se on kuitenkin varsin merkittävä siinä, että jos mietitään koko tämän koulutusvakuutushankkeen rakentamista, niin rajojen poistaminen olisi vaatinut merkittäviä lisäresursseja, ensi vuonna 25, seuraavana vuonna 100 miljoonaa bruttona, eli se olisi ylittänyt ne tavoitteet ja raamit, mitä tähän on mietitty.

Sen sijaan pidän ihan hyvänä sitä samaa asiaa, mikä valiokunnassa yksimielisesti tuli esille, että me saimme tasa-arvolain mukaisen lisäyksen tänne hoidettua, koska minun mielestäni se on äärimmäisen tärkeä ja merkittävä uudistus.

Ed. Viitamies: Arvoisa puhemies! Laki omaehtoisen opiskelun tukemisesta toteuttaa koulutusvakuutusjärjestelmän toisen vaiheen. Tässä toisessa vaiheessa etuuden piiriin tulevat käytännössä kaikki tietyn työhistorian omaavat työttömät työnhakijat. Työhistorian 15 vuoden vaatimus saattaa hidastaa etuuden käyttöä ja sitä olisi ehkä tarpeen muuttaakin. Tosin parin kuukauden kokemusten perusteella ei kannata varmaan vielä hermostua. Etuuden tarkoituksena on joka tapauksessa edistää työttömien omaehtoista koulutusta ja se suuntautuu nimenomaan aikuisille työttömille.

Ammattitaidon ja osaamisen kehittäminen onkin parasta lääkettä työttömyyteen. Monet työttömät ovat halunneet hakeutua koulutukseen, joka johtaa tutkintoon. Ongelmana on ollut, että opintososiaaliset edut ovat olleet huomattavasti huonommat kuin ansioon suhteutettu päiväraha olisi. Nyt tutkintoon tähtäävä opiskelu mahdollistuu ilman, että henkilö menettäisi oikeuden ansioon suhteutettuun päivärahaan.

Tiedossa on ollut esimerkiksi työttömiä työnhakijoita, jotka olisivat halunneet opiskella ammattikorkeakoulun monimuoto-opinnoissa, mutta eivät ole voineet sitä tehdä, koska olisivat menettäneet päivärahansa ja olisivat joutuneet turvautumaan opintolainaan. Näihin samoihin opintoihin on kuitenkin samaan aikaan voinut osallistua työssä olevia ihmisiä ilman, että opiskelu olisi mitenkään häirinnyt työntekoa. Työttömien työnhakijoiden ei ole kuitenkaan katsottu voivan opintoihin osallistua, koska he eivät olisi olleet työmarkkinoiden käytettävissä. Yhteiskunnan logiikka on tässä kyllä heittänyt pahasti häränpyllyä. Omaehtoisista opinnoista, joiden tuloksena voidaan suorittaa jopa korkeakoulututkintoja, tulee nyt työttömille työnhakijoille todellinen vaihtoehto.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Yleensä työttömien kouluttamisesta ja kurssittamisesta olen vähän kyynisesti ollut sitä mieltä, että se on lähinnä sosiaalista toimintaa, jolla pyritään aivan oikein pitämään työttömät tietyllä tavalla elämän reunassa kiinni, sosiaalisissa kontakteissa. Mutta kun katselin tämän lain perusteluja, olen vähän samaa mieltä kuin ed. Viitamies siitä, että kun työpaikan saanti tänä päivänä vaatii suhteellisen korkeata koulutusta, erityisesti sellaisille henkilöille, joilla on koulutuspohja ja joiden opinnot ovat jääneet tietyllä tavalla kesken, tämä saattaa antaa mahdollisuu-

den ponnistaa uudelleen opintojen piiriin ja sitä kautta luoda itselleen sellaiset esimerkiksi korkean teknologian vaatimat tiedot ja taidot, joiden kautta pääsee ehkä myöhemmässä vaiheessa työelämään uudelleen. Tässä saattaa olla hyvinkin paljon sellaista, joka on todellista eteenpäin vievää asiaa eikä pelkästään sosiaaliselta pohjalta toimivaa.

Ed. M. Markkula: Arvoisa puhemies! Tämä koulutusvakuutuksen kakkosvaihe on todella tärkeä ja kuten lain valmistelun yhteydessä havaittiin, ykkösvaihe ei toiminut ollenkaan tavoitellulla tavalla. Tässä mielessä korjauksia tähän on tarvittu ja on tärkeää, että sivistysvaliokunnan ja työasiainvaliokunnan yhteistyön tuloksena tässä on löytynyt oikeat linjaukset, muutamia tarkistuksia itse tähän lakiin ja ennen kaikkea nyt saatesanat, miten tätä asiaa pitää seurata ja ryhtyä edelleen, uskoisin näin, lakia korjaamaan, jotta se todella täysimääräisenä palvelee tarpeita.

Oleellistahan tässä on nimenomaan, että opiskelijoiksi tämän lain perusteella hakeutuvien omatoimisuus on tässä keskeistä. Tämä laki nimenomaisesti edistää yksilöllistä opintojen tarkoituksenmukaista rakentamista kunkin ihmisen tilanteen ja tavoitteiden mukaisesti. Tällöin haluan erityisesti korostaa niitä aikuisia, joiden ammatilliset tai korkeakouluopinnot ovat aikanaan jääneet kesken. Näiden tilanteisiin tarvitaan hyvin luontevia, heille nimenomaan sopivia ratkaisuja.

Toinen asia on edelleen äitiys- ja vanhempainrahakausi ja myös lakisääteisen hoitovapaan huomioon ottaminen, niin kuin nyt sivistysvaliokunta on edellyttänyt. Jatkossa tähän pitäisi aivan erityisesti kiinnittää huomiota ja silloin ei riitä, että tätä viidentoista vuoden kautta pidennetään, vaan nimenomaan äitiys- ja vanhempainrahakausi ja, uskoisin myös, lakisääteinen hoitovapaakausi pitäisi lukea nimenomaan tämän lain tarkoittamassa mielessä työksi.

Ed. Räsänen: Arvoisa puhemies! Totean vain, että työasiainvaliokunta sai myönteisen muutoksen aikaan siinä suhteessa, että työhistorian tarkastelujaksoon huomioidaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajakso, mikä puuttui hallituksen esityksestä. Tässä yhteydessä pahoittelen sitä, että tätä tasa-arvolain mukaista periaatetta työasiainvaliokunta ei huomannut lisätä vuorotteluvapaalakiin. Joka tapauksessa nämä toistuvat puutteet hallituksen esityksissä osoittavat sen, että hallituksessa tulisi terästäytyä huomioimaan paremmin tasa-arvo- ja perhepoliittiset näkökulmat.

Ed. Rehn: Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys on todella erittäin kannatettava ja aivan eri luokkaa kuin aikaisempi työvoimakoulutus, joka oli lähinnä turvasäilöä. Nyt tästä poistuu se este omaehtoiseen koulutukseen hakeutumiselle, joka on ollut taloudellisissa vaikeuksissa oleville työttömille kohtuuton. Nyt mahdollistuu ammattitaidon valmiuksien kehittäminen, vanhan ammattitaidon elvyttäminen ja henkisen vireyden ylläpitäminen siten, että pystyy myös uuden työpaikan saamaan.

Ed. Karjula: Arvoisa puhemies! Esillä oleva koulutusvakuutus, työttömien omaehtoisen opiskelun tukeminen on tämän vuoden kokemuksen osalta osoittautunut monilta osin puutteelliseksi. Tässäkin yhteydessä ihmettelen, kuinka perusteellinen työ tämän asian osalta tehtiin. Oli kaksin kappalein selvitysmiehiä, kymmeniä asiantuntijoita kuultiin, mutta silti vain runsaat 400 ihmistä on tämän vuoden osalta tämän kokeilun piirissä. Siksi haluan korostaa tässäkin yhteydessä, että vaikka on hyvä, että työttömille, erityisesti pitkäaikaistyöttömille tarjotaan kouluttautumismahdollisuuksia, olennaista on tunnistaa se, että vyyhtiä yritetään työllisyyden osalta avata väärästä päästä. Sen vuoksi omalta osaltani olen yhtynyt keskustan vastalauseeseen, jossa edellytetään kokonaisuudistusta työttömyysturvan opinto- ja koulutustukijärjestelmän uudistamiseksi sillä tavalla, että ne todella kannustavat omaehtoiseen opiskeluun ja todella parantavat ihmisten työllistymisedellytyksiä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Hallituksen esitys laiksi joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemistä ja rankaisemista koskevan yleissopimuksen eräiden säännösten hyväksymisestä annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 180/1997 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 18/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 18.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Hallituksen esitys laiksi petoeläinten tappamien porojen korvaamisesta annetun lain kumoamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 109/1997 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 18/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 18.

Keskustelu:

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! On sosiaalipoliittinen ilta ja yö. Sen eräänlaiseksi höysteeksi sopii muutama sana petoeläinten aiheuttamien porovahinkojen korvaamisesta annetun lain kumoamisesta. Tämä on sikäli mielenkiintoinen asia noin henkilökohtaisen elämäni kannalta, että pohjatyön siihen lakiin, joka nyt kumotaan, olen aikoinani tehnyt, ja siihen on sisältynyt varsin hyvä periaate silloin aikoinaan. Tämä työ oli tilaustyö, joka tehtiin sekä Suomelle että Ruotsille. Siinä hyväksyttiin se periaate, että myös tietoon tulemattomat tapaukset korvataan, ja se on mielestäni ollut syvästi oikeudenmukaisuuteen liittyvä näkökohta. Nyt sitten ollaan tekemässä aika radikaali muutos sillä tavalla, että tällaisesta asiasta päätettäisiinkin valtioneuvoston päätöksen tasolla eikä enää lailla.

Olisin hartaasti toivonut, että ministeriön virkamiehillä olisi ollut niin paljon puhtia, että olisi säilytetty edelleen lailla säätämisen mahdollisuus sen takia, että se on eräänlainen oikeusturvakysymys, luotettavuus- ja uskottavuuskysymys. Aina voi sitten päästä lobbaamaan eduskuntaan, jos näyttää siltä, että epäoikeudenmukaisesti elinkeinoa kohdellaan.

Nyt ollaan tilanteessa, jossa, pirullisesti sanottuna, jossakin joulujen välillä voi hoitaa tällaisen valtioneuvoston päätöksen muuttamisen epäedulliseen suuntaan, ja se kuulostaa huonolta vaihtoehdolta. Olen siis periaatteessa samaa mieltä kuin opposition vastalauseessa, joka tietysti syntyi siitä tilanteesta, joka valiokunnassa tässä asiassa oli.

Nyt kuitenkin oli sillä tavalla, että paukkuja ei ministeriöstä löytynyt oikean ratkaisun hoitamiseen. Nyt, jos säilytetään vanha laki voimassa, niin silloin maakotkien aiheuttamat porovahingot jäävät korvaamatta. Tässä suhteessa suo siellä vetelä täällä, kun asia on tähän tilaan laskettu.

Nyt joka tapauksessa kahdella ponnella viitoitetaan tietä siihen, minkälainen tuo valtioneuvoston päätöksen pitäisi sisällöltään olla, ja näin olkoon. Jatkossa kuitenkin ehkä sitten kun seuraavaa hallitusta jotkut asettavat, poromiehet hoitakoot asiat sillä tavalla, että lobbaavat sellaisen hallitusohjelmakohdan, joka taas palauttaa tämän lailla säädettäväksi asiaksi.

Ed. Komi: Arvoisa puhemies! On helppo yhtyä ed. Pulliaisen ajatukseen, että asia olisi pitänyt hoitaa lailla. Kun tätä valtioneuvoston päätösvaltaa aiotaan käyttää, valiokunnalla oli luonnos nähtävillä, ja mielestäni siitä olisi lain tekeminen ollut suhteellisen helppoa. Hallituspuolueet esittivät, että ministeriössä ei ole resursseja lähteä tekemään lakia. Katsoisin, että eduskunnan ei tulisi alistua sellaiseen tilanteeseen, että ministeriöt sanovat eduskunnalle, että lakia ei tehdä, jos eduskunta sitä vaatii. Tästä syystä olemme vastalauseessa esittäneet, että lakia ei kumottaisi ja lakiehdotus hylättäisiin.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Ed. Komin äskeinen puheenvuoro pakottaa käyttämään vastauspuheenvuoron siinä mielessä, että tässä loppui aika. Jos meillä olisi ollut muutama viikko enemmän aikaa, niin tämä homma olisi voitu hoitaa juuri niin kuin ed. Komi sanoi. Meidän olisi valiokuntana pitänyt herätä tähän aikaisemmin, mutta kun asioilla on tietty käsittelytärkeysjärjestys, niin sen vuoksi tässä nyt sitten valitettavasti kävi näin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Poistoja päiväjärjestyksestä

Ensimmäinen varapuhemies: Päiväjärjestyksestä poistetaan 10)—18) asia.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään keskiviikkona kello 2.

Täysistunto lopetetaan keskiviikkona 10 päivänä joulukuuta kello 1.51.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen